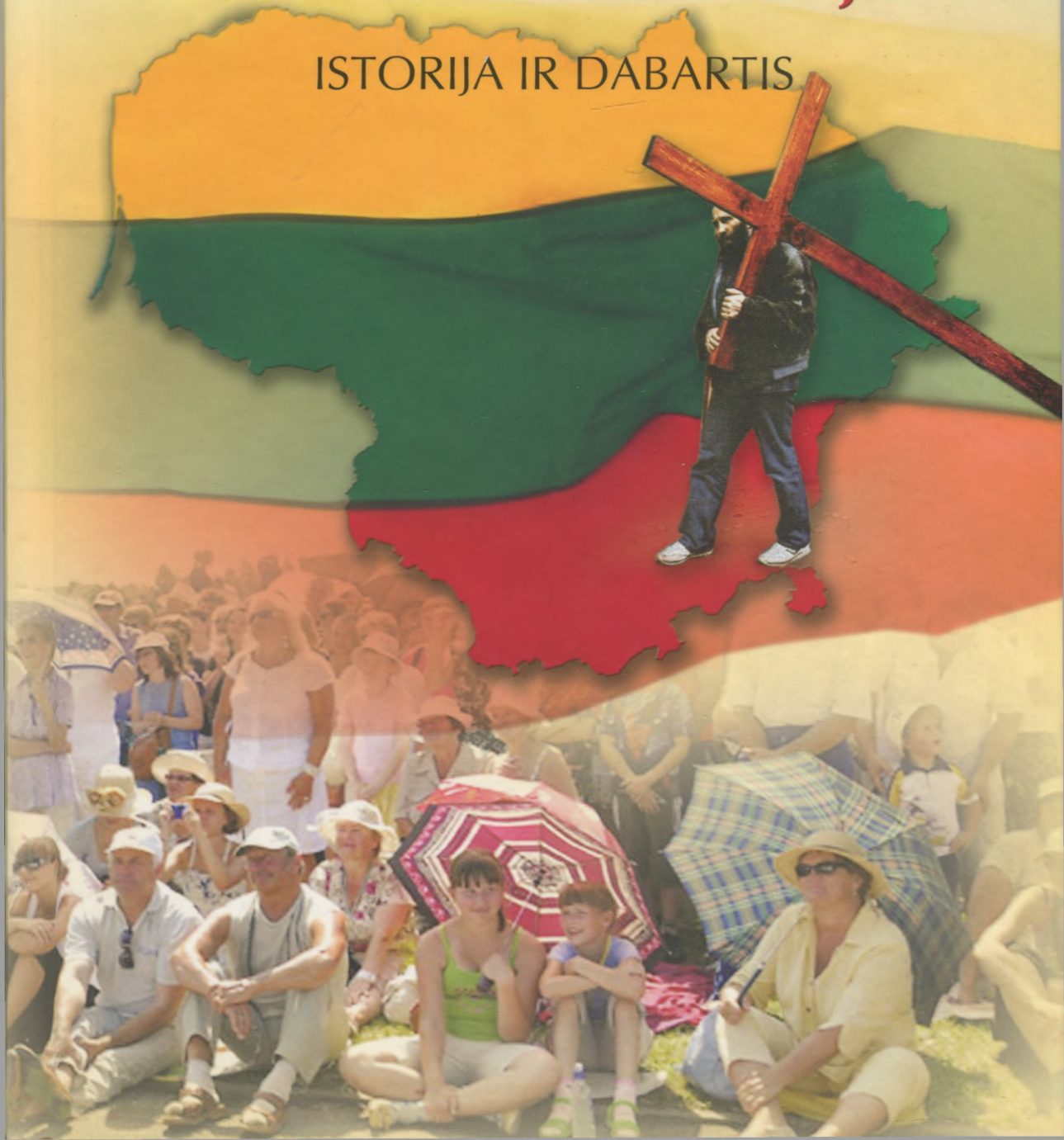

JONAS KAČERAUSKAS

BLAIVYBĖ LIETUVOJE

ISTORIJA IR DABARTIS

Dėkoju žmonai Aldonai už pagalbą rengiant knygą spaudai.
Knygą skiriu mūsų anūkams:

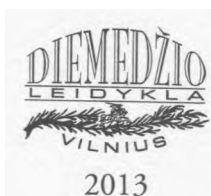
Rugilei, Gabrielei, Lukui, Augustui,
Majai Salomėjai, Norai Marijai

VYSKUPO M. VALANČIAUS BLAIVYSTĖS SĄJŪDIS

JONAS KAČERAUSKAS

BLAIVYBĖ LIETUVOJE

ISTORIJA IR DABARTIS

UDK 613.8(474.5)

Ka49

Recenzentai:

Akad., prof. Antanas Tyla

Doc. dr. Aurelijus Veryga (Lietuvos sveikatos mokslų universitetas)

Doc. dr. Andrius Stasiukynas (M. Romerio universitetas)

Sociologas Vytautas Petras Turčinavičius

Pedagogas Jonas Kvederaitis

Kun. Algimantas Keina

Lituanistė Danutė Valentukevičiūtė

Rėmėjai:

Gyd. Alfredas Čiučiurka, VMV BS valdybos narys

Lietuvos Respublikos kultūros ministerija

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija

Vilniaus miesto savivaldybė

Vyskupo M. Valančiaus blaivystės sąjūdis

Bronius Saltanavičius, VMV BS narys

Akad., prof. Algimantas ir Danutė Marcinkevičiai

Biržų rajono savivaldybė

Europarlamentaras Algirdas Saudargas

Kazickų šeimos fondas

Autorius dėkoja visiems už pagalbą rengiant knygą spaudai, ypač recenzentams
ir rėmėjams

ŽODIS SKAITYTOJUI

Plintantys svaigalai kelia rimtą pavojų ne tik tiems, kurie juos vartoja; kenčia jų šeimos, valstybė priversta skirti daug lėšų nuo priklausomybių kenčiančių žmonių gydymui.

Jono Kačerausko knyga „Blaivybė Lietuvoje“ yra aktuali ir reikalinga. Gerai išgilinęs į problemą, surinkęs daug statistinių duomenų, perskaitęs begalę atitinkamos literatūros, pats būdamas abstinentas, autorius primena, kad žmonija jau senovėje suprato, kokią didelę žalą neša svaigalų vartojimas. Apsvaigęs žmogus padaro nusikaltimus, nesunkiai tampa savo krašto išdaviku. Tokią valstybę, kurios piliečiai mėgdavo alkoholinius gėrimus, būdavo lengva užkariauti. Be to, iš jų gimsta psichiškai ir fiziškai nesveiki palikuonys. Ypač žalinga jauniems svaigintis, kad ir silpnais alkoholiniais gėrimais, rūkalais, narkotinėmis medžiagomis.

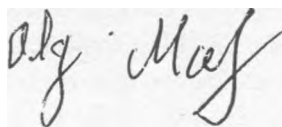
Sovietmečiu matydami, kaip propaguojami alkoholiniai gėrimai, bandėm atgaivinti prieš karą veikusią Blaivybės draugiją. Valdžia neleido. Gerai, kad atsirado pasišventėlių, kurie to draudimo nepaisė, tikėdamiesi, kad Lietuva vėl bus laisva, vildamiesi, kad laisvės dieną sutiksime blaivūs ir nenutautėję. Gaila, kad šiuo metu primirštos jų pastangos, kad dėl truputėlio vienadienių pajamų leidžiama naikinti tautą.

Ačiū J. KAČERAUSKUI, kad jis ėmėsi tokio didelio darbo parašyti istorinę knygą, atkreipiant valdžios ir visuomenės dėmesį į svarbią problemą. Lietuviai tauta nuo seno buvo darbšti, kūrybinga, aukštos moralės; tokia ji turi būti dabar ir ateityje. To siekti skatina knyga „Blaivybė Lietuvoje“.

Akademikas, profesorius, Vyskupo M. Valančiaus

blaivystės sąjūdžio narys

Algimantas MARCINKEVIČIUS

Paveikslas, išleistas blaivystės įvedimui paminėti. XIX a. antroji pusė.

IVADAS

Regiu, kaip plazda geltona, žalia, raudona Lietuvos valstybės vėliava, girdžiu, kaip skamba dainos, gaudžia trimitai, džiaugsmo banga supa mus: mūsų svajonės, kančios ir aukos nenuėjo veltui - Lietuva vėl laisva, nepriklausoma valstybė. Didelė laimė, kad galime kurti gražią laimingų žmonių Lietuvą. Tik blaivūs, aukštos moralės, patriotiškai nusiteikę žmonės tai gali padaryti.

Rengdamas knygą, stengiausi glaustai aprašyti blaivybės veiklą sovietmečiu pagrindžio sąlygomis. Lietuvai atkūrus nepriklausomybę, iš naujo peržvelgęs Jono Matuso-Sedauskio, Jono Gečo, Algirdo Gaižučio sudarytą straipsnių rinkinį „Ritualas. Blaivybė. Kultūra“ ir kitų autorių knygoje aprašytus laikotarpius, galiu palyginti, kokie mes, lietuviai, buvome praeityje ir kokie esame šiandieną. Kėliau klausimą, ko galima pasimokyti iš praeities ir ką pritaikyti dabarties kovoje prieš svaigalų vartojimą, moralinį nuosmukį. Remdamasis nenuginčijamais statistikos metodais — lentelėmis ir diagramomis, stengiausi įrodyti žalingą svaigalų vartojimo įtaką žmogaus ir visuomenės raidai.

Autoriaus tikslas - pasinaudojus istoriniais spausdintais archyviniais ir kitų šaltinių duomenimis, parodyti, kaip kito svaigalų gamyba ir vartojimas XIX, XX a. ir XXI a. pradžioje, kaip ir kokiomis priemonėmis buvo kovojama prieš svaigalų vartojimą, kokie tos kovos rezultatai. Svarbu buvo paminėti tuos, kurie dirbo šį nedėkingą darbą, misijonieriškai aukojosi, kad žmonės gyventų be svaigalų, laisvalaikį leistų kultūringai, sveikai.

Vaikai - tautos, valstybės ateitis. Svarbiausias knygos tikslas yra sužadinti visuomenės aktyvumą, kad vaikai nepradėtų vartoti svaigalų, o pradėjusieji atsisakytų. Tegul kiekvienas vaikas užauga didele, tauria asmenybe, aktyvus naujo, gražaus gyvenimo kūrėjas.

Knygą sudaro keturios dalys. Pirmoji apima laikotarpį nuo žilos senovės iki dvidešimtojo amžiaus pradžios. Tai Aleksandro Lévano, Jokūbo Šimkevičiaus, Simono Daukanto ir kitų teiginiai apie senovės Egiptą, Izraelį, Graikiją, Kiniją, Europą, Lietuvos Didžiąją Kunigaikštystę (LDK). Pateikiama žymių žmonių, valdovų, filosofų nuomonė. Ši dalis taip pat apima vyskupo Motiejaus Valančiaus, Simono Daukanto ir kitų iškilių žmonių gyvenimo laikotarpį. Čia atsispindi alkoholinių gėrimų gamybos atsiradimas, suklestėjimas ir dalinis jos žlugimas Lietuvoje, organizuota blaivybės sąjūdžio ir valstybės antialkoholinė veikla.

Antrojoje apžvelgiama svaigalų gamyba ir vartojimas, blaivybės organizacijų veikla nepriklausomoje Lietuvoje (1918-1940), katalikų draugijos „Blaivybė“, vėliau Lietuvių katalikų blaivybės draugijos veikla, kovos prieš girtavimą priemonės ir sritys, kitų blaivybės organizacijų kūrimasis ir veikla, visuomeninių organizacijų dalyvavimas kovoje prieš alkoholį.

Trečioji — sovietmetis: spartėjanti alkoholinių gėrimų gamyba, jų vartojimas ir jokių blaivybės organizacijų. Ryškėja alkoholio vartojimo pasekmės:

siaubingai didėja avarijose, gamyboje žuvusių žmonių, gimusių nesveikų vaikų skaičius. Prie gydymo įstaigų kuriasi alkoholikų reabilitacijos klubai, ryškėja pastangos atkurti 1918—1940 m. nepriklausomoje Lietuvoje veikusią blaivybės organizaciją. Įsteigiamas ir pagrindžio sąlygomis pradeda veikti statybininkų blaivystės klubas „Sąjūdis“. Prasidėjus Atgimimui, šio klubo veikla legalizuojama, įsteigiamas Vyskupo M. Valančiaus blaivystės sąjūdis, aktyvia veikla, mitingais kėlęs tautos dvasią.

Ketvirtoji - blaivybės organizacijų veikla nepriklausomybę atgavusioje Lietuvoje, kovos už blaivybę priemonės ir sritys: žygis su kryžiumi į Kryžių kalną, sovietmečiu nugriautų paminklų vyskupui M. Valančiui atstatymas, konferencijos, suvažiavimai, spauda, valančiukų kuopos, jų veikla. Deja, didėja alkoholinių gėrimų ir tabako gaminių gamyba ir vartojimas. Blaivybės organizacijų veikla tampa vieniša, mažai remiama valdžios ir partijų; nepaisant to, į blaivybės judėjimą įsitraukia naujos, jaunos jėgos: Lietuvos blaivybės draugijos „Baltų ainiai“ (LBD BA), Lietuvos krikščioniškojo jaunimo sąjunga „Žingsnis“ (LKJS, „Žingsnis“).

Pateikiamos alkoholio, tabako gaminių ir narkotikų vartojimo apimtys, parodoma Lietuvos situacija tarp kitų Europos Sąjungos valstybių (statistikos duomenys), primenami žymūs Lietuvos blaivybės organizacijų ir kiti veikėjai, puoselėję ir rėmę šią kilnią idėją.

Tokio turinio ir apimties knyga yra pirmoji lietuvių literatūroje, todėl ją rengiant galbūt pasitaikė klaidų ar netikslumų, dėl kurių autorius atsiprašo skaitytojų. Leidinys turėtų sudominti ne vieną pilietį, kuriam rūpi Lietuvos žmonių materialinė ir dvasinė gerovė, vaikų ateitis. Autorius tikisi, kad knyga skaitytojus, ypač partijų veikėjus, politikus paskatins susimąstyti ir įsitraukti į aktyvią veiklą už dorą, blaivų žmogų.

Alkoholinių gėrimų gamybos ir suvartojimo apimtys knygoje pateiktos iš Lietuvos statistikos metraščių. Prie nurodyto suvartoto kiekio reikėtų pridėti 15-30 proc. kitokiu būdu įsigytas svaigalų kiekis.

Autorius

I dalis

KOVA UŽ BLAIVYBĘ SVETUR IR PAS MUS

*Kas yra prakilniau
už blaivaus proto žmogų?
Kokia garbė?
Kokie turtai?
Kokia jėga?*

Filonas (Lėvanas A. 1925:24)

Šv. Rašte teigiama, kad prieš tvaną žmonija svaigiųjų gėrimų nevartojo. To meto žmonės buvo abstinentai ir gyvendavo iki 900 metų. Deja, ten pat randame ir kitokią žinutę: Nojus buvo pasigėręs, manoma, nuo nuskintų surūgusių vynuogių. Kai kurios Afrikos tautos ir šiuo metu raugina palmių sultis, pietinių salų gyventojai — pipirus, o azijiečiai, rauginami pieną, pasigamina kumysą.

Istorikai mano, kad kai kurios tautos dar gilioje senovėje mokėjo pasigaminti nestiprių svaigiųjų gėrimų, o slenkant amžiams - vis stipresnių ir patrauklesnių. Tačiau ir šandieną yra tautų, kurios nevartoja alkoholinių gėrimų, jų negamina arba gamina ir vartoja silpnus, pvz., Azijos, Afrikos tautos: kinai, indai, bengalai, afrikiečiai, islamo religijos išpažinėjai (arabai, afganai, turkai ir kt.) yra blaivininkai; mažai jų vartoja norvegai, švedai.

Praeityje žmonės laikėsi daugybės įvairių papročių, daug jų išnyko. Tik svaigieji gėrimai lyg juoda gija tęsiasi nuo seniausių amžių, neretai sužlugdydami žmogaus kūrybines svajones, sveikatą, laimę ir patį žmogų, jo turtą. Per visą žmonijos istoriją lyg raudonas šviesoforo signalas pastebimi pavojaus priminimai: įvairių religijų dogmos, žymių žmonių (filosofų, rašytojų, mokslininkų) mintys. Ir tai tik nuotrupos, atspindinčios to laiko, kitaip - blaiviai galvojančios visuomenės dalį.

Abstinencijos užuomazga glūdi gilioje senovėje. Dar prieš Kristų pradėta kova už blaivų žmogų — abstinentą tęsiasi iki šių dienų.

Egiptas - kraštas seniausios civilizacijos, kurios pradžia siekia keturis tūkstančius metų prieš Kristų. Piramidės, sfinksai... Pasaulio paveldo stebuklai - Memfio nekropoliai (piramidės, kapavietės 3000 m. pr. Kr.), Tėbų nekropoliai (Karnako ir Luksoro šventyklų ansambliai XVI-XII a. pr. Kr.), Nubijos kultūros paminklai (XIV-XIII a. pr. Kr.) ir kt. (Daugirdas V. 2004:322). Egipto žmonės neišvengė alkoholizmo. Kadangi čia vynuogės neauga, jie apie

2000 m. pr. Kr. jau mėgėdavosi alumi. Alus laikomas egiptiečių išradimu. Šiandieną vokiečių Munchenas, o anais laikais egiptiečių Pelusiumas buvo žinomas kaip alaus miestas. Egiptiečiai alų gamindavo primityviu būdu, jame buvo tik nedidelis procentas alkoholio. Alų jie paprastai darydavo iš miežių: juos sugrūdavo, suliedavo vandeniui ir, padarę kepaliukus, pakepdavo, tada juos sutrupindavo į vandenį ir palikdavo rūgti, o skoniui pagerinti pridėdavo šiek tiek apynių, ažuolo žievių ir kt. Kai kas tokį alų vadindavo miežių vynu.

Vėliau, išmokus pasigaminti stipresnio alaus, išryškėjo žalingos girtavimo pasekmės. Alų gerdavo per pasiturinčiųjų pokylius, neturtingieji jo negaminavo. Faraonams buvo draudžiama gerti svaigiuosius gėrimus. Jie leisdavo įsakymus, draudžiančius tokių gėralų vartojimą, nevartojo jų ir kunigai bei vienuoliai - tai buvo draudžiama. Vienuoliai vilkėjo baltais rūbais ir gyveno atsiskybę po vieną. Kas septintą dieną jie susirinkdavo į būrį. Čia bendrai valgydavo, griežčiausiai laikydami visiškos abstinencijos. Jų valgis buvo duona ir vanduo.

Mokslininkai, tirdami senovės Egipto kultūrą, rado papirusą su užrašu: „Venk alaus gėrimo, nes jis slopina tavo sielą.“ Kitas radinys aptiktas Tėbuose 1847 m. Šiame papiruse parašyta: „Nelaimė tam, kuris atsiduoda savo pilvui arba kuris praleidžia laiką nesąmoningame (girtavime). Tokių namuose viešpatauja nutukimas.“

Griežto nusistatymo prieš alų galima užtikti Amenemano laiške mokiniui Pentaaurui: „Man yra pranešta, kad tu apleidi savo studijas, pamėgęs esi pramogas ir vaikštai iš smuklės į smuklę. Kas dvokia alumi, yra visiems nemalonus; alaus kvapas atstumia nuo tavęs žmones ir žudo tavo sielą. Tu esi lyg koks sulūžęs niekam nebetinkas laivo irklas <...> Tu nelaikai blogu dalyku lipti per sieną arba išlaužti vartus; nuo tavęs šalinasi žmonės, tu juos įžeidi. Jau atsimainė tavo balsas, o veide yra žymė vyno niekšiskumo. - Nedaryk pagaliau savo širdies smukle; užmiršk kartą taurę! Juk tu esi išlavintas dainuoti švilpyne švilpiant, giedoti psalmes griežiant bei dainuoti citra skambinant. Tu sėdi salėse apsiaustas nimfų, tu pakyli ir eini niekšybių daryti; tu sėdi prieš merginas, tu išsitepęs aliejais, ant tavo kaklo kabo niekšybių vainikas. Tu eini kniupščiuodamas, griūdamas ir esi suteptas nedorybėmis“ (Lėvanas A. 1925:24).

Kinija - didžiulė šalis ne tik savo teritorija, žmonių skaičiumi, bet ir žymiais pasaulio paveldo paminklais. Čia yra pirmojo imperatoriaus Čin Ši-huangdi, mirusio 210 m. pr. Kr., kapas. Pasak kinų istoriko Simos Ciano, jį statė 700 tūkstančių vyrų. Didžioji kinų siena buvo pradėta statyti III a. pr. Kr. ir baigta 220 m. po Kr. Pirmasis Kinijos kanalas atidarytas 605 m. po Kr. Filosofas Konfucijus (551—479 m. pr. Kr.) sukūrė dorove paremtą valstybės valdymo teoriją, pagrįstą hierarchiniu paklusnumu (Chris Scarre. 2005:63, 222, 232).

A. Lėvanas mini kinus, jau žiloje senovėje turėjusius aukštą kultūrą. Dar 2300 m. pr. Kr. rašytose knygose galima rasti užuominų apie įstatymus,

draudžiančius Rytų Azijos gyventojams girtauti.

Ten pat rašoma, kad Jutei valdant Kiniją, buvo išrastas svaigusis ryžių gėrimas šanču. Juto, jo paragavęs, pasakė: „Kiek daug nelaimių aš matau būsiant kinams dėl šio gėralo. Tebūna jo išradėjas ištremtas už valstybės sienų.“ Šanču vartoti buvo uždrausta, deja, jis paplito ir kinai jį vartoja iki šiol.

Kinai vyną pradėjo gaminti vėliau negu egiptiečiai alų. 1120 m. pr. Kr. buvo išleistas įstatymas, draudžiantis vartoti vyną. Konfucijus už vyno ir kitų svaigųjų gėrimų vartojimą grasino net mirties bausme.

Indija. Buda (563-483 m. pr. Kr.) - budizmo religijos įkūrėjas. Religiją jis grindė penkiais teiginiais: 1. Tu privalai nežuodyti jokios gyvybės. 2. Tu privalai nepasivinti svetimo turto. 3. Tu privalai nepaleistuvauti. 4. Tu privalai nemeluoti. 5. Tu privalai negerti jokių svaigųjų gėrimų.

Indijoje tarp svaigųjų gėrimų garsus buvo „soma“ ir „sura“. „Soma“ gaminamas iš ypatingos asklepiadės sulčių, o „sura“ — iš grikių grūdų, vėliau - iš ryžių, miežių, juodųjų pipirų, citrinos sulčių ir imbiero su virintu vandeniu. Šie gėrimai buvo labai silpni (Lėvanas A. 1925:6).

Izraelis. Žydų Talmude minimas stiprus gėralas „šekhar“. Jį buvo galima pasigaminti iš trylikos medžiagų: miežių, figų, daktilių, moro ir kt. Yra nustatyta, kad natūraliai rauginant alkoholio negali būti daugiau kaip 16-18 proc. Labiausiai tarp žydų buvo paplitęs gėralas „jajin“. Tai vynas. Šių laikų žmonės, skaitydami Šv. Raštą ir atradę žodį „vynas“, tapatina jį su dabar gaminamu vynu, bet tai netiesa. Juk mus skiria 2000 metų laikotarpis; be to, pagal modernias šiuolaikines technologijas gaminamo vyno negalima lyginti su prieš porą tūkstančių metų primitivių būdu gamintu.

Vynuogės buvo spaudžiamos taip: iškaldavo uoloje keturkampe apie 33 cm gylio duobę - spaustuvą, į ją suversdavo vynuoges ir, dainuodami atitinkamas dainas, ritmiškai mindavo kojomis. Išsiskyrusios raudonos vynuogių sultys tekėdavo į akmeninį ar molinį indą - cisterną. Tokiu būdu gaunamos sveikos

Konfucijus

Buda

saldžios vynuogių sultys buvo vadinamos vynu. Toks ne rūgęs vynas be alkoholio buvo labai mėgstamas ir branginamas.

Esant šiltam orui ir veikiant rūgimo bakterijoms, vynas imdavo rūgti ir darėsi svaigus. Rūgštus vynas vartoti buvo netinkamas. Kad vynas nepradėtų rūgti, jį virindavo. Išspausta saldi vynuogių sunka būdavo virinama tol, kol kiek sutirštėdavo. Ant tokio „vyno“ paviršiaus dar būdavo užpilama sluoksniu aliejaus. Taip paruoštą „vyną“ būdavo galima laikyti ilgą laiką. Virinant žūdavo rūgimo bakterijos, o užpiltas aliejus apsaugodavo jį nuo rūgimo bakterijų.

Toks virtas „vynas“ žydams buvo puikus maistas. Kadangi jis buvo tirštas, tepdavo ant duonos ir valgė, o praskiestas vandeniu buvo skanus nesvaigus gėrimas. Ką tik išspausťas ir minėtu būdu užkonservuotas „vynas“ buvo laikomas geresniu, nes buvo skanesnis.

„Tvirtinti, kad Šv. Rašte minimas vynas yra svaigus - per daug drąsu ir nepagrįsta“ (Lėvanas A. 1925:13). Anais laikais žydai net smuklių neturėjo.

Prof. dr. J. Bergmanas (Krautas) manė, kad žydai jau anksti turėjo nuomonę, jog nevartojantys svaigiųjų gėrimų gali geriau protauti, tobulinti ir ugdyti dvasios didybę.

Kurį laiką žydų tauta pasižymėjo antialkoholiniu nusistatymu, nes vartojo neraugintą vyną. Ilgainiui ir jie pradėjo gaminti ir gerti svaigalus. Dovydo sūnus Saliamonas, gyvenęs apie 965-926 m. pr. Kr., yra palikęs griežtų posakių prieš girtavimą. „Kas žaizdotas be priežasties? Kieno miglotos akys? Tų, kurie eina tuštinti maišyto vyno“. „Nežvilgčiok į tą raudoną vyną, kai jis švyti taurėje. Taip švelniai teka žemyn, bet galų gale kerta kaip gyvatė ir gelia kaip angis. Tavo akys matys keistus dalykus ir tavo širdis kalbės kvailus niekus. Tu jausies kaip žmogus, miegantis plačioje jūroje, tarsi užmigęs burių stiebo viršūnėje...“ Ilgainiui žydų pokyliai tapo pasibjaurėjimo vietomis. Tuo piktinosi ir pranašai.

Pranašas Joelis, įspėdamas girtuoklius, šaukė: „Pabuskite, girtuokliai, ir verkite, kaukite visi, kurie maloniai geriate vyną.“ Pranašų dėka nusistatymas prieš alkoholį nebuvo pamirštas.

Žymus Aleksandrijos filosofas Filonas (g. apie 20 m. pr. Kr. ir miręs pirmajame šimtetyje po Kr.) vyną vadino „mirtingaisiais nuodais“ ir buvo įsitikinęs, kad svaigieji gėrimai ne tik žaloja žmogaus protą, bet ir turi įtakos busimųjų kartų išsigimimui.

Graikija. Laikotarpis, kada ši šalis buvo pasiekusi savo galybę, didingumą, pasižymi blaivumu. Graikų įstatymų leidėjas Drakonas (gyvenęs septintame amžiuje pr. Kr.) buvo nusiteikęs prieš svaiguosius gėrimus ir girtavimą. Pamatęs girtą žmogų, jį užmušdavo. Nepalankus buvo ir kitas įstatymų leidėjas - Solonas (639-559 pr. Kr.): pamatęs girtą žmogų pirmą kartą, skirdavo jam baudą, o antrą kartą - pasmerkėdavo myriop.

„Abstinencijos srovė graikų tautoje buvo tiek gyva, kad didžiausia negarbė buvo užėti į svaigiųjų gėrimų pardavinėjimo vietą. Bet kuriam Atėnų areopago (teismo) nariui užteko kartą nueiti į svaigiųjų gėrimų pardavimo vietą,

ir jis būdavo pašalinamas iš aukštosios kolegijos. Atėnuose prytanu tegalėjo būti tik tas pilietis, kuris nė karto savo gyvenime nebuvo pasigėręs“ (Lėvanas A. 1925:3-29).

Knygos „Ritualas. Blaivybė. Kultūra“ ištraukose iš Jokūbo Simkevičiaus „Veikalo apie girtavimą“ 79 p. rašoma: „<...> Sena istorija pasakoja, kad vynuogių medžiai Iberijoje ir Mauritanijoje buvo tokie didžiuliai, jog prilygo didelių miškų medžiams <...>

Tokios vynuogės kamieną galėjo apkabinti du vyrai, o kekės pusantros pėdos ilgį siekdavo.“

Deja, vėliau ir graikus pavergė vynas, tik jį jie gerdavo praskiestą vandeniu.

Homero „Iliadoje“ taip pat glūdi kovos su alkoholizmu mintis. Hektora motina išaina su taure vynu pasitikti sūnaus. Ji siūlo vynu atsigaivinti, bet Hektoras taurę sudaužo, pareikšdamas, jog jam motina atnešusi taurę vyno, nuo kurio jis gali prarasti savo kuklumą ir jėgą.

Komedijų rašytojas Aristofanas (444-380 m. pr. Kr.) vyną vadindavo Veneros pienu.

Medicinos tėvas Hipokratas (440-377 m. pr. Kr.) patarė nevartoti svaigiųjų gėrimų, ypač jei žmonės norėjo ilgiau gyventi.

Filosofas Platonas (427-347 m. pr. Kr.) knygoje „Apie įstatymus“ jaunuoliams iki 18 metų liepė neduoti vyno, nes į ugnį pilti dar daugiau ugnies yra žalinga. Platonas draudė vartoti vyną ir mokslo darbuotojams.

Kitas graikų filosofas Platono mokinys Aristotelis (384—322 m. pr. Kr.) buvo nusiteikęs prieš moterų girtavimą ir teigė, kad vaikai tai paveldi.

Garsusis oratorius Demostenas (384-322 m. pr. Kr.) gėrė tik vandenį.

Rašytojas moralistas Plutarchas (gimęs I a.) skelbė, kad nuo svaigiųjų gėralų išsigimsta žmonių giminė.

Sparta. X a. pr. Kr. Graikijoje įsikūrė valstybėlė su Spartos miestu. Keletą amžių spartiečiai pasižymėjo savo galybe. Tam daug padėjo Lykurgas (gyve-

Platonas

Aristotelis

nės IX a. pr. Kr. antrojoje pusėje), žymus įstatymų leidėjas. Jis stengėsi padaryti šalį blaivią, siekė per mokyklą išauklėti blaivią visuomenę. Tam tikslui jis nugirdydavo pavergtuosius helotus ir, atvedęs juos į mokyklą, rodydavo mokiniams. Tokia kova tuo laiku buvo sėkminga (Lėvanas A. 1925: 31-35).

Roma. Romulas (miręs apie 716 m. pr. Kr.) - Romos valstybės įkūrėjas buvo išleidęs įstatymą: vyras turėjo teisę nužudyti savo žmoną, jeigu ji nors kiek bus ragavusi svaigiųjų gėralų.

Plinijus Vyresnysis (gyvenęs 23-79-aisiais pirmojo šimtmečio metais), piktindamasis girtavimu, rašė: „Kaip yra niekinga tiek daug laiko, pinigų ir darbo aukoti gamybai svaigiųjų gėralų, kurie paskui išplėšia žmonėms protą ir stumia juos į nusikaltimą ir beprotybę.“ Romėnai, norėdami nukariauti kurią nors tautą, stengdavosi atsiųsti jai vyno, įpratinti gerti, po to išplėšti laisvę.

Nervirai. Garsusis romėnų karo vadas Cajus Julius Cezaris (100-44 m. pr. Kr.) savo veikalo „Galijos karų pastabos“ pradžioje kalba apie belgus. Narsiausia ir atkakliausia belgų šaka buvusi nervirai. Jie buvę griežčiausiai nusistatę, kad niekas į jų žemę neišvežtų vyno ar šiaip kokių prabangos dalykų. Manoma, kad nervirai galėjo gaminti midų. „Nervirai ir svėrai abstinenciją laikė vienintele savęs ir tėvynės gelbėtoja“ (Lėvanas A. 1925:42).

Svaigiųjų gėrimų vartojimas pasmerktas Šventojo Rašto „Naujajame testamente“. Kristus perspėja: „Saugokitės, kad jūsų širdis nebūtų apsunkusi nuo svaigalų girtybės ir kasdienių rūpesčių..“ (Luko 21.34, Šventasis Raštas. 1998:1668). Šv. Paulius laiškuose rašo:

Šv. Paulius

Romiečiams: „Kaip dieną, elkimės padoriai, saugodamiesi apsirijimo, girtavimo, palaidumo, neskaistumo, nesantaikos ir pavyduliavimo“ (Paulius Rom 13.13).

Efeziečiams: „Ir nepasigerkite vynu, kuriame slypi pasileidimas, bet būkite pilni dvasios“ (Paulius Ef. 5.18. 1998:1832).

Korintiečiams: „Bet aš jums rašiau, kad nebebendrautumėte su tuo, kuris vadinasi brolis, o yra ištvirkėlis, gobšas, stabmeldys, keikūnas, girtuoklis ar plėšikas“ (Paulius Kor. 5.11. 1998:1791).

Islamo religija draudžia vartoti alkoholį.

Išimtis daroma dviem atvejais: 1) kai yra pavojus mirti iš troškulio ir negalima nieko kito gauti, leidžiama gerti mažomis dozėmis; 2) ligos atveju, jeigu yra pavojus gyvybei, galima gerti su vaistais, jei to reikalauja prityręs musulmonų gydytojas (Lėvanas A. 1925:46).

Lietuva. Motiejaus Strijkovskio (g. apie 1547 m.) „Kronikoje“ rašoma, kaip Lietuvos didysis kunigaikštis Vytautas už girtavimą (gėrė midų) nubaudė

Giedraičių kunigaikštį Daumantą: „Apdėjo mokesčiais, išgyvendino už Vilnios valdų ir nuskurdino“ (Tonkūnas J. 1984:129).

Rusija. Rusijoje išleisti griežti įstatymai prieš girtuokliavimą dar 1505 m., valdant Ivanui Vasiljevičiui (Tonkūnas J. 1984:129).

Ispanija. Rašytojas Servantesas (1547—1616 m.) teigė, kad išgėręs žmogus nesaugo paslapties ir nevykdo pažadų.

Prancūzija. Vienas žymiausių prancūzų renesanso atstovų, filosofas, rašytojas Mišelis De Montenis (de Montaigne) (1533-1592 m.) buvo įsitikinęs, jog tarp kitų ydų girtavimas - ypač šiurkšti ir niekinga yda.

Anglija. Anglų eksperimentinio mokslo pradininkas Francis Bekonas (Bacon) (1561—1626 m.) rašė: „Jokios nelaimės ir nusikaltimai nesunaikina tiek žmonių ir jų turto, kiek girtavimas.“

JAV. Kai kuriose provincijose (Virginia) jau 1675 m. buvo uždrausta svaigiųjų gėrimų gamyba, gabenimas, pardavimas ir gėrimas; nuo 1920 01 16 draudimas buvo įvestas ir visoje valstybėje. Deja, 1934 m. šis draudimas panaikintas (Matusas J., Alekna A. 1935:1371).

Knygoje „Ritualas. Blaivybė. Kultūra“ Irena Petrauskienė str. „Du kovos su girtavimu XVII a. dokumentai“ pateikia pavyzdį, kaip jėzuitų ordinas kovojo su girtaujančiaisiais „<...> Lietuvos jėzuitų provincijai skirtų potvarkių knygoje įrašyti vizitatorių Fabricijaus Bamfo 1642 m. balandžio 29 d. ir Ignoto Diertinsio 1693 m. gegužės 8 d. raštai dėl girtavimo provincijoje... F. Bamfas už girtavimą skiria bausmes: plakimą rimbų ir pasninką su duona ir vandeniu tiek kartų, kiek gėrėjas nusikalto. Baudžiami buvo ir tie, kurie žinodami nepranešė, ir vyresnieji, jeigu nusikaltėliams neskyrė bausmės“ (Petrauskienė I. 1989:35).

AR LIETUVIAI BUVO ABSTINENTAI?

Istorikas Zenonas Ivinskis (1908-1971) straipsnyje „Keli bruožai iš lietuvių girtavimo istorijos“ rašo: „Pirmoji žinia siekia IX šimtmetį, kada jūrininkas Vulfstanas, persikėlęs šiapus Vyslos ir apsilankęs aisčių krašte, kur gyveno prūsai, artimi lietuvių giminės, pateikia apie juos žinių, kurios buvo išspausdintos Anglijos karaliaus Alfredo Didžiojo istorinėje knygoje. Vulfstanas rašo, kad tame krašte yra daug medaus ir daug žvejojama. Karalius ir turtingieji geria kumelių pieną, neturtingieji - midų...“ Ten pat primenama, kad rusų kronikoje randama žinių, jog didysis Lietuvos kunigaikštis Algirdas buvo abstinentas, alaus, midaus ir vyno negerdavo, tenkindavosi tik grynu vandeniu. Turime žinių, kad Vytautas taip pat vyną pakeisdavo vandeniu. Toliau Z. Ivinskis rašo: „Vulfstanas aiškina, kad aisčiai alaus nevartojo, bet vėliau lietuvių randamą alų vartojant. Alus buvo gaminamas panašiai kaip ir midus. Iš anglų keliauninko Vulfstano aprašymo matyti, kad tuo laiku aisčiai vartojo ir kumelių pieną, tik nežinia, ar jis buvo panašus į kumysą.

XIV šimtmečio kryžiuočių ordino kronikininkas Petras Dusburgas, aprašydamas prūsų vartojamus gėralus, mini midų, paprastą vandenį ir kumelių pieną“ (Ivinskis Z. 1929:8—11).

Kad alus buvo gaminamas panašiai kaip midus, patvirtina ir istorikas Teodoras Narbutas (1784-1864) (Narbutas T. 1992:259).

Knygoje „Ritualas. Blaivybė. Kultūra“ Angelės Vyšniauskaitės str. „Gėrimas lietuvių liaudies ritualuose ir kova su girtavimu“ minimas vokiečių teisininkas ir istorikas Augustas Lukanas, buvęs Įsručio apskrities pilies teismo teisėjas XVIII a. viduryje, savo veikale apie Prūsiją teigia, kad senovėje lietuviai alaus visai nežinoję, vėlesniais laikais, kaip ir vokiečiai, alų darę iš miežių.

Anot Kristijono Donelaičio (1714-1780), vokiečiais sekdami, lietuviai būrai pradėję girtuokliauti: „Daug tarp mūsų yra, kurie durnai prisiriję (vokiškas dainas dainuot ir keikt prisipratin) ir kaip vokiečiai kasdien į karčemą bėga“ (Vyšniauskaitė A. 1989:116).

Lietuvių istorikas Simonas Daukantas (1793—1864) savo veikale „Būdas senovės lietuvių, kalnėnų ir žemaičių“ rašo, kad senovės lietuviai: „Vaišino svečius džiovinta, kepta mėsa, sūriais, varškėmis, kiaušiniais, sviestu, pienu, medumi, tarp gėrimų midumi, šventergiu alumi, nugiežėjusiu kumelės pienu, nes gi arielkos dar nežinojo.“ Toliau rašo: „Kalnėnai ir žemaičiai... gėrė paprastą vandenį, midų, alų, beržinę ir klevinę sulą, girą iš kaušų ir ragų paausintų, vadinamų taurėmis. Alų ir midų iš liepinio medaus darė savotiškai, kasė į žemę bosus ir tenai laikė kelias dešimtis metų, kurio ir stiprumas nuo jo žemėje būsenos liekuojamas“. S. Daukantas ten pat primena: „Tokių būdu misdami, visi didžiai ilgo amžiaus prilaukė, kaip gi senieji šimtą, pusantro šimto metų skaitė.“

Visose lietuvių enciklopedijose rašoma, kad Lietuvoje naminis alus daromas nuo XI a., Žemaitijoje - silpnas. Alaus gamyba tapo populiari XVI a. Knygoje „Alus lietuvių kultūroje“, išleistoje 2007 m., rašoma, kad „alus baltų kraštuose nuo seno vartotas kaip apeiginis gėrimas svarbiausių kalendorinių ir kitų švenčių metu. Rūgimui į misą dedant medaus, gėrimo pavadinimas galėjo įvairuoti, dėl to ir dažnai girdima tautosakoje samplaka „alus midus“. Epe „Kalevala“ apdainuotas alaus darymo procesas - tai štrichas baltų ir ugro suomių kontaktų bei maisto technologijų istorijai“ (Kavaliauskaitė R. ir Sutkaitis T. 2007:19).

XIV-XVI a. Lietuva gyvai prekiaavo su kitomis valstybėmis, eksportuodama apynius, dervą, gintarus, kailius, linus, medieną, medžio pelenus, vašką, vėliau - javus ir kt. Importuodavo druską, geležį, ginklus, buitines įrankius (kirvius, peilius, papuošalus). Tarp tų prekių alkoholinių gėrimų neužtikinama. Tik vėliau, ypač po Liublino unijos, pradėta parsivežti prašmatnių gėrimų iš Vakarų Europos (Ivinskis Z. Keli bruožai. 1929:8—11).

Minėtoje knygoje „Ritualas. Blaivybė. Kultūra“ J. Šimkevičius „Veikalo apie girtavimą“ ištraukose (82 p.) pastebi: „Degtinės atradimas apima ilgą istoriją, tačiau pirmieji jos gamintojai aprašyti arabų rankraščiuose... Seniausi duomenys apie degtinę yra dviejose vokiškose knygos <.. > 1483 ir 1484 metų.

Dar anksčiau degtinę iš Maltos į Modeną gabendavo ir mažyčiais buteliukais Italijoje bei Prancūzijoje kaip vaistus pardavinėdavo <...> Dar apie 1529 m. Europoje degtinė buvo laikoma kaip vaistas. Kai buvo pastebėta degtinės daroma žala, sustabdyti jos plitimo jau buvo neįmanoma.“

Pradėta gaminti XIV a. pabaigoje, degtinė į Lietuvą iš vokiečių pateko Lietuvos didžiojo kunigaikščio ir Lenkijos karaliaus Aleksandro (1460-1506) laikais. Lietuvoje degtinė pradėta gaminti XV a. pabaigoje. 1498 m. Ariogalos miestelio pajamų sąrašė nurodytos ne tik pajamos, bet ir jos rūšys.

Nors Ariogala paminėta enciklopedijose, bet šiuo teiginiu knygos „Per barzdą varvėjo“ autorius Antanas Astrauskas abejoja: „Ariogala, nors ir valdovinis miestelis, vis dėlto niekada nebuvo svarbus prekybos ir amatų centras, tad degtindarystė turėjo prasidėti tikrai ne čia, o Vilniuje ar Kaune.

Degtinę gaminti turėjo teisę privilegijuotieji miestai ir bajorai. Dėl degtinės gamybos ir pardavinėjimo teisių Lietuvos bajorija varė nuolatinę savitarpio kovą. Degtinės ir alaus darymas buvo vienintelė kaimo pramonė, labai pelninga dvarininkams...“ (Astrauskas A. 2008:65).

Dėl aiškumo — truputis žinių apie bajorus. Bajoras - privilegijuoto luomo narys. Luomai LDK atsirado žymiai vėliau negu Vakarų Europoje, tik XIV-XVII a. Teisinius pagrindus luomams atsirasti padėjo Jogailos (1351-1434) ir Vytauto (1350—1430) privilegijos žemdirbiams katalikams suteikiant bajoro titulą, taip pat pasižymėjusiems valstybinėje veikloje, kare. Vėliau bajorija tapo valstybės valdančiuoju sluoksniu. Po Liublino unijos prasidėjo bajorų sulenkėjimas.

Bajorų daugiausia buvo etninėse Lietuvos žemėse, pvz., Žemaitijoje jų buvo apie 10 proc. visų gyventojų. Tuo tarpu Prancūzijoje bajorai sudarė 1 proc., Anglijoje - 2 proc. visų gyventojų. Vytauto laikais bajorams priklausė dešimtadalis, o po Liublino unijos Žemaitijos kunigaikštystėje siekė 51 proc. žemės. Kai kurie bajorai mažai arba net visai neturėjo žemės (Makauskas B. 2000:143-145).

LDK svaigalų gamybą ir prekybą kontroliavo valstybė. Steigti smukles ir likviduoti nelegaliai veikiančias tvarka buvo nustatyta Lietuvos statutuose. XVI a. smuklių Lietuvoje pagausėjo. Patvirtinus III statutą, 1588 m. pradėta uždarinėti kaimų smukles ir persekioti valstiečius už naminio alaus darymą; svaigalų gamyba ir pardavimas - apmokestinti. Steigti smukles ir prekiauti svaigiaisiais gėrimais galėdavo tik tas, kuris gaudavo leidimą ir už pardavinėjimą susimokėdavo. Turtingesni bajorai, matydami lengvai gaunamą pelną, pradėjo steigti bravorus, smukles, kurių vis daugėjo (Tyla A. 1989:24-34).

1561 m. prasidėjus karui dėl Livonijos, Lietuvos didysis kunigaikštis ir Lenkijos karalius Žygimantas Augustas (1520-1572) apmokestino net svaigalus (alų, midų, degtinę).

XVI a. viduryje bajorai labiau išlepo, pasidarė neberangūs, nebenorėjo kariauti, ieškojo daugiau malonumų pokyliuose. Pats Žygimantas Augustas mėgo įvairiausias pramogas ir linksmybes. Bajorai ir ponai, sekdami lenkų

pavyzdžiu, organizuodavo puotas, važinėdavo vieni pas kitus į svečius, o valstiečiai lindėdavo smuklėse. Lietuvių svetingumas tapo nepageidautinu girtavimu, moraliniu nuosmikiu, tautos nelaime.

Po Liublino unijos bajorai gavo dar didesnes teises ir privilegijas, o valstiečių teisės buvo suvaržytos. Ponas tapo lyg karaliumi savo dvare, jis galėjo su valstiečiu elgtis kaip nori. Bajorai, turėdami teisę gaminti alų, degtinę, galėjo priversti valstietį pirkti svaigalus, išmokė girtauti. XVII a. į bajorų smukles pradėjo eiti žydai, XIV a. pabaigoje atsikraustę į Gardiną, Brestą, Trakus. Bajorų palaikomi, jie pažū įsiskverbė į miestus, tapo amatininkais, prekybininkais. Dar neišaugusiuose miestuose, miesteliuose pasidarė ankšta, jau XVII a. žydai pradėjo skverbtis į kaimus, įsikūrė dvarų smuklėse. Praturtėję tapo smuklių, užėigos namų savininkais. Tose smuklėse galėjai ne tik pavalgyti, atsigerti, bet ir pernaktuoti, pailsėti.

S. Daukantas rašo: „Vienok lietuviai ir tokioje rūsčioje dienoje nei pilių strūnijo, nei patys į ginklų pratinosi, nei kareivių samdė neprieteliams ramdyti, nesgi ištįžę lepumuose, nebeturėjo nei dvasios tamprybės, nei aitros liuosybės, goda jų širdyje buvo išdilusi, kūno geiduliai, ne dvasios tamprybė rėdė jų darbus; ant didesnės dar nelaimės metuose 1569 (Liublino unijos — autorius) per kebeles pasidavė į lenkų valdžią ir nuo to laiko, nepaslinkdami patys nė koku lietos daiktų užsiimti, vieni tižo lepumuose svetimų pramonių, kiti, išsirpę po medaunyčios, bajoristėmis savo girdamies, vis į lenkų spunką veizėjo.“ Toliau rašoma: „<...> iki šiol Lietuvoje negirdėta, neregėta, lenkų įvestą, lažu vadinamą, lietuviai iš apmaudo baudžiava praminė. <...> Kas Lietuvoje lenkiškai nekalbėjo, tas nebe žmogumi bebuvo, bet vergu to, kurs lenkiškai kalbėjo“ (Daukantas S. 1845:243).

J. Simkevičiaus knygos „Dzielo o pijanstwie“ vertime į lietuvių kalbą rašoma: „Lenkijoje iki šiol nebuvo įstatymo prieš girtuokliavimą... Šis blogas įprotis, žalojantis visuomenę, aukščiausią laipsnį pasiekė valdant Augustui II ir III. Tik Stanislovo Augusto laikais, kai lenkai prie sosto susitelkusių filosofų pavyzdžiu palinko prie mokslo ir visuotinio švietimo, šis blogas įprotis... pradėjo silpti...“ (Aleksandravičius E. 1989:95).

Kai Lietuva atiteko carinei Rusijai, smuklių čia buvo lyg prisėta. XIX a. pradžioje degtinės varamas buvo laisvas, kas norėjo ir galėjo, tas turėjo savo bravorą... Kiekviena kova už blaivybę buvo nepakenčiama nei dvarininko, nei smuklės laikytojo, nes sumažindavo jų pelną. Jie dažnai klasta nugirdydavo blaivininkus, veltui duodami degtinės. Tai buvo gera agitacija prieš blaivybę. Jie gąsdindavo ir skųsdavo blaivybės propaguotojus, kartais prasimanydavo nebūtų dalykų. Pasitaikė atvejų, kai, žydams prašant, žmonės buvo verčiami girtuokliauti. Buvo ir tokių atsitikimų, kad už nenorėjimą laikyti žydo smuklininko reikėjo kaimui mokėti baudą.

Apibendrinant galima pasakyti, kad lietuviai, nors ir nebuvo abstinentai, bet gėrė tik silpnus svaiguosius gėrimus: midų, vėliau — alų ir tik ypatingais atvejais. Tik vėliau, sekdami vokiečiais ir lenkais, sulenkėję lietuvių bajorai tapo girtavimo pavyzdžiu Lietuvos kaimiečiams ir miestelėnams.

*... O vasara tokia graži oi, Viešpatie,
Vien žieduos alpsta mergaitės širdis,
Tik jis prasigėręs, alkanas, basas
Prie smuklės kryžkelėje slankioja vis...*

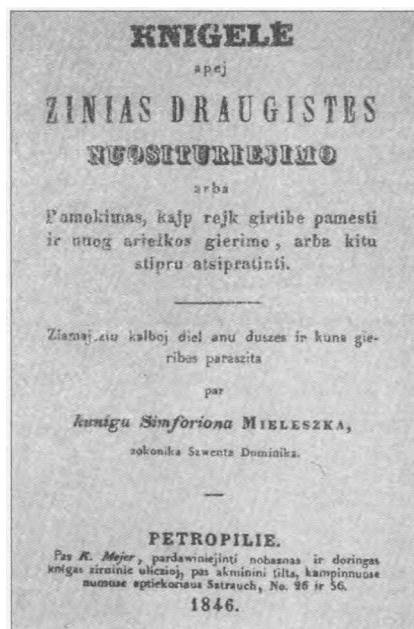
Masiulis J. Blaivybė ir sveikata, 1939: Nr. 14—15

Pirmoji visuomeninė organizacija, propagavusi blaivybės idėją, buvo Blaivybės draugija, įkurta 1808 m. JAV Saratogos mieste. Vėliau tokios draugijos atsirado 1833 m. Vokietijoje, 1838 m. Anglijoje, 1872 m. Prancūzijoje, 1875 m. Olandijoje, 1879 m. Bulgarijoje. Griežtos blaivybės draugijos, svaigiuosius gėrimus savo nariams draudžiančios gerti, įsteigtos JAV 1827 m. Anglijoje - 1829 m. Tokios pakraipos yra Guttempleriečių ordinas (IOGT).

Airių vienuolis kapucinas Teobaldo Matju (Mathewo) sėkmingą kovą už blaivybę pradėjo 1838 m., šią veiklą parėmė ir Katalikų bažnyčios Apaštalinis sostas. Apie tai plačiai rašė Europos, Amerikos, Lenkijos, Rusijos laikraščiai. Popiežiui Pijui IX 1851 07 28 patvirtinus vokiečių kardinolo Dypenbroko (Diepenbrocho) parengtas blaivybės brolijos nuostatas, blaivybės brolijas imta kurti Vokietijoje ir Lenkijos Karalystės papirijose. Deja, vyskupams šių brolijų įteisingi nepavyko, nes civilinė administracija nedavė leidimo (Merkys V. 1999:336).

Kitais šaltiniais: „Pijaus IX išleisti blaivybės brolijos įstatai buvo išversti į lietuvių kalbą, pagal juos skelbta blaivybė ir gretimoje Seinų vyskupijoje. Bet... kitur praskambėjo be jokių žymesnių pasekmių“ (Aleksa A. 1975:85).

Lietuvoje blaivybę propagavo iš Žemaitijos kilęs (Raseinių pavieto) Vilniaus universiteto auklėtinis, laisvųjų menų, filosofijos, medicinos ir chirurgijos daktaras Jokūbas Šimkevičius. Jis parašė lenkų kalba ir 1818 m. Vilniuje išleido knygą „Veikalas apie girtavimą“. Autorius girtavimą laikė žmonių nelaime, moralinės, fizinės degradacijos priežastimi. Jis rašė: „<...> tai reiškiny, kuris kažkada

Pirmosios lietuvių kalba blaivybei skirtos knygelės viršelis

gimė, suvešėjo, pralaužė žmogaus kontrolės užtvartas ir netgi pačiuose atkampiausiuose žemės rutulio kampeliuose parodė savo demonišką jėgą“ (Aleksandravičius E. 1989:54).

Ignoto Štacho kapas Šiauliuose

Šioje knygoje yra žinių iš svaigiųjų ir kitų gėrimų istorijos, aprašytos kovos su girtavimu priemonės, filosofų ir kitų žymių žmonių pasisakymai. J. Šimkevičius išsi-gelbėjimą nuo svaigalų vartojimo matė tik žmonių švietime.

Tai buvo pirmas mokslinis veikalas Lietuvoje.

Pirmoji lietuvių kalba blaivybei skirta knygelė yra „Knigele apej Žinias draugistės. Nuosituriejimo“, parašyta kunigo Simforiono Mieleškos (36 p.), išspausdinta 1846 m. Vilniuje; knygelės formatas 17x11 cm.

Blaivybės brolijas Lietuvoje jau 1846 m. kūrė klebonai: Ignotas Štachas (1796—1854) Šiaulių ir Augustinas Kybartas Šiaulėnų parapijose. Jie registravo pasižadėjusius daugiau nebegerti. Po dvylikos metų blaivybę ėmė skelbti Jurbarko klebonas

Mykolas Kervelis*, paskatinęs ir kaimynus: skirsnemuniškį Kazimierą Barancevičių ir gauriškį Fabijoną Janutavičių.

Knygoje „Žemaičių Didysis“ Grigas Valančius (1906-1978) rašo: „Anų idealistų pirmūnų stumiamas vežimas tik iš lėto tejudėjo. Kai savo vyskupiškais pečiais jis tą blaivinimo akcijos vežimą visom jėgom pastūmė, pradėjo riedėti, o išriedėjęs triuškinio bravorus ir smukles“ (Valančius G. 1978:325).

* Kai kur rašoma M. Kirvelis.

MOTIEJUS VALANČIUS

(1801-1875)

M. Valančius lietuvių tautą norėjo matyti sveiką ir šviesią, taurią ir laimingą. Jis ne tik norėjo, bet ir savo gyvenimą paaukojo, kad ji tokia pasidarytų <...> jis matė ją rusiškų valdininkų persekiojamą ir lenkiškų ponų skriaudžiamą ir niekinamą, tad didele savo energija ją gynė nuo rusų ir lenkų. Tad nenuostabu, kad jam lankant savo vyskupiją, jis savo tautiečių buvo sutinkamas kaip karalius ir tuo rusų vyriausybėje sukėlė apmaudo ir pavydo. “

(Keliuotis J., M. Valančius. Iš arti... 2001:396)

Motiejus Valančius minėtinas ne tik kaip vyskupas, rašytojas, istorikas, liaudies švietėjas, bet, svarbiausia, kaip nepralenkta žmogus, propaguojantis blaivybę. Ne veltui jis pramintas blaivybės apaštalu.

Apie vyskupą M. Valančių išleista nemažai knygų, brošiūrų, paskelbta straipsnių periodinėje spaudoje. Paminėtina pačios naujausios Vytauto Merkio (1929-2012) didelės apimties (818 p.) monografija „Motiejus Valančius“, išleista 1999 m., ir Juozo Jasaičio monografija „M. Valančius. Iš arti ir iš toli“ (470 p.), išleista 2001 m., ir kt. Beline glaustai paminėti svarbiausius M. Valančiaus gyvenimo ir veiklos įvykius.

Gimtinė. M. Valančius gimė 1801 m. vasario 16 d. Nasrėnų kaime (Santalų parapijoje, Kretingos r.). Tėvai: laisvieji ūkininkai Mykolas Valančius ir Ona Stankutė. Pakrikštytas Kalnalio bažnyčioje. Motiejus buvo ketvirtas vaikas šeimoje. Po jo dar gimė septyni vaikai. Deja, iš vienuolikos užaugo tik penki — trys broliai ir dvi seserys.

Motiejaus tėvas mirė 1828 m. savo ūkyje Nasrėnuose, motina - 1859 m. Varniuose, sūnaus vyskupo namuose. Motiejaus brolis Mykolas tapo vienuoliu, kitas brolis, baigęs Tartu universitetą, jaunas mirė. Seserys ištekėjo. Valančiaus gimtinėje iš gausios šeimos palikuonių neliko.

Tuo laiku į aukštąsias mokyklas priimdavo tik bajorų vaikus. Tėvai, norėdami savo vaikus mokyti, juos išūnydavo kuriam bajorui, kad pakeistų pavardę ir gautų bajorų luomo teises arba, susitarę su klebonais, metrikų knygose pakeisdavo savo pavardę, ją sulenkindami ir prieš pavardę prirašydami dvi raides G. D., t. y. Generosus Dominus - kilmingas, viešpats, bajoras. Ar tada, ar vėliau Kalnalio bažnyčioje sudaryti metrikai buvo kitu rašalu ištaisyti. Va-

lančius pavadintas Volončevskiu, prie Motiejaus prirašytas Kazimiero vardas, prie tėvo pavardės raidės G ir D; visi šie pakeitimai iš muziko padarė bajorą, kuriam visi keliai į aukštąjį mokslą tapo atviri (Merkys V. 1999:46).

Į mokslus. Tėvas namuose pamokyta Motiejų 1816 m. rugpjūčio 16 d. nuvežė į Kalvarijos vienuolių dominikonų išlaikomą keturklasę mokyklą. Mokykla netrukus buvo pertvarkyta į šešių klasių gimnaziją. Kalvarijos mieste lyje tuo laiku buvo tik 114 menkų medinių gyvenamųjų namų, dominikonų vienuolyno mokykla, medinė bažnyčia ir per visą miestelį kalnuotame reljefe išsidėsčiusios kryžiaus kelio koplyčios - stacijos.

M. Valančius, baigęs gimnaziją, 1822-1824 m. mokėsi Varnių kunigų seminarijoje, 1824-1828 m. - Vilniaus vyriausiojoje kunigų seminarijoje, kurią 1828 m. baigė teologijos kandidato laipsniu. Magistro laipsnį gavo vėliau ir 1828 m. gegužės 19 d. Vilniaus katedroje buvo išventintas kunigu (Merkys V. 1999:89).

Kunigas. Seminarija rengė katalikų ir graikų (unitų) kunigus visai Rusijos imperijai. Vyskupas Juozapas Arnulfas Giedraitis (1754—1838 m.) kunigą Valančių paskyrė į Vilniaus vyskupijos Mozyriaus apskrities gimnaziją tikybos mokytoju. Nuo 1834 m. Valančius - jau Žemaitijoje. Jis - Kražių gimnazijos mokytojas, kapelionas, bibliotekos vedėjas, parapijos bažnyčios Didžiosios šv. Rožinio brolijos vadovas.

Kražiuose M. Valančius rado turtingą biblioteką, kurioje buvo knygų Europos kalbomis, be to, galėjo naudotis vyskupijos archyvais. Dirbdamas mokytoju, daug skaitė, analizavo archyvinę medžiagą, o laisvalaikį per atostogas keliavo po Žemaitiją, rinko medžiagą savo moksliniam darbui „Žemaičių vyskupystė“.

Valančiaus bendramokslis kun. Andriejus Dobševičius to meto M. Valančių apibūdina taip: „Buvo vidutinio ūgio, tvirto sudėjimo, tamsaus veido <.. > buvo kažkokio stebėtinai patraukiančio paprastumo. Pasižymėjo dideliais proto gabumais ir darbštumu: visada veiklus, visada užimtas (Aleksa A. 1975:8).

Profesorius. Dirbdamas Kražiuose, M. Valančius 1840 m. gavo kvietimą persikelti į Vilnių, dvasinėje akademijoje (buvusioje vyr. seminarijoje) dėstyti pastoralinę teologiją ir šventraščio archeologiją, buvo išrinktas profesorium adjunktu. Čia dirbdamas įgijo teologijos daktaro laipsnį, kuris buvo suteiktas be egzaminų ir disertacijos, kaip pasižymėjusiam geru dėstymu ir dideliu teologijos išmanymu.

1842 m. rudenį Vilniaus dvasinė akademija buvo perkelta į Peterburgą. Peterburge M. Valančius sutiko nemažai bendraminčių: istoriką Simoną Daukantą, kanauninką Joną Krizostomą Gintilą, Antaną Gabonskį, Lindzevičių ir kt. Artimiausiu žmogumi akademijoje tapo jos rektorius Ignotas Holovinskis (1807-1855 m.), vėliau tarpininkavęs jam tapti vyskupu. Su juo M. Valančius susipažino studijuodamas vyriausiojoje kunigų seminarijoje Vilniuje. S. Daukantas tuo laiku (1835-1850 m.) dirbo Rusijos senate, studijavo Lietuvos metriką ir kitus archyvinius dokumentus. 1850 m. grįžęs į Lietuvą, iki 1855 m. gyveno pas M. Valančių Varniuose.

1843 m. gruodžio 15 d. Rusijos caras Nikolajus I M. Valančių apdovanojo ant krūtinės nešiojamu aukso kryžiumi.

Rektorius. 1845 m. sausį M. Valančius susirgo ir gegužės viduryje grįžo į Žemaitiją. Holovinskiui rekomendavus, buvo paskirtas Varnių kunigų seminarijos rektoriumi. M. Valančius, grįžęs į Varnius, ten rado savo giminaitį 22 metų klieriką akademiką magistrą Aleksandrą Beresnevičių, kuris buvo paskirtas lotynų kalbos profesorium. Vėliau A. Beresnevičius tapo Peterburgo dvasinės akademijos rektoriumi, vyskupu.

M. Valančius, dirbdamas seminarijoje, puoselėjo užgimtą lietuvišką dvasią. Jo pastangomis seminarijoje buvo leista rašyti ir sakyti pamokslus žemaitiškai. Jis parengė Konstantino Sirvydo (1578-1631 m.) lietuviškų pamokslų „Punktai sakymų“ naują laidą, parašė ir 1848 m. išspausdino istorinį dviejų tomų veikalą „Žemaičių vyskupystė“.

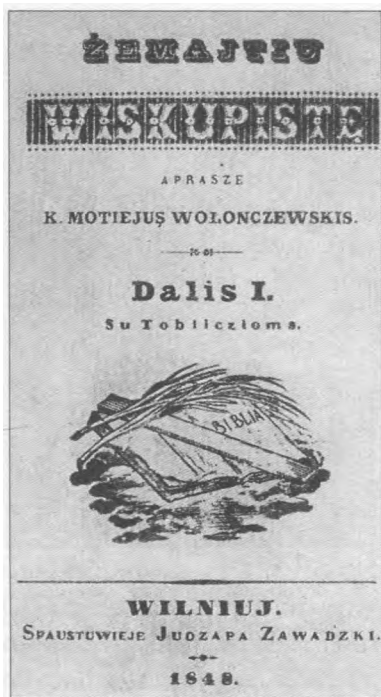
1838 m. mirus žemaičių vyskupui J. A. Giedraičiui, vyskupija dvylika metų buvo be vyskupo. 1847 m. Rusijai pasirašius konkordatą su Vatikanu, buvo paskirti vyskupai į tas vyskupijas, kur jų nebuvo. I. Holovinskis, kuriam Vatikanas buvo pavedęs surasti kandidatą, pasiūlė M. Valančių į žemaičių vyskopus, Rusijos valdžios atstovai - J. K. Gintilą. Gintilas tuo laiku buvo valdžios paskirtas, bet Vatikano nepatvirtintas ėjo vyskupo pareigas; Vatikanas pasirinko I. Holovinskio rekomenduotą M. Valančių.

Vyskupas. Valančius vyskupu buvo konsekruotas 1850 m. vasario 24 d. Šv. Kotrynos bažnyčioje Peterburge. Į Varnius grįžo 1850 m. balandžio 5 d. Tą dieną įvyko jo ingresas. M. Valančius Popiežiaus bulę perskaitė ir pamokslą pasakė žemaitiškai (Merkys V. 1999:170).

M. Valančius gavo beveik du kartus didesnę vyskupiją negu buvo anksčiau. Pasirašant konkordatą, iš Vilniaus vyskupijos žemaičių vyskupijai buvo priskirti Panevėžio, Ukmergės, Utenos, Obelių, Zarasų, Kuršo, Žemgalių dekanatai, iš viso 93 parapijos. Vyskupija tuo metu turėjo apie milijoną tikinčiųjų ir 700 kunigų (Aleksna A. 1975:12). Tai buvo didžiausia katalikų vyskupija Rusijoje.

Vyskupas M. Valančius, norėdamas geriau susipažinti su padėtimi vietoje, pradėjo lankyti parapijas, pirmiausia naujai priskirtas. 1850 m. rugpjūčio pabaigoje išleido pirmąjį ganytojišką laišką lietuvių ir lenkų kalbomis.

Kaip minėta, tuo laiku kaimo gyventojus, ypač dvarui priklausančius žmones - baudžiauninkus, gaubė beteisiskumas, tamsumas, girtuoklystė. Ne

Žemaičių vyskupystė

Vyskupas Motiejus Valančius

ką geresnė būklė buvo ir karališkųjų kaimų ar laisvųjų valstiečių — amatininkų. Degtinė ponams ir valstybei buvo ne tik svarbus pajamų šaltinis, bet ir priemonė padaryti žmones paklusnius. Kiekviename dvare buvo po keletą karčemų. Miesteliuose, kaimuose prie kryžkelių riogsojo didžiuliai pastatai arkliams ir vežimams pastatyti su poilsio, prekybos kambariais. Visa Rusijos imperija buvo nusėta karčiomomis. Jokių draugijų, organizacijų nebuvo. Niekas sodiečio lietuvio moraline gerove nesirūpino. Kunigai, būdami bajorų kilmės, daugiau rūpinosi bajorų reikalais, be to, kai kurie klebonai ir vienuolynai turėjo spirito varyklas.

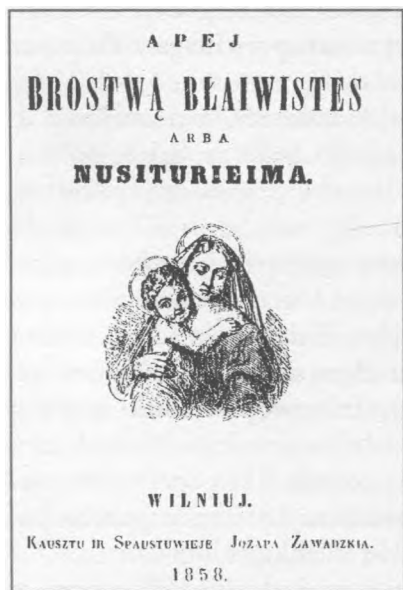
Už blaivybę. M. Valančius, matydamas tokią sodiečių būklę, aštuntais savo vyskupavimo metais išitraukė į Ignoto Stacho ir Augustino Kybarto pradėtą kovą prieš girtavimą. Jis diplomatiškai, vengdamas susilaukti iš valdžios nemalonumų, teigė, kad kova prieš girtavimą prasidėjo gaivališkai pačių parapijiečių iniciatyva. Buvo sukurta versija, kad ji persimetė iš Lenkijos. M. Valančius 1858 m. birželį, vizituodamas parapijas Palėvenėje, keliasdešimt parapijiečių įrašė į blaivybės broliją.

M. Valančius, sumanęs paskelbti kovą girtavimui, veikė planingai: jis blaivybės literatūrai rengti sekretoriumi pakvietė kunigą Juozapą Silvestrą Dovydaitį (1826–1883), Akmenės kleboną

Kaliksą Kasakauskį, žemaičių kunigų seminarijos klieriką, vėliau Peterburgo dvasinės akademijos alumną Antaną Baranauską (1835–1902).

1858 m. rugpjūčio 24 d. M. Valančius aprobavo spaudai rankraštį „Apej brostwā blaiwistės arba nusiturieima“. 1858 m. rugsėjo 4 d. leidimą spausdinti davė Vilniaus cenzūros komiteto cenzorius Pavelas Kukolnikas. Rankraštį išspausdino Juozapo Zavadsko (1781—1838) spaustuvė Vilniuje.

V. Merkys knygoje „Motiejus Valančius“ rašo: „...leidinys „Apej brostwā blaiwistės arba nusiturieima“ <...> išspausdintas 10 000 egz. tiražu, iš jų lapkričio 23 d. 2500 egz. spaustuvė jau išsiuntė

Leidinio viršelis

M. Valančiui. Likęs tiražas sulaikytas ir saugomas cenzūros komitete.“ Kitais šaltiniais, buvo išspausdinta 40 000 egz.

Brošiūra „Apej brostwą blaiwistės arba nusiturieima“ yra 16 puslapių, 8 skyrių. Svarbiausias buvo pirmasis, kuriame paskelbti blaivybės brolybės įstatai ir narių priėmimo tvarka. Antrasis skyrius įpareigojo narius „ne rečiau kaip kiekvieną šeštadienį kalbėti nurodomą maldą į Svč. M. Mariją“. Trečiame draudžiama gerti stipriuosius alkoholinius gėrimus. Vyną, alų ir midų gerti leidžiama, bet saikingai. Narių pareiga buvo į broliją įtraukti naujus žmones, ypač buvusius girtuoklius. Kasmet per Grabnyčias brolijos nariai turėjo bažnyčioje iškilmingai atnaujinti savo pasižadėjimą.

Ketvirtajame skyriuje rašoma apie brolijos nariams teikiamus atlaidus. Penktajame cituojamos Šv. Rašto ištraukos, šeštajame ir septintajame - gydytojų nuomonės, aštuntajame — Šv. Augustino raštai apie girtybę.

M. Valančiaus blaivybės brolių įstatų „Apej brostwą blaiwistės arba nusiturieima“ išspausdinimas sukėlė didelį rezonansą ne tik Kauno ir Vilniaus gubernijose, bet ir Peterburgo aukščiausiuose valdžios sluoksniuose. Leidinys buvo uždraustas platinti, konfiskuotas, o iš M. Valančiaus pareikalauta grąžinti gautus iš spaustuvės egzempliorius, rašyti pasiaiškinimus. Tačiau, nepaisant draudimo, leidinys buvo net du kartus perspausdintas Klaipėdoje, slapta įvežtas į Žemaitiją ir platinamas visoje Lietuvoje.

Blaivybės brolijos. 1858 m. rugsėjo 28 d. J. S. Dovydaitis Varnių katedroje oficialiai paskelbė apie blaivybės brolijos įkūrimą. M. Valančius spalio 11 d. blaivybės klausimu parašė pirmąjį aplinkraščių vyskupijos kunigams, o lapkričio 29 d. — kapitulos nariams, seminarijos profesoriams, klierikams.

Savo pirmame laiške kunigams M. Valančius rašė: „Labai džiaugdamasis sužinau, kad daugelio parapijų liaudis pasižadėjo visiškai susilaikyti nuo degtinės. Šitai laikydamas Dievo malone ir kunigų uolumo rezultatu, turiu viltį, kad visos mano vyskupijos avelės seks šiuo pavyzdžiu ir suteiks mums tikrą paguodą ir pradžiugins visą dangų. <... > Skelbiu visiems mano mieliems kunigams Kristuje šį mano didžiausią troškimą, kad nei patys gertų, nei kitiems rodytų degtinę“ (Merkys V. 1999:355).

M. Valančius, pradėjęs blaivystės sąjūdį, pirmiausia pats pasirašė pasižadėjimų knygoje negerti stipriųjų gėrimų, po to gavo parapijų kunigų, kapitulos narių, katedros vikarų, seminarijos profesorių ir klierikų pasižadėjimus.

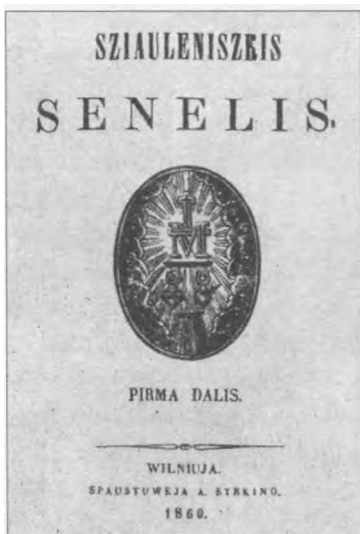
Antrajame laiške, paskelbtame 1858 m. lapkričio 29 d. (išleido kapitulos nariams, seminarijos profesoriams ir klierikams), kreipdamasis į seminaristus, rašė: „<...> O tau besimokąs dvasiškasis jaunime, patariu tvirtai įsitraukti į blaivybę, kad atėjus laikui pradėtumėte dorą ir blaivių kunigų kartą, naują moralinės pažangos, savo ir liaudies tobulėjimo epochą.“

1859 m. kovo 14 d. M. Valančius ganytojišku laišku kreipėsi į dvarininkus, kviesdamas palaikyti jo kilnų darbą.

Vysk. M. Valančius blaivybės klausimais parašė 17 laiškų (tiek surasta), iš jų: 5 - kunigams, 2 - dvarininkams, 5 - vyskupijos tikintiesiems, 4 - ats-

L. Ivinskio kalendorius

J. S. Dovydaičio „Šiaulėniškis senelis“ viršelis

kiroms parapijoms ir 1 testamentinį. M. Valančius per 25 vyskupavimo metus parašė 30 ganytojiškų laiškų, t.y. daugiau negu iki jo buvę vyskupai. Laiškus surinko ir išanalizavo J. Tumas-Vaižgantas (1869-1933).

M. Valančius pirmasis ganytojiškus laiškus pradėjo rašyti lietuviškai. Lenkų kalba rašė dvarininkams, o su valdžios atstovais susirašinėjo rusų kalba. Valstiečiams skirtus laiškus rašė tik lietuviškai. Laiškas dėl 1863 m. sukilimo buvo parašytas lietuviškai, lenkiškai ir rusiškai. 1853 m. Seinuose pradėjus dirbti naujam vyskupui, ir ten ganytojiški laišškai pradėti rašyti lenkų ir lietuvių kalbomis. Numalšinus sukilimą, lietuviškai rašyti laiškus buvo uždrausta.

Blaivybė nepaprastai greit paplito po visą Lietuvą, apimdama Kauno ir Vilniaus gubernijas. Ji veržėsi vis toliau, pasiekdavo Pavolgio, Pauralės, Vidurio Rusijos gubernijas ir tapo didžiuliu blaivystės sąjūdžiu. Žmonės greitai suvokė, jog blaivystė — tai gėris: taika šeimoje, sveiki, sotūs vaikai, linksmos moterys... Kaip padėka buvo statomi paminklai, spausdinami plakatai, kaldinami medaliukai, kuriamos giesmės ir dainos, išlikusios iki mūsų dienų.

Didžiausią indėlį propaguojant blaivybę, įnešė jauni M. Valančiaus išauklėti kunigai, ypač vyskupo M. Valančiaus kancleris kun. J. S. Dovydaitis. Blaivybę skleisti padėjo ir literatūra.

M. Valančius 1859 m. sausio 1 d. aprobovo spaudai Kaliksto Kasakauskio (1792-1886) brošiūrą „Girtybė ir blaivystė“, po pusantrų metų - jo knygelę „Pasaka apie pašnekesį tarp velnio ir šinkorių po atsižadėjimo katalikų nuo gėrimo arielkos“, kurios išėjo du leidimai (1860 ir 1861 m.). Blaivybės dvasinę ir materialinę naudą aiškino J. S. Dovydaitis savo trijų dalių knygelėse „Šiaulėniškis senelis“, išleistose Vilniuje 1860, 1861, 1864 m. Blaivybę propagavo Lauryno Ivinskio (1810—1881) kalendoriai (1845-1877), Antano Baranausko „Giesmė apie girtybę“, kuri pasirodė 1860 m. kalendoriujė ir kt.

Kunigams raginant negerti ir sumažėjus degtinės paklausai, dalis dvarininkų pradėjo žmones veltui vaišinti, pvz., generolienė Kaizerienė, Gelgaudiškio dvaro savininkė, kiekvienai šeimynai duodavo po gorčių degtinės, Leonpo-

lio savininkas Konstantinas Volmeris, Telšių maršalka Kazimieras Pilsudskis, Skaudvilės - Antanas Bužinskis ir kt. savo valdinius kasdien girdė degtine. Atkakliausiai prieš blaivybę kovojo žydai, karčemų laikytojai. Jie rašė skundus gubernatoriams, ministerijoms. Dėl tų skundų Anykščių klebonas Ferdinandas Stulginskis (1808-1863) atsidūrė net Sibire (Matusas-Sedauskas J. 1928:13).

Ne vienas dvarininkas, nepaisant nuostolių, uždarė savo varyklas, karčemas. Tai kunigaikščiai Irinėjus Oginskis (1808-1863) ir Aleksandras Vasilčikovas, grafas Kazimieras Plateris ir kt. Dvarininkas dailininkas Edvardas Riomeris rašė: „Mūsų nuostoliai yra doros aukos aukščiausiąjai naudai pasiekti - liaudies sveikatai ir tvirtybei. Tegul Dievas duoda liaudžiai reikalingą ištvermę ir tegul mus veda jos geru pavyzdžiu, kad saugotumės visokių žalingų atsitikimų“ (Merkys V. 1999:405).

M. Valančiaus paskelbtos blaivybės įtaka matyti iš gubernijos statistikos komiteto duomenų (1 lentelė) (Merkys V. 1999:403).

1.1 lentelė. Degtinės gamyba Kauno gubernijos dvaruose

Metai	Varyklų skaičius	Pagaminta degtinės kibirų	Proc.
1857	392	900 000	
1858	301	1033534	100
1859	292	552 643	53,47
1860	293	129 194	12,5

M. Valančiaus blaivystės sąjūdis sužlugdė degtinės gamybą Kauno gubernijoje. 1858 m. pabaigoje ir 1859 m. pradžioje kai kurios degtinės varyklos buvo uždarytos. 1859 m. pagaminta 53,47 proc. 1858 m. kiekio, o 1860 m. - tik 12,5 proc. degtinės, t. y. net aštuonis kartus mažiau negu 1858 m. Atitinkamai sumažėjo smuklių ir akcizo pajamų. Vilniaus generalgubernatorius Vladimiras Nazimovas dėl sumažėjusių išdo pajamų iš akcizo mokesčio paprašė Vilniaus vyskupo Adomo Stanislovo Krasinskio (1810-1891) ir žemaičių vyskupo M. Valančiaus surinkti duomenis, kiek žmonių katalikų sąjūdžio metu tapo blaivininkais.

Surinkti duomenys nustebino Vilniaus generalgubernatorių V. Nazimovą. Jie pateikti 1.2 lentelėje (Merkys V. 1999:388).

1.2 lentelė. Katalikai blaivininkai

Gubernija	Katalikų	Blaivininkų	Proc.
Kauno	820 754	688 464	83,9
Vilniaus	597 879	311 195	52,05
Gardino	263 467	117 506	44,60

Į blaivybės brolijas daugiausia įsitraukė kaimo žmonės, valstiečiai ir baudžiauninkai. M. Valančius gubernatoriams rašė raštus, gindamas blaivybės brolių veiklą, jų juridinį statusą lygindamas su bažnytinėmis brolijomis, įrodinėdamas, kad per trumpą laiką „<...> nepaprastai pasikeitė šių žmonių įpročiai ir būdas, išnyko muštynės, vaidai. Retai bevyksta šeimose rietenos ir nesantaika“ (Merkys V. 1999:359).

Rusijos finansų ministro A. Kniaževičiaus iniciatyva caro Aleksandro II paliepimu 1860 m. rugsėjo 1 d. Carskoje Selo buvo sušauktas Ministrų Tarybos posėdis, skirtas apsvastyti akcizo rinkliavos sužlugdymą Kauno gubernijoje. Buvo siekiama vyskupą M. Valančių pašalinti iš pareigų, tačiau nepavyko. Caras Aleksandras II apsidžiaugė, kad M. Valančius liko eiti pareigas. Po mėnesio, 1860 m. spalio 2 d., caras su M. Valančiumi susitiko Vilniuje. „<...> Mes, vyskupai, turėjome pas imperatorių atskirą audienciją, per kurią imperatorius man viešai padėkojo už vyskupijoje įvestą liaudies blaivybę“, — rašė M. Valančius (Merkys V. 1999: 303-385).

M. Valančius 1862 m. pranešime Popiežiui Pijui IX rašė: „Dievo žodį visur, lankydamas bažnyčias, patsai skelbiau. Žemaičių papročiai dori ir nepagadinti, retai didesnės nedorybės teatsitinka... Gėrimas, seniau paplitęs, nuo 1858 m. visai išnyko. Visa žemaičių tauta atsisakė gėrimo. Apskritai gi visa liaudis pamaldumu, vaišingumu, žmoniškumu jokiai kitai tautai pirmenybę neužleidžia. Nėra įsiskverbęs jokio blogo papročio, su kuriuo kovoti būtų reikalingas popiežiaus patarimas ar pagalba“ (Aleksna A. 1975:35).

Nors 1862 m. M. Valančius valdžios buvo apdovanotas ketvirtuoju, šį kartą Sv. Stanislovo I laipsnio ordinu, tačiau įpusėjus sukilimui, jo santykiai su valdžia tapo sudėtingi. Vilniaus generalgubernatorius reikalavo, kad vyskupas ganytojišku laišku pareikalautų nutraukti sukilimą. Tačiau M. Valančius, nors oficialiai sukilimui nepritarė, laišką rašyti vis delsė. Ilgai delsės parašė, bet ne tokį, kokio norėjo generalgubernatorius.

Numalšinus 1863 m. sukilimą, prasidėjo valdžios represijos. Vilniaus generalgubernatorius Michailas Muravjovas buvo įsitikinęs, kad visi kuniagai rėmė sukilimą, todėl jie turi būti nubausti. Jiems gelbėti M. Valančius iš valdžiai palankių kunigų suorganizavo lojalumo delegaciją pas carą Aleksandrą II. Didžioji dalis kunigų buvo išgelbėti. Vis dėlto iš 654 kunigų 107 nukentėjo. Iš jų 6 buvo nužudyti, 67 ištremti, 10 pabėgo. Represijos palietė visą religinį ir kultūrinį gyvenimą: uždarytos parapijų mokyklos, uždrausta spauda lotyniškais raidėmis, kunigų lankymasis kitose parapijose. Valdžios mokyklose tikybą leista dėstyti tik rusų kalba. Uždrausta statyti, remontuoti bažnyčias, kryžius.

1864 m. balandžio 18 d. M. Muravjovo aplinkraščiu blaivybės brolių veikla buvo uždrausta. Tais pačiais metais, nutraukus vyskupo M. Valančiaus parapijų vizitaciją, jam įsakyta persikelti į Kauną.

1864 m. gruodžio 3 d. M. Valančius persikėlė į Kauną, vėliau buvo perkelta ir kunigų seminarija. 1883 m. popiežius Leonas XIII įteisino vyskupijos

vadovybės perkėlimą ir 1895 m. Kauno Sv. Petro bažnyčiai suteikė katedros vardą.

M. Valančiui persikėlus į Kauną, M. Muravjovas rengėsi M. Valančių ištremti į Sibirą. Tai sužinoję tūkstančiai tikinčiųjų pėsti ir vežimais patraukė į Kauną atsisveikinti su vyskupu. Kauno ir Vilniaus valdžia išsigando žmonių antplūdžio; bijodama, kad nekiltų naujas sukilimas, vyskupą paliko Kaune, bet buvo sustiprintas jo sekimas, neleista išvykti iš Kauno. M. Valančius į tikinčiuosius prabilo raštais, knygomis, slapta leidžiamais Prūsijoje ir gabenamais kontrabanda. Jis surado pasišventusių kunigų, kurie sutiko įsitraukti į pagrindžio veiklą. Tai buvo Tilžės katalikų bažnyčios klebonas Jonas Zabermanas (1815-1900) ir kun.

Paminklas M. Valančiui Kaune, Rotušės aikštėje.
Skulptorius L. Žuklys

Antanas Brundza (1838-1892). Savo raštuose M. Valančius įrodinėjo, kad valdžia Lietuvoje siekia sunaikinti katalikų tikėjimą, o žmones surusinti.

Vėliau spaudos platintojai buvo nustatyti. 1870 m. kun. A. Brundza kartu su kitais devyniais kunigais ištremtas į Sibirą.

M. Valančiui susirgus, jam buvo leista išvykti į Austriją gydytis, prieš tai leista aplankyti sergančią seserį Varniuose ir susitikti su naujuoju generalgubernatorium Vilniuje.

Vyskupas M. Valančius - vienas žymiausių XIX a. lietuvių tautos intelektualų, šiuo metu dažniausiai minimų tiek periodinėje spaudoje, tiek įvairiose konferencijose.

Mums visiems yra ko pasimokyti iš Didžiojo žemaičių vyskupo Motiejaus Valančiaus, atnešusio Lietuvai išsigelbėjimą nuo svaigalų ir tamsos, sustiprinusio tikėjimą ir dorą.

Vyskupas M. Valančius mirė 1875 m. gegužės 29 d. Palaidotas Kauno arkikatedros kriptoje.

IŠ SVAIGALŲ GAMYBOS IR VARTOJIMO ISTORIJS

Degtinė

*Degtinė duoda pragyvenimą tiems,
kurie ją parduoda, bet užmuša tuos,
kurie ją geria.*

Gyy-Patin

Caro valdžia, panaikinusį baudžiavą, numalšinusi sukilimą, ėmėsi kitų pertvarkų. Buvo pakeista ir svaigalų gamybos bei realizavimo tvarka. Dar 1841 m. iš Katalikų bažnyčios buvo atimta teisė gaminti ir pardavinėti alkoholinius gėrimus. Jos smuklės perėjo valstybės žinion. XIX a. viduryje Lietuvos dvarininkai gamino spiritą ir degtinę, aprūpindami savas ir valstybines smukles, bet carui Aleksandrui II vykdant ekonomines ir socialines reformas, buvo pertvarkyta ir svaigalų mokesčių sistema — įvestas vienodas akcizo mokestis, kuris Vilniaus ir Kauno gubernijose įsigaliojo nuo 1863 m. sausio 1 d. Teisė varyti spiritą buvo suteikta tik bajorijai, bet nustatytas minimalus varyklos gamybinis pajėgumas — bendra rauginimo kubilų talpa turėjo būti ne mažesnė kaip 540 kibirų (Astrauskas A. 2008:170-175).

Degtinės gamyba galėjo verstis visi luomai, bet didėjant akcizo mokesčiui, degtinės ir spirito gamyba smuko. Pvz., Vilniaus gubernijoje, kaip teigia A. Astrauskas knygoje „Per barzdą varvėjo“, 1865 m. veikė 85 spirito gamyklos, 1897 m. liko 25, Kauno gubernijoje - atitinkamai 166 ir 23. Degtinės gamyklų Vilniaus gubernijoje sumažėjo nuo 19 (1878 m.) iki 2 (1881 m.), Kauno - nuo 18 (1879 m.) iki 1 (1885 m.).

Caro Aleksandro III 1894 m. birželio 6 d. pasirašytu spirito ir degtinės gamybos ir pardavimo monopolio įstatymu, kuris Vilniaus ir Kauno gubernijose įsigaliojo nuo 1897 m. liepos 1 d., buvo atskirtos dvi pramonės šakos: spirito ir degtinės. Privačios spirito gamyklos galėjo gaminti žaliavinį spiritą, o valstybinės — degtinę. Prekiauti spiritu, degtine ir degtinės gaminiais galėjo tik specialios valstybinės ar privačios parduotuvės valstybės nustatytais kainomis ir tik išsinešti.

Svaigalai buvo pardavinėjami užplombuotoje ar banderolėmis užklijuotoje taroje. Smuklės ir bufetai galėjo pilstyti gėrimus iš grafinų.

XIX a. antrojoje pusėje atsiradus pažangesnį svaigalų gamybos technologijų ir monopolizavus jų gamybą bei pardavimą, susidarė sąlygos naminei degtinei gaminti. Buvo naudojama paprasta, pigi gamybos technologija, įrengimai. Naminės gamybos primityvios įmonės veikė visą XIX a. Jų šeimininkai - bežemiai, mažžemiai bajorai, laisvieji valstiečiai kartais konkuruodavo su dvarininkais, stambiaisiais degtinės gamintojais. Dėl to kildavo konfliktų. Specialių įstatymų, draudžiančių naminės degtinės gamybą, nebuvo (Astrauskas A. 2008:170-175).

Įvedus monopolį prekiauti tik valstybine - standartine degtine, naminės degtinės gamyba tapo nelegali. XIX a. pabaigoje degtinės suvartojimas didėjo, didėjo ir XX a. pradžioje, kūrėsi vis naujos smuklės, svaigiųjų gėrimų parduo-tuvės ir slaptos degtinės varyklos. Antano Smetonos (1874-1944) redaguojamas laikraštis „Viltis“ 1907 m. spalio 31 d. (Nr. 13) pateikė statistikos duomenų apie degtinės vartojimą (milijonais kibirų, vienas kibiras - 12,299 l): 1901 m. - 49, 1902 m. - 66, 1903 m. - 71, 1904 m. - 71, 1906 m. - 85. Įvedus monopolį, 1906 m. degtinės suvartota 36 milijonais kibirų daugiau negu 1901 m. Be to, girtuoklystė plito gatvėse ir slaptose vietose (Vyriausybės ir blaivybės dalykai. 1907:1).

1908 m. „Viltis“ (Nr. 23) rašė, kad, 1906 m. statistikos duomenimis, vi-dutiniškai kiekvienas žmogus Rusijos imperijoje per metus suvartojo po 13, o kai kuriose gubernijose, pvz., Maskvos, - po 37, Peterburgo - po 35 bute-lius degtinės (Degtinės monopolija. 1908:1). 1908 m. Vilniuje ėjęs laikraštis „Vienybė“ (Nr. 40) rašė: „Kauno gubernijoje vidutiniškai kiekvienas žmogus 1806 m. suvartojo po 7 butelius degtinės...“ (Išgerta degtinės... 1908:638).

J. Matusas-Sedauskas knygoje „20 m. tautos blaivinimo darbo“, papildy-damas statistikos duomenis, pastebėjo: „XX a. pradžioje viena rusų statistika rodo, kad Kauno gubernija degtinės vartojimo atžvilgiu užėmė vos 34-tą vietą (1902 m. „Pribovlenija“ (priedas) prie „Kovenskaja gubernija vedomosti“), statistikos autorius mato čia Valančiaus darbo pasėkas.“

Vynas

Lietuvoje vynas pradėtas gaminti iš vaisių jau XII a. Domininkas Velička knygoje „Vyno istorijos“ rašo, kaip Lietuvos didikai iš Ispanijos, Prancūzi-jos, Vengrijos parsigabendavo po keletą šimtų vyno butelių. Rusijai okupavus Lietuvą, importas sustabdytas. Įsigalėjo rusiška „Vodka“. 1918 m. Lietuvai atgavus nepriklausomybę, vyno poreikis išaugo (Velička D. 2010:11).

1926 m. Dotnuvos žemės ūkio akademijos studentas Balys Karazija Anykščiuose davė pradžią vyno gamybos įmonei. Jis išsinuomojo rūsį, atvežė keletą statinių, rankomis sukamą presą ir kt., supirko obuolius. Pasamdė tris darbininkus. Užraugė 8000 litrų sulčių ir gruodį jau pardavinėjo nefiltruotą vyną po 3 litus už litrą. Po metų B. Karazija pagamino 26 000 litrų obuolių ir 5000 litrų vyšnių vyno. Jį išvalė, nufiltravo ir supilstė į butelius. Vyną pel-ningai pardavė.

1937 m. Paryžiuje vykusioje parodoje B. Karazijos pagamintas vynas buvo apdovanotas dviem aukso medaliais. 1939 m. vyno pagamino 230 000 litrų (Gečas J. 1990:22).

Sovietmečiu vyno gamyba sparčiai didėjo.

Šampanas

Kaip rašo D. Velička, šampano išradėju XVII a. pabaigoje laikomas benediktinų vienuolis Perignonas. Šampanė - vietovė Prancūzijos šiaurės vakaruose, jos vynuogynai užima didelius žemės plotus. Šampanas pradėtas gaminti XVIII a. viduryje, Lietuvoje - 1980 m. Alytuje (Velička D. 2010:85).

Alus

A. Astrauskas rašo, kad alus Lenkijoje minimas XI a. pabaigos-XII a. pradžios kronikininko Galo Anonimo pasakojime apie legendinio Piasto iškeltą puotą. Marija Dembinska, tyrinėjusi Jogailos ir Jadvygos virtuvių pirkinių registrus, teigia, kad kasdienis valdovų gėrimas buvo alus. Alus lietuvių, kaip jau minėta, buvo nuo seno mėgstamas gėrimas. Jį vartojo paprasti žmonės ir didikai.

Žygimanto Augusto dvare Vilniuje alaus buvo išgeriama tiek, kiek midaus, nors didžiausiame LDK mieste Vilniuje aludarių cecho nebuvo. Krokuvoje aludarių cechą žinomas nuo XV a. ir buvo vienas svarbiausių. Dvaro aludarių tarnyba buvo paveldima. Amatininkai aludariai buvo susivieniję į cechus. Bandyta įkurti aludarių cechą Kėdainiuose, bet Radvila neleido, todėl įsikūrė Biržuose. Jis vienijo degtindarius, kepėjus ir aludarius.

1801-1807 m. dar nepadalytoje Vilniaus gubernijoje buvo tik 5 alaus daryklos dvaruose, 1841 m. - jau 97, 1853 m. Kauno gubernijoje - 127. Vėliau jų skaičius mažėjo. Valstybinėse valdose jos likviduotos (Astrauskas A. 2008:126).

Nuo XV a. pabaigos Lietuvoje pradėtos steigti karčemos. Jose buvo gaminami ir pardavinėjami svaigalai: alus, degtinė, midus. Karčemų verslas buvo laikomas amatu, jose dirbo tos srities specialistai. Tik XVI a. antroje pusėje įsigalėjus propinacijos teisei (leista prekiauti alkoholiniais gėrimais), alkoholinius gėrimus imta gaminti dvarų varyklose, o prekiauti smuklėse. Smukles dvarininkai išnuomodavo.

Jonas Nekrošius knygoje „Alus lietuvių kultūroje“ rašo: „XVI a. pabaigoje aplink Šiaulius esančios žemės buvo priskirtos dvarui, daugelyje dvarų ir palivarkų veikė smuklės, alaus ir vyno daryklos. Daryklos ir smuklės Šiaulių žemėje buvo steigiamos ir privačios didikų, ir prie dvarų ar besikuriančiuose miesteliuose. Jau XVI a. Šiauliuose iš smuklių savininkų buvo renkamas mokestis. Smuklės buvo trijų rūšių: alaus, degtinės ir midaus. 1639 m. Šiauliuose veikė 149 alaus smuklės. 1649 m. Šiaulių mieste mokestis buvo renkamas iš 147 alaus, 105 degtinės ir 2 midaus smuklių. Tačiau po šimtmečio 1755 m. alaus smuklių tebuvo 32“ (Nekrošius J. 2007:159).

Alaus pramoninė gamyba XIX a. antroje pusėje atsigavo, kūrėsi naujos įmonės, kai kurios jų veikia ir šiuo metu: Vilniuje Šopeno (įkurta 1869 m.), dabar „Tauras“, Šiauliuose - N. Zubovo (įkurta 1867 m.), dabar „Gubernija“, Klaipėdoje apie 1870 m. susijungė veikusios Jakobo Reineckės ir Theodoro

Ottomaro Preusso alaus daryklos, dabar „Švyturys“, 1902 m. Albertas Voigtas Panevėžyje įsteigė alaus daryklą „Bergschlossen“, dabar „Kalnapilis“. Keitėsi ir alaus gamybos technologija. Alus buvo gaminamas silpnas, matyt, todėl, kad vyskupas M. Valančius savo blaivystės brolių nuostatose „Apej brostwa blaivistės arba nusituriema“ alaus gerti nedraudė. XIX a. pabaigoje alus Vakarų valstybėse buvo propaguojamas kaip neva silpnesnis gėrimas, mažiau žalingas negu degtinė. Mokslininkai įrodinėjo, kad alus sveikatai kenkia.

Laikraščio „Viltis“ 1908 m. (Nr. 64) skyrelyje „Blaivybės dalykai“ (4 p. perspausdintas iš „Viestnik trezvosti“) rašoma, kaip keitėsi alaus suvartojimas nuo 1885 m. iki 1905 m. vienam gyventojui per metus.

1.3 lentelė. Alaus per metus teko vienam gyventojui litrais

Valstybė	Metai			
	1885	1905	1896	1903
Anglija	122	144	-	-
Austrija	33	46	-	-
Belgija	162	215	-	-
Norvegija	17	22	-	-
Prancūzija (vyno šalis)	21	28	-	-
Rusija	-	-	3,9	5,1
Šveicarija	32	70	-	-
Švedija	20	50	-	-
Vokietija	90	125	-	-

1912 m. kalendoriuje „Dieve, padėk“ rašoma: „Pastaruojų laiku ir pas mus Lietuvoje pastebimas kur kas didesnis alaus vartojimas, negu pirma būdavo... sparčiai gausėja alinių: pvz.: Kauno gubernijoje 1907 m. 100 tūkst. gyventojų buvo 17, o 1909 m. jau 60 alinių...“

Midaus ir vyno gamyba carinėje Rusijoje nebuvo suvalstybinta.

Midus

Midus - vienas seniausių alkoholinių gėrimų pasaulyje. Kol žmonės neužsiėmė žemdirbyste, buvo daug žydinčių pievų, o kai kuriuose kraštuose ir liepų. Bitės iš surinktų žiedadulkių medžių drevėse gamindavo medų. Tuo metu žmonės, neužsiėmę bitininkyste, iš drevių kopdavo medų ir gamindavosi midų. Vėliau, prasidėjus žemdirbystei, pradėjus sėti grūdus, sodinti vynuoges, nyko gausios žydinčių gėlių pievos, liepų girios - svarbiausi šaltiniai, iš kurių buvo gaunamas medus.

Yra žinoma, kad alkoholiniai medaus gėrimai buvo gaminami senovės Graikijoje, Romoje, Egipte, Indijoje, Kinijoje. Kai kas mano, kad midus - senovės indoeuropiečių gėrimas (Mauriz Schuster 1927:2—7). Midų nacionaliniu gėrimu vadino ir lietuviai, prūsai. Midus buvo vartojamas valdovų rūmuose, dvaruose, paprasti žmonės jį vartodavo ypatingų švenčių metu. Midus buvo gaminamas dvaruose, vienuolynuose, pardavinėjamas smuklėse.

Midaus gamyba Lietuvoje klestėjo iki XVIII a. Prieš Antrąjį pasaulinį karą midus buvo gaminamas Stakliškių (Prienų r.) alaus gamykloje. Šiuo metu pagal Aleksandro Sinkevičiaus technologiją gaminamas 3 rūšių („Bočių“, „Trakai“ ir „Stakliškės“) 12-15 proc. stiprumo midus.

LIETUVIŲ KATALIKŲ BLAIVYBĖS DRAUGIJA¹ (LKBD)

*Viešpatie, teikis galingai prabilti:
Liepk alkoholio verpetams nutilti!
Vyk iš pasaulio prakeiktą girtybę, —
Laimink ir stiprink skaistuolę Blaivybę!..*

Blaivininkų giesmė (Laimės kalendorius 1924:1)

Pažangioji visuomenės dalis, matydama plintantį alkoholizmą ir jo pasekmes, sunerimo, laikraščių redakcijos gaudavo vis daugiau skaitytojų laiškų, reikalaujančių atkurti vyskupo M. Valančiaus brolijas.

Po 1905 m. revoliucijos buvo leista organizuoti privačias draugijas. Į kovą prieš alkoholizmą kilo ir kitos valstybės. 1897 m. Olandijoje susikūrė Tarp-tautinis katalikų susivienijimas kovai prieš alkoholizmą. 1907 m. tuo tikslu Švedijoje įkurtas tarptautinis biuras kovai prieš alkoholizmą. 1907 m. susikūrė Mėlynojo kryžiaus sąjungos biuras Šveicarijoje, vėliau — 1921 m. Pasaulio studentų susivienijimas Londone ir t.t.

Pirmosios lietuviškos blaivybės draugijos atsirado JAV. XIX a. pabaigoje trumpai veikusią blaivybės draugiją įsteigė kun. Juozas Zebrys (1860-1915). 1899 m. Amerikos lietuvių suvienijimas pradėjo kurti suvienytas blaivybės draugijas, leido laikraštį „Blaivybės laiškas“ (red. kun. J. Zebrys). 1909-1942 m. veikė Lietuvių blaivininkų susivienijimas, iki 1915 m. vadintas Lietuvių Rymo katalikų pilnųjų blaivininkų Amerikoje susivienijimu. Antrojo dešimtmečio pabaigoje dėl prohibicijos (sauso) įstatymo JAV lietuvių blaivybės veikla susilpnėjo (Kuckailis J. 2003:277).

¹ Pastaba: pagal 1908 m. Įstatus „Katalikų „Blaivybės draugija“. Kai kur rašoma „Katalikų draugija „Blaivybė“.

Kun. Kazimieras Marma (1879—1949) straipsnyje „Alkoholis - žmonių priešas, o ne vien tik degtinė“, išspausdintame 1907 m. „Vilties“ laikraštyje (Nr. 14), rašė: „...kunigai iš sakyklų ragino rašyti šv. blaivybės brolijon <...> Tarp kunigų kilo sumanymas sutverti lietuvių katalikų blaivybės draugiją“ (Marma K. 1907:2-3).

1908 m. „Vienybės“ laikraščio Nr. 19 straipsnyje „Blaivybės draugija“ kun. Antanas Alekna (1872-1930) rašė: „... galime pranešti, kad neseniai įsikūrusioji Katalikų blaivybės draugija pradėjo veikti. Balandžio 28 d. išrinko valdybą, kuri ir pradėjo didelį darbą suvienyti vienon draugijon visus blaivybės mylėtojus ir vesti juos į kovą su įsigalėjusia girtuoklyste...“ (Alekna A. 1908:286).

Be to, ir caro valdžia, spaudžiama pažangiausios visuomenės dalies, pradėjo kovą prieš girtuokliavimą. Apskirtyse buvo įkurti liaudies blaivinimo komitetai. Jų veiklą finansavo Finansų ministerija. Buvo leidžiami laikraščiai: „Vestnik trezvosti“, „Otrezvenie“, „V borbe za trezvosty“ ir kt. Spausdinami plakatai. Laikraščiai ir plakatai turėjo būti ir alkoholinių gėrimų parduotuvėse lankytojams matomoje ir prieinamoje vietoje. Buvo organizuojamos sekmadieninės mokyklos, skaitomos antialkoholinės paskaitos. Deja, iš viso tokių mokyklų Kauno gubernijoje buvo tik penkios. Mažai kas jas lankė. (Gečas J. 1990:20).

Kauno kunigų grupė parengė Lietuvių katalikų blaivybės draugijos (LKBD) (iš pradžių Katalikų draugija „Blaivybė“) įstatus ir Kauno gubernijos registravimo skyriuje 1908 m. balandžio 3 d. juos įregistravo. Balandžio 28 d. buvo išrinktas laikinasis komitetas: žemaičių vyskupo pagalbininkas Gasparas Felicijonas Cirtautas - pirmininkas, Povilas Dogelis - kasininkas, Antanas Vaitkevičius - sekretorius, kun. Juozas Bikinas ir Motiejus Ivanauskas - nariai. Laikinasis komitetas išleido tris aplinkraščius („Vienybė“, 1908 Nr. 19).

Įstatuose numatyta centro valdyba, renkama visuotinio narių susirinkimo. Iš skyrių visuotiniame susirinkime galėjo dalyvauti ne daugiau kaip po du atstovus. Draugijos tikslas - platinti blaivybę tarp katalikų. Tikslui pasiekti buvo rengiami skaitymai ir paskaitos, steigiami knygynai ir skaityklos, rengiami spektakliai, koncertai, pasilinksminimai, atidaromos arbatinės, užvažiuojamieji kiemai, alkoholikams - sanatorijos, pavargėlių ir vaikų prieglaudos, steigiamos įvairiausios kasos - tarpusavio pagalbos, ligos, mirties ir kraičio, steigiami juridiniai biurai, leidžiami laikraščiai, žurnalai ir kitokie spausdiniai (Matusas-Sedauskas J. 1928:20).

Skyrių nariai - trejopai: tikrieji, garbės ir rėmėjai. Tikrieji nariai buvo dviejų rūšių: abstinentai, nevartojantieji jokių alkoholinių gėrimų; blaivininkai, susilaikantieji nuo stipriųjų svaigalų (degtinės, konjako, likerio, romo) ir sainingieji, vartojantieji kitus gėrimus, dar kiti nariai - nepilnamečiai (iki 21 m.).

Tikrieji ir nepilnamečiai nariai privalėjo susilaikyti nuo stipriųjų svaigalų ir neduoti jų kitiems, neiti į gėrimo įstaigas, padėti platinti blaivybę ir reguliariai kasmet mokėti nario mokestį. Be to, jie privalėjo kas šventadienį kalbėti „Sveika Marija“ ir krikščioniškai gyventi.

LKBD veikimo sritys: Kauno, Suvalkų, Vilniaus ir Kuršo gubernijos.

Kaip teigia J. Matusas-Sedauskas, LKBD veiklą visaip trukdė valdžia, reikalaujama įvairių leidimų, pradedant policininku ir baigiant gubernatoriumi. Dėl valdžios trukdymo draugija negavo leidimo įsteigti per 30 kultūros įstaigų, pvz., arbatinių, skaityklų ir kt.

Laikinuojų draugijos komiteto pirmininku išrinktas kun. Povilas Korzonas netrukus, liepos 13 d., atsisakė savo pareigų. Toliau pirmininko pareigas ėjo prel. Juozapas Kerpauskas. Nuo 1910 m. LKBD vadovavo kun. K. Marmas. Kauno gubernatoriui nesutikus kun. K. Marmos perrinkimo tvirtinti, 1914 m. draugijos pirmininku išrinktas kun. Jurgis Galdikas.

Tenka paminėti nepaprastą to meto žmonių aktyvumą. Lietuvos moterų katalikės, vykdydamos 1907 m. rugsėjo 23-24 d. moterų suvažiavimo nutarimus, surinkusios 20 027 parašus, kreipėsi į Rusijos dūmą, prašydamos uždrausti degtinės pardavimą, vėliau parašų buvo nusiųsta 70 tūkstančių (Matusas-Sedauskas J. 1928:39).

Įsteigus LKBD, pamažu didėjo jos narių skaičius, plėtėsi veikla. Tik vėliau, ypač nuo 1910 m. perėmus vadovavimą kun. K. Marmai, draugijos būklė pasikeitė: sparčiai pradėjo didėti narių skaičius, įsteigti nauji skyriai, plėtėsi veikla. Pradėtas leisti kalendorius „Dieve, padėk“. 1913 m. draugija jau turėjo 191 skyrių ir 49068 narius, o 1914 m. - net 212 skyrių ir apie 60 tūkstančių narių.

Kaip augo ir plėtėsi veikla, matyti iš 1913 m. ataskaitų, gautų iš 153 skyrių. Iš 49 068 narių suaugusiųjų buvo 34 766 arba 70,65 proc., 16-21 m. jaunuolių-7793, arba 15,88 proc. ir 6-15 m. vaikų-6509, arba 13,27 proc. Jaunimas iki 21 m. - visi abstinentai. Iš 34 766 suaugusiųjų abstinentai buvo 8288 arba 23,84 proc.

1913 m. LKBD turėjo 20 knygynų ir skaityklų, 72 arbatines, 3 pavargėlių prieglaudą, 26 chorus, du orkestrus, surengė per 60 vaidinimų ir koncertų, 15 gegužinių, išleido 258 985 egz. spaudinių. 1912 m. gegužės 29 d. Panevėžio skyrius pastatė Marcelino Šikšnio (1874—1970) tragediją „Pilėnų kunigaikštis“, dekoracijas sukūrė dailininkas Juozas Zikaras (1881-1944). Skyriuose per 1913 m. surengti 623 susirinkimai. Jaunimo susirinkimuose buvo deklamuojami eilėraščiai, dainuojama, žaidžiama. Į meninę dalį buvo įterpiamas koks pasakojimas ar skaitymas apie svaigalų vartojimo žalą arba pajuokiamas girtuoklis. Nepilnamečių kuopelėms vadovavo atskiras žmogus. Per vaikus, jaunimą norėta visą Lietuvą išblaivinti (Matusas-Sedauskas J. 1928:35, 37).

Arbatinių skaičius kasmet padidėdavo beveik dvigubai. LKBD vietoj smuklių norėjo įrengti arbatines, nors valdžia neretai trukdė. Korespondentas „Vienybėje“ (1911 m. kovo 22 d. Nr. 12, p. 185) aprašė Rietavo (tuo laiku buvusios Raseinių apskr.) arbatinės vaizdą: „Yra ji švarioje, patogioje vietoje prie pat bažnyčios ir turgaus gražiam, erdviame kunigaikštienės Oginskienės name. Viduje elektros šviesa, stalai ir kėdės gražūs ir švarūs. Arbata ir pyragai labai geri. Ant stalo tam tikruose rėmeliuose, kad neiširtų, padėti laikraščiai: „Vienybė“, „Viltis“, „Lietuvaite“, „Garnys“, „Litva“, „Kurjer Lit“, „Birževyje Vedomosti“ (Blaivininkas svečias. 1911:185).

Gausiausi LKBD skyriai buvo Marijampolės (1763 nariai), Subačiaus (1301 narys), Svėdasų (1043 nariai). Skyrių pirmininkais daugiausia buvo kunigai. J. Matuso manymu, buvo keli skyriai, kuriems pirmininkavo pasauliečiai, pvz., Pabiržės, Nemunaičio. Tokių buvo apie 7 (Matusas-Sedauskas J. 1928:40).

LKBD atstovai dalyvavo dviejuose tarptautiniuose priešalkoholiniuose kongresuose, pirmajame visos Rusijos blaivininkų suvažiavime, kuris įvyko 1909 m. gruodžio 27—29 d. Peterburge. Atstovavo: kun. Fabijonas Kemėšis, kun. M. P. Jurgaitis, kun. A. Sveistrys ir studentas M. Marma.

1911 m. rugpjūčio 29 — rugsėjo 3 d. Hagoje įvykusiame tarptautiniame kongrese atstovavo Jurgis Galdikas. Jis visiems kongreso dalyviams įteikė po vieną LKBD įstatų ir pranešimo apie draugijos veiklą (prancūzų kalba) egz. Nustebo Europa, kad visų užmiršta Lietuva atvažiavo gerai pasirengusi pasirodyti pasauliui. Kitų šalių atstovai neturėjo spausdintų pranešimų, bent tokių išsamių.

1913 m. rugsėjo 9-14 d. Milane įvyko 14-asis tarptautinis kongresas prieš alkoholį. Ten LKBD atstovavo kun. A. Steponavičius. Jis atvežė į italų kalbą išverstą LKBD veiklos statistiką, keletą prancūziškų ir lietuviškų knygelėlių. Kai A. Steponavičius skaitė pranešimą iš spausdinto rašto, tarpais turėjo sustoti, nes delegatai plojo ir šaukė „bravo“ (valio), o kai kurie atėjo jo pasveikinti.

Lietuvos blaivininkai dalyvavo parodose prieš alkoholį: 1910 m. Rygoje ir 1913 m. Peterburge „Visos Rusijos higienos parodoje“. Čia buvo eksponuojami LKBD leidiniai, fotografijos. Parodos komitetas už tai juos apdovanojo dideliu sidabro medaliu (Matusas-Sedauskas J. 1928:39).

LKBD skyriaus veikla Vilniuje

1912 m. kovo mėnesį kun. Fabijono Kemėšio (1879-1954) iniciatyva LKBD skyrius įkurtas Vilniuje. Jis veikė iki Pirmojo pasaulinio karo ir buvo LKBD padalinys. Skyrius įkurtas iš Vilniuje gyvenančių lietuvių. Pirmininku dirbo F. Kemėšis, jam talkino Vilniuje gyvenančios rašytojos Gabrielė Petkevičaitė-Bitė (1861-1943) ir Žemaitė (1845—1921).

Pirmuosius blaivininkų žygius lietuviškoji visuomenė sutiko palankiai. Blaivininkų organizacija augo narių skaičiumi ir nuveiktais darbais. Rusų valdžia organizacijų, turinčių tik vieną tikslą - kovoti su girtavimu ir jo pasekmėmis,

Pirmojo kalendoriaus viršelis

veiklos nevaržė. Po karo Vilniaus blaivininkai dar buvo LKBD žinioje. 1924 m. pertvarkyti įstatai, pagal kuriuos įkurta atskira Katalikų blaivybės draugija, kurios veiklos sritis - Lenkijos Respublika. Draugijos centras buvo Vilniuje.

Skyrius 1939 m. turėjo 249 narius, iš jų 76 - kaimiečiai. Didžiąją skyriaus narių dalį sudarė vyrai. Keletą kartų bandyta organizuoti skyrius rajonuose, bet tai nepavyko. Skyriui vadovavo kun. Kristupas Čibiras (1888-1942).

Nariai buvo skirstomi į abstinentus ir saikingai vartojančius alų bei vyną. Girtavimas prieš Antrąją pasaulinę karą tarp Vilniaus krašto lietuvių buvo retas reiškinys (J. L. 1939:5).

FINANSAI

Kad ir kokios būtų gražios idėjos, prasmingi planai, juos įgyvendinti pasiryžę žmonės, bet be finansų išsiversti sunku. „Finansai yra tvirtoji žemė, ant kurios stovi vienos ar kitos draugijos namai“, — rašė J. Matusas-Sedauskas. Draugijos įstatuose numatyti pajamų šaltiniai: narių mokestis, aukos ir draugijos išlaikomų įstaigų pelnas, parduodama literatūra. Kiekvienas pilnametis narys kasmet turėjo mokėti po 36, o nepilnametis - po 5 kapeikas. Didžiausias pajamų šaltinis — parduota literatūra, skyrių nuošimčiai, aukos. Žmonės aukojo labai gausiai. Visa tai vyko skyriuose. Nuo skyrių būklės priklausė visos LKBD būklė. Pvz., Vabalninko skyriaus pajamos 1911 m. siekė 2686 rub., Švėkšnos - 6138 rub., Marijampolės - 576,40 rub., Šiluvos - 565,9 rub.

1.4 lentelė. Skyrių ir centro finansai (rubliais)

Metai	Skyrių		Centro valdybos	
	Pajamos	Išlaidos	Pajamos	Išlaidos
1911	25732,60	17815,15	4193,30	3914,75
1912	41692,60	294016,72	3827,05	3536,14
1913	71820,28	57158,27	6329,87	6007,64

(Matusas-Sedauskas J. 1928:27.)

Manau, skaitytojui bus įdomu, kiek ir iš kokių šaltinių buvo gaunamos pajamos ir kam jos panaudojamos. Tai matyti iš 1914 m. sąmatos.

Pajamos

1. Įždo liekanos 191401 01	322,23 rub.
2. Nuošimčiai iš 220 skyrių	2200,00 rub.
3. Mokestis iš atidaromų skyrių	200,00 rub.
4. Nuošimčiai už sąskaitą	30,00 rub.

5. Narių mokesčiai	27,77 rub.
6. Aukos	1520,00 rub.
7. Pelnas iš parduodamų LKBD leidinių 4000,00 rub.	
	Iš viso 8300,00 rub.

Išlaidos

1. Visuotinio (suvažiavimo) susirinkimo surengimas	100,00 rub.
2. Žyminis mokestis paduodant prašymus	75,00 rub.
3. Raštinės išlaidos ir knygos skyriams	525,00 rub.
4. Raštvedžiui	600,00 rub.
5. Kelionės draugijos reikalais	300,00 rub.
6. Kalendoriaus „Dieve, padėk“, brošiūrų, atvirukų ir kt. spausdinimas	3540,00 v
7. Draugijos leidinių siuntimas	500,00 rub.
8. Knygos, žurnalai kovos su alkoholiu klausimais	50,00 rub.
9. Alga draugijos pirmininkui	1200,00 rub.
10. Patalpų nuoma	450,00 rub.
11. Priešalkoholinio muziejaus įrengimas	300,00 rub.
12. Nenumatytos išlaidos	300,00 rub.
	Iš viso 8300,00 rub.

1914 m. prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui, rugpjūčio 2 d. caro vyriausybė priėmė prohibicijos (sausą) įstatymą. Juo uždrausta prekiauti degtine.

Suomijoje XIX a. pabaigoje leista savivaldybėms apsispręsti, ar leisti pardavinėti degtinę, ar ne. Parlamentas jau 1907 m. įvedė sausą įstatymą, tačiau Rusijos valdžia nepatvirtino. Sausas įstatymas įsigaliojo 1919 m., Suomijai tapus nepriklausoma valstybe, bet, prasidėjus ekonomikos krizei, 1932 m. buvo panaikintas.

M. Valančiaus paskleista ir Rusijos caro valdžios nuslopinta blaivystės idėja po keturiasdešimties metų ne tik atgijo, bet ir paplito visoje Lietuvoje. Prie blaivybės skleidimo prisidėjo A. Baranauskas, Vincas Kudirka, Jonas Basanavičius, Jonas Mačiulis-Maironis, F. Kemėšis, K. Marma, Juozas Tumas-Vaižgantas ir kt.

V. Dormantas 1933 m. „Laimės kalendoriuje“ rašė: „Prieškarinė LKBD buvo viena iš nedaugelio lietuviškų organizacijų. Ji varė ne tik prieš alkoholį, bet iš dalies ir tautinį darbą, būdama aiškus lietuviybės centras...“ (Dormantas V. 1933:60).

ŠVEDAI BLAIVYBĘ SKLEIDĖ SAVAIP

XIX a. pradžioje švedai garsėjo pasaulyje kaip degtinės gėrimo lyderiai. Kiekvienam Švedijos gyventojui tekdavo po 20 litrų gryno 100° alkoholio. Žmonės, pastebėję alkoholio daromą žalą, pradėjo organizuoti blaivystės

sąjūdį, kurdami blaivybės draugijas. Švedai stebino pasaulį ne tik savo nuopuoliu, suvartodami didelį kiekį alkoholio, bet ir savo prisikėlimu — atsisakydami blogo įpročio.

Jie blaivystės veikloje nuėjo savotišką kelią, ne tik teoriškai, bet ir praktiškai pradėjo kelti paprastų žmonių gėrimo kultūrą - steigė pigias kavines ir valgyklas su skaityklomis, bibliotekomis, kur visiems buvo prieinamos knygos, laikraščiai.

1865 m. švedų filantropo Geteborgo pastoriaus Vizelgreno pastangomis įsteigta Geteborgo svaigalų akcinė bendrovė, kurios tikslas buvo atimti svaigalų prekybą iš pelnu suinteresuotų asmenų, didžiausią iš prekybos alkoholiu gaunamo pelno dalį panaudoti visuomenei šviesti, kultūrinti ir blaivinti. Miesto savivaldybės remiama, ši bendrovė gavo svaigalų prekybos monopolį.

Buvo sumažintas pasilinksminimo įstaigų ir degtinės parduotuvių skaičius (1865 m. jų buvo 72, 1885 m. - 19), veikiančios - rekonstruotos. Personalas gavo geras algas, kad nebūtų suinteresuotas girdyti žmones. Įsakyta neaptarnauti išgėrusių ir jaunesnių kaip 18 m. klientų. Kiekvienoje užieigoje - didelis nealkoholinių gėrimų asortimentas. Degtinės kaina buvo keliama, nuo 1875 iki 1892 m. Geteborge ji padvigubėjo, o gėrimų suvartojimas tiek pat sumažėjo. Bendras degtinės suvartojimas Švedijoje sumažėjo iki 4,39 l vienam gyventojui 1890 m.“ (Aleksandravičius E. 1902:109-110).

Šį metodą bandė įgyvendinti atsikūrusi LKBD. 1922 m. gruodžio 16 d. patvirtintuose įstatuose numatyta blaivybę įgyvendinti, vadovaujantis Geteborgo sistema. 1923 m. pradėta ši sistema įgyvendinti, bet nesant patyrusių prekybininkų blaivininkų, jau 1924 m. LKBD jos atsisakė (Gečas J. 1990:28).

II dalis

SVAIGALŲ GAMYBA IR SUVARTOJIMAS LIETUVOJE 1918-1940 M.

Kaip jau minėta, Pirmojo pasaulinio karo ir pokario metais prisisteigė slaptų degtinės ir alaus daryklų. Niekas nekontroliavo gaminamos produkcijos kokybės. Nereti atvejai buvo, kada žmonės, vartodami slapta pagamintus gėralus, nusinuodydavo. Lietuvos steigiamojo seimo nutarimu, nuo 1922 m. liepos 1 d. buvo įvestas valstybinis degtinės gamybos ir pardavimo monopolis. Seimas tam tikslui skyrė 30 milijonų auksinų Kauno, Panevėžio, Telšių ir Vilkaviškio degtinės gamybos įmonėms remontuoti, spiritui, tarai ir kitoms medžiagoms įsigyti.

Valstybinės įmonės tuo laiku buvo mažos, naudojančios primityvią gamybos technologiją, išsibarsčiusios po respublikos miestus, miestelius; pvz., 1926—1927 m. Lietuvos statistikos metraščio duomenimis, spirito gamybos įmonių buvo 26, jose dirbo 284—269 žmonės, vienoje įmonėje vidutiniškai 11-10 žmonių. Veikė 4 vaisvynių ir degtinės gamybos įmonės, vienoje įmonėje vidutiniškai dirbo 9 žmonės; alaus - 10 daryklų, jose dirbo 358 žmonės, vidutiniškai vienoje — 35—36 žmonės. Tik rūkalus gaminančiose įmonėse dirbo daugiau žmonių - vidutiniškai po 61 žmogų kiekvienoje (2.1 lentelė).

Knygoje „Alus lietuvių kultūroje“ Jonas Nekrošius str. „Šiaulių alaus daryklos „Gubernija“ ištakos ir raida“ rašo: „1922 m. pramonininkas V. Zubovas apgriautą alaus daryklos pastatą iš naujo perstatė, išplėtė, įrengė naują virimo skyrių <...>. Didėjant poreikiui, gamyba išaugo iki 1 500 000 litrų per metus <...> 1926 m. „Gubernija“... įsigijo Kauno „Ragučio“ alaus daryklą“. Dar buvo rekonstruojami pastatai, modernizuojama technologija. 1935—1940 m. „Gubernija“ pagamindavo 2-2,5 milijono litrų alaus per metus (Nekrošius J. 2007:174).

2.1 lentelė. Svaigalų ir kitų gėrimų bei rūkalų gamybos įmonių ir jose dirbusių darbininkų skaičius

Metai	Spirito		Vaisvynių ir degtinės		Alaus		Vaisvandenių		Tabako	
	Įmonių	Žmonių	Įmonių	Žmonių	Įmonių	Žmonių	Įmonių	Žmonių	Įmonių	Žmonių
1927 01 01	26	284	4	36	10	350	11	86	12	734
1928 01 01	26	269	4	38	10	358	10	81	12	738
1929 01 01	34	339	1	6	11	331	9	77	12	779
1930 12	34	346	4	21	10	314	9	65	11	708
1931 12	31	298	3	25	10	298	5	38	10	621
1932 12	33	270	8	38	10	277	6	48	9	594
1933 12	36	296	6	32	9	266	7	56	8	370
1935 01 01	37	248	4	31	10	232	8	54	8	565
1936 01 01	35	253	3	31	10	224	7	44	9	550
1937 01 01	37	259	5	47	10	239	9	57	8	575
1938 01 01	38	283	5	54	11	394	10	77	8	567
1939 01 01	38	286	4	41	11	573	15	95	8	608

Šaltinis: 1927-1928 m. - LSM 1929:156; 1929-1930 m. - LSM 1931:235, 240; 1931-1932 m.-LSM 1933:198; 1934-1935 m.-LSM 1937; 1937-1939 m.-LSM 1940:160-167.

Buvo vykdoma ir stipriųjų alkoholinių gėrimų pramonės rekonstrukcija bei modernizacija. Interneto puslapyje „Stumbras“ rašoma: „1921-1922 m. milžiniškų to meto turtuolių investicijų dėka „Stumbras“... tapo vienu moderniausių degtindarių visame regione.“

1928-1938 m. spirito gamybos įmonių padaugėjo nuo 34 (1928 m.) iki 38 (1937 m.), bet žmonių skaičius liko toks pat. Vaisvynių ir degtinės, alaus, vaisvandenių įmonių ir jose dirbančių darbininkų skaičius nežymiai pasikeitė, tik 1938 m. padidėjo vaisvandenius gaminančių įmonių iki 15 ir žmonių jose iki 95. Tuo tarpu rūkalus gaminančių įmonių skaičius 1938 m., palyginti su 1927-1929 m., trečdaliu sumažėjo. Sumažėjo ir darbuotojų skaičius.

Kiek Lietuvoje ir kitose kaimyninėse valstybėse buvo suvartojama svaigųjų gėrimų, matyti 2.2 lentelėje.

2.2 lentelė. 1928—1931 m. išgerto alkoholio per metus teko vienam šalies gyventojui (litrais)

Valstybė	Metai	Degtinė	Gryno alkoholio	Alaus	Bendrai gryno alkoholio
Lietuva	1931	2,5	-	4,3	1,17
Latvija	1930	1,5	-	-	0,60
Rusija	1928	5,0	-	4,0	3,6
Švedija	1929	4,7*	-	-	1,88
Estija	1930	-	3,32	-	3,32
Vokietija	1931	-	0,69	74,7	3,68

Pastaba: perskaičiuojant į gryną alkoholį (100°) priimta degtinei taikyti 0,4, alui - 0,04 koeficientą. * — Bendrai svaigųjų gėrimų.

2.3 lentelė. Visų alkoholinių gėrimų gamyba (su spiritu) 1923-1939 m. (1000 dekalitų)

Metai	Stiprieji gėrimai				Viso perskaičiavus į 100°	Silpnieji gėrimai			Viso perskaičiavus į 100°	Stiprus ir silpni gėrimai perskaič. į 100° (6+10)	
	Degtinė ir spiritas					Alus	Midus	Vynas		Iš viso	Teko vienam gyventojui litrų
	38°	40°	50°	95°							
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	A	B
1923	-		-	-		1248,93	-	2,56	50,36	50,36	
1924	-	555,94	-	19,03	240,45	1180,63	-	3,51	47,39	288,24	1,3
1925	-	538,85	-	17,98	232,62	858,42	-	4,25	35,02	267,64	1,2
1926	-	466,13		18,04	203,60	777,46	-	8,76	32,50	236,10	1,1
1927	-	501,66		19,88	219,56	900,16	-	15,99	38,57	258,13	1,1
1928	-	535,86	-	22,08	235,32	1001,12	-	22,04	43,58	278,90	1,2
1929	-	506,67	-	22,60	224,13	1011,67	-	26,46	44,69	268,82	1,2
1930		500,23		23,08	222,02	1144,60	0,11	30,70	50,70	272,72	1,2
1931	-	496,91		24,48	222,03	1126,45	1,63	36,73	51,08	273,11	1,2
1932	3,04	387,50	26,58	20,14	188,57	719,43	0,54	41,32	35,44	224,02	0,9
1933	255,35	28,70	126,12	17,84	188,52	729,20	0,26	54,14	37,85	226,59	1,0
1934	275,15	69,06	42,81	16,30	169,08	627,38	0,42	66,98	35,85	204,93	0,9
1935	272,26	89,61	22,47	17,18	166,86	528,41	0,30	36,18	26,96	193,82	0,8
1936	313,19	99,44	24,48	21,72	191,67	729,03		67,94	40,03	231,70	1,0
1937	417,16	31,04	53,48	28,56	224,81	1416,54		85,62	70,35	295,16	1,2
1938	509,21		52,95	37,63	255,72	2221,34	0,10	63,13	99,04	354,76	1,39
1939	498,36			35,95	223,52	2176,58	-	70,58	98,35	321,87	1,05

Pastaba: perskaičiuojant į 100° priimti koeficientai: alui 0,04; midui 0,09; vynui 0,16; degtinei 0,38; 0,40; 0,50; 0,95.

Šaltinis: 1923- 1925 m. - LSM 1927: 164, 165; 1926-1928 m. - LSM 1929: 229; 1929-1930 m. - LSM 1931:269;

1931-1933 m.-LSM 1934: 216; 1934 m.-LSM 1939:213,214; 1935-1939 m. - 1940: 203,204.

2.4 lentelė. Alkoholinių gėrimų pardavimas 1923-1939 m. (1000 dekalitru)

Metai	Stiprūs gėrimai						Silpni gėrimai				Stiprūs ir silpni gėrimai be spirito		Stiprūs ir silpni su spiritu Perskaičiuota į 100°	
	38°	40°	50°	Spiritas 95°	Viso perskaičiuota į 100°		Alus	Midus	Vynas	Viso perskai- čiuota į 100°				
					Be spirito	Su spiritu					Išviso 100°	Teko vienam gyvent. 100°	Iš viso	Teko vienam gyvent. 100°
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1923	-	-	-	-	-	-	1248,93	-	2,56	50,36				
1924	-	539,09	-	17,08	215,63	231,86	1180,63	-	3,51	47,39	263,02	1,20	279,25	1,28
1925	-	521,11	-	16,64	208,44	224,25	858,42	-	4,25	35,02	343,46	1,10	259,64	1,18
1926	-	464,38	-	16,54	185,75	201,46	777,46	-	8,76	32,50	218,25	0,98	233,96	1,05
1927	-	501,53	-	20,77	200,61	220,34	900,16	-	15,99	38,57	239,18	1,06	258,91	1,15
1928	-	512,94	-	21,42	205,18	225,73	1001,15	-	22,04	43,58	248,76	1,07	269,31	1,18
1929	-	494,60	-	22,07	197,84	218,81	1011,67	-	26,46	44,09	241,93	1,04	262,90	1,13
1930	-	498,69	-	23,27	199,47	221,58	1144,60	0,11	30,70	50,70	250,17	1,07	272,28	1,16
1931	-	498,90	-	26,19	199,56	224,44	1126,45	1,63	36,73	51,08	250,64	1,06	275,52	1,17
1937	0,17	397,31	12,00	20,93	164,98	184,86	719,43	0,54	41,32	35,44	200,42	0,84	220,30	0,92
1933	230,15	51,65	126,69	20,22	171,45	190,65	729,20	0,26	54,14	37,85	209,30	0,86	228,50	0,94
1934	284,18	58,23	50,49	18,53	156,53	174,13	627,38	0,42	66,98	35,85	192,38	0,78	209,98	0,86
1935	277,31	88,54	24,97	19,01	153,27	171,33	528,41	0,30	36,18	26,96	180,23	0,73	198,29	0,79
1936	312,53	101,17	24,99	22,63	171,72	193,22	729,03	-	67,94	40,03	211,75	0,85	233,25	0,93
1937	414,77	41,62	50,89	30,06	199,70	228,26	1416,54	-	85,62	70,35	270,05	1,07	298,61	1,18
1938	503,19	0,01	51,57	37,51	216,78	252,41	2221,34	0,10	63,13	99,04	315,82	1,24	351,45	1,38
1939	500,24	14,03	53,81*	33,51	219,92	251,75	2176,58	-	70,58	98,35	318,27	1,05	350,10	1,15

Pastaba: perskaičiuojant į 100° priimti koeficientai: alui 0,04; midui 0,09; vynui 0,16; degtinei 0,38; 0,40; 0,50. Vienas dekalitras = 10 litrų.

* Iš jų 53,77 = 45°.

Šaltinis: 1923-1925 m.-LSM 1927: 164-165; 1926-1928 m.-LSM 1929:229; 1929-1930 m. - LSM 1931:270; 1931-1933 m. - LSM 1934:216; 1934 m.-LSM 1939:213-214; 1935-1939 m. - LSM 1940: 204.

Latviai tuo laiku mažai vartojo svaigalų, ten veikė 11 blaivybės organizacijų (jos buvo susijungusios į vieną centrinę sąjungą ir turėjo 25 000 narių), buvo leidžiami respublikiniai laikraščiai, skirti jaunimui, suaugusiems ir darbininkams. 1923 m. įstatymu buvo įpareigota visose mokyklose aiškinti alkoholio žalą.

Estijoje blaivybės draugijos pradėtos steigti 1889 m. Apie 1914 m. organizuotų blaivininkų buvo 3000. Nepriklausomybės metais blaivininkai leido penkis blaivybei skirtus laikraščius, iš jų vieną - mokslinį. Veikė įvairios blaivybės organizacijos, jose 1931 m. buvo 40 000 narių.

Švedijoje prieš Antrąjį pasaulinį karą buvo daug blaivybės organizacijų; vienos jų veikė susijungusios, kitos - savarankiškai pagal profesijas: mokytojų, gydytojų ir t.t. Seniausia ir įtakingiausia - Guttempleriečių ordinas. Moterys priklausė Baltojo kryžiaus sąjungai. Iš viso organizuotų blaivininkų buvo 317 tūkstančių. Degtinė buvo pardavinėjama pagal Broto arba Stokholmo sistemą (pirkėjas privalėjo turėti specialią knygutę, į kurią buvo įrašomas legalaus pirkimo kiekis).

Vokietijoje 1931 m. buvo dešimt centrinių antialkoholinių organizacijų ir daug įvairių kitų, mažesnių. Stipriausios organizacijos buvo guttempleriečių, katalikų, protestantų. Jose buvo atskiros šakos vaikams ir jaunimui, leidžiami 79 blaivybės laikraščiai.

SSRS 1926 m. pradėti leisti įstatymai, nukreipti prieš alkoholį.

Maskvoje buvo leidžiamas blaivybės laikraštis „Voprosy narkologii“ (Matusas J., Alekna A. 1935:1370-1371).

Iki 1932 m. Lietuvoje buvo gaminama 40° degtinė ir 95° spiritas. Nuo 1932 m. pradėta gaminti 38°, 40°, 50° degtinė, 95° stiprumo spiritas. 1939 m. gaminta tik 38° degtinė ir 95° stiprumo spiritas (2.3 lentelė).

1924 m. stipriųjų alkoholinių gėrimų buvo pagaminta 240,45 tūkst. dekalitų, perskaičiuotų į 100° alkoholio. Stipriųjų alkoholinių gėrimų, išskyrus spiritą, gamyba kasmet mažinama ir 1935 m. buvo pagaminta tik 166,86 tūkst. dekalitų, t. y. 69,4 proc. 1924 m. kiekio. Tuo tarpu vyno gamyba buvo nuosekliai didinama. 1934 m. vyno buvo pagaminta net 26,16 karto daugiau negu 1923 m. Alaus gamyba iki 1936 m. buvo mažinama ir 1935 m. pagaminta tik 42,3 proc. 1923 m. kiekio. Deja, nuo 1935 m. svaigalų gamybos apimtys vėl ėmė didėti, bet 1939 m. stipriųjų alkoholinių gėrimų buvo pagaminta mažiau negu 1924 m., tik alaus gamyba 1938 m. sparčiai šoktelėjo: 77,86 proc. daugiau negu 1923 m. Didėjo ir vyno gamyba.

Alkoholiniams gėrimams gaminti buvo naudojami vaisiai, uogos, bulvės, miežiai, rugiai, apyniai.

Lietuvos statistikos metraščiuose parduoto alkoholio kiekis parodytas kartu su spiritu, bet literatūroje minint išgerto alkoholio kiekį, duomenys pateikiami be spirito. 2.4 lentelėje pateikti duomenys — su spiritu ir be jo. Stipriųjų gėrimų pardavimo kiekis beveik toks pat, kaip ir pagaminimo. Silpnųjų

gėrimų (alaus, vyno) pardavimas, kaip ir statistikos metraščiuose, pateikiamas toks pat, kaip ir gamybos.

Apskritai perskaičiuotų į 100° alkoholio gėrimų suvartojimo kiekis, skaičiuojant vienam Lietuvos gyventojui, 1939 m. liko toks pat, kaip ir 1924 m. Pvz.: 1924 m. parduota alkoholinių gėrimų vienam gyventojui be spirito 1,20, su spiritu 1,28; 1925 m. 1,10 ir 1,18; tuo tarpu 1937 m. — 1,07 ir 1,18; 1938 m. - 1,24 ir 1,38; 1939 m. - 1,05 ir 1,15 litro. 1938 m. buvo pagaminta ir parduota alaus 1,88 karto daugiau negu 1924 m. ir 4,2 karto daugiau negu 1935 m., bet 1939 m. alaus pagaminta 16 proc. mažiau negu 1938 m. ir perskaičiuoto į 100° gryo alkoholio teko vienam Lietuvos gyventojui tik po 1,0 litrą.

2.5 lentelėje nurodytas 1924-1939 m. alkoholinių gėrimų pardavimo kiekis (neperskaičiuotas į 100°) vienam Lietuvos gyventojui degtinės, alaus, vyno. Kaip matyti iš lentelėje pateiktų duomenų, stipriųjų alkoholinių gėrimų 1939 m. buvo pagaminta ir parduota mažiau negu 1924 m., tik alaus ir vyno daugiau.

2.5 lentelė. Alkoholinių gėrimų kiekis (litrais) vienam gyventojui

Pagaminta litrų					Parduota litrų			
Metai	Degtinės	Alaus	Vyno	Iš viso	Degtinės	Alaus	Vyno	Iš viso
1924	2,55	5,42	0,01	7,98	2,48	5,42	0,01	7,91
1929	2,18	4,37	0,11	6,66	2,13	4,37	0,11	6,61
1932	1,74	3,00	0,17	4,90	1,71	3,00	0,17	4,88
1935	1,55	2,10	0,14	3,79	1,56	2,10	0,14	3,80
1937	1,98	5,60	0,34	7,92	1,74	5,60	0,34	7,68
1938	2,20	8,70	0,25	11,15	2,17	8,70	0,21	11,12
1939	1,64	7,17	0,23	9,04	1,87	7,17	0,23	9,27

Apskaičiuota remiantis 2.3-2.4 lentelių duomenimis ir gyventojų skaičiumi.

Kadangi stipriųjų alkoholinių gėrimų gamyba buvo mažinama, mažėjo ir perskaičiuoto į 100° stiprumo pagaminto ir parduoto alkoholio kiekis vienam gyventojui, išskyrus 1938 m. 1939 m. alkoholinių gėrimų buvo pagaminta (100°) ir parduota mažiau negu 1924, 1925 m. Mėgėjai išgerti rasdavo ir kitų šaltinių - slapta degtinės ir alaus gamyba, nelegalus importas. Už slaptą naminės degtinės gamybą ir pardavimą buvo baudžiama Baudžiamajame statute (K, 1934 m.) numatytais bausmėmis: nuo trijų mėnesių iki pusantrų metų kalėjimo ir nuo 300 iki 5000 litų bauda; už slaptą pagaminto spirito (degtinės) pardavinėjimą - nuo dviejų mėnesių iki vienerių metų ir nuo 300 iki 3000 litų bauda.

J. Matusas minėtoje knygoje rašo, kad moterų katalikių atstovės parengė „Svaigiųjų gėrimų mažmenomis pardavinėjimo įstatymo projektą“, kurį Steigiamasis seimas priėmė 1922 m. gegužės 5 d., o gegužės 29 d. laikinai einantis prezidento pareigas Aleksandras Stulginskis (1885-1969) patvirtino. Tais pačiais metais vidaus reikalų ministras išleido vykdymo taisyklės. Kitų metų rugpjūčio 3 d. finansų ministras išleido instrukciją.

1924 m. „Laimės kalendoriuje“ išspausdinta svaigiųjų gėrimų pardavimo priežiūros instrukcija, parengta pagal „Svaigiųjų gėrimų mažmenomis pardavinėjimo įstatymo“ 31§ (išspausdinto „Vyriausybės žinių“ 91 Nr.).

Instrukcijos 19 punkte skelbiama: „Įstaigas svaigiesiems gėrimams mažmenomis pardavinėti, išskiriant geležinkelių bufetus, laikyti atidarytas draudžiama:

- a) apskričių miestuose ne anksčiau kaip 9 val. ir ne vėliau kaip 22 val. Kitose vietovėse — ne anksčiau kaip 8 val. ir ne vėliau kaip 20 val.;
- b) didžiųjų švenčių dienomis (pirmąją Kalėdų, Velykų, Sekminių, Visų šventųjų, Naujųjų metų, Seimo, savivaldybių ir kitokių organų rinkimų ir valstybinių švenčių dienomis) — visą dieną;
- c) sekmadieniais ir kitais šventadieniais: apskrities miestuose ir kitose vietose.“

Matome, kad bent jau pirmaisiais Lietuvos nepriklausomybės metais alkoholinių gėrimų prekyba buvo griežtai apribota. Kone per visus nepriklausomybės metus svaigalai buvo pardavinėjami atskirose (ne maisto) parduotuvėse („Laimės kalendorius“. 1924:112).

VALSTYBĖS PAJAMOS, GAUNAMOS IŠ SVAIGALŲ GAMYBOS IR PARDAVIMO

Lietuvos valstybės biudžetas 1926 m. iš viso turėjo 235 161,1 tūkst. litų pajamų; iš alkoholinių gėrimų akcizo mokesčio — 2806,7 tūkst. arba 1,19 proc., rūkalų gamybos ir pardavimo akcizo mokesčio — 12870,1 tūkst. litų arba 5,47 proc. ir monopolio pajamų - 38029,4 tūkst. litų arba 16,17 proc., iš viso 53 906,2 tūkst. litų arba 22,9 proc. biudžeto pajamų.

1927 m. biudžeto pajamos buvo 269 360,4 tūkst. litų, iš jų pajamų gauta iš akcizo mokesčio ir monopolijų 57 585,7 tūkst. litų arba 21,3 proc. biudžeto pajamų. 1928 m. biudžeto pajamos buvo 319 820,7 tūkst. litų, pajamos iš akcizo mokesčių ir monopolijų buvo 61 095,6 tūkst. litų arba 19,6 proc. Nors šios pajamos didėjo, bet santykis su biudžeto pajamomis procentais mažėjo.

Po dešimties metų pajamos iš alkoholio, rūkalų gamybos ir pardavimo sumažėjo ir iš tikrųjų, ir santykinai. Pvz., 1936 m. į biudžetą gauta 302 802,1 tūkst. litų pajamų, o iš alkoholio ir rūkalų bei monopolio - 43 232,6 tūkst. litų arba 14,24 proc., t. y. 8,6 proc. mažiau negu 1926 m., palyginus su visomis biudžeto pajamomis.

1938 m. biudžetas iš viso turėjo 370 992,7 tūkst. litų pajamų, iš jų alkoholinių gėrimų ir rūkalų (su monopolio pajamomis) - 57 513,2 tūkst. arba 15,15 proc., t. y. 3,95 proc. mažiau negu 1928 m.

Iš Lietuvos statistikos metraščių duomenų, pateiktų 2.6 lentelėje, matyti, kad valstybės pajamos iš alkoholio gamybos ir pardavimo ketvirtajame dešimtmetyje ne mažėjo, bet nežymiai didėjo. 1936 m. jos sudarė 2728,6 tūkst. litų arba 0,90 proc. visų biudžeto pajamų, 1937 m. - 3889,0 tūkst. litų arba 1.18 proc., o 1938 m. jau gauta 5546,4 tūkst. litų pajamų arba 1,49 proc. biudžeto pajamų. Pajamos galėjo padidėti dėl brangesnės degtinės ir padidėjusios alaus gamybos bei pardavimo.

ŽMONIŲ GIMSTAMUMAS IR MIRTINGUMAS

Šiame skyrelyje aptarsime, kaip kito žmonių gimstamumas, mirtingumas ir prieaugis, o vėliau ir kokią įtaką žmonių mirtingumui turi svaigalų vartojimas.

Mažiausias gimstamumas buvo 1918 m. — 33,18 tūkst. kūdikių, didžiausias - 1927 m. - 66,11 tūkst., nuo 1928 m. ėmė mažėti ir 1939 m. buvo 54.18 tūkst. kūdikių (1939 m. duomenys be Klaipėdos ir Vilniaus krašto).

Didžiausias žmonių mirtingumas buvo 1919 m. — 51,93 tūkst., mažiausias - 1938 m. - 32,26 tūkst., 37,87 proc. mažiau negu 1919 m. (2.6 lentelė).

1926 m. daugiausia žmonių mirė nuo kvėpavimo organų tuberkuliozės - 3091, 1927 m. - 3345, 1928 m. - 2940 žmonių arba 100 tūkst. gyventojų teko mirusiųjų 1926 m. — 138,6, 1927 m. — 148,0, 1928 m. — 126,7. Tačiau po dešimties metų mirusiųjų nuo tuberkuliozės žymiai sumažėjo. 1936 m. mirė 2158, 1937 m. — 2032, 1938 m. - 1938 žmonės. 100 tūkst. gyventojų atitinkamai teko 86, 80,76 žmonės, bet padaugėjo mirusių nuo širdies ligų: pvz., 1926 m. mirė 1410, 1927 m. — 1616, o po 10 metų, 1936 m. — 2374, 1937 m. - 2579, 1938 m. — 2581 arba 100 tūkst. gyventojų teko: 1926 m. - 63, 1927 m. — 75, 1928 m. — 73, o po 10 metų atitinkamai 95, 102, 101 žmogus. Daug žmonių mirdavo nuo plaučių uždegimo — 1926 m. 2280, 1927 m. - 2590; 1928 m. - 2476, o 1938 m. - 2607 žmonės, tai sudarė 8,1 proc. visų mirusiųjų. (Šaltinis: 1926, 1927, 1928 m. - LSM: 42-43; 1936, 1937, 1938 m. - LSM 1939: 34, 35.)

Daug atsitiktinių mirčių (2.7 lentelė): 1937 m. — 1484, 1938 m. — 1598 žmonės, iš jų dėl nelaimingų atsitikimų: 1937 m. - 818, 1938 m. - 879 žmonės.

Didžiausias žmonių prieaugis buvo 1933 m. - 29, 39 tūkst. žmonių, bet skaičiuojant 1000 gyventojų didžiausias buvo 1923 m. - 13,3, o 1933 m. — 12,1.

2.6 lentelė. Gimstamumas, mirtingumas, natūralus gyventojų prieaugis
(LSM 1939, 17 p.)

Metai	Tūkstančiais					1000 gyventojų teko		
	Gimė	Iš jų nesantuokoje		Mirė	Prieaugis	Gimusių	Mirusių	Prieaugio
		Iš viso	%					
1918*	33,18	-	-	47,52	-14,35	Nėra duomenų, kiek buvo gyventojų		
1919*	41,09	-	-	51,93	-10,83			
1920	47,64	-	-	44,49	3,15	22,7	21,2	1,5
1923	60,87	3,81	6,25	32,43	28,44	28,4	15,1	13,3
1925	63,74	3,85	6,04	37,18	26,56	28,9	16,9	12,0
1926	63,66	3,71	5,82	34,38	29,27	28,30	15,4	13,1
1927	66,11	4,02	6,08	38,90	27,21	29,4	17,3	12,1
1928	65,94	3,80	5,76	35,70	30,25	28,8	15,6	13,2
1929	63,08	3,98	6,30	39,67	23,41	27,2	17,1	10,1
1931	63,42	4,48	7,06	37,48	25,94	26,8	15,8	11,0
1932	65,37	4,86	7,43	36,58	28,79	27,3	15,3	12,0
1933	62,14	4,59	7,32	32,75	29,39	25,7	13,5	12,1
1935	57,97	4,08	7,04	34,60	23,37	23,4	14,0	9,4
1936	60,45	4,16	6,88	33,44	27,00	24,2	13,4	10,8
1937	56,39	3,87	6,86	33,26	23,13	22,3	13,2	9,1
1938	57,95	3,87	6,67	32,26	25,69	22,7	12,6	10,1
1939*	54,18	3,32	6,15	32,98	21,20	22,4	13,6	8,8

Pastaba: * 1918, 1919 ir 1939 m. duomenys paimti iš „Visuotinės lietuvių enciklopedijos“. T. XII, p. 110, 17 lent. Duomenys be Klaipėdos ir Vilniaus krašto.

Tuo laiku nesantuokinių vaikų buvo mažas procentas: 1923 m. nesantuokinių kūdikių gimė 3,81 tūkst. arba 6,25 proc. tais metais gimusių, daugiausia tokių gimė 1932 m. - 4,86 tūkst. arba 7,43 proc., o nuo 1933 m. mažėjo ir 1939 m. gimė 3,32 tūkst.; tai sudarė 6,15 proc. tais metais gimusių kūdikių. Daug nesantuokinių kūdikių gimdavo Klaipėdos krašte.

Visą laiką vyko emigracija. Daugiausia išvykdavo lietuvių ir žydų. 1926 m. iš Lietuvos emigravo 2693 žmonės, daugiausia 1927 m. — 18 086 ir 1929 m. - 15 999 žmonės. Nuo 1930 m. emigracija mažėjo. 1938 m. emigravo 811, 1939 m. - tik 604 žmonės.

2.7 lentelė. Atsitiktinės mirtys
(Lietuvos statistikos metraščio duomenys)

Priežastys	Metai							
	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938	1939*
Iš viso mirę	36 577	32 749	35 789	34 595	33 440	33 260	32 256	32 983
Iš jų:								
Nusižudė	246	213	214	203	209	220	260	231
Nužudė	122	108	129	93	120	132	139	130

Nusinuodijo alkoholiu	22	17	11	15	12	25	13	19
Nuskendo	Nerasta duomenų					241	250	221
Žuvo gaisro metu	31	20	19	27	27	48	57	38
Nelaimingi atsitikimai	840	761	758	752	780	818	879	725
Iš viso:						1484	1598	1364

Pastaba. *1939 m. duomenys be Klaipėdos ir Vilniaus krašto.

POLICIJOS UŽREGISTRUOTI NUSIKALTIMAI

Lietuvos statistikos metraščio duomenimis, iš viso užregistruota nusi-kaltimų (kai kurie duomenys, nurodyti „Kriminalistikos žinyne“, skiriasi). 1931 m. - 57 616, 1937 m. - 82 582, 1938 m. - 75 508, iš jų padaryta abor-tų 1931 m. - 70, 1935 m. - 126, 1937 m. - 158. Nužudyta nesantuokinių kūdikių 1931 m. - 108, 1935 m. - 67, 1937 m. - 70 (kai kurių nusikaltimų duomenys pateikti 2.8 lentelėje). Visuomenei skaudus abortų klausimas, ku-ris daro didžiausią įtaką gyventojų prieaugiui. Tuo laiku abortai moraliniu ir juridiniu požiūriu buvo nusikaltimas.

Nuo seno buvo pastebimas didelis visuomenės nepakantumas merginoms, besilaukiančioms kūdikio. Jos buvo smerkiamos, bet ne tik jos, o ir jų tėvai (blogas auklėjimas), jas vengdavo priimti į darbą, neretai būdavo šaipoma-si iš jų. Vis dėlto 1918-1940 m. Lietuvoje nesantuokinių kūdikių gimdavo 6-7 proc. Nesantuokoje gimusių vaikų dalia buvo nepavydėtina, nes juos vi-suomenė ignoruodavo.

Merginos, gimdžiusios nesantuokinius vaikus, daugiausia buvo netur-tingos ūkininkų ar miestuose gyvenančių valdininkų tarnaitės, kartais šeimi-ninkų suvilotos. Kai kurios, neištvėrusios sunkių sąlygų, nusižudydavo arba mirdavo ne kvalifikuotų abortų metu. Abortus draudė įstatymas. Buvo ir to-kių, kurios kūdikius nužudydavo. Kadangi viskas buvo daroma slapta, tikslų duomenų, kiek buvo padaryta abortų ar nužudyta kūdikių, nėra, be abejo, šiek tiek daugiau negu užregistruota policijos. Iš 2.8 lentelėje pateiktų duome-nų matyti, kad kasmet mažėjo nužudytų kūdikių, bet didėjo padarytų abortų skaičius: 1931 m. buvo nužudyti 108 kūdikiai, 1937 m. - tik 50, bet padaryta abortų daugiau negu dvigubai.

Pateiksiu vieną gerai žinomą pavyzdį. Biržų rajono P. kaime pas ūkinin-ką tarnavo graži, labai darbšti mažžemio valstiečio gausios šeimos dukra. Ją įsimylėjo ūkininko (šeimininko) sūnus. Antrus metus tarnaujanti mergaitė laukėsi kūdikio. Ūkininko sūnus, paklūęs tėvų valiai, vesti atsisakė. Tada ūkininko sūnui vesti tarnaitę buvo negarbinga. Mergaitė, atleista iš darbo, pagimdžiusi vaiką, kreipėsi į teismą dėl alimentų vaiko išlaikymui. Ūkininko sūnus, suradęs kelis vyrus, juos pristatė teismui liudyti, kad ir jie santykiauda-vo su ja. Veltui ji gynėsi - bylą pralaimėjo.

2.8 lentelė. Policijos užregistruoti nusikaltimai
(„Kriminalistikos žinynas“, 1939, Nr. 27, p. 132-133)

Nusikaltimai	Metai					
	1931	1933	1935	1936	1937	1938
Gyvybės atėmimas	389	498	453	549	437	418
Tarp jų: padaryta abortų	70	127	126	153	158	149
Nužudyta nesantuokinių kūdikių	108	88	67	80	50	66
Kūno sužalojimai	2657	3709	4742	5467	5681	5557
Svetimo turto pasisavinimas	842	1492	1633	1843	1552	1512
Vagystės	10609	17926	17054	19390	19663	18849
Plėšimai	131	294	167	243	285	262
Sukčiavimai	471	639	691	706	695	621
Padegimai	214	521	617	668	307	233
Slaptas degtinės vartojimas	1562	1092	1848	2425	1412	1021

Daug būdavo padaroma kūno sužalojimų. Saugumo departamento direktoriaus Augustino Povilaičio (1900—1941) teigimu, 80—90 proc. esant neblaiviems (Povilaitis A. Blaivybė ir sveikata. 1940, Nr. 3—4). Kone kiekviename laikraštyje buvo galima rasti žinučių, o kartais ir ilgesnių aprašymų, kaip išgėrę žmonės susiginčiję susimušdavo. Muštynės baigdavosi sunkiais kūno sužalojimais ar net mirtimi. Kūno sužalojimų skaičius ne mažėjo, bet didėjo. Pvz., 1931 m. jų buvo padaryta 2657, o 1938 m. - jau 5557.

Nemaža buvo padaroma nusikaltimų, pasisavinant svetimą turtą, nors jų skaičius nuo 1936 m. mažėjo. Mažėjo ir sukčiavimo atvejų, padegimų. Ypač mažėjo slapto degtinės vartojimo atvejų. Apskritai nusikaltimų skaičius 1938 m. buvo mažesnis negu 1935, 1937 m.

BLAIVYBĖ NEPRIKLAUSOMOJE (1918-1940 M.) LIETUVOJE

Lietuvai iškovojus nepriklausomybę, susidarė sąlygos organizacijoms laisvai kurtis ir veikti. Prieš Pirmąjį pasaulinį karą pirmieji blaivybės želmenys, vešliai sužaliavę, karo metu buvo sudarkyti. Suklestėjo ne tiksliai slaptos degtinės vartojimo, bet sparčiai ėmė steigtis smuklės.

Grupė Kauno kunigų pakoregavo ir pritaikė naujoms sąlygoms prieš karą veikusių įstatų, kuriuos 1919 m. gruodžio 10 d. įregistravo Kauno miesto ir apskrities viršininkas. Registracijos Nr. 4.

LKBD įstatatai dar buvo keičiami 1922 ir 1927 m.; 1937 m. Įstatuose yra šie skyriai: 1. Bendrieji dalykai. 2. Draugijos veikimas. 3. Draugijos nariai. 4. Draugijos narių pareigos. 5. Draugijos skyriai ir komitetai. 6. Rajonų blaivybės biurai. 7. Centro organai. 8. Draugijos konferencija. 9. Draugijos lėšos. 10. Įstatų keitimas ir draugijos likvidavimas.

1927 m. įstatuose draugijos tikslas nurodomas: „Nuosekliai įvesti visišką blaivybę Lietuvoje ir plėsti tą idėją kituose kraštuose gyvenančią lietuvių

1925 m. LKBD centro valdyba. Iš kairės sėdi: J. Dargis, kan. J. Stakauskas.
Stovi: J. Gvildys, K. Dineika ir kun. A. Kripaitis.

tarpe“ (Įstatai, p. 43). Įstatuose nurodyta, kad tikrieji nariai yra tik visiškai abstinentai — nevartojantys jokių alkoholinių gėrimų. Pagal ankstesnius įstatus, tikrieji nariai galėjo būti ir vartojantys alkoholinius gėrimus, turinčius iki 2 proc. alkoholio, pagal 1927 m. įstatus - tik kandidatais.

Kai neįmanoma įsteigti skyrių, suradus bent 3 žmones, pasiryžusius dirbti blaivybei, steigiami komitetai (5 įstatų skyrius). Komitetai veikia centro valdybos ar rajono biuro nurodymu.

Rajonų blaivybės biurai steigiami kaip tarpinė grandis tarp skyrių ir LKBD centro valdybos (6 skyrius). Biurą sudaro vedėjas ir bendradarbiai. Biuro veikimo ribas nustato, duoda nurodymus, skiria ir atleidžia vedėją draugijos centro valdyba.

Draugijos ženklas — aukso kryžius tamsiai mėlyname skyde, virš jo - tekanti saulė. Vėliava — mėlyna su draugijos ženklu ir įrašu: „Broliai, būkite blaivūs ir budėkite“.

Laikinai LKBD vadovavo kun. Juozas Bikinas, po 1920 m. liepos 6 d. konferencijos - kun. Kazimieras Marma, vėliau kan. Juozas Stakauskas (1923-1925 m.), prof. dr. Antanas Gylis (1926-1936 m.), Juozas Gvildys (1937-1938 m.), kun. Petras Lažinskas (1939 m.), kun. A. Jodelis (1939) ir K. Lapinskas (1939-1940). LKBD Vilniaus skyriui vadovavo kun. Kristupas Čibiras. 1937 m. valdybą sudarė: kun. K. Čibiras, Ž. Stašienė, A. Stanelis,

P. Bilkis ir S. Urbonavičius. Revizijos komisija: G. Kisielytė, J. Maceika ir E. Paukštė (J. L. Priešalkoholinė akcija... 1939: 5).

1922 m. LKBD įsteigė jos globojamą Angelo sargo sąjungą, 1924 m. dr. Motiejus Nasvytis - Lietuvos sveikatos ir blaivybės draugiją. 1927 m. draugija nustojo egzistavusi, 1926 m. įkurta Kunigų abstinentų vyskupo M. Valančiaus draugija, 1931 m. - Lietuvos mokytojų abstinentų draugija, Lietuvos latvių blaivybės draugija, 1924 m. - Lietuvos blaivybės taryba, vienijusi katalikiškas ir tautines blaivybės draugijas. Deja, taryba veikė neilgai, be to, dar veikė Moksleivių ateitininkų sąjunga, kovojusi už blaivybę (1931 m. jos veikla uždrausta), Metodistų bažnytinė blaivybės draugija.

Klaipėdoje veikė tarptautinių blaivybės organizacijų Mėlynasis kryžius ir Guttempleriečių ložės (Kuckailis J. VLE III T:277).

LKBD laikraštis „Sargyba“ 1933 m. Nr. 16-17, prisimindamas svetimųjų palikimą, rašė: „Ne taip jau seni laikai, kai didesnėse Lietuvos kryžkelėse stovėjo baltos žydiškos smuklės. Jos buvo savotiški viešbučiai, kuriuose galėjai pailsėti, užkąsti ir išgerti... Laisvai čia skambėjo rusiškos, lenkiškos ir lietuviškos dainos. Visi čia kalbėjo kaip norėjo ir ką norėjo... Rusas nusigėręs bjauriai keikėsi, šlėkta išdidžiai kalbėjo apie oičižnos garbę ir su panieka žiūrėjo į lietuvių sodietį...“ (Mikulevičius J. 1933:210).

Žurnalas „Policija“ (1939 m. Nr. 3, p. 46), papildydamas J. Mikulevičiaus teiginį, pateikė duomenų, kad nuo policijos įkūrimo iki 1939 m. likviduotos 7942 slaptos degtinės daryklos, iš jų Marijampolės apskrityje - 853, Raseinių 1022, Utenos - 638, Vilkaviškio - 500 ir kt. Policijos įsitikinimu, rašoma žurnale, slaptų degtindarių Lietuvoje dar buvo apie 6027, iš jų: ūkininkų - 3797, darbininkų - 1679 ir kitų verslo žmonių - 551 (1939 m. „Sargybos“ Nr. 1 duomenimis, iš viso apie 3000) (Undraitis J. 1939:46).

1919 m. vasario 3 d. Lietuvos vyriausybė priėmė įstatymą, draudžiantį slaptą svaigiųjų gėrimų gamybą. Už slaptą naminės degtinės gamybą ir pardavinėjimą buvo griežtai baudžiama. Statistikos duomenimis, 1938 m. kas dešimtas kalinyškas buvo nuteistas už slaptą degtinės varymą.

ANTIALKOHOLINĖS VEIKLOS STRUKTŪRA

Atkūrus LKBD, prasidėjo aktyvus organizacinis darbas, visuomeninė veikla. Kaip minėta anksčiau, carinės Rusijos okupacijos metais vaikai nuo 6 iki 15 metų sudarė atskiras LKBD grupes. Lietuvai atgavus nepriklausomybę, pakoregavus ir užregistravus įstatus, vaikų grupių draugijoje buvo atsisakyta. Jiems prie LKBD 1922 m. įkurta 7-15 metų vaikų Angelo sargo sąjunga.

1927 m. įstatai buvo pakeisti - Angelo sargo sąjunga pavadinta Angelo sargo vaikų sąjunga (ASVS). Įstatuose nurodomas tikslas: įdiegti vaikučiams tvirtą tikėjimą, dorą, tėvų pagarbą, tėvynės meilę, padaryti juos gerais katalikais ir naudingais piliečiais, išauklėti nevartojančius rūkalų, svaiginamųjų

Vytauto Didžiojo universiteto studentų ateitininkų abstinentų korporacija.
Korporacijos vadas studentas S. Rudys.

LKBD metinė konferencija 1924 m.

gėrimų, azartinių lošimų žmones, rūpintis vaikų fiziniu lavinimu (Matusas-SedauskasJ. 1928:59).

1922 m. spalį pasirodė pirmas laikraščio „Angelas sargas“ numeris, skirtas vaikams, o nuo 1923 m. liepos mėnesio vietoj „Angelo sargo“ pradėta leisti „Žvaigždutė“, nuo 1922 m. birželio - LKBD laikraštis „Sargyba“, nuo 1924 m. - „Laimės kalendorius“.

1922 m. rugsėjo 1 d. Lietuvos žemės ūkio ministerija išnuomojo LKBD Liaudies rūmus Lukšio g. 15, Kaune. Juose įsikūrė LKBD centro valdybos biuras, laikraščio „Sargyba“ redakcija, ASVS, „Žvaigždutės“ redakcija, knygynas, skaitykla, viešbutis, valgykla, teatras, antialkoholinis muziejus, studentų ateitininkų, vėliau blaivininkų „Ramovė“.

1922 m. gruodžio 16 d. perregistravus pakoreguotus LKBD įstatus, pradėtos rengti blaivybės savaitės (viena - vasario, kita - birželio mėn.).

1922 m. vasarą per blaivybės savaitę LKBD centro valdyba pradėjo raginti steigti abstinentų sekcijas prie kitų lietuviškų organizacijų. Tuo klausimu 1924 m. vasario 20 d. buvo surengtas tarporganizacinis pasitarimas. Jau 1924 m. pabaigoje Lietuvos katalikų jaunimo sąjunga (LKJS) „Pavasaris“ turėjo 60 tūkst. narių, iš jų - 80 sekcijų su 8000 abstinentų, 1939 m. 92 tūkst. narių. Pati organizacija buvo abstinentinė. Tai didelė parama LKBD, kuri 1926 m. turėjo apie 22 500 narių. Moksleivių ateitininkų sąjunga 1924 m. turėjo 4298 narius, ASVS 1932 m. - 50 000 narių. Negausios buvo tik studentų ateitininkų korporacijos: vyrų „Narsa“, mergaičių „Birutė“.

Visas katalikiškas organizacijas vienijo Lietuvos katalikų veikimo centras (LKVC). Be to, buvo įvairių religinių organizacijų, brolių, pvz., Pranciškonų III ordinas turėjo 49 tūkstančius narių, kurie priklausė Bažnyčiai. Religinių brolių ir organizacijų nariai buvo griežti abstinantai. Abstinentinė Lietuvos katalikų moterų sąjunga turėjo per 100 000 narių. LKVC priklausė 23 įvairios sąjungos, draugijos.

Kone visos tautinės organizacijos, pvz., Šaulių sąjunga 1939 m. turėjo apie 60 tūkstančių narių, Jaunoji Lietuva 40 tūkst. narių, Skautų sąjunga - 10 000 narių ir kitos turėjo abstinentų sekcijas arba atstovus, kurie rūpinosi narių blaivumu, palaikė ryšius su LKBD.

1937 m. prof. dr. Juozo Bagdono iniciatyva buvo įkurta tautininkų Lietuvos blaivinimo sąjunga (LBS), 1937—1938 m. leidusi laikraštį „Blaivioji Lietuva“; po jo pradėtas leisti žurnalas „Blaivybė ir sveikata“. Sąjungą globojo Prezidentas Antanas Smetona. 1939 m. LBS turėjo apie 100 skyrių.

Antialkoholinėje veikloje dalyvavusios organizacijos sudarė tam tikrą struktūrą. Jas galima suskirstyti į tris pagrindines grupes:

1. Organizacijos, kurios priklausė LKVC, ir kitos įvairios religinės bendruomenės.

2. Tautinės organizacijos, kurios turėjo abstinentų sekcijas arba žmogų, kuris rūpinosi savo narių blaivumu ir palaikė ryšius su LKBD.

3. Organizacijos, kurios savarankiškai kovojo už blaivybę, pvz., Lietuvos blaivinimo sąjunga, Lietuvos sveikatos ir blaivybės draugija „Sveikata“, Metodistų blaivybės draugija, Lietuvos latvių blaivybės draugija, Klaipėdos krašto priešalkoholinė draugija, Guttempleriečių ordinas ir kt.

1924 m. buvo įsteigta Lietuvos blaivybės taryba. Į ją įėjo katalikiškos ir kitos visuomeninės organizacijos: LKBD, ASVS, LKMS, Sv. Kazimiero draugija ir kitos katalikiškos organizacijos, Lietuvos sveikatos ir blaivybės draugija „Sveikata“, Šaulių sąjunga. Deja, taryba gyvavo neilgai.¹

¹ 1929 m. Lietuvoje veikė 1054 visuomeninės organizacijos (LSMT. 3 1931:121). Kitais šaltiniais, 1939 10 01 veikė 789 įvairios draugijos (Tautos mokykla. 1939 m. Nr. 21, p. 490).

1924 m. rajonuose pradėti steigti 3-5 asmenų antialkoholiniai biurai, kuriems buvo pavesta daryti įtaką visiems LKBD skyriams, gaivinti apmirusius skyrius, remti abstinentų sekcijas prie kitų organizacijų, siųsti paskaitininkus (kai kurie biurai turėjo iki 30 paskaitininkų) ir kas mėnesį LKBD centre skaityti pranešimus apie savo veiklą. Iki 1925 m. liepos 1 d. tokių biurų buvo įsteigta 12 apskričių.

Nuo 1930 m. antialkoholiniai biurai pavadinti Blaivybės rajonais ir pradėti steigti sparčiau. Suaktyvėjo ir jų veikla.

VEIKLOS PRIEMONĖS

Vyskupas M. Valančius manė, kad žmonės pasiduoda žalingiems įpročiams (girtavimui) todėl, jog jie neapsišvietę, nežino svaigalų žalos. Jis nurodė klebonams organizuoti parapijines mokyklas, kad vaikai ir jaunimas išmoktų skaityti, rašyti.

LKBD pasirinko dvi veikimo kryptis: vieną - įstatymų pagalba nuosekliai didinti svaigalų gamybos ir prekybos apribojimus, antra - švietimu, propaganda, gyvu žodžiu, palankių blaivybei žmonių organizavimu, alkoholizmo mokslinio tyrimo įstaigų (laboratorijų) kūrimu.

LKBD veikla buvo plati: paskaitų organizavimas, spauda, radijas, kunigų veikla bažnyčiose, mokyklose, organizacijose, švietimo sistemoje, arbatinių, knygynų, skaityklų steigimas, pasižadėjimų negerti reikalavimas, jaunimo užimtumo organizavimas, parodų prieš alkoholizmą organizavimas, reikalavimai Seimui ir Vyriausybei priimti blaivybei palankius nutarimus, policijos iniciatyva likviduoti slaptas naminės degtinės daryklas.

Krikščionių demokratų vyriausybė finansiškai rėmė LKBD veiklą, suteikė jai plačias galimybes veikti. Ji kovai su alkoholizmu galėjo organizuoti savo policiją, turėti kaimuose seklius naminės degtinės gamybai sekti, išaiškinti, rengti referendumą valsčiuje dėl visiško svaigalų uždraudimo.

1926 m. „Laimės kalendorius“ (38, 39 p.) pateikė sąrašą valsčių, kuriuose neleista (balsavimo būdu) steigti jokių alkoholinių gėrimų parduotuvių, smuklių. Sąraše - 13 valsčių: Biržų apskr.: Joniškėlio, Krinčino, Pasvalio, Pumpėnų; Tauragės apskr.: Gaurės, Sartininkų, Švėkšnos; Kretingos apskr.: Mosėdžio, Salantų ir kt. Be to, kitas sąrašas - 30 valsčių, kuriuose valsčiaus tarybų nutarimu ar dėl kitų priežasčių alkoholinių gėrimų parduotuvių, smuklių nebuvo. Vėliau priimtas Konstitucijos 101 str., kuriuo buvo galima balsavimo būdu alkoholinių gėrimų prekybą uždrausti, panaikintas.

Paskaitos, suvažiavimai, kongresai

Antialkoholinės paskaitos pradėtos skaityti tik įkūrus LKBD. Nuo 1922 m. rugsėjo 12 d. iki 1923 m. rugsėjo 12 d. skyriuose skaityta daugiau kaip 500 paskaitų. Jas skaitė gydytojai, teisininkai ir kiti tam tikslui parengti

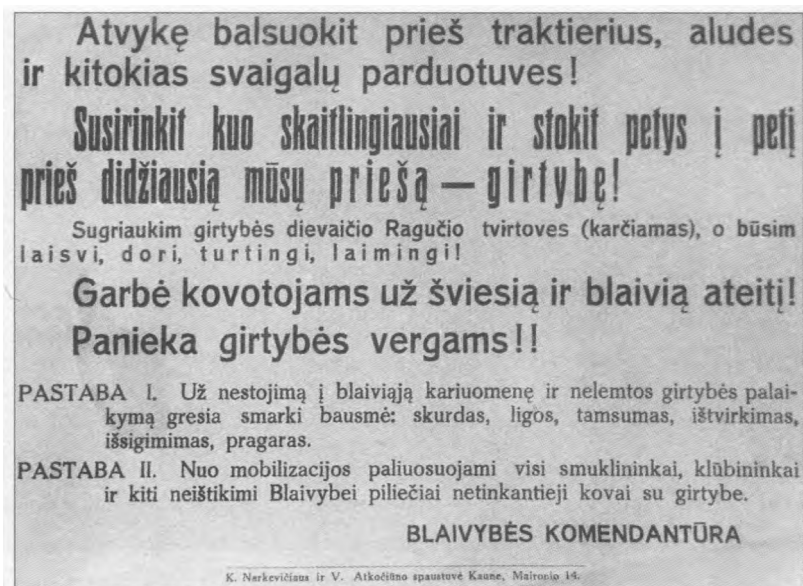
Lietuvių grupė XVIII Tarptautiniame Priešalkoholiniame kongrese 1926 m. liepos 21—29 d. Estijoje Tartu m. Sėdi: kun. Gruodis, dr. M. Gylienė, trečias - neatpažintas, dr. A. Gylys, Norkiūtė, K. Ralys, S. Mikšytė. Antroje eilėje stovi: kun. V. Švagždys, P. Pakarklis, trečia ir ketvirtas — neatpažinti, A. Opulskis, Linda Hinnom, P. Samulionis, E. Kačerauskaitė, kun. Mozūras, kun. A. Kripaitis. Trečioje eilėje: pirmas - neatpažintas, F. Strazdaitė, A. Kuzavinis, dr. Matulevičius, A. Lėvanas.

lektoriai. Dr. M. Nasvyčio iniciatyva paskaitos nuo 1927 m. pradėtos skaityti ir per radiją. Daugiausia paskaitų buvo skaitoma per Blaivybės savaites. Ypač aktyviai veikė pavasarininkai. Didelę įtaką moksleiviams darė studentų ateitininkų korporacijos nariai ir jų išsakytos mintys apie alkoholio ir rūkalų žalą.

LKJS „Pavasario“ centro valdybos iniciatyva 1924 m. pradėti rengti dviejų dienų kursai apie alkoholio žalą, o nuo 1925 m. tokius kursus rengė ir LKBD centro valdyba savo skyrių pirmininkams, sekcijų vadovams, aktyviems nariams.

LKBD ir kitos draugijos organizuodavo įvairius kultūrinius renginius. 1939 m. Šaulių sąjunga turėjo 120 chorų, 100 orkestrų. Lietuvių tautininkų jaunimo sąjunga „Jaunoji Lietuva“, kurios tikslas buvo laisva, vieninga tauta, stengėsi auklėti jaunimą stiprios dvasios, sveiko kūno. Ji turėjo apie 150 chorų, apie 10 000 choristų, dūdų ir styginių orkestrus. Ne mažesnė buvo ir LKJS „Pavasaris“. Ši organizacija ypač daug prisidėjo, skleidžiant blaivybę. Ji kūrė naujus papročius, pvz., blaivias naujokų išleistuves, kareivių sutiktuves, blaivias vestuves, kuriose dalyvaudavo visa kuopa. Be to, kas 2-3 m. rengė rajonines šventes, kurių metu vyko sporto, chorų varžybos, tautodailės parodėlės, taip pat lankė ligonius, vargšus (kiekvienais metais ruošė vargšams Kūčias, Velykų stalus). Nuo 1933 m. LKJS „Pavasaris“ suskilo į atskiras mergaičių ir vyrų kuopas (federacijas).

1934 m. veikė 615 mergaičių kuopų su 52 000 narių. 1930-1939 m. mergaitės surengė per 30 000 paskaitų, 12 573 paskaitas ir minėjimus blai-

Blaivybės komendantūros atsišaukimas (iš A. Griganavičiaus archyvo).

vybės savaičių metu, 764 teismus prieš negeroves. Vyrai 1940 m. turėjo 618 kuopų, kuriose buvo per 40 000 narių.

1925 m. LKJS „Pavasaris“ centro valdybos iniciatyva įsteigtas Liaudies universitetas, kuris vėliau pavadintas Vyskupo Valančiaus liaudies universitetu, su 51 skyriumi. Jame paskaitas įvairiomis temomis skaitė įvairių sričių specialistai. Pirmasis rektorius buvo prof. dr. Antanas Gylys. Jis nuo 1926 iki 1937 m. buvo LKBD pirmininkas, o 1934 m. - ir „Sargybos“ redaktorius; po jo - doc. Kazys Pakštas (1893-1960). 1927-1928 m. lektorių pareigas ėjo 205 mokytojai, 50 kunigų, 12 gydytojų, 10 agronomų, 4 teisininkai, 2 rašytojai, 1 profesorius, 2 vyskupai, 1 veterinarijos gydytojas, 2 valdininkai, 9 studentai, 15 kt. (Sargyba, 1929 m. Nr. 1, p. 27).

1924 m. liepos 4-7 d. įvyko pirmasis LKJS „Pavasaris“ kongresas Šiauliuose, kitas - 1927 m. 2-4 d. Kaune. Jame dalyvavo per 10 000 pavasarininkų, iš jų - per 3000 choristų. Eitynėse dalyvavo raiteliai, dviratininkai, orkestrantai, buvo nešama per 400 vėliavų. Trečias kongresas — 1938 m. birželio 28-29 d. įvyko Kaune. Jame dalyvavo apie 45 000 pavasarininkų, iš jų - 7000 sportininkų, 247 chorai ir 6000 choristų (Lietuvių enciklopedija. T. 22, p. 198).

LKJ sąjungai „Pavasaris“ vadovavo: 1918 m. — Bronius Stasiūnas, 1919 m. - Domas Kurtinaitis, 1922—1928 m. — prof. dr. Juozas Eretas, 1929—1940 m. - Juozas Laimonas.

LKBD kasmet rengdavo ataskaitinius suvažiavimus-konferencijas. Į jas pasikviesdavo svečių iš užsienio. Ji palaikė draugiškus ryšius su dešimčia užsienio šalių. Konferencijose dalyvaudavo aukšti dvasininkijos, valdžios, kitų organ-

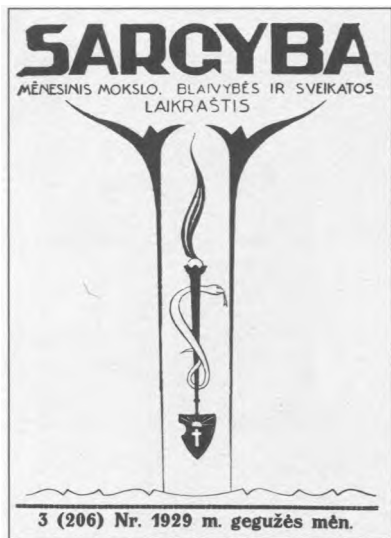
1932 m. LKBD Centro valdyba. Sėdi iš kairės į dešinę: agr. J. Valatka - C. v-bos narys, kan. J. Tumas - vicepirmininkas, dr. A. Gyls — pirmininkas, kun. J. Gudas — dvasios vadovas. Stovi iš kairės: P. Stankevičius - sekretorius ir Centro reikalų vedėjas, J. Labokas — kasininkas, L. Tamošauskas - „ASVS“ pirmininkas.

zacijų, skyrių atstovai. Buvo renkama nauja LKBD centro valdyba, svarstomi perspektyviniai planai. 1931 m. sausio 4—5 d. surengtas pirmas Blaivaus jaunimo ugdymo kongresas Kaune, Liaudies namų teatro salėje. 1933 m. gruodžio 30—31 d. surengtas pirmasis antialkoholinis kongresas Kaune, Tėvų jėzuitų rūmuose. 1931 m. rugpjūčio 16 d. Blaivininkų kongresas įvyko Tauragėje. Jame dalyvavo 1500 žmonių. 1932 m. birželio 29 d. antialkoholinis kongresas surengtas Kaune. Jame dalyvavo atstovų iš daugelio rajonų. Eisenos su vėliavomis, plakatais darė didelį įspūdį. Gausus antialkoholinis kongresas įvyko Skuode 1930 m. rugpjūčio 15 d. per Žolinę - dalyvavo apie 7000 žmonių. Kongreso metu surengti girtavimo papročių teismai, kuriuos visuomenė sutiko palankiai. Minėtina 1923 m. rugsėjo 11—12 d. Kauno konferencija, kurioje dalyvavo daug užsienio svečių iš Anglijos, Airijos, Afrikos, Azijos, JAV, Estijos, Latvijos, Šveicarijos (Pr. Vn. 1923:15).

Spauda

Kone visos organizacijos ir sąjungos turėjo savo spaudą. LKJS „Pavasaris“ leido žurnalą „Pavasaris“ (1912-1914 m. ir 1918-1940 m.), „Jaunimo vadas“ (1923-1940 m.), „Vyrų žygiai“ (1936-1937 m.), „Liepsnos“ (1937—1940 m.).

KVC leido kaimui skirtą laikraštį „Mūsų laikraštis“, dienraštį „XX amžius“, LKBD — „Sargybą“, „Žvaigždutę“, „Laimės kalendorių“ ir žurnalą

„Sargybos“ viršelįs

gos) LKBD ne visada buvo sėkminga - trūko lėšų. Nuo 1922 m. „Sargyba“ buvo leidžiama kas mėnesį 297x171 mm formato, 8 puslapių. Nuo 1923 m. Nr. 11 - jau dvisavaitinė, o nuo 1925 m. - truputį mažesnio formato, bet 16 puslapių.** Nuo 1929 m. „Sargyba“ tapo mėnesiniu mokslo blaivybės ir sveikatos žurnalu iš dalies vietoj sustabdytos „Santūros“. Žurnale buvo spausdinami straipsniai iš įvairių mokslo, kultūros, meno, politikos ir visuomenės gyvenimo sričių, skaitytojai supažindinami su naujausiais mokslo laimėjimais ir t. t. Atsirado nauji skyriai: gydytojo, advokato patarimai, pasižadėjimas nevartoti svaigalų, antialkoholinis judėjimas ir kt. Padidėjo ir „Sargybos“ apimtis — nuo 1929 m. buvo leidžiama 32—37 p., o nuo 1930 m. — 40 p., nuo 1932 m. - vėl dvisavaitinė. Čia straipsnius spausdino tuo laiku žymūs žmonės: gydytojai, mokslininkai, vyskupai, kunigai, rašytojai, poetai. Nuo 1933 m. „Sargyba“ - vėl 16 puslapių, o nuo 1934 m. - mėnesinis įdomus, turiningas, su nuotraukomis, karikatūromis leidinys. Ekonomikos krizė, prasidėjusi 1929 m. Anglijoje ir vėliau persimetusi į Lietuvą, padarė savo — „Sargybos“ leidyba 1935-1936 m. buvo sustabdyta. Ji vėl pradėta leisti 1937 m. spalio mėnesį: dvisavaitinis, 8 p., 250x160 mm formato žurnalas. Toks jis buvo leidžiamas ir 1938 m., tik 1939 m. vėl buvo leidžiamas 16 puslapių.

Kasmet LKBD leido kalendorius. 1910-1915 m. 200x136 mm formato (kartais kiek didesni) „Dieve, padėk“, 1924—1933 m. maždaug tokio pat formato, tik didesnės apimties, 94-128 p. - „Laimės kalendorių“.

Greta šių dviejų leidinių buvo leidžiamas ASVS žurnalas „Žvaigždutė“ (16 p.,

„Jaunimo sportas“. Pirmoji „Sargybos“ redaktorė buvo Steigiamojo seimo narė Emilija Gvildienė (nuo 1922 m. birželio iki 1923 m. birželio 22 d.), nuo 1923 m. birželio iki 1925 m. ir 1927—1928 m. — Karolis Dineika, kun. Antanas Kripaitis 1925 m., P. Pakarklis 1926 m., Pranas Samulionis 1929 m. Nr. 1-7, dr. Marija Endziulaitytė-Gylienė 1929 m. nuo 8 Nr. ir 1930—1932 m., Juozas Slapšinskas 1933 m., dr. Antanas Gylys 1934 m., Juozas Gvildys 1937—1938 m., kun. dr. Aleksandras Lėvas 1939 m.

Periodinė spauda* tuo laiku buvo žmogaus švietimosi, kultūros ir žinių šaltinis, tik leidyba (kaip matyti iš archyvinės medžia-

* 1930 m. ėjo 169 pavadinimų periodinių leidinių (LSM T. 3 1931:121).

** Pirmaisiais gyvavimo metais LKBD kasmet 1500-2000 egz. nemokamai siuntė visoms pradinėms mokykloms, kariuomenės dalims, kalėjimams. Savo laikraščius leido ir kai kurie LKBD skyriai (Marijampolės — „Kas girdėt?“, Biržų — „Blaivybės balsas“) (Gečas J. 1990:51).

su viršeliu — 20 p. „Žvaigždutė“ iki 1930 m. ėjo kartą per mėnesį, o nuo 1931 m. - du kartus). Iki 1934 m. „Žvaigždutės“ leidėjas buvo LKBD. Trūkstant lėšų 1935 m. leidybą perėmė jėzuitai, nuo 1938 m. — „Maldos“ bendrovė, o nuo 1940 m.-KVC.

„Žvaigždutės“ įkūrėjas ir ilgametis redaktorius (1923-1934 m.) buvo mokytojas Stasys Tijūnaitis (1888-1966). Jėzuitams perėmus leidybą, „Žvaigždutės“ redaktorius buvo tėvas J. Blažys. Kai „Žvaigždutę“ leido „Maldos“ bendrovė, jos redaktoriai dirbo kun. J. Kuzmickis. Jis šias pareigas ėjo iki pat 1940 metų vidurio, iki sovietų okupacijos. „Žvaigždutės“ tiražas buvo nuo 2000 iki 10 000 egz.

„Žvaigždutė“ savo straipsniais skatino mažuosius skaitytojus kurti gražų, turiningą gyvenimą, pagrįstą tikėjimu, meile, viltimi, mokė mylėti žmones, tėvynę Lietuvą, gamtą. Jos puslapiuose atsispindėjo to meto gyvenimas, veikla, šventės su ekskursijomis, kongreseliais, vaikų kūryba. Ne vienas jų užaugęs tapo rašytoju, visuomenės veikėju, mokslininku.

„Žvaigždutės“ skaitytojų surinktos „Mūsų pasakos“ išleistos 1927,1928,1929,1930 ir 1932 m. (Lietuvių enciklopedija. T. 35, 1966:445). Kun. Adomo Jasenauskio iniciatyva marijonų leidžiamo žurnalo „Šaltinis“ priedas buvo „Šaltinėlis“, nuo 1938 m. pabaigos skirtas vaikams, o „Žvaigždutė“ — vyresniems. Buvo ir daugiau vaikams skirtų laikraštėlių. Tai „Saulutė“, 1925-1940 m. Antano Giedriaus-Giedraičio (1892-1977) leista ir redaguota, ėjusi du kartus per mėnesį. „Kregždutė“ pradėta leisti 1934 m. vasario 15 d. ir ėjo iki 1940-ųjų okupacijos (Lietuvių enciklopedija. T. 13, p. 47).

1937 m. įsteigta LBS tą pačių metų gegužę pradėjo leisti dvisavaitinį žurnalą „Blaivioji Lietuva“ (16 p. su viršeliu - 20 p., 230x170 mm formato). Redaktorius - Pranas Giedraitis. 1937 m. išėjo 13 numerių, 1938 m. - 8. „Blaivioji Lietuva“ spausdino prieš girtavimą ir rūkymą nukreiptus straipsnius. Vietoj „Blaivosios Lietuvos“ 1939 m. pradėtas leisti žurnalas „Blaivybė ir sveikata“ (tokios pat apimties, 260x195 mm formato). Jo redaktorius - LBS pirmininkas prof. dr. Juozas Bagdonas (1866-1956). Žurnale buvo kelių puslapių skyrius, pavadintas „Jaunųjų balsas“, skirtas vaikams. Žurnale „Blaivybė ir sveikata“ buvo rašoma įvairesnėmis temomis, daugiau iliustracijų, nuotraukų, karikatūrų.

„Žvaigždutės“ viršelis.
Vaikai skambina varpais.

„Laimės kalendoriaus“ viršelis

1924 m. prie LKBD Centro valdybos buvo įkurtas Spaudos biuras. Jame dirbo apie 20 žmonių. 1927 m. biuras buvo likviduotas. Vien 1924-1925 m. jis parengė 316 straipsnių, kurie buvo išspausdinti 11 laikraščių, taip pat įvairių atsišaukimų, vertimų iš kitų kalbų. LKBD iki 1933 m. išleido 86 knygas, brošiūras.

1926 m. „Laimės kalendoriuje“ išspausdintas straipsnis „LK blaivybės draugijos metinė apyskaita“ (1924 07 01-1925 07 01); skyrelyje „Spauda ir propaganda“ (55 p.) rašoma: „Blaivybės spaudos biuras sekė alkoholizmo klausimą iš laikraščių (suminėti 8 užsienio šalių laikraščių pavadinimai - **J. K.**) ir svarbesnes žinias siuntinėjo į 19 laikraščių...“ Blaivybės klausimu straipsnių per metus pasirodė: „Lietuvoje“ — 149, „Ryte“ - 124, „Tėvynės sarge“ — 31, „Darbininke“ — 41, „Trimite“ - 20, „Vienybėje“ - 23, „Karyje“ - 4, „Garnyje“ - 13, „Klaipėdos žiniose“ - 79, „Ūkininke“ — 21, „Lietuvos žiniose“ — 11.

Greta paminėti LKBD per metus išleisti leidiniai, vertimai iš vokiečių kalbos: dr. Bode „Perskaityk ir duok kitam“, apsakymėliai vaikams, dr. Bode „Kodėl mūsų vaikai neprivalo gerti vyno ir alaus“, vyskupo A. Egger Abstinencija- krikščioniškas ir patriotiškas darbas“, J. Martinaičio „Blaivėk“, kan. J. Tumo „Jaunam Veikėjui - Kunigėliui“, L. Tolstojaus „Kodėl žmonės svaiiginasi“. Paminėtina ir 1929 m. A. Lėvano knyga „Ramiųjų bei bealkoholinių gėrimų darymas“ bei agr. J. Valatkos 1932 m. „Bealkoholiniai gėrimai“, atsišaukimas blaivybės savaitei. Iš viso išleista 113 000 egz.

Prof. kan. F. Kemėšis straipsnyje „Priešalkoholinės visuomenės uždavinys ir krašto blaivinimo perspektyvos“, išspausdintame 1934 m. „Sargybos“ Nr. 99, 123 p. mini puikų pavyzdį: „1933 m. išleista knyga „Kovokime su nusikaltimais“ (Valstybinio saugumo departamento leidinys. Kaunas, 112 p.). Knygai po įžanginį žodį parašė: Ministeris pirmininkas Juozas Tūbelis, Vidaus reikalų ministeris pulkininkas Steponas Rusteika, Teisingumo ministeris Aleksandras Žilinskas ir Saugumo departamento direktorius Jonas Statkus. Čia visur pabrėžiamas reikalas auklėti visuomenę <...> iškeliant moralines vertybes. „Daugiausia žmogus išpūdžių įgyja šeimoje. Šeimos papročiai, tradicijos, religija, vyraujanti nuotaika <...> Tat ar galima tikėtis visai doro žmogaus, kuris kyla iš šeimos, kur negerbiama nuosavybė, kur siaučia nuolatiniai vaidai, muštynės, kur viešpatauja alkoholis, kur ištvirtimas laikomas didvyriškumu“ (Kemėšis F. 1934:123).

Žurnalas „Blaivybė ir sveikata“ 1940 m. Nr. 3-4 str. „Mintys priešalkoholinės dienos proga“ išspausdino Valstybės saugumo departamento direktoriaus A. Povilaičio mintis. Vieną jų pacituosiu: „Nedidelėje mūsų valstybėje per metus įvyksta apie 5000 įvairių... kūno sužalojimų, 80-90 proc. padaroma alkoholio įtakoje. Jeigu pavyktų bent racionaliau sutvarkyti alkoholio vartojimą, tuomet turėtume pusę kalinių, ligoninėse būtų daug mažiau gydomų žmonių...“

Kovai su alkoholizmu LBS 1940 m. kovo 17 d. Darbo rūmų salėje surengė didelį propagandinį meno literatūros vakarą. „Blaivybė ir sveikata“ 1940 m. Nr. 7 rašė: „Kas savaitę kuriasi nauji LBS skyriai <...> Į priešalkoholinį są-

jūdį įnešė didelio gyvumo plk. P. Saladžiaus pastangomis įkurtas „Tarp-organizacinis kovai su girtavimu komitetas“, kuriam energingai pirmininkauja Vincas Daudzvardas.“ P. Saladžius tuo laiku buvo Saulių sąjungos vadas.

Nuogaustaujančių žmonių trumpos žinutės nuolat buvo skelbiamos laikraščiuose, žurnaluose apie miestuose, miesteliuose naujai steigiamus alaus barus, restoranus. Kartais pasirodydavo ilgesni straipsneliai, pasakojantys, kokių nelaimių girtavimas atneša žmonėms. Pvz., „Nei bekonos, nei arklio“. Kupiškis. „Seimą pirkdama grūdus, vargais negalais užsiaugino porą bekonų <...> Kovo 2 d. šeimininkas nusivežė į stotį <...> bekoną ir gavo 65 Lt avanso. Jau norėjo sumokėti mokesčius, kaip staiga pasipynė geri kaimynai, užėjo į karčemėlę... išdygo naujų draugų... kol pasijuto gulįs vienoj iš tamsesnių gatvių. Gribšt į kišenę - tuščia, gribšt į kitą - tokia pat. Pradėjo dairytis, pasirodo, dingo ir arklys su vežimu...“ („Žinios žinėlės“ 1939:9).

Kitame to paties laikraščio Nr. 17 žinutė: „Degtinės auka“. Girdiškė. „Keli girti piliečiai, grįždami iš turgaus, sustojo prie „Verslo“ krautuvės ir ėmė peštis... Vyras taip įniršęs pešėsi, skambėjo stiklai, girdėjosi klyksmas ir šūviai... Sužeistasis be sąmonės nuvežtas į ligoninę mirė, palikęs žmoną ir keturis vaikus...“ („Žinios žinėlės“ 1939:13).

To meto Lietuvos spaudoje gausu straipsnių, smerkiančių svaigalų vartojimą, taip pat moralės temomis. Rašė mokytojai, mokslininkai, gydytojai, dvasininkai, visuomenės veikėjai. 1929 m. „Sargybos“ Nr. 2 išspausdintos Vydūno (1868-1953) paskaitos „Naujovės žmogus“, skaitytos universitete 1929 m. kovo 3 d., kai kurios mintys: „...naujovės žmogus turi rūpintis jausmų gyvumu, švarumu, skaistumu, minčių darnumu ir skaidrumu...“ Autorius mano, kad siekiant visuomeninės pažangos, pirmiausia turi išsivalyti žmoniškumas, harmonija, vienybė, o svarbiausia - tobulas dvasinis gyvenimas. „Naujovės žmogus - tikybos žmogus, apsuptas viso, kas aukšta, žino, kam jis gyvena, kur amžinas gyvenimo jausmas“. 1938 m. „Sargybos“ Nr. 2 str. „Blaivios šeimos šviesi ateitis“ autorius (be parašo) siūlo kiekvienam pagalvoti ir atsakyti į klausimus:

1. Kas aš esu ir kokios mano pareigos?
2. Kuriuo keliu einu ir kodėl tuo?
3. Ko iš manęs laukia kiti ir kaip aš iki šiol savo prievolę vykdyčiau?
4. Kuo noriu būti ir kodėl?
5. Ko man reikia, kad savo tikslą pasiekčiau?

Str. „Kovokime su girtavimu“ dr. Viktoras Vaičiūnas (1896-1945) rašo: „Negailėstingai šalinti iš valstybės, savivaldybės ir apskritai viešojo gyvenimo įstaigų bei organizacijų girtaujančius valdininkus bei tarnautojus <...> Sublaivint visos mūsų tautos buitį su visomis jos pramogomis, pokyliais, religinėmis bei tautinėmis šventėmis ir pagaliau su įvairiais šeimos įvykių minėjimais...“ (Vaičiūnas V. 1940:123-124).

„Mūsų laikraštis“ 1940 m. Nr. 18 išspausdino tuo metu jauniausio (37 m.) vyskupo dr. Vincento Brizgio (1903-1992) kai kurias mintis: „Pas mus dau-

geliui kultūros sąvokos turinys - ekonominis gerbūvis, viršinė civilizacija, o pamiršamas kultūros branduolys - dvasios kultūra... Organizacijos, apšodinę pakelę medeliais, suruošę kelias pramogas, tariasi savo atlikę. Jos per silpnai kovoja prieš degtindarius, nesąžiningumą darbe, prieš šeimų ardytojus ir kitokį nedorovingumą“ (K. J. Pr. 1940:3).

Reikia paminėti Kauno arkivyskupo metropolito Juozapo Skvirecko (1873—1959) straipsnį „Nuo girtuoklystės, gelbėk mus, Viešpatie“, atspausdintą 1939 m. „Mūsų laikraščio“ Nr. 27, p. 3, skirtą blaivybės savaitei. „... Mūsų gydytojai, kurie tiek daug galėtų pasakyti apie alkoholio sunaikintą daugybei jų gydomų ligonių sveikatą, apie girtuoklių tėvų vaikus paliegičius, apie be laiko girtavimo nuvarytuosius į kapus, turėtų dažniau kelti savo balsą ir nesiliauti sakę, kad alkoholis žudo mūsų tautą... Aš trokščiau, kad mano balsas pasiektų tėvus ir motinas, - visus Lietuvos inteligentus, kad visi bendromis jėgomis stotų į kovą prieš alkoholio dievaitį...“

Mokytojas V. Čižiūnas straipsnyje „Mokytojai tautos blaivinime“ primena: „<...> Tik blaivioje tautoje gali išaugti ir pražysti galinga, visoms sveitimoms įtakoms atspari savarankiška kultūra...“ (Čižiūnas V. 1939:1).

Parodos

Populiari priemonė kovai su alkoholizmu buvo antialkoholinių parodų rengimas. Tokių parodų pradžia - 1925 m. Tais metais Lietuvos prekybos ir pramonės parodoje Kaune buvo surengta antialkoholinė paroda LKBD skirtame paviljone. Čia apsilankė apie 10 tūkst. žmonių. Parodos buvo organizuojamos ypatingų švenčių metu, o Liaudies namuose priešalkoholinis muziejus veikė nuolat.

Tuo laiku antialkoholinėse parodose buvo ne tik stendai su nuotraukomis, šukiai ant sienų, tai - ištisi studijų kambariai, atspindintys girtuoklio ir blaivininko gyvenimo būdą, aplinką, alkoholio, rūkalų žalą... Trumpai paminėsiu P. Stankevičiaus straipsnyje „Priešalkoholinė paroda“ 1934 m. „Sargybos“ Nr. 1, p. 9, aprašytą priešalkoholinę parodą, skirtą pirmajam priešalkoholiniam kongresui Kaune 1933 m. gruodžio 30—31 d. „<...> Sunkūs valgiai yra paprastai girtuoklių, o lengvi — blaivininkų. Blaivybės draugija, ieškodama būdų papročiams blaivinti... susirūpino maisto racionalizavimu. To dėka, parodoje buvo įrengti net trys skyriai, vaizduojantys pavyzdinę maitinimąsi.“

Pirmajame skyriuje įrengtas vaisių bendrovės paviljonas. Už nedidelį atlyginimą lankytojai čia galėjo ragauti įvairių vaisių sulčių, giros.

Antrajame skyriuje — sveikos ir racionalios mitybos pavyzdžiai, teigiama, kad maistas neturi būti vienodas, brangus, kad jo galėtų pagaminti ne tik turtingieji, bet visi. Maistas turi būti keičiamas, gaminamas iš savo krašto augalų, daugiausia — daržovių. Čia stovėjo gražus arbatos stalelis, vidury — tortas, sumuštiniai, pyragaičiai. Čia viskas paprasta, pigu. Pietų stalas paruoštas iš lengvų, skanių valgių, kur žymią vietą užėmė daržovės. Buvo ir mėsos patiekalų, bet viskas su saiku. Tame pačiame kambaryje įrengta virtuvė...

Trečiajame kambaryje - kaimo pokylių skyrius. Čia pavaizduota kaimo seklyčia, parodyta, koks turėtų būti pokylis, lietuviški baldai, namų darbo užuolaidos, kilimėliai, užtiesalai ir paprasčiausi kaimiški produktai: pupelės, morkos, pomidorai, ragaišis ir namuose spaustos vaisių sultys.

Siame skyriuje buvo parodyta, kad ir tolimame kaime, užkampyje galima surengti blaivias ir jaukias vaišes. Šalia pavyzdingojo pokylio yra kitas, dar labai dažnai kaimuose ir miestuose pasitaikantis „pokylis“ su degtinės, alaus buteliais ir netvarkingai suverstomis mėsomis. Aprūkiosios sienos, sujaukta lova ir prišuikšlintos grindys daro tikro girtuoklio įspūdį.

Ketvirtajame kambaryje - gražiai papuošta eglutė, aplink ją - angelaičių paruošti eksponatai, ASVS augimo diagrama, kurioje matoma, kad 1927 m. sąjunga turėjo tik 120 kuopų ir 15 000 narių, o 1933 m. - jau 406 pulkus ir 60 000 narių.

Tame pačiame kambaryje buvo įrengtas motinos ir vaiko skyrius. Jame parodyta, kaip reikia prižiūrėti kūdikį: rūbai, maistas...

Antrajame aukšte vienas didelis kambarys, papuoštas blaivybės veikėjų paveikslais, fotografijomis, skirtas antialkoholinei spaudai. Čia buvo eksponuojamos vyskupo M. Valančiaus knygelės, LKBD leidiniai, antialkoholinio turinio veikalai. Spaudos parodą parengė dr. J. Matusas.

Dar viename kambaryje — atskirų maisto produktų maistingumo rodikliai, antialkoholiniai plakatai, LKBD veiklos diagramos, užsienio blaivininkų gyvenimo ir Kriminologijos instituto fotografijos, vaizduojančios šurpias girtavimo aukas.

Parodoje buvo įrengtas ir sporto skyrius, jame - sportui skirti šūkliai, inventoriūs.

Vestibiulyje pakabintas didžiulis girtavimo medis.

Paroda buvo kilnojama.

Tenka paminėti ir Valstybės saugumo departamento 1938 m. surengtą kilnojamąją parodą, skirtą naminės degtinės žalai pavaizduoti, sulaukusią didelio pasisekimo. Apie tai rašė J. Dimavičius str. „Blaivūs balsai“ (Blaivybė ir sveikata, 1939, Nr. 13, p. 5).

Blaivybės savaitės, pasižadėjimai, teismai, demonstracijos

Blaivybės savaitės. Tai buvo sėkmingiausia priemonė, sumanyta prof. dr. Juozo Ereto (1896—1984). Jos buvo organizuojamos du kartus per metus - sausio ir birželio mėnesiais. Tomis dienomis buvo stengiamasi išjudinti visą Lietuvą, visomis galimomis priemonėmis kovoti prieš alkoholizmą, rūkymą.

1933 m. „Laimės kalendoriuje“ P. Stankevičius str. „Blaivybė Lietuvoje ir užsienyje“ rašo: „Žiemos blaivybės savaitę atsidėję minėjo visos švietimo ministerijos žinioje esančios mokyklos, kariuomenė, šauliai ir kitos instancijos. Tik viename Kaune buvo išplatinta 30 000 atsišaukimų... Buvo panaudoti kino filmai. Pradžioje seanso buvo rodomi ekrane priešalkoholinio turinio

šūkiai, kviečių žmones mesti girtavimą... Karo mokslų valdyba susirūpino kariuomenės blaivinimu ir savaitės metu ragino dalis ruošti priešalkoholines paskaitas. Žymią dalį jų išpildė karo kapelionai, kitą, ypač Kaune, LKBD Centro valdybos atstovai“ (66-67 p.).

Pasižadėjimai negerti, nerūkyti buvo pasirašomi popieriaus lakštuose, pvz.: „Aš, Rakauskas Antanas, gyv. Meškalaukio k., Joniškėlio vls., Biržų apskr., pasižadu nuo 1929 m. vasario 16 d. negerti degtinės visą savo amžių.

Pastebėjusiam mane geriant pasižadu mokėti po 250 litų ir t. t.“ (Sargyba, 1929, Nr. 1, p. 24).

Pasižadama būdavo ir bažnyčiose, neminint pinigų.

Teismai. Siekiant antialkoholinę mintį kuo plačiau paskleisti visuomenėje, buvo organizuojami girtavimo įpročio teismai. Tokie vyko Kaune, Kybartuose, Marijampolėje, Gelgaudiškyje, Debeikiuose, Muniškiuose ir daugelyje kitų miestų, miestelių. Juos rengė ne vien LKBD, bet ir pavasarininkai. Teismuose dalyvavo visuomenei žinomi teisėjai, gydytojai, atsakingi policijos darbuotojai, mokytojai, kunigai, ūkininkai, organizacijų atstovai, inteligentai, studentai. Teismų tradicija gyvavo ilgai. Prof. dr. Leonas Laimutis Mačiūnas prisimena, kaip jis, būdamas Kauno medicinos instituto studentas, sovietmečiu kartu su kitais Medicinos fakulteto studentais Kauno gamyklose rengdavo antialkoholinius teismus.

1961-1964 m. veikė Kauno sanitarinio švietimo namų gydytojos E. Širvinskaitės organizuojamas alkoholiko teismas. Jame dalyvavo:

1. Teisėja gydytoja E. Širvinskaitė.
2. Kaltintojas prokuroras-infekcionistas med. m. kand. doc. Girdzijauskas.
3. Cecho viršininkas-chirurgas Leonas Laimutis Mačiūnas.
4. Alkoholikas—felčeris I. Muliarčikas.

Teismo spektakliai vyko daugelyje Kauno fabrių, įmonių, pvz., „Silvoje“, „Limoje“, „Dirbtiniame pluošte“ ir kitur.

Demonstracijos. Tikintieji kai kada rengdavo demonstracijas. Pvz., 1925 m. liepos 26 d. Dusetose LKBD iniciatyva buvo surengta demonstracija, kurios metu buvo reikalaujama uždrausti alkoholio gamybą ir pardavimą. Demonstracijoje dalyvavo keli tūkstančiai žmonių (Sargyba, 1925, Nr. 15).

Eisenos, surengtos miestuose Blaivybės savaitės ar blaivybės konferencijų, suvažiavimų metu su plakatais, smerkiančiais girtavimą, rūkymą, savaime virsdavo demonstracijomis. Be to, stebėdamas ar bent klausydamasis pasakojimų, kaip per šventes gatvėmis dainuodamos, pritariant dūdų orkestrui, žygiuoja darnios jaunų žmonių (jaunalietuvių, pavasarininkų, šaulių) kolonos, ne vienas, sėdintis prie alaus bokalo ar degtinės taurės, pajutęs savo menkavertiškumą, užsidedavo noru žygiuoti kartu.

LKBD CV pasiūlymu „Vaisių“ bendrovė (dr. J. Valatka) 1932 m. pradėjo gaminti nealkoholinius gėrimus, kurie buvo propaguojami ir nebrangiai parduodami (Sargyba, 1932, Nr. 14).

ANGELO SARGO VAIKŲ SĄJUNGA (ASVS)

*Mylėkime Dievą ir tėvynę,
Mylėkime savo tėvelius,
Kalbėkime maldą kasdieninį,
Geri darbai telydi mus.
Globoki, angele, mažuosius
Po savo mylimu sparnu.
Mūs jaunos širdys tegu puošias
Doros žiedais ir blaivumu.*

Angelaičių himnas („Žvaigždutė“ 1936 m. Nr. 2, p. 24).

Bene svarbiausias LKBD laimėjimas buvo jos įsteigta Angelo sargo vaikų sąjunga (ASVS), populiari, gausi, apimanti kone visus to meto Lietuvos vaikus. Sąjunga buvo gerai organizuota, gyvybinga, veikli. Ji turėjo vaikams skirtą žurnalą „Žvaigždutė“, meniškai, patraukliai iliustruotą, reguliariai leidžiamą net ekonominės krizės metais. Sąjunga ir „Žvaigždutė“ gyvavo iki pat 1940 m. sovietų okupacijos.

1922 m. LKBD konferencijoje buvo nutarta prie kiekvieno skyriaus organizuoti Angelo sargo vaikų kuopas. Į LKBD centro valdybą buvo išrenkamas žmogus, vadinamas ASVS pirmininku. Pirmieji pirmininkai buvo studentė Elena Kačerauskaitė, vėliau — studentas V. Žymantas, mokyt. Stefanija Jonkutė.

1928 m. pradžioje LKBD centro valdybos iniciatyva įsteigtas ASVS centro komitetas. Komiteto pirmininke tapo mokytoja S. Jonkutė, studentas L. Tamašauskas - reikalų vedėju, nariais - Z. Starkiūtė, Strazdas; dvasios vadovas buvo kun. E. Sruoginis.

Iki 1929 m. katalikiškų vaikų organizacijų buvo kelios. 1929 m. KVC valdyba nutarė jas prijungti prie ASVS. Naujai išrinktas ASVS centro komitetas ėmėsi darbo: parengė keletą atsišaukimų į visuomenę, kunigus, mokytojus vaikų organizavimo klausimais.

1930 m. „Laimės kalendoriuje“ 82 p. išspausdintas L. Tamošausko str. „Vaikai organizuojasi“, jame rašoma: „1928 m. pabaigoje, angelaičių kuopų buvo 115, 1929 m. rugsėjo 30 d. - jau 232. Daugelis kuopų dalijosi į kuopėles. Buvo kuopų, kurios turėjo po 500-600 narių, o Prienų — net 930. Iš viso tuo metu ASVS narių buvo 27 500.“

„LKBD globojama veikianti ASVS, 1932 m. ją reformavus ir pritaikius naujus darbo metodus vaikų psichologijai ir judrumui ugdyti, įgijo visuomenėje dar didesnę populiarumą ir pritarimą“ - tai 1933 m. „Laimės kalendoriaus“ pastebėjimas.

Reformai vykdyti įvairiose vietovėse buvo surengta 13 kursų, kuriuos lankė apie 500 vadų. 1933 m. pabaigoje ASVS turėjo 406 pulkus ir 60 000 narių.

Kiekviename Lietuvos kaime, miestelyje ar mieste buvo matyti bėgiojančius jaunus blaivininkus - uniformuotus angelaičius su ženkliukais (Angelo

ASVSCentro komitetas. Sėdi (iš kairės į dešinę): stud. E. Kačerauskaitė - 1-oji pirmininkė, kun. F. Sruoginis - dvasios vadas, stud. V. Žymantas — 2-asis pirmininkas. Stovi: Strazdas, Z. Starkiūtė, mokyt. S. Jonkutė, stud. L. Tamošauskas - reikalų vedėjas.

sargo galva, už jos — sparnai). Vasarą pulkai ruošdavo šventes, kongresėlius. Jų kolonos žygiuodavo su žydra vėliava, lydimos kuopos vadų ar LKBD narių, atsakingų už jų veiklą. Vien tik 1932 m. vasarą buvo surengta apie 150 švenčių. Centro valdyba leido vaikams kalendorių „Vaikų draugas“ (Sargyba, 1934, Nr. 1).

Sąjungos centro valdyba siūsdavo ASVS valdyboms aplinkraščius, nariams - paskaitėles ir kt. ASVS centro valdyba Kaune išlaikė neturtingiesiems skirtą vaikų darželį.

ASVS veikla atsispindi „Žvaigždutės“ puslapiuose. Pvz., 1935 m. Nr. 3 skyrelyje „Mūsų žygiai“ rašoma: „Adomynės pulko angelaičiai suvaidino: „Dievišką svečią“ ir „Neklaužadą Kazytę“, Vilkijos angelaičiai - Maironio „Pulkas žygiuoja“. Pulkas buvo 2-se kaimo kuopelėse. Narių apie 170. Veikimą remia globėjų būrelis, kuris išleido angelaičių reikalams 200 litų.“

1930 m. birželio 26 d. Prienuose surengtas ASVS kongresėlis, jame dalyvavo 540 Prienų, 65 Birštono angelaičiai. Vyriausiasis organizatorius buvo kun. J. Kazlauskas (Sargyba, 1930, Nr. 7).

Straipsnis „Diena, kurios niekad neužmiršim“ išspausdintas „Žvaigždutės“ 1935 m. Nr. 20 skyrelyje „Mūsų žygiai“. Jame rašoma, kad Grinkiškio angelaičiai liepos 21 d. su savo nauja vėliava žygiavo į Pašušvį, kur buvo surengtas kongresas. Jame dalyvavo Pašušvio, Šaukoto ir Grinkiškio angelaičiai. Pašušviškiai suvaidino „Mokytojo vardines“, Šaukoto — „Be mamytės“, Grinkiškio - operetę „Čigonai prie laužo“, šoko „Vaikų suktinę“.

1938 m. „Žvaigždutės“ Nr. 6 tame pat skyrelyje rašoma iš Rietavo: „<...> Nesnaudžiame ir šalčio metu. Nebijome. Kas savaitę renkamės į parapijos salę, aptariam savo reikalus <...> Turim ir savo chorą, repetuojam, dainuojam.“

Dar nemažai yra vyresniosios kartos žmonių, kurie vaikystėje buvo angelai-

Daugų angelaičiai artistai, suvaidinę J. Kuzmickio „Kalėdų karalaitę“.

čiai. Ne vieno vaizduotėje praeities miglose paskendę nuostabūs prisiminimai nuteikia maloniai. Pacituosiu žymaus pedagogo, kompozitoriaus, chorų dirigento, vargonininko Prano Sližio (1915-2004) mintį: „Laimingi, kurie neįprato rūkyti ir gerti. Aš amžinai liksiu dėkingas savo didžiai gerbiamam kunigui klebonui D. Tuskeniui, kad jis mane įtraukė į Angelo sargo vaikų sąjungą, kur aš gavau abstinentinį išsiauklėjimą“ (Labanauskas P. 2000:70).

LIETUVOS BLAIVINIMO SĄJUNGA (LBS)

1937 m. gegužės 9 d. iniciatyvinės grupės išleistame laikraštyje „Blaivioji Lietuva“ pirmame puslapyje rašoma, kad buvo priimti dvylikos asmenų pasirašyti naujai steigiamos Lietuvos blaivinimo sąjungos įstatai. Įstatus pasirašė ir kartu prisirišė garbingą krašto blaivinimo ir kovos su alkoholiu pareigą šie asmenys: „Blaivosios Lietuvos“ redaktorius — leidėjas Pranas Giedraitis, prof. Juozas Bagdonas, Ignas Kinderis, ats. majoras Juozas Tomkus, Domas Penikas, Kultūros departamento direktorius dr. Antanas Juška, Kauno miesto sanitarijos gyd. dr. Konstantinas Nekvedavičius, mokytojas skautininkas Pranas Karalius, Elena Treiderytė, Mykolas Nakutis, Emilija Putvinskaitė ir Juozas Grabauskas. Tautinė vyriausybė su tautos vadu Antanu Smetona blaivininkų atžvilgiu buvo nusiteikusi palankiai.

1937 m. „Blaivosios Lietuvos“ 9-ajame numeryje pranešama: „Š. m. spalio 11d. J.E.P. vidaus reikalų ministeris patvirtino „Lietuvos blaivinimo sąjungos įstatus“. S-ga įrašyta V.R.M.-jos draugijų registran. Registro Nr. 5440.“

„Blaivosios Lietuvos“ Nr. 10 skyrelyje „Mūsų kronika“ 14 p. rašoma: „Sudaryta laikina Lietuvos blaivinimo s-gos vyr. valdyba: pirmininkas prof. dr. J. Bagdonas, vicepirmininkas Pr. Giedraitis, sekretorius stud. Gražina Avižonytė, išdininkas M. Nakutis ir nariai dr. V. Vaičiūnas, I. Kinderis ir E. Treiderytė.“

„Blaiviosios Lietuvos“ 10-ajame numeryje išspausdinti LBS įstatai. Paminėsiu keletą punktų:

1. Sąjungos tikslas - plėsti ir kovoti už blaivybės įgyvendinimą Lietuvoje.

6. Apibrėžtas narių statusas: kandidatai, tikrieji nariai, garbės nariai ir rėmėjai. Tikrieji nariai - abstinentai ir blaivininkai. Blaivininkai - tie, kurie labai mažai vartoja alkoholinių gėrimų ir stengiasi visai nevartoti. Abstinentai visiškai nevartoja alkoholinių gėrimų. Kandidatai, išbuvę ne mažiau kaip pusę metų, keliami į narius.

35. Vyr. valdyba renkama metinio atstovų suvažiavimo slaptu balsavimu trejiems metams iš 7 narių ir dviejų kandidatų.

45. Vyr. valdybos revizijos komisija susideda iš 3-jų asmenų.

Įstatų 14 p. rašoma: „Radiofonui sutikus, Lietuvos blaivinimo sąjunga ruoš kas savaitę paskaitas per radiofoną blaivinimo klausimais“. „Blaiviosios Lietuvos“ 1937 m. Nr. 13 skyrelyje „Mūsų kronika“ 11 p. informuojama, kad gruodžio 11 d. steigėjų delegacija, vadovaujama prof. J. Bagdono, lankėsi pas Prezidentą A. Smetoną, išdėstė sąjungos tikslus. Prezidentas pritarė ir pažadėjo padėti. Toliau žinutė - pranešė, kad gruodžio 12 d. Kauno mieste vyko viešas LBS aukų rinkimas. Surinkta 403 litai. Aukos LBS buvo renkamos Kauno miesto gatvėse, 1938 m. vasario 6 d. surinkta 512 litų.

1938 m. vasario 14 d. vyr. valdybos iniciatyva „Pažangos“ bendrovės rūmuose buvo sušauktas visų lietuviškų organizacijų atstovų pasitarimas krašto blaivinimo reikalais. Jame pasiūlymus pateikė Saulių s-gos atstovas Vincas Daudzvardis, mokytojų sąjungos atstovas Pijus Papečkys, Motinoms ir vaikams globoti s-gos atstovė dr. P. Vienažinskienė, „Jaunosios Lietuvos“ ir „Jaunųjų ūkininkų“ atstovai ir kt.

Pirmasis LBS atstovų suvažiavimas įvyko 1938 m. vasario 20 d. Kaune, Jono Jablonskio pradžios mokyklos salėje. Balandžio 1 d. „Blaivioji Lietuva“ Nr. 6 rašė: „Suvažiavimas nebuvo gausingas <...> Iš visų suvažiavimo atstovų ir dalyvių spindėjo tvirtas pasiryžimas... išeiti į priešalkoholinį frontą ir jame kovoti iki galutinio laimėjimo“ (Viesulas J. 1938:3).

Suvažiavimo metu slaptu balsavimu į vyr. valdybą išrinkti: prof. dr. J. Bagdonas, dr. V. Vaičiūnas, P. Giedraitis, M. Nakutis, E. Jurgaitytė, A. Greblauskas ir Dobrovolskytė, į Garbės teismą ir kitas pareigas — dar grupė žmonių. Priėmus rezoliuciją ir nutarimą pasveikinti vyriausybę, suvažiavimas baigėsi Tautos himnu.

Vasario 21 d. suvažiavime išrinkta trijų žmonių grupė: dr. J. Stanaitis, agr. Banaitienė ir s-gos vyr. v-bos vicepirmininkas P. Giedraitis nuvyko pas Prezidentą Antaną Smetoną, suvažiavimo vardu jį pasveikino ir paprašė būti LBS globėju. Prezidentas sutiko. Po to buvo aplankytas einantis Ministro Pirmininko pareigas Stanišauskas, vidaus reikalų ministras gen. Julius Čaplikas, švietimo ministras prof. Juozas Tonkūnas, Pradžios ir mokslo departamento direktorius Bronius Kviklys, einantis finansų ministro pareigas Julius Indrašiūnas.

FINANSAI

Kaip minėta, LKBD 1910 m. su skyriais turėjo 14313,42, o 1913 m.-78150,15 rublių pajamų. Turėdama tiek lėšų draugija galėjo išlaikyti tris pavargėlių prieglaudą, išleisti 258 985 egz. leidinių, organizuoti tris literatūros konkursus ir kitus darbus.

Gera sekėsi LKBD, kai Lietuvai atgavus nepriklausomybę vyriausybei vadovavo krikščionys demokratai. Tada Seimas ir Vyriausybė rėmė LKBD veiklą. Kiek kuriais metais gauta pajamų, pateikiama 2.9 lentelėje.

2.9 lentelė. LKBD pajamos ir išlaidos (litas)

Metai	Gauta lėšų			Išleista
	Biudžetinių	Iš kitų šaltinių	Iš viso	
1923	100 000	21689,69	121.689,69	109.799,99
1924	95.385,91	56.375,67	151.761,58	150.768,88
1925	61 900	47.147,21	109.047,21	98.295,43
1926	-	66.038,18	66.038,18	58 432
1927	50 000	191340,80	241.340,80	238.186,22
1929	20 000	Nėra duomenų		
1930	24 000	Nėra duomenų		
1932	15 000	Nėra duomenų		

Šaltinis: 1923-1927 m. Matusas-Sadauskas J. 1928:49; 1929-1932 m. Stankevičius P. 1933:68.

1926 m. Vyriausybė LKBD skyrė 100 tūkst. litų, bet pinigai atiteko studentų ateitininkų korporacijai. Daugiau biudžeto lėšų aprašymo literatūroje nerasta, vien tik dažni skundai, kad Vyriausybė finansiškai neremia blaivybės veiklos. Primenama, kad anksčiau gauti pinigai buvo panaudoti Liaudies namų rekonstrukcijai, remontui.

Iš to meto pasisakymų spaudoje matyti, kad daug lėšų reikėdavo skirti spaudai, ypač periodinei - „Sargybai“, „Žvaigždutei“ ir kt. leisti.

Iš kur buvo gaunama lėšų ir kam jos panaudojamos, matyti 1924 m. antrojo pusmečio 2.10 lentelėje.

Apie 1928 ir vėlesnių metų pajamas ir išlaidas duomenų nerasta.

2.10 lentelė. LKBD centro valdybos 1924 m. antrojo pusmečio pajamos ir išlaidos

Pajamos	Litų	Išlaidos	Litų
Likutis kasoje 1924 07 01	12996,68	1. Algos	5775
1. Už abstinentų ženklelius	830	2. Spaudos biuro išlaikymas	5637,72
2. Literatūra	4783,03	3. Spausdiniai	12698,18
3. Procentai iš baudų	2424,73	4. Paskaitos	5792,40
4. Aukos	58,83	5. Magiškos lempos ir paveikslai	312,50
5. Valstybės dotacija	70 000	6. Liaudies namų reikalai	16 250

6. Grąžinta paskola iš skyrių	4800	7. „Sargyba“, „Žvaigždutė“	11909,80
7. Procentai iš skyrių	256,85	8. Dalyvavimas užsienio konferencijose	1064,60
8. Už magiškos lempos paveikslėlius	112	9. Skolų ir palūkanų išmokos	5888
9. Iš Švietimo ministerijos už laikraščių mokykloms siuntimą	834,30	10. Liaudies namų teatro reikalams	24 700
10. Iš liaudies teatro	1000	11. Skyrių reikalai	3586
11. Iš vysk. M. Valančiaus fondo	85	12. Blaivybės knygynas	502,20
		13. Angelo sargo reikalai	500
		14. Konferencijos išlaidos	520,50
		15. Plakatams	2052,20
Viso	89185,74	Iš viso	97189,10
		Likutis kasoje	992,32
Balansas	98181,42	Balansas	98181,42

Šaltinis: LKBD metinė apyskaita. 1926:54.

LKBD gaudavo tam tikrus nuošimčius iš baudų už svaigalų gamybą ir prekybą, bet sumos būdavo nežymios (apie 200-300 litų). Daugiausia išlaidų tekdavo, kaip minėta, literatūros leidybai: 1924 m. išleista 56 334,91, 1927 m. - 79 073,27 Lt (Laimės kalendorius, 1926:62-63).

LKBD užmojai buvo didžiuliai: planuota pastatyti ligoninę alkoholikams gydyti (tam buvo renkamos aukos), vaikams ir jaunimui - vasaros stovyklas su patalpomis, įrengti sporto aikštes ir kt. Planuota pasiekti, kad Lietuvoje nebūtų girtuoklių ir rūkalių. Negavus paramos iš valstybės biudžeto, LKB draugijos veikla ėmė merdėti. Daug ką pasako „Sargyboje“ paminėta maža LKBD veiklos sąmata - vos 20-21 tūkst. litų.

Šiek tiek galėjo pagelbėti 1925 m. įsteigtas vyskupo M. Valančiaus, o 1926 m. - arkivyskupo Jurgio Matulaičio fondas. Prisidėdavo ir žmonių aukos. LKBD veikla nesustojo ir sunkiausiomis ekonominės krizės sąlygomis: buvo skaitomos paskaitos, spausdinami antialkoholiniai straipsniai kituose laikraščiuose, žurnaluose, organizuojamos Blaivybės savaitės, rengiamos konferencijos LKBD centre ir rajonuose.

Veiklai finansuoti buvo ne tik renkamos aukos, nario mokesčiai, bet ir išnuomojamos patalpos, gaunamas arbatinių pelnas.

„Laimės kalendoriuje“ 1933 m. rašoma: „<...> Nemaža skyrių laiko savo arbatines, knygynus, skaityklas, kioskus, parduotuves, kepyklas, žemės sklypus (Stankevičius P. 1933:64-69). Blaivybės savaitės metu ypač vasarą buvo renkamos aukos ligoninei statyti, organizuojamos loterijos. Loterijos buvo rengiamos iš suaukotų aukų, daiktų. Pvz., 1929 m. „Sargyba“ Nr. 9 skelbė, kad 1930 m. loterijoje bus 635 laimėjimai, iš jų 600 daiktinių ir 35 piniginių prizų: 2 po 50 litų; 5 po 20; 5 po 15; 10 po 10 litų... „Sargyba“ 1934 m. Nr. 5 rašė, kad surengta loterija davė 2000 litų pelno.

JIE DIRBO, KAD GYVENTUME BE SVAIGALŲ

Baigiant nagrinėti nepriklausomos 1918–1940 m. Lietuvos laikotarpį, būtina bent prabėgomis prisiminti tuos, kurie dirbo, aukojosi, kad žmonės gyventų, o jaunoji karta augtų sveika, be žalingų įpročių. Jie dirbo veltui, aukojosi vedami religinių įsitikinimų, žmoniškumo daryti gera artimui, saugoti vienas kitą nuo klystkelių, suklupusiam padėti prisikelti. Tai žmonės, daugiausia kilę iš kaimų, baigę vienokius ar kitokius mokslus.

Pirmiausia reikia paminėti LKBD, kuri tuo laiku atliko svarbiausią vadovaujamą vaidmenį kovoje prieš alkoholizmą, Centro valdybos pirmininkus, ASVS vadus, laikraščių redaktorius, pirmuosius žingsnius sėkmingai žengusios LBS ir kitų kovojusių už blaivybę organizacijų vadus. Gaila, kad ne visų vardus ir pavardes pavyko rasti archyvuose.

Kun. Antanas Alekna

Antanas Alekna (1872–1930)

Kun. profesorius A. Alekna gimė Radviliškio r. Šniūraičiuose. 1890 m. baigęs Šiaulių gimnazijos 6 klases, įstojo į Žemaičių dvasinę seminariją. 1894–1897 m. studijavo Peterburgo dvasinėje akademijoje. 1897 m. išventintas kunigu. Dirbo Šiaulių parapijos vikaru, gimnazijos tikybos dėstytoju, Rokiškio, Kauno katedros parapijos vikaru (1906 m.). Rašė į „Tėvynės sargą“ ir kitą periodinę spaudą. Lietuvai atgavus nepriklausomybę, dirbo universitete. Buvo Lietuvos universiteto profesorius.

A. Alekna pirmasis išstudijavo vyskupo M. Valančiaus archyvą ir 1923 m. parašė biografinį veikalą „Žemaičių vyskupas M. Valančius“. Be to, parašė „Trumpą bažnyčios istoriją“ (1906 m.), „Lietuvos istoriją“ (1911 ir 1923 m.), iš kurios mokyklose buvo mokomasi iki 4-ojo dešimtmečio vidurio, taip pat „Katalikų bažnyčios Lietuvoje“ (1926 m.), „Šv. Kazimieras“ ir kt. Mirė 1930 m. birželio 12 d. Palaidotas Kaune (Lietuvių enciklopedija. Bostonas, 1953. T. 1, p. 92).

Juozas Bagdonas (1866–1956)

J. Bagdonas - profesorius, medicinos mokslų daktaras, LBS įkūrėjas, pirmininkas (1937¹–1940 m.), laikraščio „Blaivybė ir sveikata“ redaktoriaus (1938–1940 m.), daugelio straipsnių prieš svaigalų vartojimą autorius. Gimė 1866 m. balandžio 6 d. Slibinų kaime, Vilkaviškio apskr., studijavo Varšuvoje (1886–1889 m.), Maskvoje (1889–1891 m.).

¹ VL Enciklopedijoje 2003. T. 2, p. 435 neteisingai rašoma, kad LBS įkūrė 1935 m. Turi būti 1937 m. „Blaiviosios Lietuvos“ redaktoriaus ir leidėjas buvo ne J. Bagdonas, bet Pranas Giedraitis.

Kalintas už lietuviybę. 1897 m. pasitraukė į Mažąją Lietuvą. Gyveno Didžiojoje Britanijoje, Prancūzijoje. Redagavo „Varpą“, „Ūkininką“. 1906 m. grįžo į Lietuvą.

J. Bagdonas dirbo Sveikatos departamento direktoriumi (1919-1922 m.), universitete (1922-1935 m.; 1922-1930 m. - Lietuvos universitetas, nuo 1930 m. - Vytauto Didžiojo universitetas), profesorius. Išleido keletą knygų. Karo metu pasitraukė į Vokietiją, vėliau - į JAV. Mirė 1956 m. birželio 8 d. Klivlende, JAV (VLE. 2003. T. 2, p. 435).

Juozapas Bikinas (1875-1956)

J. Bikinas - vienas iš iniciatyvinės grupės narių, komiteto pirmininkas. 1919 m. lapkričio 21d. raštu kreipėsi į Kauno miesto ir apskrities viršininką, prašydamas leisti atgaivinti prieš karą veikusią LKBD. Draugija 1919 m. gruodžio 10 d. buvo įregistruota. J. Bikinas iki pirmosios LKBD konferencijos (1920 07 06) ėjo pirmininko pareigas.

J. Bikinas gimė 1875 m. balandžio 16 d. Pajuosčio dvare, Raguvos vls. 1892 m. baigė Panevėžio realinę mokyklą, 1898 m. - Kauno kunigų seminariją, dirbo Andriejevo, Rietavo, Kauno karmelitų bažnyčios, Rygos bažnyčių vikaru, 1918 m. grįžo į Kauną. 1920 m. jis redagavo savaitraštį „Vienybė“, 1920-1924 m. - dienraštį „Laisvė“, nuo 1924 m. - Jurbarko parapijos klebonas.

J. Bikinas buvo labai aktyvus visuomenės veikėjas, Šv. Kazimiero draugijos įkūrėjas. Spaudos draudimo metais Rietavo parapijoje jis buvo įkūręs dvi slaptas lietuviškas mokyklas, knygynėlį, iš Rytprūsių gabeno lietuviškas knygas, be to, daug rašė į lietuvių, rusų, lenkų spaudą, kritikavo sulenkėjusius dvarininkus, išleido įvairių knygelių.

Mirė J. Bikinas 1956 m. balandžio 22 d. Jurbarko (Lietuvių enciklopedija. Kaunas, 1935. T. 3, p. 974).

Gasparas Felicijonas Cirtautas (1841-1913)

Kun. G. F. Cirtautas - pirmasis 1908 m. įsteigtos LKBD centro valdybos pirmininkas. Gimė 1841 m. birželio 21d. Padumlių k., Kretingos apskr. 1853-1855 m. mokėsi Rietavo valdiškoje, 1858 m. - Raseinių parapijinėje mokykloje, 1858-1862 m. - Šiaulių gimnazijoje, 1862-1864 m. - kunigų seminarijoje Varniuose, 1864-1868 m. - Petrapilio dvasinėje akademijoje. Dirbo Žemaičių (jau Kaune) kunigų seminarijoje, 1877-1888 m. - Peterburgo dvasinėje akademijoje. Nuo 1888 m. - Žemaičių kunigų seminarijos rektorius, nuo 1897 m. - Žemaičių pavyskapis ir Rastorijos titulinis vyskupas. Vyskupui Paliulioniui mirus, 1908 m. tapo Žemaičių vyskupu.

Mirė 1913 m. rugsėjo 17 d., palaidotas Kaune (VLE. Vilnius, 2003. T. 4, p. 143).

Kristupas Čibiras (1888-1942)

Kun. K. Čibiras - LKBD Vilniaus krašto skyriaus įkūrėjas (1924 m.), pirmininkas, aktyvus blaivybės skleidėjas, visuomenės veikėjas. Jis gimė 1888 m.

gruodžio 14 d. Radeikiškės k., Daugėliškiu vls., Švenčionių apskr., 1911 m. baigė Vilniaus kunigų seminariją, 1915 m. Peterburgo dvasinę akademiją. 1915 m. jis — Vilniaus Šv. Petro ir Povilo bažnyčios vikaras. Be to, dirbo mokytoju lietuvių gimnazijoje, mokytojų seminarijoje. Kun. K. Čibiras - lietuvių teisių gynėjas Vilniaus krašte, lenkų valdžios buvo persekiojamas, kalintas. Nuo 1924 m. - Vilniaus Šv. Mikalojaus bažnyčios klebonas. Bendradarbiavo spaudoje, parašė knygas: „Doros objektyvumas“ (1919 m.), „Dogmatika“ (1922 m.), „Liturgika“ (1922 m.). (Lietuvių enciklopedija. Kaunas, 1937. T. 5, p. 1137). Žuvo bombarduojant Vilnių 1942 m. kovo 23 d.

Karolis Dineika (1898-1980)

K. Dineika — LKBD centro valdybos narys ir laikraščio „Sargyba“ redaktorius (nuo 1923 06 23 iki 1925 m. ir 1927-1928 m.) ir laikraščio „Jaunimo sportas“ redaktorius (1928-1929 m.), spausdino straipsnius blaivybės ir sveikatos temomis.

K. Dineika gimė Rygoje 1898 m. kovo 15d., 1923—1926 m. studijavo Lietuvos universitete, 1945—1949 m. dirbo Kūno kultūros instituto direktoriaus pavaduotoju, nuo 1952 m. — Druskininkų gydamosios fizinės kultūros ir klimato terapijos parko (įkurto jo iniciatyva) vedėjas. K. Dineika propagavo klasikinės ir tautinės sporto šakas, sveiką gyvenseną, sukūrė psicholizinės treniruotės pagrindus, parašė keletą knygų: „Fizinė kultūra - sveikatos šaltinis“ (su K. Labanausku, 1959 m.), „Gydomoji fizinė kultūra“ (1961 m.), „Blaivybė ir kūno lavinimas Lietuvoje“ (1975 m.) ir kt.

K. Dineika mirė 1980 m. rugpjūčio 13 d., palaidotas Druskininkuose (VLE. Vilnius, 2003. T. 4, p. 781).

Adelė Dirsytė (1909-1955)

A. Dirsytė — LKBD centro valdybos narė, ASVS centro komiteto pirmininkė (1937-1938 m.), aktyvi blaivybės propaguotoja. Ji gimė 1909 m. ūkininkų šeimoje Promislavoje (Šėtos parapijoje, Kėdainių apskr.), 1928 m. baigė Kėdainių gimnaziją, studijavo Lietuvos universitete Teologijos-filosofijos fakultete, aktyviai dalyvavo studentų ateitininkų veikloje. A. Dirsytė, 1940 m. baigusi universitetą, mokytojavo Vilniuje. Vokiečių okupacijos metais (1942—1944 m.) amatų mokykloje dėstė vokiečių kalbą.

Antrą kartą sovietams okupavus Lietuvą, nuo 1944 m. rudens A. Dirsytė dirbo Vilniaus S. Nėries mergaičių vidurinėje mokykloje. 1946 m. kovo 6-osios naktį Adelė buvo areštuota. 1946 m. lapkričio 2 d. už dalyvavimą ateitininkų organizacijoje nuteista 10 m. kalėti ir penkeriems metams tremties be teisės grįžti į tėvynę.

1955 m. rugsėjo 26 d. Adelė mirė neaiškiomis aplinkybėmis Chabarovsko ligoninėje (Baškienė R. Sibiro maldaknygė. Apžvalga, 2011, p. 45—47).

Juozapas Silvestras Dovydaitis (1826—1883)

J. S. Dovydaitis - vyskupo M. Valančiaus sekretorius, vienas iš blaivystės sąjūdžio kūrėjų, kunigas, rašytojas, blaivybės propaguotojas. Jis gimė Montviliškiuose, Šiaulėnų vls., Šiaulių apskr., mokėsi Šiaulių bajorų mokykloje (1848-1850 m.), Varnių kunigų seminarijoje. Kunigavo ir mokytojavo Stelmužėje, Panevėžyje. 1854 m. baigė Peterburgo dvasinę akademiją. Nuo 1858 m. - vyskupo M. Valančiaus sekretorius, nuo 1860 m. - Varnių kunigų seminarijos rektorius.

J. S. Dovydaitis buvo įtartas, kad rėmė 1863 m. sukilėlius, 1864 m. rusų valdžios suimtas ir 1865 m. ištremtas į Sibirą. Grįžo 1882 m. Parašė apysaką „Šiaulėniškis senelis“ (3 d. 1860-1864 m.) ir „Gyvenimas Stepo Raudnosio“. Mirė 1883 m. sausio 9 d., palaidotas Alūkštoje (Krikštopaitienė D. (VLE). Vilnius, 2004. T. 5, p. 101).

Jurgis Galdikas (1883-1963)

Blaivybės istorijoje J. Galdikas minėtinas kaip LKBD centro valdybos pirmininkas (1914-1919 m.) ir kaip aktyvus tarptautinio antialkoholinio kongreso 1911 12 27-29 d. Hagoje dalyvis, išgarsinęs Lietuvos vardą.

J. Galdikas gimė 1883 m. balandžio 23 d. Lazdininkų kaime, Darbėnų vls., Kretingos apskr., mokėsi slaptoje mokykloje Lazdininkuose, Darbėnų pradžios mokykloje, Palangos progimnazijoje. 1907 m. baigė Kauno kunigų seminariją. Kurso draugų lėšomis studijavo Insbruke, Liuvene, kur 1911 m. gavo filosofijos daktaro laipsnį. Grįžęs į Lietuvą dirbo vikaru Šiauliuose, vėliau - parapijos klebonu.

J. Galdikas vokiečių okupacijos metu Šiauliuose įsteigė keturias lietuvių pradžios mokyklas ir gimnaziją. Už tai 1916—1918 m. vokiečių buvo areštuotas. 1919-1927 m. jis - Kražių „Žiburio“ gimnazijos direktorius, 1927-1932 m. - Telšių vyskupijos kanauninkas, kunigų seminarijos inspektorius, 1932 m. - Šilalės, 1938-1944 m. - Palangos parapijos klebonas (Lietuvių enciklopedija. Bostonas, 1955. T. 6, p. 482).

Mirė 1963 m. birželio 17 d. Šilalėje.

Antanas Gylys (1894—1966)

A. Gylys - profesorius, medicinos mokslų daktaras, ilgametis LKBD centro valdybos pirmininkas (1926-1936 m.), laikraščio „Sargyba“ redaktorius (1934 m.).

A. Gylys gimė Jurginiškiuose, Garliavos vls. 1894 m. kovo 14 d., studijavo Maskvos, Miuncheno universitetuose, 1924—1944 m. dėstė VDU. 1924-1934 m. - šio universiteto Teologijos-filosofijos fakulteto dekanas, prof. (1942 m.). 1934-1935 m. A. Gylys vadovavo savo įkurtai privačiai klinikai Kaune. Bendradarbiavo žurnaluose „Logos“, „Kosmos“, „Židiny“.

1944 m. A. Gylys pasitraukė į Vokietiją, buvo Hanau lietuvių pabėgėlių stovyklos pirmininkas, Baltų vyr. komiteto pirmininkas. 1948 m. išvykęs į

JAV, A. Gylys dirbo Loyolos universiteto Čikagoje klinikinės psichiatrijos, nuo 1952 m. — Niujorko valstijos psichiatrijos ligoninėse.

Gyvendamas Lietuvoje, daug rašė blaivybės temomis „Sargyboje“ ir kt. leidiniuose, išleido brošiūrų, pvz., „Įvairių alkoholio koncentracijų įtaka psichiniam darbui“ (40 p.) ir kt.

Mirė A. Gylys 1966 m. lapkričio 15 d., palaidotas JAV (Lietuvių enciklopedija. Bostonas, 1958. T. 7, p. 139).

Marija Endziulaitytė-Gylienė (1900)

M. Endziulaitytė-Gylienė - „Sargybos“ redaktorė (nuo 1930 m. Nr. 1 iki 1932 m. Nr. 12), aktyvi blaivybės propaguotoja, savo paskaitomis, straipsniais, leidiniais skleidusi blaivybės idėjas. Ji gimė 1900 m. vasario 26 d. Marijampolėje, 1919 m. baigė Marijampolės gimnaziją, 1921 m. studijavo Halės ir Miuncheno universitetuose, kuriuose 1925 m. įgijo antropologijos daktarės laipsnį. Daug rašė „Sargyboje“, „Santarvėje“, „Ateityje“, „Vaidilutėje“. Išleido knygas „Kūdikio fizinė ir psichinė raida“ (1927 m.), „Kūdikio priežiūra“ (1928 m.), „Alkoholis ir psichinis darbas“, „Alkoholis ir padermė“ (1928 m.) ir kt.

Nuo karo audrų pasitraukė į Vakarų, 1949 m. atvyko į JAV. Dirbo Čikagos Loyolo universiteto odontologijos skyriuje (VLE. 2004. T. 5, p. 508).

Emilija Gvildienė-Spudaitė (1887-1965)

E. Gvildienė - pirmoji LKBD laikraščio „Sargyba“ redaktorė (nuo 1922 m. birželio 1 d. iki 1923 m. birželio 1 d.), LKBD CV narė, pedagogė, visuomenės veikėja.

Gimė 1887 m. rugsėjo 13 d. Topeliškių palivarke, Rozalimo vls., Panevėžio apskr. 1908 m. baigė Rygos gimnaziją, Lietuvos universitete studijavo humanitarinius mokslus, mokytojavo Žemaičių Kalvarijoje, 1915-1917 m. - Maskvos lietuvių mokykloje, 1918 m. - Pakruojo dviklasėje mokykloje, vėliau — Šeduvoje. E. Gvildienė — Lietuvos Steigiamojo ir kitų trijų seimų narė (KD frakcijos), dalyvavo LKMS veikloje.

Mirė 1965 m. Kaune. Po mirties 1993 m. rugsėjo 20 d. apdovanota Žūvančiųjų gelbėjimo kryžiumi už žydų gelbėjimą.

Šaltinis: Juodytė G. Pakruojo krašto žmonės: biografinis žinynas. Kaunas. Žiemgalos leidykla, 2005.

Juozas Gvildys (1884—1968)

J. Gvildys - LKBD centro valdybos narys, pirmininkas (1938 m.), daugelio straipsnių autorius.

Mokytojas J. Gvildys gimė 1884 m. sausio 4 d. Žūklių kaime, Paežerėlių vls. Baigęs Veiverių mokytojų seminariją, mokytojavo pradžios mokyklose. 1919-1920 m. dirbo Šeduvos „Saulės“ progimnazijos direktoriumi, 1920 m. paskirtas Kauno 1-osios gimnazijos aritmetikos ir geografijos mokytoju,

1923 m. - Šv. Vincento Pauliečio draugijos moterų mokytojų seminarijos mokytoju. Dirbdamas Kaune, baigė suaugusiųjų gimnaziją ir 1925 m., būdamas „Aušros“ gimnazijos mokytojas, įgijo progimnazijos mokytojo cenzą. 1930 m. baigė VDU Istorijos fakultetą. Pedagogikos ir blaivybės klausimais nemažai rašė periodikoje. Atskirais leidiniais išleido: „Sakomasis skaičiavimas“, „Jaunimo blaivinimas per mokyklą“, mokyklų vadovėlius. Antrojo pasaulinio karo metais dirbo buhalteriu. Po karo iki 1957 m. Kauno pedagoginėje mokykloje dėstė matematiką.

Juozas Gvildys mirė 1968 m. kovo 21d. Kaune (Novužės krašto vaikai. Marijampolė, 1999. T. 2, p. 74).

Fabijonas Kemėšis (1879-1954)

Kun. prof. F. Kemėšis - LKBD centro valdybos narys, pirmininko pavaduotojas, daug straipsnių spausdino antialkoholinėmis temomis LKDB laikraštyje „Sargyba“, parašė knygutę „Blaivybės draugija ir kitos organizacijos“. Įšventintas kunigu, įstojo į Kunigų blaivybės draugiją. Apie 1907 m. dirbdamas Subačiuje, organizavo blaivybės ratelius, dirbdamas vikaru Vabalninke (1908-1911 m.), įkūrė blaivybės skyrių. 1911 m. persikėlė į Vilnių. Dirbo „Vilties“ redakcijoje, 1912 m. įkūrė blaivybės skyrių ir jam vadovavo iki 1914 m.

F. Kemėšis gimė 1879 01 20 Vastapuose, Aluntos vls., 1902 m. baigė Kauno kunigų seminariją, 1914-1924 m. gyveno JAV, redagavo „Draugą“ ir „Darbininką“. Jis - aktyvus kunigas, blaivybės propaguotojas, Lietuvos patriotas, 1914 m. JAV inicijavo katalikų politikų suvažiavimą. Jame įsteigė fondą Lietuvos laisvės kovai remti, 1918 m. su lietuvių delegacija lankėsi pas JAV Prezidentą T. W. Vilsoną, 1924 m. baigė Katalikų akademiją Vašingtone, 1924 m. grįžo į Lietuvą. 1924-1944 m. dėstė LŽŪA politinę ekonomiką, kooperaciją, anglų k. Nuo 1928 m. — Bendrosios ekonomikos katedros vedėjas, prof., mokslų daktaras.

J. Kemėšis skleidė krikščioniškojo solidarumo, socialinės etikos ir doros idėjas. Parašė knygų.

1946 m. spalį po rožinio pamaldų buvo suimtas. Mirė 1954 m. sausio 21d. Marinsko lageryje Sibire.

Juozas Kerpauskas (1844—1912)

Kun. J. Kerpauskas - LKBD pirmininkas (1909 07 13-1910 02 23), Gargždų klebonas, knygnešys, už lietuviškos spaudos platinimą buvo kalinamas Žemaičių Kalvarijos dominikonų vienuolyne, o nuo 1889 09 16 iki 1890 10 17 — Kretingos vienuolyne. Mirė 1912 m. (Lietuvių enciklopedija. Bostonas, 1957. T. 11, p. 395).

Povilas Korzonas (1878-1943)

Kun. P. Korzonas — LKBD pirmininkas (1909 02 24—1909 07 13), bendradarbiavo kalendoriuje „Dieve, padėk“. Jis gimė 1878 m. sausio 14 d.

Girkalnyje. Kunigu įšventintas 1900 m. Dirbo Panevėžyje vikaru ir lietuvių kalbos dėstytoju mokytojų seminarijoje, nuo 1911 m. - Gryvos mokytojų seminarijoje, nuo 1913 m. - Lauksodyje, 1914 m. klebonavo Telšiuose, 1918 m. - Alsėdžių dekanas, Telšių diecezijos garbės kanauninkas.

Mirė 1943 m. vasario 20 d. (Lietuvių enciklopedija. Bostonas, 1957. T. 12, p. 469).

Antanas Kripaitis (1889-1961)

Kun. A. Kripaitis gimė Krinčine, Biržų apskr. Studijuodamas Lietuvos universiteto Teologijos fakultete 1925-1926 m. redagavo LKBD laikraštį „Sargyba“, 1926 m. buvo išrinktas LKBD centro valdybos nariu. A. Kripaitis, 1926 m. baigęs Lietuvos universitetą, dirbo Utenos „Saulės“ gimnazijos direktoriumi, nuo 1928 m. — Pasvalio vidurinės mokyklos kapelionu. Vėliau kun. A. Kripaitis dirbo parapijos klebonu Antalieptėje, nuo 1929 m. - Saločiuose. Čia ir išgyveno audringus karo ir pokario metus. Karo metu sudegė graži medinė, kelis kartus rekonstruota, atnaujinta, turinti penkis altorius, 167 metus ant stataus Mūšos kranto stovėjusi antroji Saločių bažnyčia. Nuo 1956 m. kun. A. Kripaitis — Panevėžio katedros parapijos klebonas, vyskupo generalvikaras, prelatas (Lietuvių enciklopedija. Bostonas, 1958. T. 13, p. 139).

Mirė 1961 m. rugsėjo 12 d. Palaidotas Panevėžio katedros šventoriuje.

Petras Lažinskas (1912)

Kun. P. Lažinskas - LKBD centro valdybos pirmininkas (1939 m.), knygos „Būkime blaivūs“ (1939 m.) autorius. Jis gimė 1912 m. birželio 29 d. Petrapily, augo Pagirių parapijoje, Ukmergės apskr. Kunigu įšventintas 1936 m., dirbo vikaru Kauno arkikatedroje, 1937 m. - Kauno seserų širdiečių gimnazijos kapelionu, 1941 m. - Kauno mokytojų seminarijos kapelionu. P. Lažinskas išitraukė į pavasarininkų organizaciją, buvo mergaičių sąjungos dvasios vadas (1940 m.). Po Antrojo pasaulinio karo klebonavo Joniškio parapijoje (Lietuvių enciklopedija. Bostonas, 1958. T. 11, p. 310).

Aleksandras Lėvanas (1905-1978)

Kun. A. Lėvanas — 1939 m. „Sargybos“ redaktorius. Jis gimė 1905 m. gegužės 8 d. Šikšnių k. (Linkuvos vls., Panevėžio apskr.). Jis buvo ne tik kunigas, bet ir pedagogas, teologijos mokslų daktaras. A. Lėvanas baigė Kauno kunigų seminariją ir VDU Teologijos-filosofijos fakultetą. Kauno kunigų seminarijoje dėstė iškaltą, religijos metodiką. 1944 m. pasitraukė į Vokietiją, apsigyveno Baden Badeno krašte. Abstinencijos klausimais išleido keletą knygų: „Abstinencija žiloje senovėje“ (1925 m.), „Psichinis darbas ir alkoholis“ (1932 m.), „Alkoholio įtaka žmogaus temperatūrai“ (1934 m.), „Kristaus abstinencijos klausimas Sv. Rašto šviesoje“ (1938 m., disertacija) (Juodytė G. Pakruojis krašto žmonės. Kaunas, 2005, p. 79).

Mirė 1978 m. kovo 30 d.

Kazimieras Marma (1879-1949)

K. Marma buvo aktyvus LKBD veikėjas, pirmininkas (1910-1914 ir 1921-1922 m.). Jis 1908 m. kartu su Matu Valeika (1878-1937) Kriūkuose įkūrė blaivybės draugiją. Daug rašė blaivybės klausimais: „Šaltinyje“, „Vilniaus žiniuose“, „Viltyje“, „Vienybėje“, „XX amžiuje“, „Sargyboje“ ir kt. Yra išspausdinęs nemažai vertimų iš užsienio kalbų.

K. Marma gimė 1879 m. kovo 13 d. Vilkijoje, mokėsi Mintaujos gimnazijoje ir Žemaičių kunigų seminarijoje. Įšventintas kunigu 1902 m. gruodžio 1 d. Dirbo bažnyčios vikaru Kriūkuose, Tveruose ir Čekiškėje. 1909 m. atleistas iš vikaro pareigų darbui LKBD pirmininko pareigoms. Kun. K. Marma pirmininkaudamas dirbo vien blaivybės darbą, neturėjo kitokių pareigų. 1914 m. buvo paskirtas į Jonavos filiją, 1918 m. — į Kriūkų, 1919 m. - į Jūžintus. 1921 m. laikinai paskirtas Šv. Gertrūdės bažnyčios Kaune rektoriumi. Nuo 1922 m. dirbo Krakėse Šv. Kotrynos vienuolyno kapelionu, nuo 1944 m. - Pabiržėje.

Mirė 1949 m. lapkričio 20 d., palaidotas Kėdainių r. Krakių kapinėse (Lietuvių enciklopedija. USA, Bostonas, 1959. T. 17, p. 385).

Jonas Matusas (1899—1962)

J. Matusas - kunigas, istorikas, rašytojas.

1933—1934 m. dirbo LKBD centro valdyboje reikalų vedėju, 1934 m. redagavo „Sargybą“ (Nr. 10). Blaivybės tema yra parašęs keletą knygų „20 metų tautos blaivinimo darbo“ (1928 m.), „Alkoholizmo pagrindai“ (1933 m.), „Lietuvos žymūs žmonės, kurie negeria“ (1932 m.), taip pat straipsnių.

J. Matusas gimė 1899 m. spalio 26 d. Vaiguviškių k., Plokščių vls., Šakių apskr. 1911 m. baigė Plokščių pradžios mokyklą, 1919 m. — Kauno „Saulės“ mokyklą, 1924 m. — Vilkaviškio kunigų seminariją, studijavo Lietuvos universiteto Teologijos-filosofijos fakultete, 1931 m. įgijo istorijos daktaro laipsnį, 1936 m. VDU apgynė habilitacinį darbą.

1944 m. J. Matusas pasitraukė į Vokietiją, 1948 m. išvyko į JAV. Iki 1950 m. dėstė vokiečių ir prancūzų kalbas vyskupijos seminarijoje, po to įvairiose vietose dirbo pastoracinį darbą.

Yra parašęs nemažai istorijos, beletristikos, religinių knygų.

Mirė 1962 m. birželio 29 d. JAV, Niujorke (VLE. Vilnius, 2008. T. 14, p. 457).

Povilas Pakarklis (1902-1955)

Didelis valingumas, nesavanaudiškumas ir nukrypimas į kraštutinumus charakterizuoja Povilo Pakarklio gyvenimą ir mokslą. Jis - aktyvus studentų ateitininkų abstinentų korporacijos narys, pirmininkas, tarptautinių antialko-

Kun. Jonas Matusas

holinių suvažiavimų atstovas, LKBD centro valdybos narys, laikraščio „Sargyba“ redaktorius (1926 m.), teisininkas, istorikas, rašytojas. Gimė 1902 m. lapkričio 10 d. Smilgiuose, Kupiškio vls., mokėsi Kupiškio vidurinėje mokykloje ir Panevėžio gimnazijoje. 1927 m. baigė Lietuvos universiteto Teologijos-filosofijos fakultetą. Nuo 1927 m. mokytojavo Tauragės, nuo 1928 m. — Panevėžio mokytojų seminarijoje. 1934 m. P. Pakarklis baigė VDU Teisės fakultetą. 1934-1940 m. dirbo teisingumo sistemoje. 1939 m. apėmė Sovietų Sąjungą. 1940 m. sovietams okupavus Lietuvą, dirbo LTSR teisingumo ministru, 1940-1944 m. - teisingumo liaudies komisaras, 1944-1955 m. - Vilniaus universiteto dėstytojas, profesorius, LTSR MA narys, Istorijos instituto direktorius.

P. Pakarklis mirė 1955 07 29, palaidotas Vilniuje (Lietuvių enciklopedija. Bostonas. T. 21, p. 369).

Juozas Stakauskas (1871-1944)

Kanauninkas J. Stakauskas - LKBD centro valdybos pirmininkas (1923-1925 m.). Jis gimė 1871 m. vasario 19 d. Užliaučių k., Krekenavos vls., Panevėžio apskr., mokėsi Žemaičių kunigų seminarijoje Kaune, 1888 m. įstojo į slaptą lietuvių klierikų Lietuvos mylėtojų būrelį. Kunigu J. Stakauskas buvo išventintas 1895 m. gruodžio 24 d. Baigęs Petrapilio dvasinę akademiją dirbo Kauno kunigų seminarijoje.

J. Stakauskas - tauri asmenybė. Lietuvos patriotas. Už viešą lietuvių kalbos propagavimą Stakauskas buvo ištremtas į Kuršą, kur dirbo Liepojos gimnazijos kapelionu. Atgavus spaudą, jis 1907 m. įsteigtos lietuvių mokyklos svarbiausias rėmėjas, 1911 m. įkūręs „Saulės“ draugijos pradžios mokyklą, 1916 m. kartu su K. Bizausku įkūrė „Saulės“ draugijos gimnaziją

J. Stakauskas dirbo Panevėžio Šv. Petro ir Povilo bažnyčios klebonu, Vilniaus Šv. Mikalojaus bažnyčios rektoriumi, nuo 1927 m. dirbo Marijampolėje. Bendradarbiavo „Tėvynės sarge“, „Šaltinyje“, „Tiesos kelyje“ ir kt.

Mirė 1944 m. rugpjūčio 7 d., palaidotas Upytėje, Panevėžio apskr. (Lietuvių enciklopedija. Bostonas, 1963. T. 28, p. 410).

Jokūbas Šimkevičius (Szymkiewicz) (1775-1818)

J. Šimkevičius į blaivybės istoriją patenka kaip pirmos Lietuvoje išleistos antialkoholinės knygos „Veikalas apie girtavimą“ („Dzielo o pijanstwie“) 1818 m. autorius. Knyga parašyta lenkiškai.

J. Šimkevičius gimė 1775 m. liepos 15 d. Raseinių pavieta. 1802 m., baigęs Vilniaus universitetą, dirbo gailėstingųjų seserų ligoninėje vyriausioju gydytoju. Jis - medicinos ir filosofijos mokslų daktaras, Vilniaus universiteto garbės narys, Paryžiaus medicinos akademijos narys.

1805 m. J. Šimkevičius įkūrė „Niekšų“ (Šubravcų) draugiją, buvo jos prezidentas. Bendradarbiavo satyriniame žurnale „Grindinio žinios“ (Wiadomosci Brukowe), priklausė masonų ložei „Uolusis lietuvis“.

J. Šimkevičius mirė 1818 m. lapkričio 18 d., palaidotas Taukeliuose, Utenos apskrityje.

Mirdamas savo žemę užrašė valstiečiams ir įsteigė piniginių fondą neturintiems moksleiviams šelpti (Lietuvių enciklopedija. Bostonas, 1963. T. 29, p. 525).

Juozas Tumas-Vaižgantas (1869-1933)

Kan. J. Tumas-Vaižgantas pirmasis išanalizavo vyskupo M. Valančiaus ganytojiškus laiškus ir juos suskirstė pagal paskirtį. Vaižgantas - aktyvus blaivaus gyvenimo būdo propaguotojas, LKBD centro valdybos narys, vicepirmininkas (1931-1933 m.). Jis gimė 1869 m. rugsėjo 20 d. Maleišiuose (Anykščių r.). Baigęs Kunigiškių pradžios mokyklą, mokėsi Dinabarko realinėje mokykloje, po to - Žemaičių kunigų seminarijoje. 1843 m. baigė kunigų seminariją ir lapkričio 28 d. buvo išventintas į kunigus. 1893-1895 m. kunigavo Mintaujoje. 1895-1906 m. ir 1911-1914 m. redagavo „Tėvynės sargą“, 1900-1903 m. - „Žinyčių“.

Vaižgantas 1906-1911 m. gyveno Vilniuje, dirbo „Vilniaus žinių“, „Vilties“ redakcijose. 1911 m. lankėsi JAV. 1915—1917 m. gyveno Rusijoje, buvo vienas Lietuvių draugijos nukentėjusių dėl karo šelpti veikėjų. 1917 m. dalyvavo Lietuvos seime Petrograde, lietuvių konferencijoje Stokholme.

1922-1929 m. Lietuvos universitete dėstė lietuvių literatūros istoriją, docentas (1924 m.). J. Tumas-Vaižgantas - ne tik tai kunigas, bet ir rašytojas, visuomenės veikėjas, jis yra parašęs nemažai įvairaus turinio knygų: „Karo vaizdai“ (1919 m.), „Pragiedruliai“ (1918 m.), „Dėdės ir dėdienės“ (1920 m.), „Šeimos vėžiai“ (1929 m.), „Žemaičių Robinzonas“ (1932 m.) ir kt. Mirė 1933 m. balandžio 29 d. Kaune.

BLAIVYBĖS VEIKLOS 1918-1940 M. NEPRIKLAUSOMOJE LIETUVOJE

APIBENDRINIMAS

Tuometinė Lietuvos vyriausybė palankiai sutiko po Pirmojo pasaulinio karo 1919 m. atsikūrusią LKBD. Iš nelaisvės ir karo nualinto krašto nepriklausomybę atgavusiai ir ją ginančiai Lietuvai visose gyvenimo srityse reikėjo dorų, taurių, aukštos moralės žmonių. 1922 m. Vyriausybė šiai draugijai pavedė 18 metų tam tikromis sąlygomis naudotis dideliais dviejų aukštų Liaudies namais, statytais 1899 m. Finansų ministerijos lėšomis. Per karą apleistus ir apirusius šiuos namus LKBD suremontavo, sutvarkė ir pritaikė savo veiklai.

Vyriausybė 1923, 1924, 1925 ir 1927 m. finansiškai rėmė LKBD veiklą (1926 m. skirti pinigai atiteko studentų ateitininkų korporacijai). Į valdžią atėjusi tautininkų vyriausybė 1927, 1929, 1930 ir 1932 m. LKBD parėmė nedidelėmis sumomis. 1929 m. pabaigoje Anglijoje prasidėjusi krizė apie

1931 m. palietė ir Lietuvą. Krizė užsitęsė keletą metų. Jos metu ir jai pasibaigus LKBD finansinės paramos iš biudžeto nebegavo. LKBD buvo užsimojusi įvesti blaivybę Lietuvoje, pastatyti ligoninę alkoholikams, jaunimui rengti poilsio vasaros stovyklas kurortuose, sporto aikštes ir kt. LKBD, negaudama Vyriausybės paramos, atsidūrė sunkioje ekonominėje būklėje, turėjo nutraukti savo periodinės spaudos leidybą („Laimės kalendorius“, „Sargyba“). „Žvaigždutės“ leidybą išgelbėjo parėmę tėvai jėzuitai, vėliau „Maldos“ bendrovė, o 1940 m. — LKVC.

Be LKBD, buvo ir kitų organizacijų, kovojusių už blaivybę. Tai dr. M. Nasvyčio Lietuvos sveikatos ir blaivybės draugija (deja, veikė iki 1927 m.), Kunigų abstinentų draugija, Mokytojų abstinentų draugija, LKJS „Pavasaris“. 1937 m. įsteigta prof. dr. Juozo Bagdono vadovaujama LBS, Skautų sąjunga, Moterų sąjunga. Kone visų krikščioniškų religinių organizacijų nariai buvo abstinentai.

Blaivybę palaikė Saulių sąjunga, Jaunosios Lietuvos sąjunga ir kitos organizacijos. LKBD buvo kovos už blaivybę organizatorius ir vadovas. Didelio jos vadų pasiaukojimo, ryžto ir išdradingumo dėka blaivybės veikla nežlugo ir sunkiausiais ekonominės krizės metais.²

Stambūs kapitalistai sparčiai plėtojo alkoholio gamybos pramonę (alaus — Šiaulių gubernijoje, vyno - Anykščiuose, degtinės - Kaune), didėjo gamybos pajėgumai, buvo kuriami nauji alaus barai, restoranai, alkoholinių gėrimų parduotuvės, bet alkoholinių gėrimų per metus, skaičiuojant gryną alkoholį (100°), tenkantį vienam gyventojui 1939 m. buvo parduota mažiau negu 1924, 1925 m. Pvz., 1924 m. - 1,2, 1925 m. - 1,1, o 1939 m. - 1,05 l. Be to, 1924, 1925 m. buvo daug slaptų degtinės varyklų, kurių didžioji dalis iki 1939 m. buvo likviduotos. Visais kitais metais alkoholinių gėrimų buvo parduodama mažiau negu 1924, 1925 m., išskyrus 1938 m. Tais metais buvo daug pagaminta ir parduota alaus. Vis dėlto užsibrėžtas tikslas nebuvo pasiektas. Kodėl? Atsakymą galima rasti 1939 m. liepos 17 d. „Lietuvos žiniuose“ Kazimiero Ralio str. „Alkoholizmo klausimas“.

„<...> Tai senas, paremtas tradicijom ir kapitalu paprotys, virtęs liguistu traukimu svaigintis alkoholiu ir tuo sunaikinąs asmens valią, paralyžiuojąs protą, paversdamas žmogų bevaliu invalidu. Alkoholizmas yra žalingas visuomenei ir valstybei tuo, kad demoralizuodamas jos narius iš vienos pusės mažina jos moralinį ir medžiaginį pajėgumą, iš kitos - didina reikalaujamų pašalpos ir išlaikymo skaičių... Visuomenę bei valstybę alkoholizmas veda ... į pražūtį. Kaip greit tатаi vyksta, pareina nuo to, kokių jėgų alkoholizmo veiksmas yra varomas ir kokių jėgų priešveiksmių stabdomas...“

² Svarbiausios blaivybės skleidimą veikusios jėgos buvo: bažnyčia, vyriausybė, blaivybės ir ją skelbiančios ar pritariančios visuomeninės organizacijos.

Svarbiausios vyriausybės priemonės buvo: valstybinis spirito ir degtinės monopolis, griežti antialkoholiniai įstatymai.

K. Ralio nuomone, jėgos, kurios skatina alkoholizmą: „1. Kapitalas. 2. Tradicijos. 3. Alkoholizmo liga, paveldėta ar įgyta pradėjus gerti. 4. Alkoholio mėgėjai, tėvai, draugai, viršininkai. 5. Alkoholiu persunkta kultūra... Pirmas ir galingiausias alkoholio variklis yra kapitalas... Rimta kova tėra įmanoma tada, kada ginklai ir kovos priemonės yra pranašesnės už priešų ginklus bei kovos priemones.“

K. Ralys siūlė pirmiausia Vyriausybei nustatyti valstybei nepavojingą pajamų, gaunamų iš alkoholio, maksimumą, o perviršis turėtų tekti kovai su alkoholizmu. Kovos su alkoholiu sąjūdį tinkamai organizuoti gali tik Vyriausybė kartu su plačiąja visuomene.

Svarbiausias 1918-1940 m. nepriklausomos LKBD veiklos ir kitų visuomeninių, religinių organizacijų, palaikiusių blaivybę, laimėjimas buvo tai, kad sustabdė alkoholio vartojimo didėjimą, jis net buvo kurį laiką sumažėjęs, o svarbiausia - iš ASVS (įsteigtos ir globojamos LKBD) narių išaugo sveika, dvasiškai stipri jaunoji abstinentų karta. Vieni jų tapo kovotojais už laisvę, kiti - gerais specialistais, mokslininkais, treči — tyliais valstiečiais, darbininkais, tarnautojais.

Daugelis anų laikų angelaičių sunkiais okupacijų ar moralinio nuosmukio metais tapo tarsi visuomenės švyturiais. Jie — tvirti, nepalūžę, labai reikalingi ir šiandien yra gyvi aukšto moralinio lygio, šimtmečiais puoselėtų idealų, tradicijų pavyzdžiai.

Abstinentų medikų Marcinkevičių šeima: tėvai Ona ir Mykolas, vaikai Algimantas ir Alma. 1940 m.

III dalis

OKUPUOTOJE LIETUVOJE

1940 m. sovietai, užėmę Lietuvą, rado vieningą, sveiką, blaivią, kuriančią savo ateitį visuomenę. Jau tais pačiais metais pradėta didinti alkoholinių gėrimų gamybą. Jonas Gečas savo knygoje „Tik blaivi tauta gali išlikti“ pateikia pavyzdžių: „Per 9 mėnesius, lyginant su praėjusių metų tuo pačiu laikotarpiu, geriamojo spirito gamyba padidėjo 9,1 proc., alaus - 16,4 proc., o likerio ir konjako — net 41,8 proc. 1940 m. rugsėjo mėnesį alkoholinių gėrimų parduota net 74,9 proc. daugiau negu 1939 m. per tą patį mėnesį“ (Gečas J. 1990:56).

Hitlerinei Vokietijai okupavus Lietuvą, buvo įvesta kortelių sistema. Maistas ir įvairios kitos prekės buvo normuojamos ir parduodamos kortelėse nurodytais kiekiais. Maistui korteles gaudavo žmonės, kurie nedirbo žemės ūkyje. Kai kurioms prekėms, pvz., degtinei, rūkalams kortelės buvo išduodamos ypatingais atvejais už įvykdytas prievoles, už pasižymėjimą darbe, veikloje. Ėmė sparčiai plisti naminė degtindarystė, ypač tuose rajonuose, kur buvo išsisknijusios senos degtinės vartojimo tradicijos.

Apie paplitusią naminę degtindarystę 1943 m. lapkričio mėnesio „Polijijos“ žurnale str. „Naminė degtinė - mūsų tautos žudytoja“ Bronius Kviklys (1913—1990) rašė: *„Šiandien mūsų kaime „naminė“ pasidarė taip įgimta, kaip tėvas su motina. Jos dvokiančios bonkos puošia inteligentų, ūkininkų, darbininkų, net kunigų ir mokytojų stalus <...> Kur sąmoningo sveikatos gadinimo padariniai, kur gimsta skaitlingi idiotai, kur apsinuodijimai, mirimai, įvairūs iškrypimai? Kas išaugs iš mūsų... jaunimo <...> Žiūrėkime, kad kartais neprarastume tautos ateities“* (Kviklys B. 1943:9).

Vokiečių okupacinės valdžios išleistuose potvarkiuose už naminės degtinės gamybą numatyta net mirties bausmė.

Kiek buvo suvartota naminės degtinės vokiečių okupacijos ir kitais laikotarpiais, sunku nustatyti — duomenų nėra. Tuose rajonuose, kur tradicinis gėrimas buvo alus, pvz., Biržų, Pasvalio, Kupiškio ir kituose, buvo gaminamas įprastas miežinis alus iš daigintų miežių — salyklo. Ten žemės derlingos, o metai būdavo geri. Ūkininkai nesunkiai atiduodavo visas vokiečių reikalaujamas javų, mėsos, pieno duokles. Nebuvo girdėti, nepastebėta ir to meto spaudoje, kad kas už alaus darymą būtų nubaustas. O gaminama buvo žymiai daugiau negu prieš karą nepriklausomoje Lietuvoje. Žmonių rytdiena buvo neaiški, pinigų niekas netaupė. Vaisės buvo rengiamos javų kūlimo, linų rovimo talkų

pabaigtuvėms, vardinėms, pakermošiams. Puotaujama buvo daug, tik niekada neteko matyti visiškai nusigėrusių žmonių ir geriančių moterų. Jaunimas visai negerdavo arba gerdavo nedaug.

Alaus statinaitę (bačkutę) tuo laiku turėjo kone kiekvienas, kad ir mažas ūkininkas, nelauktam svečiui, valdininkui ar užklydusiam pakeleiviui pavaišinti. Alus buvo gaminamas ir Biržų alaus darykloje. Karo metu Biržus užėmę rusų armijos kariai nuo alaus pasigerdavo. Vokiečiai rusus išvarydavo. Žmonės pasakoja, kad dėl to Biržai keletą kartų ėjo iš „rankų į rankas“ ir buvo labai sugriauti. Frontui pasislinkus į Vakarus, rusai pradėjo organizuoti sribų būrius, jie buvo pagalbinė (užfrontėje) armijos dalis. Kariškiai, gavę degtinės, vaišindavo talkininkus sribus, kurie kartu vykdavo į kaimus nepaklususių mobilizacijai vyrų areštuoti ir pristatyti į frontą. Pasibaigus karui, sribai buvo mobilizuojami kovai su partizanais.

Sribai buvo pirmieji, pradėję intensyviai girtuokliauti. Jie, užėję pas ūkininkus, reikalaudavo alkoholinių gėrimų. Alaus krašto žmonės iš baimės vaišindavo alumi, o ten, kur tradiciškai buvo vartojama degtinė - namine degtine. Jos reikėjo turėti kiekvienam, gyvenančiam kaime. Po kurio laiko degtinės pradėjo atsirasti ir parduotuvėse. Pokario metais naminė degtindarystė sparčiai plito. Vėliau buvo uždrausta, bet gaminama slapta.

Sovietų valdžia atstatė karo metu sugriautą pramonę. Greta maisto pramonės įmonių buvo atstatytos, rekonstruotos arba pastatytos naujos, tuo laiku turinčios modernią gamybos technologiją svaigalų gamybos įmonės.

1939 m. Lietuvoje veikė 38 spirito varyklos, kurios pagamindavo apie 535 tūkst. dekalitų spirito. Didžioji spirito dalis buvo sunaudojama degtinei gaminti. 1983 m. Lietuvoje degtinę gamino Kauno spirito, likerio ir degtinės pramonės gamybinis susivienijimas „Stumbras“ ir Vilniaus spirito, likerio ir degtinės pramonės gamybinis susivienijimas (Venskevičius J. 1985:403).

Vilniaus susivienijimui priklausė Vilniaus likerio, degtinės gamyba (pagrindinė įmonė įkurta 1922 m.), Obelių gamykla (įkurta 1907 m.) ir Jašiūnų acto gamybos cechų (įkurtas 1961 m.). 1987 m. susivienijime dirbo 420 darbuotojų, pagamino 903 tūkst. dekalitų degtinės ir jos gaminių (1983 m. 1,5 mln.), 74 tūkst. dekalitų vynuogių vyno (1983 m. 1,6 mln. dekalitų), 204 tūkst. žaliojo spirito (Pliuskus V. 1988:547).

1986 m. Kauno spirito, likerio ir degtinės gamybiniame susivienijime „Stumbras“ dirbo 750 darbuotojų. Susivienijimui priklausė Kauno degtinės ir likerio gamykla (įkurta 1906 m.), Antanavo (Marijampolės r.) (įkurta 1890 m.), Balbieriškio (Prienų r.) (įkurta 1913 m.) ir Šilutės (įkurta 1936 m.) spirito gamyklos. 1986 m. „Stumbras“ pagamino 230 tūkst. dekalitų likerio ir degtinės, 770 tūkst. dekalitų etilo spirito (Bajorūnas V. 1989:122).

Kaip sovietmečiu buvo plėtojama svaigalų gamyba, matyti iš statistikos duomenų (pagamintos produkcijos kiekis), pateiktą 3.1 lentelėje: 1939 m.

degtinės ir likerio buvo pagaminta 498,4, o po 45 metų, 1984 m. -4379 tūkst. dekalitrų arba 8,4 karto daugiau negu 1939 m.

Ypač sparčiai buvo didinama vyno gamyba. Pvz., 1939 m. vyno pagaminta 70,58 tūkst. dekalitrų, 1984 m. - jau 4854 tūkst. dekalitrų, 68,8 karto daugiau negu 1939 m.

Vyną gamino Pramonės gamybinis susivienijimas „Anykščių vynu“ (įkurtas 1926 m.), Ambrožiškių (Molėtų r.), Palėvenės (Kupiškio r.) ir Zubiškių (Kaišiadorių r.) vaisių perdirbimo cechai. 1983 m. susivienijime dirbo 800 darbuotojų. 1983 m. pagaminta 1954 tūkst. dekalitrų vaisvynio, 11 tūkst. dekalitrų vynuogių vyno ir 61 tūkst. dekalitrų lietuviško kalvadoso (Anykščių vynu. 1985:70). 1983 m. Alytaus vyno ir šampano kombinatas pagamino 900 tūkst. dekalitrų vaisvynio, 800 tūkst. dekalitrų vyno ir 4,3 mln. butelių šampano. Kombinate dirbo 700 darbuotojų. Vyną gamino nedideliais kiekiais Jurbarko r. (Mičiurino), Pasvalio r. (Naradavos) ir kt. sodininkystės tarybiniai ūkiai (Alytaus vynu. 1985:47).

Panašiu tempu buvo didinama ir alaus gamyba. 1939 m. buvo pagaminta 1870 tūkst., o 1984 m. - jau 16 539 tūkst. dekalitrų, t. y. 8,8 karto daugiau negu 1939 m. Vien tik Utenos nealkoholinių gėrimų kombinatas (pastatytas 1977 m.), kuriame 1987 m. dirbo 790 darbuotojų, 1986 m. pagamino 4,0 mln. dekalitrų (arba 40 mln. litrų) alaus (Utenos nealkoholinių... 1988:391).

1939 m. sausio 1 d. amatininkiškoje alkoholinių gėrimų pramonėje dirbo 900 žmonių, 1984 m. technologškai modernizuotoje pramonėje - 5673 žmonės, t. y. 6,3 karto daugiau (Gečas J. 1990:64).

Panašiai buvo didinama ir tabako pramonės gamyba. 1939 m. septyni tabako fabrikai pagamino 481,8 mln. vienetų papirosų ir cigarečių, 1940 m. produkcijos pagaminta beveik dvigubai daugiau, 1948 m. tabako ir papirosų pagaminta 2001 mln. vienetų arba 4,2 karto daugiau negu 1939 m.

Tabako gamybos apimtys augo iki 1987 metų: 1980 m. buvo pagaminta 8,4, 1987 m. - 8,7 milijardo vienetų, t.y. 18,05 karto daugiau negu 1939 m. Nuo 1988 m. buvo gaminama mažiau. Pvz., 1988 m. - 8,3, 1989 m. - 7,8 milijardo vienetų. Vien tik tabako gamybinio susivienijimo „Kova“ fabrikai Kaune ir Klaipėdoje 1984 m. pagamino 8,5 milijardo, 1987 m. - 8,7 milijardo vienetų cigarečių.

Tabako gaminiai Lietuvoje gaminami nuo XIX a. pradžios. Pirmiausia pradėta gaminti machorka, vėliau — papirosai. 1858—1940 m. Kaune buvo gaminami cigarai. Cigaretės be filtro pradėtos gaminti 1926 m. brolių Solomonų fabrike („Kova“), su filtru - 1965 m. Klaipėdos tabako fabrike. Papirosai buvo gaminami iki 1968 m. (Tabako gaminiai. 1988:247).

3.1 lentelė. Pagaminta alkoholinių gėrimų (tūkst. dekalitru) 1939-1989 m.

Metai	Spiritas	likeris	Vynas		Šampanas (t. butelių)	Alus	Papirosai, cigaretės mljard. vnt.
			Vynuogių	Vaisių, uogų			
1939	35,93	498,4	-	70,58	-	2176,58	0,48
1940	250,0	643,6	-	60,0	-	2650,0	Nėra duomenų
1945	89,0	581,0	-	3,0	-	668,0	
1950	432,2	600,2	-	41,6	-	2998,5	
1955	830,4	1137,4	129,7	95,1	-	3919,8	
1960	818,0	1219,0	383,0	117,0	-	5103,0	
1965	1514,0	2023,0	1006,0	436,0	-	6824,0	
1970	1850,0	3137,0	2039,0	1671,0	-	9010,0	
1975	1971,0	3660,0	2768,0	3064,0	-	13537,0	
1980	2218,0	4501,0	3773,0	4357,0	1000	15329,0	8,4
1984	2306,0	4379,0	2318,0	2536,0	4912	16538,4	8,6
1985	Nėra duomenų	4225,0	1783,0	3648,0	5569	15457,0	8,7
1989		3299,0	980,0		7989	16031,0	7,8

Šaltinis: 1939 m. LSM 1940:203-204; 1940-1955 m. LTSR maisto pram. ... 1959:23; 1960, 1965, 1970, 1975, 1989 m. Gečas J. 1990:60; 1980, 1985, 1989 m. LSM 1990:174.

SVAIGALŲ SUVARTOJIMAS SOVIETŲ OKUPUOTOJE LIETUVOJE

Sovietmečiu ne visi alkoholiniai gėrimai buvo suvartojami Lietuvoje, dalis jų buvo išvežama į kitas respublikas, Maskvą, Leningradą. Norint apskaičiuoti, kiek išgerta alkoholinių gėrimų Lietuvoje, naudojami parduoto kiekio duomenys. Kiek ir kuriais metais išgerta alkoholinių gėrimų, matyti iš 3.2 lentelėje pateiktų statistikos duomenų.

1955 m. degtinės ir likerio parduota vienas milijonas dekalitru, 1984 m. - 4,696 milijono, t. y. 4,7 karto daugiau negu 1955 m. 1955 m. abiejų rūšių vyno parduota 307 tūkst., o 1984 m. - 6913 tūkst. dekalitru, t. y. 22,5 karto daugiau negu 1955 m. Konjako parduota 24,4 karto daugiau negu 1955 m., šampano - net 78,8 karto daugiau, o alaus - 4,2 karto daugiau. Nuo 1985 m. alkoholinių gėrimų gamyba ir pardavimas ėmė mažėti.

1939 m. parduotų alkoholinių gėrimų, skaičiuojant 100° alkoholio, vienam gyventojui teko 0,93 litro, 1984 m. - 10,9 litro, kitais šaltiniais - dar daugiau. Be to, į šį kiekį neįeina naminė degtinė bei kaimiečių pasigamintas alus. Taigi sovietmečiu gyventojai dar galėjo suvartoti iki 50 proc. (pirmaisiais sovietmečio metais), o apie 1975-1984 m. - 10 proc. papildomų svaigalų.

Kiek vienam Lietuvos gyventojui parduota natūralaus stiprumo alkoholinių gėrimų (neperskaičiuoto į 100° alkoholio), parodyta 3.3 lentelėje.

Koks alkoholinių gėrimų kiekis parduotas Lietuvoje 1984 m. tarp labiausiai „pasižymėjusių“ sovietinių respublikų, matyti 3.4 lentelėje.

3.2 lentelė. Parduota alkoholinių gėrimų (tūkst. dekalitru)

Metai	Degtinė, likeris	Vynas		Konjakas	Šampanas	Alus	Perskaičiuota į 100°	Teko vienam gyvent. 100° 1
		Vynuogijų	Vaisių, uogų					
1939	568,1	-	70,58	-	-	2176,58	318,27	1,05
1955	1000,0	179,0	128,0	10,0	11,0	3919,8	611,0	2,3
1960	1228,0	553,0	165,0	35,0	29,4	5103,0	827,5	3,0
1965	2031,0	947,0	758,0	46,0	69,0	6824,0	1383,7	4,7
1970	3113,0	3243,0	2013,0	94,6	100,2	9010,0	2495,4	8,0
1975	3708,9	2756,8	4073,5	167,2	276,2	12860,6	3188,1	9,7
1980	4593,0	2588,0	4650,0	216,0	388,0	15176,0	3731,5	10,9
1984	4696,0	2436,0	4477,0	244,0	867,0	16538,0	3839,0	11,0
1985	4406,0	1958,0	3683,0	206,0	875,0	13420,0	3380,5	9,6
1989	3246,0	-	2557,0	143,0	646,0	15430,0	2453,4	6,6

Pastaba. Perskaičiuojant alkoholinius gėrimus į absoliutų (100°) alkoholį, priimti koeficientai: degtinei - 0,40, konjakui - 0,40, vynui - 0,16, šampanui — 0,11, alui - 0,04.

Šaltinis: 1939 m. LSM 1940:203-204; 1955-1970 ir 1984 m. Gečas J. 1990:67; 1975, 1980, 1985 m. LSM 1992:53. 1989 m. LSM 1993:209.

3.3 lentelė. Alkoholinių gėrimų kiekis litrais, tenkantis vienam Lietuvos gyventojui

Metai	Degtinės, likerio	Vynuogių ir vaisių vynu	Konjako	Šampano	Alaus	Iš viso svaigalų 1
1939	1,87	0,23	-	-	7,17	9,27
1955	3,76	1,15	0,04	0,04	14,74	19,73
1960	4,46	2,60	0,12	0,11	18,50	25,79
1970	9,98	16,85	0,30	0,32	28,9	56,35
1980	13,43	21,16	0,63	1,13	44,38	80,73
1984	13,39	19,70	0,69	2,47	47,16	83,41
1985	12,49	15,99	0,58	2,48	38,03	69,57
1989	8,84	6,96	0,39	1,75	41,99	59,93

IŠGERTO ALKOHOLIO REZULTATAI

3.4 lentelė. 1984 m. parduota alkoholinių gėrimų (100°) vienam gyventojui litrais ir teko mirusių, tiesiogiai susijusių su alkoholizmu, 100 tūkst. gyventojų

Respublika	Kiekis litrais	Proc.	Mirė	
			Skaičius	Proc.
TSRS	8,36	100,0	17,2	100
RTFSR	10,45	125,0	23,0	133,7
Ukrainos TSR	6,20	74,2	17,3	100,6
Azerbaidžano TSR	2,29	27,4	1,1	6,4
Lietuvos TSR	11,01	131,9	25,3	147,3

3.4 lentelės tęsinys

Latvijos TSR	10,52	125,8	11,5	66,9
Tadžikijos TSR	2,34	28,0	1,6	9,3
Estijos TSR	11,59	138,6	21,5	125,0
Baltarusijos TSR	9,79	117,1	15,3	89

(Informacija 1989 „О потреблений алкогольных...“)

Kaip matyti iš 3.4 lentelės duomenų, lietuviai gėrė daugiausia, didžiausias ir mirtingumo procentas.

Didėjant alkoholio suvartojimui, vyko sparti grandininė reakcija: daugėjo apsinuodijimų alkoholiu, išaugo nusikalstamumas, žmonių žūtys keliuose, daugėjo sergančiųjų alkoholizmu, beglobių, nesveikų vaikų, kilo žmonių mirtingumas.

1979 m. birželio 28 d. „Komjaunimo tiesa“ Nr. 122 rašė, kad Lietuvos keliuose kasmet vidutiniškai žūsta po 800 žmonių ir maždaug po 5000 sužalojama. 1978 m. sulaikyta 25 tūkst. neblaivių vairuotojų (Usinavičius J. 1979:2). Kaip kito žuvusių avarijose žmonių skaičius, matyti iš 3.5 lentelėje pateiktų statistikos duomenų.

3.5 lentelė. Motorizuotos transporto priemonės (MTP) ir žmonių žūtys avarijose

Metai	1938	1969	1975	1980	1985	1988
MTP	4631	245 917	502 855	653 164	711 545	766 851
Žuvo žmonių	-	572	899	779	696	765
Teko žuvusiųjų 10 000 MTP	-	23,3	17,8	12,0	10,2	9,1

Šaltinis: „Regitros“ duomenys.

Lentelėje parodyta, kiek įvairiais metais Lietuvoje iš viso buvo MTP: lengvųjų automobilių, krovinių, autobusų, motociklų, kiek avarijose žuvo žmonių ir kiek žuvusiųjų teko dešimčiai tūkstančių MTP. Pvz., 1988 m. žmonių žuvo daugiau negu 1969 m., bet skaičiuojant dešimčiai tūkstančių MTP žuvo 2,56 karto mažiau (MTP buvo 3,12 karto daugiau negu 1969 m.). Žuvusiųjų skaičiaus mažėjimas dešimčiai tūkstančių MTP rodo, kad vairuotojai ir pėstieji tapo drausmingesni. Bendras žuvusiųjų skaičius nemažėjo ir dėl neblaivių vairuotojų bei pėsčiųjų kaltės.

Žurnalistas Juozas Jurevičius 1981 m. birželio 20 d. „Vakarinių naujienų“ 141 numeryje rašė: „Lietuvoje eismo nelaimės (nuo pirmųjų pokario metų) žuvo 15 283 žmonės ir 77 480 sužaloti. Per 1981-1989 m. dar žuvo 6653 žmonės. Iš viso per sovietmetį avarijose žuvo 21 936 žmonės.“

J. Gečo duomenimis, 1965-1984 m. nuo nelaimingų atsitikimų, apsinuodijimų ir traumų žuvo 78 tūkst. žmonių, 2306 mirė nuo lėtinio alkoholiz-

mo, 1207 — nuo alkoholinės kepenų cirozės. Gausėjo ir narkologinių ligonių, 1966 m. jų buvo 3855, o 1985 m. - 57 893 (Gečas J. 1990:75-76).

Kasmet gimė vis daugiau vaikų, turėdami psichikos ir fizinių trūkumų. Tokiems vaikams buvo steigiamos pagalbinės mokyklos. 1951 m. įsteigtos 5, o 1984 m. iš viso jų buvo 54, jose mokėsi 11 881 vaikas.

Tuometinė Lietuvos valdžia, vykdydama Maskvos nurodymus, priimdavo nutarimus alkoholio vartojimo klausimais. 1959 m. vasario 1 d. Lietuvos Komunistų partijos Centro komiteto ir Lietuvos TSR Ministrų Tarybos nutarimu „Dėl kovos su girtavimu sustiprinimo ir prekybos stipriaisiais gėrimais sutvarkymo“ buvo uždrausta pardavinėti degtinę specializuotose mėsos, žuvies, daržovių, vaisių, pieno bei dietinių produktų parduotuvėse, smulkiosios mažmeninės prekybos tinkle, valgyklose, kavinėse, bufetuose, universalinėse parduotuvėse, prekybos įmonėse, esančiose prie pramonės įmonių, mokymo ir vaikų įstaigų, ligoninių. Degtinę leista pardavinėti nuo 10 val.

1972 m. birželio 27 d. Lietuvos TSR Ministrų Tarybos nutarimu „Dėl priemonių kovai su girtuokliavimu ir alkoholizmu stiprinti“ degtine leista prekiauti nuo 11 iki 19 val.

1979 m. rugsėjo mėn. TSKP plenumo nutarime „Dėl teisėtavokos apsaugos gerinimo ir kovos su teisės pažeidimais stiprinimo“ raginama: „Nuosekliai ir atkakliai kovoti prieš girtavimą ir alkoholizmą... Imtis žygių, kad kur kas geriau būtų organizuojamas darbo žmonių poilsis ir laisvalaikis...“

Buvo bandoma mažinti stipriųjų gėrimų - degtinės, likerio - gamybą ir pardavimą, bet didinti alaus ir vyno gamybą. Deja, alkoholizmas kasmet vis labiau plito ir skverbėsi į visas gyvenimo sritis.

1985 m. įkurta Lietuvos Respublikos savanoriška kovos už blaivybę draugija, bet ji aktyvios veiklos nevykdė, apsiribojo viena kita paskaitėle ir ataskaitomis.

Lūžis įvyko TSKP Centro komitetui 1985 m. gegužės 7 d. priėmus nutarimą „Dėl priemonių girtavimui ir alkoholizmui įveikti“. Lietuvoje lūžis įvyko 1984 m. pabaigoje, kai alkoholio suvartojimas ėmė mažėti.

Štai ką tuo metu rašė Levas Mirošničenka apie partijos ir vyriausybės nutarimus ir blaivybę straipsnyje „Kiek kainuoja blaivybė?“ žurnale „Ogoniokas“ ir perspausdintame 1988 m. spalio 26 d. „Vakarinių naujienų“ 245 numeryje, p. 3. *„Buvo viltis, jog pavyks įtraukti į priešalkoholinį judėjimą dideles gyventojų mases per savarankišką blaivybės draugiją... Apskritai draugijoje dirba 6,5 tūkstančio etatinių darbuotojų, penkiolika milijonų eilinių narių... Be to, reguliariai posėdžiauja, tvirtina ir pritaria 164 tūkstančiai įvairių lygmenų „draugijos tarybų“ narių... Apskritai nenuostabu, kad ši gigantiška rafinuota hierarchinės struktūros organizacija pasirodė tokia neefektyvi, jei ne kenksminga.*

O ką daryti su 1985 metų gegužės nutarimu?.. Kiek jų buvo netolimoje praeityje, visi jie būdavo priimami „labai nutarimų“, kurių dabar stengiamės neprišiminti... Kažkodėl mes neprisimename 1972 m. nutarimo dėl priemonių kovai

su girtavimu ir alkoholizmu stiprinti. O jame buvo beveik viskas, kas vėliau pasikartoję 1985 m. nutarime...“

Ir vis dėlto ne pats nutarimas, bet M. Gorbačiovo paskelbta perestroikos dvasia padarė alkoholio vartojimo lūžį, nors ir neilgam.

Minėtame L. Mirošničenkos straipsnyje minimas akademiko Abalkino pasisakymas savaitraštyje „Argumenty i fakty“: „Vienas smūgis - Černobylis, antras — sunkumai gaunant valiutą tarptautinėje rinkoje, o trečias, kad ir keista — priesalkobolinė kampanija, tapusi „milžiniškos spragos“ ekonomikoje priežastimi“ (Mirošničenko L. 1988:3).

Lietuva tuo metu jau žengė išsilaisvinimo keliu, jai jau nebuvo svarbu, ką rašė Maskvos laikraščiai.

BLAIVYBĖ OKUPACIJŲ SĄLYGOMIS

1942 m. rugsėjo 18 d. susirinkę LBS nariai - aktyvistai nutarė atnaujinti veiklą. 1943 m. spalio 31d. visuotiniame narių susirinkime vietoj J. Bagdono pirmininku išrinktas V. Markelis. Tais metais buvo suorganizuota kilnojamoji antialkoholinė paroda. Joje smerkiamas naminės degtinės vartojimas. 1943 m. parodoje apsilankė 37 tūkst. žmonių. Artėjant frontui, veikla buvo sustabdyta, o sovietmečiu neleista jos atkurti (Gečas J. 1990:57).

Vakaraus Vilniuje ir kituose miestuose buvo matyti vis daugiau neblaivių žmonių. Kartais jie, bjauriai rusiškai keikdamiesi, užkabinėdavo žmones. „Ką daryti?“ — svarstė daugelis. Kraštas skendo vis gilesnėje alkoholizmo jūroje. Bažnyčiose kunigai per pamokslus ragino žmones saugoti save, savo šeimas, draugus nuo plintančio alkoholizmo ir jo padarinių. Suvaržyta, persekiojama Katalikų bažnyčia nieko negalėjo padaryti, nors ir buvo drąsių, pasiaukojančių kunigų, vyskupų, skleidusių blaivybės idėją.

Blaivybės veiklą reikėjo susisteminti ir dirbti koordinuotai. Buvo įkurta keletas klubų, skirtų narkomanų reabilitacijai: Klaipėdos „Ave Vita“, vadovaujamas E. Bojarovo, Panevėžio „Žiburyš“, vadovaujamas A. Rinkūno, Rokiškio „Ąžuolas“, Joniškio „Žilvinas“, Utenos „Santaka“, Vilniaus „Šaltinėlis“ (pirmininkas Juozas Buika) ir kt.

Klubai vienijo po 10-15 narių, jie veikė dažniausiai prie gydymo įstaigų, vadovaujami gydytojų. Jų veikla buvo griežtai apribota, veikė tik tos įstaigos, prie kurių klubas įkurtas, ribose. Klubų veiklą griežtai kontroliavo partijos komitetai.

1972 m. pasirodė pirmasis „Lietuvos katalikų bažnyčios kronikos“ numeris, kuris paskatino ir blaivybę palaikančius žmones aktyviau veikti. Inžinierius Juozas Kančys plintančio alkoholizmo pasipriešinimui būrė žmones, savo ir draugų butuose tuo klausimu rengė pasitarimus.

Blaivybės entuziastų susibūrimuose kilo mintis atgaivinti 1918-1940 metų nepriklausomoje Lietuvoje veikusią blaivybės organizaciją. Buvo už-

megzti ryšiai su LTSR MT kultūros skyriaus vedėju, kovos su girtavimu komisijos pirmininku T. Panavu.

1978 m. gruodžio mėn. kovos su girtavimu komisijoje blaivybės entuziastai pateikė pasiūlymą organizuoti Lietuvos blaivininkų draugiją. T. Panavas šiai idėjai pritarė. 1979 m. kovo 2 d. blaivininkai raštu su 17 parašų kreipėsi į LKP CK ir MT. Buvo prašoma pritarti Lietuvos blaivy-

Danutė ir Justinas Šiliniai

bės draugijos steigimo idėjai. Raštą pasirašė žinomi žmonės: profesoriai Jonas Laužikas, Algimantas Marcinkevičius, Mykolas Marcinkevičius, Juozas Vaitkevičius, aktorius Laimonas Noreika, poetas Justinas Marcinkevičius ir kiti.

Vyriausybės atstovai iš blaivininkų paprašė atitinkamų dokumentų. Tuo tikslu buvo sudaryta žmonių grupė: D. Balnionis, L. Bergeris, J. Buika, J. Krassuckas, J. Kančys, A. Mačiulis, V. Turčinavičius, Vladas Voveris. Jie parengė blaivybės draugijos įstatus ir kitus dokumentus, kurie buvo pristatyti valdžiai. Tačiau valdžios viršūnėse nuomonė pasikeitė.

1979 m. birželio 22 d. „Žinijos“ draugijos patalpose valdžios atstovai surengė susitikimą su blaivybės entuziastais, pasirašiusiais laišką. Valdžios atstovai įtikinėjo, kad niekas netrukdyt blaivininkams veikti ir be draugijos (Kančys J. 1973-2000:7, 8, 42).

J. Kančys su Vilniaus elektros prietaisų gamyklos klubo „Šaltinėlis“ pirmininku Juozu Buika, Radijo ir televizijos komiteto darbuotoju sociologu Vytautu Turčinavičiumi ir kitais bendraminčiais į respublikos miestus ir rajonus išsiuntinėjo apie pusantro tūkstančio kvietimų į blaivybei pritariančiųjų suvažiavimą-sąskrydį 1979 m. rugsėjo 8 d. Vilniaus elektros prietaisų gamykloje. Vilniaus m. Lenino rajono partijos komitetas, apie tai sužinojęs, priverstė sąskrydį atšaukti. Buvo skambinama, siunčiamos telegramos. Vis dėlto tą dieną susirinko apie 80 žmonių. Planuota įsteigti blaivybės draugiją, bet susirinkę žmonės buvo išprašyti laukan.

J. Kančys, suradęs blaivybę palaikantį Vilniaus universiteto darbuotoją Antaną Mačiulį, Komunistų partijos narį, Antrojo pasaulinio karo veteraną, ne kartą su juo blaivybės draugijos atkūrimo klausimu kreipėsi į atitinkamas valdžios struktūras, pavienius žmones, tačiau leidimas atkurti blaivybės draugiją arba įsteigti naują nebuvo gautas.

J. Kačerauskas parengė straipsnį „Girtavimui - ne! Svarbiausia vadovo principingumas“. Straipsnis buvo perskaitytas per respublikinį radiją laidoje „Šeima“ 1979 m. lapkričio 17 ir 24 d. 16 val. (Kačerauskas J. 1979:58—66).

Straipsnyje buvo siūloma Vilniuje ir kituose respublikos miestuose steigti

blaivininkų klubus, o mokyklose - blaivininkų būrelius. Klubai ir būreliai turėtų tapti pavyzdžiu kitiems, kaip organizuoti poilsio vakarus, pobūvius, ekskursijas... Įmonės vadovas turėtų būti ne tiktai geras gamybos organizatorius, bet ir aukšto moralinio lygio ugdytojas. Kitas J. Kačerausko straipsnis „Jūs išgėręs? Kodėl?“ išspausdintas Biržų rajono laikraštyje „Biržiečių žodis“ 1980 08 05 Nr. 91, vėliau - „Komjaunimo tiesoje“.

1980 m. sausio 18 d. vilniečių grupė dalyvavo Genutės ir Petro Gezevičių sidabrinių vestuvių minėjime Ukmergėje. Pokylyje dalyvavo apie 100 žmonių. Čia nebuvo jokių alkoholinių gėrimų (nei alaus, nei vyno). Šventė praėjo išpūdingai: vaisės, prasmingos kalbos, sudainuota daug dainų, sugiedota giesmių, pasimelsta už blaivybę. Mergaitės padeklamavo antialkoholinių, patriotinių eilėraščių. Justinas Šilinis suvaidino ištrauką iš „Palangos Juzės“. Ne vienam atmintin įstrigo Jurgio Zauerveino (1831-1904) eilėraščio mintis „Lietuviais esame mes gimę, lietuviais norime ir būt“. Toks abstinentinis pobūvis - minėjimas su tokia gausa žmonių tuo laiku buvo neįprastas ir negirdėtas. Apie jį rašė „Valstiečių laikraštis“ 1980 m. kovo 11d. Nr. 31. Po pobūvio rengėjai Gezevičiai, Šiliniai ir kt. buvo kviečiami į Ukmergės partijos komitetą ir saugumą aiškintis. Tokie abstinentiniai pobūviai, kaip jau buvo minėta, 1918—1940 m. Lietuvoje buvo rengiami dažnai įvairiomis progomis, o sovietų valdžiai atrodė pavojingi.

Kitas blaivybę palaikančių žmonių nelegalus sąskrydis įvyko mokytojos Danutės ir inž. Justino Šilinių bute Ukmergėje 1980 m. balandžio 20 d. Dalyvavo per šimtą žmonių iš Vilniaus, Kauno, Panevėžio, Šiaulių, Klaipėdos, Rokiškio, tarp jų vilnietis Varšuvoje įvykusio tarptautinio antialkoholinio kongreso dalyvis psichoterapeutas Aleksandras Alekseičikas, padaręs įdomų pranešimą. Sąskrydį organizavo J. Kančys, Danutė ir Justinas Šiliniai (Šilininė D. 1996:62).

1980 m. gegužės 31 d. buvo surengtas susitikimas su vienos Panevėžio vidurinės mokyklos abiturientais. Jame dalyvavo J. Kančys, J. Kačerauskas iš Vilniaus, Kazimieras Čaplikas, kovą už Lietuvos nepriklausomybę 1918—1920 m. dalyvis iš Alytaus rajono, paskatinęs J. Kančį sekti vyskupo M. Valančiaus pėdomis ir pradėti karą su girtuoklyste, D. ir J. Šiliniai iš Ukmergės, pilnas autobusas abiturientų ir Miltinio dramos teatro aktorius Julius Bulkauskas iš Panevėžio.

Renginys skirtas abiturientams, išeinantiems į savarankišką gyvenimą. Kalbos skatino nepasiduoti svaigalų įtakai, būti tvirtiems ir skatinti kitus. Kalbėjo D. Šilininė, J. Kančys, J. Bulkauskas, abiturientų atstovas. Patriotinę kalbą pasakė K. Čaplikas. Grojo akordeonas, skambėjo dainos... Susitikimas vyko žaliuoje girioje, aikštėje, prie miško ruošinių.

Tenka paminėti įdomią, turiningą blaivybės entuziastų išvyką į Valkininkus. Saulėtą 1980 m. liepos 5 d. sekmadienio rytą 34 vilniečių grupė — lengvųjų mašinų kolona (tuo laiku dar neįprasta) nuvyko į Valkininkus dalyvauti Švč. Mergelės Marijos atlaiduose. Vilniečiai per šv. Mišias stovėjo rikiuotėje prie altoriaus.

Blaivybei skirtą pamokslą pasakė vyskupas tremtinys Julijonas Steponavičius. Žmonių buvo ne tik pilnutėlė bažnyčia, bet ir šventorius, kaip kadaise, 1918-1940 m. nepriklausomoje Lietuvoje. Sąskrydį organizavo Valkininkų klebonas, blaivystės entuziastas kun. Algimantas Keina ir J. Kančys. Vilniečiai, grįždami namo, miško pakraštyje, žalioje vejoje, surengė vakaronę. Vaišės be alkoholio, dainos, grojo akordeonas. 1980-ieji metai Lietuvos vyskupų buvo paskelbti Blaivybės metais. Ta intencija bažnyčiose buvo aukojamos šv. Mišios, sakomi pamokslai.

Kai viltis atkurti - įsteigti blaivybės draugiją visiškai žlugo, inž. Jonas Kačerauskas su gyd. Henriku Bagdonavičiumi ėmėsi organizuoti blaivystės klubą Vilniaus mieste. Po ilgo derinimo nuostatai buvo parengti, tačiau Vilniaus miesto vykdomajame komitete buvo pasakyta: „Geriamo normaliai. Apsieisim ir be jūsų pagalbos.“

J. Kačerauskas ėmėsi iniciatyvos organizuoti blaivystės klubą savo darbovietėje - Statybos ministerijos statybos organizavimo techninio tobulinimo trešte „Orgtechstatyba“, tuo tikslu parengė įstatų projektą.

BŪTI AR NEBŪTI BLAIVYSTĖS KLUBUI

Senokai puoselėtos idėjos vis dar negalima įgyvendinti. Tarpininkaujant mano pažįstamam universiteto dėstytojui Juozui Baužiui, kartu su J. Kančių nuėjus į Vilniaus miesto Komunistų partijos komitetą, buvo gautas skyriaus vedėjo žodinis sutikimas steigti blaivystės klubą „Orgtechstatybos“ trešte.

Kaip toliau klostėsi reikalai, pacituosiu keletą eilučių iš str. „Kaip kūrėsi statybininkų blaivystės klubas „Sąjūdis“ atspausdinto 2006 m. liepos 14 d. „XXI amžiaus“ (Priedas Pro vita, Nr. 7).

„Suorganizavau keletą antialkoholinių paskaitų, kurias skaitė „Žinijos“ draugijos lektoriai. „Orgtechstatybos“ trešte blaivybei sąlygos buvo labai nepalankios. Kiek žinau, tik tresto valdytojas buvo abstinentas. Partinės organizacijos sekretorius, nors pats buvo išspausdinęs antialkoholinį straipsnį laikraštyje „Sovetskaja Litva“, klubo įkūrimui ilgai prieštaravo. Kartą vienas iš viršininkų pasikvietė mane į savo kabinetą (su juo buvome seni pažįstami ir mūsų santykiai buvo draugiški) ir sako:

- Kodėl tu čia užsiimi blaivybe, nori įvesti savo tvarką, kad mes tik arbatą gertume? Žmonės piktinasi, reikalauja tave atleisti iš darbo. Na, žiūrėk...

Kurį laiką nurimęs, vėl patyliukais ėmiau kalbinti žmones stoti į organizuojamą klubą. Daugelis sakydavo, kad tai antitarybinė veikla. Atsikirsdavau, kad visa tai suderinta su miesto partijos komitetu. Atsirado „aktyvus“ partijos narys, kuris įžvelgė antisovietinę veiklą. Pasikvietęs į savo kabinetą, įspėjo: „Jeigu neatsisakysi klubo organizavimo, būsi atleistas iš darbo su vilko bilietu arba išsiųstas į psichiatrijos ligoninę priverstiniam gydymui. Supykęs priminė: „Galiu tuojau iškviešti greitosios pagalbos mašiną...“

Nemigo naktimis dažnai susimąstydavau, ar verta rizikuoti - juk yra šeima, vaikai. Primindavo ir žmona: „Pagalvok, ką darai, ne vienas esi...“ Per pa-

žįstamus man buvo perduotas Pedagogikos mokslinio tyrimo instituto direktoriaus Juozo Vaitkevičiaus priminimas, kad per daug į priešalkoholinę veiklą neįsijausčiau, nes pavojinga, galiu nukentėti. Tą patį sakydavo ir bendradarbiai. Pagaliau pavyko įkalbėti tresto vadovus. Ir vis dėlto, nepaisant daugkartinų „veiklaus“ partijos veikėjo išpėjimų, grasinimų, jam nesant darbe užėjau pas tresto valdytoją, partinės organizacijos sekretorių. Sutarėme datą - birželio 2 d. Parengęs susirinkimo dienotvarkę, pranešimo tekstą ir, suderinęs su tresto vadovybe, iškabinau skelbimus Statybos ministerijoje, trestuose - pakviečiau žmones 1981 m. birželio 2 d. rinktis „Orgtechstatybos“ treste į steigiamąjį blaivystės klubo susirinkimą. Dirbdamas Statybos ministerijoje, turėjau nemažai pažįstamų, kviečiau juos, ir J. Kančys kvietė savo draugus. „Orgtechstatybos“ treste iš 600 darbuotojų į susirinkimą atėjo tik apie 20. Iš viso dalyvavo 54 žmonės. Daugumą sudarė kitų statybos organizacijų atstovai. Vieni bijojo prarasti darbą, kiti — eilę butui gauti. Dingo ir komjaunuolė, pažadėjusi sekretoriauti. Laimei, įbėgęs į savo skyrių, radau vyresn. inž. Nilą Grabauskaitę. Ji sutiko sekretoriauti, išgelbėdama mane iš kritinės situacijos.

Susirinkimą pradėjo tresto valdytojas Stasys Bartušis. Pirmininkavo projektavimo skyriaus vyr. konstruktorius Petras Girdzijauskas. Pranešimą skaičiau aš. Jaudinausi, bet skaičiau pakiliai. Apžvelgiau padėtį, klubo tikslą ir baigiau žodžiais: „Tegul kiekvienas žmogus tampa patrauklia, tauria asmenybe, gražaus gyvenimo kūrėju. Salia didingų pastatų testovi save įsiamžinęs dar didingesnis žmogus.“ Susirinkime nedalyvavo nė vienas komjaunuolis, nors jų „Orgtechstatybos“ treste buvo nemažai. Tą dieną buvo įkurtas statybininkų blaivystės klubas, vėliau pavadintas Statybininkų blaivystės klubu „Sąjūdis“ (SBK „Sąjūdis“). Išrinkta taryba.

1981 m. birželio 16 d. taryba, susirinkusi į posėdį, pasiskirstė pareigomis: klubo pirmininku sutiko būti Pramonės statybos projektavimo instituto Vilniaus filialo skyriaus vyr. konstruktorius J. Kančys, pavaduotojais: „Orgtechstatybos“ tresto skyriaus vyr. inž. J. Kačerauskas, tresto „Vilniaus statyba“ 3-iosios statybos valdybos vyr. geodezininkas Vytautas Uogelė, tresto „Vilniaus statyba“ skyriaus viršininko pavad. Tautvilas Adomonis, Respublikinio santechnikos darbų tresto vyr. skyriaus energetikas Boleslovas Janulevičius, išdininku tapo „Orgtechstatybos“ tresto projektavimo skyriaus vyr. konstruktorius P. Girdzijauskas. Klubas formaliai buvo įsteigtas, atliktas mažas veiksmas, reikėjo jį padaryti gyvybingą, veiklų; to ėmėsi J. Kančys, V. Uogelė ir kiti.

Grįžus „aktyviam“ partiečiui į darbą, mano darbo sąlygos pasidarė nepalankios. Nepadėjo J. Kančio organizuota gynyba, tarpininkaujant karo veteranui, universiteto darbuotojui komunistui A. Mačiuliui, nė „Vakarinėse naujienose“ pasirodęs straipsnis, ginantis klubo įkūrėją, taip pat „Orgtechstatybos“ tresto valdytojo S. Bartušio užtikrinimas, kad niekas nieko blogo nepadarys. Iš darbo turėjau išeiti. Pasirodo, tuo laiku įmonėse, įstaigose buvo galingesnių žmonių už vadovą. (Su darbovieta atsisveikinau birželio 30 d.) Svarbiausia — buvo gaila baigiamos rengti disertacijos kandidatinio minimumo (dabar daktaro) mokslo laipsniui gauti...

SBK „Sajūdis“ nuostatų pirmas punktas skelbė: „1.1. Blaivystės klubas yra savanoriška visuomeninė kovos su girtavimu organizacija“. Toliau:

„1.6. Blaivystės klubo tikslas - ugdyti aktyvų nepakantumą girtavimui, skiepyti naujas bealkoholines tradicijas, doro, sąžiningo, aukštos moralės žmogaus bruožus, kovoti už aukštą kultūrą ir sveiką buitį. Šia tema numatoma organizuoti paskaitas, disputus, poilsio vakarus, išvykas, parodėles ir t.t.

1.8. Klubas palaiko draugiškus ryšius su šalyje esamais panašios paskirties klubais, organizacijomis, įstaigomis.

2.1. Blaivystės klubo nariais gali būti „Orgtechstatybos“ tresto ir kitų Lietuvos TSR statybos ministerijos sistemos darbuotojai.

2.5. Klubo narys turi pats būti geru pavyzdžiu kitiems darbe, buityje, kultūringai elgtis. Ugdyti blaivaus gyvenimo būdą savyje, propaguoti ir skleisti blaivybės idėjas savo draugų, bendradarbių ir pažįstamųjų tarpe...“

Iki rugsėjo 12 d. įvyko du tarybos posėdžiai ir trys narių susirinkimai. Buvo parengtas ir patvirtintas 1981 m. klubo veiklos planas, klubo pavadinimas, suorganizuotas saviveiklininkų būrelis, ekskursija, pradėta rengtis vakaronei. Tam buvo gautas Vilniaus m. KP sutikimas, tik ne tokios apimties, kokią numatė J. Kančys.

J. Kančys ėmėsi organizuoti žmonių, pritariančių blaivybei, dar vieną didelės apimties (valdžios neleistiną) suvažiavimą-sąskrydį. Jis išsiuntinėjo pusantro tūkstančio kvietimų organizuojamai 1981 m. rugsėjo 12 d. vakaronei, užsakė Statybininkų rūmų salę. Sužinojusi Vyriausybė ėmėsi priemonių renginiui uždrausti. Laimei, pavyko susitarti su „Orgtechstatybos“ tresto vadovais.

Vakaronė įvyko „Orgtechstatybos“ tresto salėje. Dalyvavo apie 300 žmonių. Fojė ir salė papuoštos architekto dailininko Donato Daukšos plakatais su antialkoholiniais šūkais. Šūkiuose - vyskupo M. Valančiaus, Senekos, P. Avižonio, V. Lenino ir klubo entuziastų mintys, pvz.: „Broleli, sesut, negerk“ ir pan. Visur - baltos rudeninės gėlės. Fojė - indai su įvairiais nealkoholiniais gėrimais, pagamintais Valerijos Kančienės. Čia ir pati Valerija, siūlanti visiems paragauti ir pasiskaityti receptų, iš ko ir kaip pasigaminti įvairaus skonio gėrimų.

Oficialiajai vakaronės daliai pirmininkavo gyd. H. Bagdonavičius, kalbėjo J. Kančys, Vilniaus miesto kovos su girtavimu komisijos pirmininkas Rinkevičius, mokytoja D. Šilininė iš Ukmergės, mokytojas V. Zagorskas-Kalnėnas iš Druskininkų, klubo „Ave Vita“ pirmininkas E. Bojarovas iš Klaipėdos ir kt. Buvo perskaityta V. Turčinavičiaus parengta klubo „Sajūdis“ deklaracija „Žmogus“.

Vilniaus statybininkų blaivystės klubo „Sąjūdis“
deklaracija „Žmogus“

Žmogus svajoja, žmogus dirba, žmogus kuria. Žmogus—žmogus—žmogus! Juo prasideda ir baigiasi pasaulis. Žmogus - pasaulis! Koks jis? Blogas ar geras? Viskas priklauso nuo Tavęs ir manęs. Tu girtauji, aš ne. Mūsų pasauliai skirtingi, bet neatskirti vienas nuo kito. Tu geri ir ieškai sugėrovų tarp mano ir Tavo žmonių. Vadinasi, Tu veiki—kuri savo pasaulį. Aš nusigrėžiu nuo Tavęs. Atsiskiriu, tampu pasyviu stebėtoju. Mano pasaulis nyksta, Tavo auga, didėja...

Ne! Nuo šiandien — ne! Aš supratau, kad mano pasyvumas — didžiausia klaida. Nuo šiandien aš ieškau kito žmogaus, žmogaus, negirtaujančio, žmogaus, norinčio atsisakyti Tavo sukurto girtos pasaulio, kad bendra veikla paveiktume Tavo pražūtingąjį pasaulį:

- Tavo žmogų, žudantį savo ateitį svaigalų taurėje;*
- Tavo žmogų, skandinantį garbę ir orumą alkoholyje;*
- Tavo žmogų, paminantį pareigą Tėvynei ir šeimai;*
- Tavo žmogų - nežmogišką!*
- Tavo žmogų - alkoholio vergą!*

Kartu mes suprantame, kad vien Tavo pasaulio neigimu nedaug telaimėtume. Todėl drauge ugdysime žmonėse, jaunuomenėje aktyvų nepakantumą girtavimui, puoselėsime tradicijas, žmonių bendravimo kultūrą be alkoholio.

Tad buriamės patys ir kviečiame į klubą visus, kurie nusiteikė kovai su girtavimu, kurie už pasaulį be alkoholinių gėrimų, už žmogų, apie kurį sakoma:

ECCE Homo — štai žmogus!

Vilnius, 1881 m. rugsėjo 12 d. Klubo taryba

Meninėje dalyje audringais plovimais buvo sutikta Lietuvos lakštingala Beatričė Grincevičiūtė (1911—1988). Gražiai pasirodė tautiniais drabužiais apsirengusios mergaitės, atlikusios folklorinius šokius, žaidimus, vedusios ratelius. Iš kažkur atsiradęs jaunuolis padainavo kupletus apie prasigėrusį kolūkio pirmininką. Kupletai buvo nutraukti, o jaunuolį milicija išvedė į lauką ir išvežė. Toliau buvo deklamuojama poezija, skambėjo dainos.

LVN archyve radau atsiliepimų knygą, kurioje surašyti vakaronės dalyvių atsiliepimai. Žmonės džiaugėsi, dėkojo rengėjams už drąsą, gražius įspūdžius. Antroje byloje radau kauniečio J. Krasucko trijų puslapių rašytą 1981 10 17 d. rašinį, pavadintą „Naujas blaivystės klubas — naujas kultūros židinys“. Autorius džiaugėsi Vilniuje įsteigtu klubu, bealkoholiniais gėrimais, kuriuos galėjo ragauti vakaronės metu... Toliau rašo: „Labai gerai, kad savo kalbose J. Kančys, E. Bojarovas ir kiti drąsiai išreiškė solidarumą klubo steigėjui J. Kačerauskui...“ (Krasuckas J. 1981:96-98).

Kitą dieną (1981 09 13) Vilniaus m. Komunistų partijos komiteto iniciatyva surengtame pasitarime Vilniaus m. Komunistų partijos komiteto propagandos ir agitacijos skyriaus vedėjas G. Tarvydas pateikė kai kurias pastabas: blaivystės klubas oficialiai neįregistruotas, geras darbas pradėtas nebendrau-

jant su valdžios, partijos atstovais, vakaronėje dalyvavo nepageidautinų asmenų, vienas iš jų net dainavo netinkamą dainą ir kt.

A. Mačiulis papriekaištavo, kad padaryta visa grandinė klaidų: „Orgtechstatybos“ trestas, leisdamas įkurti klubą, į jį galėjo priimti tik tresto darbuotojus, renginys nesuderintas su LKP Centro komitetu ir kt. Už tai, kad „Orgtechstatyba“ leido surengti vakaronę, jos vadovai buvo nubausti administracine tvarka. Klubo veikla „Orgtechstatybos“ treste uždrausta. Tačiau klubas veiklos nenutraukė. Jis dirbo pagrindžio sąlygomis. Tresto „Orgtechstatyba“ vadovybė tolesnio darbuotojų dalyvavimo klubo „Sąjūdis“ veikloje netoleravo. Tik Bronius Strikulis nepabūgo ir toliau aktyviai dalyvavo, nors už duomenų apie blaivybę rinkimą buvo nubaustas administracine tvarka.

„Po kurio laiko bendražygis A. Mačiulis atvyko į pirmininko namus ir, šeimai girdint, kategoriškai reikalavo nutraukti blaivystės klubo veiklą, nes už šį nusikaltimą užsiėmimą būsiąs sunaikintas, nukentėsianti šeima“ (Kančys J. LVNA 1989:9).

1981 m. birželio 14 d. Valkininkų bažnyčioje vyko šv. Antano atlaidai. Klebono A. Keinosa ir SBK „Sąjūdis“ iniciatyva šventė buvo skirta blaivybei. Bažnyčia ir šventorius pilnutėliai žmonių. Po pamokslo, skirto blaivybei, grupė žmonių prie altoriaus išpareigojo negerti alkoholinių gėrimų ir nevaišinti kitų.

Po pamaldų šventė persikėlė į šventorių. Čia dar ilgai skambėjo dainos, giesmės, buvo deklamuojama poezija.

Pirmoji vakaronė pagrindžio sąlygomis „Žibutės“ kavinėje Vilniuje buvo surengta 1981 m. spalio 31 d. ir skirta paminėti Rožės Čaplinskienės 70 m. amžiaus jubiliejų. Dalyvavo apie 100 žmonių. Kita - lapkričio 25 d. šeimyninių pobūvių salėje Gajaus g. 5, Vilniuje (organizatorius — Pranas Gaigalas). Dar viena vakaronė — susitikimas su TSRS didvyriu Broniumi Urbonavičiumi ir generolu Česlovu Perkausku įvyko 1981 m. gruodžio 27 d. namų valdybos šeimyninių pobūvių nuomojimo patalpose Verkių g. 22, Vilniuje. Oficialiojoje dalyje dalyvavo Sv. Mikalojaus bažnyčios klebonas Juozas Tunaitis (1928-2012) (vėliau vyskupas). Šioje vakaronėje dalyvavo gausus būrys jaunimo (apie 80). Po pasisakymų prasidėjo meninė dalis, vaisės be alkoholio, šokiai, žaidimai... Buvo daug balsingų žmonių, kurie padainavo jaudinančių patriotinių, Maironio žodžiais sukurtų, ir liaudies dainų.

Prieš tai tresto „Vilniaus statyba“ inž. geodezininko V. Uogelės iniciatyva buvo suorganizuotas klubo aktyvistų susitikimas su skėstančiųjų gelbėtojais 3-iosios statybos valdybos salėje. Antialkoholinę programą atliko aktoriai Česlovas Stonys ir Saulius Sipaitis.

SBK „Sąjūdis“ veikla vis labiau įsibėgėjo, vis labiau ryškėjo jos tautinė kryptis, po kiekvieno renginio ji tapdavo populiarsnė, gausėjo organizacijos narių. Klubo veiklą, jos apimtį ir ribas atspindi atlikti darbai. Kai kuriuos prabėgomis bandysiu aptarti.

1982 m. pradžioje klubo taryba paskelbė rašinių konkursą tema: „Kaip puoselėjant blaivystę, aplinkos poveikyje nugalėti save“. Deja, gauti tik du rašiniai: Danutės Šilininienės ir Angelės Judiškienės.

Išsigando malūnėlio

1982 m. rugpjūčio 7 d. lengvųjų automobilių kolona (apie 40—50 jaunų žmonių) iš Vilniaus ir Ukmergės pasuko į Anykščių rajono Kunigiškių kaimą. Ten D. Šilininės tėviškėje, simboliniame vėjo malūne, turėjo įvykti antialkoholinės parodos atidarymas.

Malūną pastatė J. Šilinis, sparnus nudažė baltai, o malūnelį pavadino Blai-vybės malūnėliu. Paroda turėjo atskleisti alkoholizmo padarinių tragizmą ir kovą už blaivų, kultūringą, sveiką žmogų.

Lankytojus pasitiko didžiulis paveikslas, kuriame — baisus velnias rankose laiko butelį „Ruskąją vorkdą“ (rusiška degtinė), aplink jį - alkoholio suluošinti, išsigimę vaikai iškreiptais veidais. Greta - meniniuose plakatuose žymių žmonių šūklai, antialkoholinių klubų „Ave Vita“, „Ąžuolas“, „Šaltinėlis“ ir kt. veiklos nuotraukos, mokinių piešiniai ir kt.

Kieme pasitiko Danutė ir Justas Šiliniai ir susijaudinę visų nustebimui pranešė: „Šventinės įkurtuvės neįvyks, jas sugriovė KGB, įžvelgusi čia nusikaltimą... Kreipėmės į LKP CK, per sekretorę Justas įteikė mano, kaip mokytojos, prašymą palikti - nenugriauti malūnėlio, skirto blaivininkišklai ekspozicijai <...> CK atsakė, kad laiřkas persiřstas Lietuvos komunistų partijos Anykščių rajono komitetui, iš kur gausite atsakymą. Mes gavome ne tik piniginę baudą už „savavališką“ statybą, bet ir... sprendimą... nugriauti“, - rašo D. Šilinytė-Šilininė knygelėje „Prisiminimuos gyvena žmonės“ (Šilininė D. 1996:65).

Mašinų kolona su blaivininkais pasuko į Kėdainių rajono Paberžės bažnytkaimį. Čia juos svetingai pasitiko parapijos klebonas tėvas Stanislovas Dobrovolskis OFM Cap. Jis parodė viską, ką turi ir gali parodyti: bažnyčią, bažnytinių rūbų kolekciją, mechanikos dirbtuves, kuriose jis iš sąvartynuose išmestų tvorų laisvu laiku gamina metalinius kryžius „saulutes“ kapinėms, papasakojo dirbtuvių atsiradimo istoriją. Didelį įspūdį paliko įvairių formų kryžiais apkabinėtos dirbtuvės išorės sienos.

Tėvas Stanislovas Dobrovolskis šventoriaus kampe ekskursantams, susėdusiems ant žalios vejės, papasakojo apie sunkią lietuvių, ypač katalikų kunigų, būklę Rusijos carų okupacijos metais (vienas kunigas po Mišių nuėjo į zakristiją pasikeisti Mišioms skirto arnoto į mišpams skirtą kapą. Jis buvo apkaltintas nedėmesingumu, nes vaikščiojo carui skirtų pamaldų metu. Kunigas buvo nubaustas kalėjimu ir iřtremtas į Sibirą).

Parke greta šventoriaus ekskursantai surengė specialų mitingą. Jame skambėjo kalbos, mintys, pasiūlymai. Simbolis — ant laužo sudeginami svaigalai, alkoholiniai gėrimai, rūkalai, po to — sudėtinės vaisės žaliojoje vejoje ir gegužinė, šoklai, dainos, poezija, žaidimai, skambant akordeono muzikai. Organizatoriai — Ada Brazdžiūtė, K. Kavaliauskas ir Jovita Niūniavaitė.

Po meninės dalies ekskursantai aplankė kapines, kuriose palaidota keletas žymių žmonių, karių kapus. Išvažiuojant tėvas Stanislovas prisiminimui pasiūlė nusikabinti nuo pastato sienų jo pagamintus metalinius kryžius „saulutes“.

Blaivininkai Paberžės kapinėse 1982 08 07

1983 m. pradžioje buvo paminėtas klubo „Sąjūdis“ pirmininko pavaduotojo V. Uogelės gimtadienis tresto „Vilniaus statyba“ 3-iosios statybos valdybos salėje. Kaip visuomet pradžioje - kalbos, pasisakymai, po to - vaišės be alkoholio, linksmoji dalis: dainos, šokiai, muzika.

Prisiminimuose gyvi minėjimo „Vilniui - 660 metų“ vaizdai, žmonės Vilniaus Antavilių pušyne. 1983 m. birželio 5 d. minėjimą surengė blaivystės klubo „Sąjūdis“ aktyvistai gražioje aikštėje netoli ežerėlio. Minėjimas prasidėjo Maironio giesme „Lietuva brangi“.

Pranešimą skaitė Antanas Terleckas. Jis pabrėžė Vilniaus reikšmę Lietuvai ir Europai. Įdomi ir turininga buvo antroji programos dalis - „Blaivystės priešaika sostinei“, kuri vyko prie aukuro, dalyvaujant vaidilutėms ir vaidiloms. Jaunimas dainavo, šoko, skambėjo muzika, poezija. Buvo parengtas sienlaidis, įrėmintas ir pakabintas aikštės stende.

Ypač didelį jaunimo susidomėjimą sukėlė surengtos etnografinės vestuvės be alkoholio, krikštynos, kaukių balius. Pvz., 1984 m. Silvijos Niūniavaitės ir Kęstučio Krasnicko etnografinėse vestuvėse dalyvavo apie 220 žmonių. Jos buvo surengtos pagal Jovitos Niūniavaitės, Irenos Bražėnaitės-Borisevičienės ir Gedimino Jakubčionio sukurtą scenarijų, vadovaujant kuratoriui SBK „Sąjūdis“ pirmininko pavaduotojui V. Uogelei.

Kita atmintin įstrigusi etnografinė vakaronė — Birutės ir Adolio Skrebutėnų vaiko krikštynos 1988 m. rugsėjį, kurias filmavo Valkininkų parapijos klebonas A. Keina.

Įdomi priemonė kovai prieš girtavimą įvyko 1985 m. spalio 26 d. Tai

BK „Sąjūdis“ aktyvistai, vad. pedagogės J. Niūniavitės (iš kairės antroji),
prieš išvykstant į Širvintas surengti vakaronę. 1993 m.

Kun. A. Gražulis, V. Turčinavičius, J. Kvederaitis, J. Kančys, R. Masteika, neatpažinta, P. Sakalauskas.
1983 m.

vakaras - SBK „Sąjūdis“ susitikimas su Politechnikumo (Olandų g. 16, Vilniuje) dėstytojais, studentais. Dalyvavo daug įvairaus amžiaus žmonių.

Nepamirštas SBK „Sąjūdis“ pirmininko inž. J. Kančio 60 m. gimtadienio minėjimas „Lazdynų“ restorane 1987 m. lapkričio 22 d. Surengta gausi mokinių antialkoholinių piešinių paroda-konkursas, dalyvavo didelis būrys mokinių ir suaugusiųjų.

Birutės ir Adolfo Skrebutėnų vaiko krikštynos. Iš kun. A. Keinų mikrofilio.

60-mečio proga J. Kačerauskas sveikina J. Kančį. Iš kun. A. Keinų mikrofilio.

1988 m. vasarą Antavilių pušyne surengta išpūdinga gegužinė blaivystės klubo įkūrėjo gimtadieniui paminėti. Susirinko daug jaunimo. Gegužinėje dalyvavo ir kalbą pasakė tuo laiku plačiai pagarsėjęs disidentas A. Terleckas. Iš Ukmergės atvykęs inž. J. Šilinis suvaidino ištrauką iš M. Valančiaus „Palangos Juzės“. Minėjimas buvo meniškas, įtaigus, prasmingas, vėliau vyko šokiai, žaidimai aikštelėje tarp į dangų besistiebiančių pušų sulėtą birželio 5-osios sekmadienį.

Blaivininkai sovietmečiu applan-
kė 1918—1920 m. Nepriklauso-
mybės kovų savanorį, politinį
kalinį Kazimierą Skebėrą.
Iš kairės: V. Uogelė,
A. Kačerauskienė, J. Kančys,
K. Skebėra.

Blaivystės sąjūdiečiai, 1982 m. rugpjūčio 7 d. surengę Paberžėje (Kėdainių r.) protesto akciją, pavadintą
„Akloholį ant laužo“. Penkta iš dešinės - akcijos organizatorė Jovita Niūniavaitė.

Išpūdingas renginys - Roberto Gedvydo Skrinkso surengta margučių ridenimo šventė ant Juozapinės kalno. Tą dieną (1986 04 28) aplankyta Medininkų pilis. Didelė grupė jaunų blaivininkų sąjūdiečių, vadovaujami R. G. Skrinkso, surengė diskusiją „Ką turime daryti, kad jaunimas išminktų blaiviai linksintis“, po to - margučių ridenimas, vaišės ir linksmybės po atviro dangumi. R. Skrinksas organizuodavo istorinių vietų buvusiose LDK žemėse lankymus ir susibūrimus. Vakaronių metu demonstruodavo senovės pilių nuotraukas, skaidres.

R. Skrinksas 1991 m. baigė kunigų seminariją, pastatė Domeikavos bažnyčią ir dirba parapijos klebonu. Sovietų valdžia jam spendė įvairias kliūtis, kad nepatektų į kunigų seminariją (Uogelė V. Prabėgus 25... 2006:6).

Įdomios būdavo išvykos į rajonus, susitikimai su visuomene, moksleiviais, dažnai dalyvaujant rašytojui Kaziui Sajai ir aktoriui Česlovui Stoniui. Jie savo kūryba, vaidyba pašiepdamo neigiamus visuomenės reiškinius.

SBK „Sajūdis“, kurio sąraše 1986 m. sausio 1 d. buvo 432 nariai, rengdavo susitikimus su kitų miestų, rajonų parapijų kunigais, parapijiečiais. Neretai už tai kunigai būdavo kviečiami į partijos komitetą, saugumą ir tardomi, baudžiami.

Išnuomoti patalpas klubui valdžios buvo uždrausta. Klubo taryba surasdavo žmogų, kuris savo vardu išnuomodavo salę vakaronei. Klubo taryba, talkininkaujant nariams, parengdavo ir išsiuntinėdavo kvietimus, pvz.:

Gerb.

„Neeilinei savo šventei paminėti š.m. lapkričio 21 d. rengiu vakaronę, kuri įvyks Vilniuje, Gajaus g 5“. Vakarosime be alkoholinių gėrimų. Kviečiu atvykti 19 valandą.

Vakaronės programa: 1. Pašnekesys blaivybės tema, dalyvaujant žymiesiems svečiams. 2. Senovinis pasilinksminimas. “

Klubo narys gyd. V. Ralys.

Vakaronėse populiariausi buvo jubiliejų minėjimai (kartais fiktyvūs, kad galėtume išsinuomoti salę). Vakaronės prasidėdavo jubilato pasveikinimu, vėliau - kokio nors žymaus žmogaus — mokslininko, gydytojo, rašytojo pranešimas ar pasisakymas. Kalbos, diskusijos. Meninė dalis, vaišės be alkoholio, šokiai, žaidimai. Kurį laiką buvo bendraujama su sovietų generolu Česlovu Perkausku ir Sovietų Sąjungos didvyriu Broniumi Urbonavičiumi. Jie palaikė blaivybę. Tikėtasi, kad jie padės legalizuotis ir įregistruoti klubą. Deja!

Ilgametis SBK „Sajūdis“ pirmininko pavaduotojas inž. V. Uogelė str. „Prabėgus 25-iems metams“ „Lietuvos aide“ 2006 m. spalio 16 d. Nr. 236 rašė: „Vakaronėms reikėjo žmonių, kurie be alkoholio išjudintų žmones, užkrėstų juos sveiku linksmumu. Į pagalbą atėjo Rimantas Matulis, Povilas Varnelė, Gediminas Jakubčionis su savo vadovaujamo dainų klubo dalyviais. Vėliau šis irgi komunistinės valdžios neglostomas klubas pasivadino liaudies dainų klubu „Raskila“. Jo dalyvių pagalba skambėjo patriotinės dainos, buvo šokami folkloriniai šokiai... Po kiekvienos vakaronės klubo gretos didėdavo. Mums daug padėdavo kun. Algimantas Keina, tuometinis Valkininkų klebonas, blaivystės entuziastas (Uogelė V. 2006:6).

Geranoriškai aktyviai vakaronėse dalyvaudavo Vilniaus Balio Dvariono muzikos mokyklos dėstytoja Irena Bražėnaitė-Borisevičienė užpildydama meninės programos dalį, o kartais ir visą vieną arba su savo vaikais. Ji — SBK „Sajūdis“ narė, 1983 m. kovo 16 d. surengė blaivybės vakarą Vilniaus mokytojų namuose. Programoje - pašnekesys apie aktyvią blaivystę, po to - autorinis koncertas. Žmonių prisirinko pilnutėlė salė.

Paminėtina dar viena veiklos sritis — klubo aktyvistų kreipimasis raštu į sovietų valdžią. Lietuvos valstybės naujajame archyve yra TSRS sveikatos apsaugos ministerijos naujų gydymo priemonių ir medicinos technikos die-

gimo valdybos atsakymas kauniečiui M. Krigeriui (Raštas Nr. 21-171 K-19 1984 07 06). Rašto pradžioje primenama, kad šiuo metu plečiama antialkoholinių klubų veikla prie narkologijos dispanserių. Toliau rašoma: „Kelti klausimą apie organizacijos kūrimą, antialkoholinių klubų veiklos susivienijimą per anksti. Pasirašė valdybos viršininkas E. A. Babajan“ (Babajan E. A. 1984:156).

Matyti, kad buvo keliamas klausimas kurti blaivybės organizaciją.

Lietuvos valstybės naujajame archyve yra ir daugiau panašių raštų, pvz.: šešių blaivystės klubo „Sąjūdis“ aktyvistų darbininkų J. Bratkausko ir A. Rimkaus, pedagogų B. Lipskio ir U. Katino, gydytojų V. Ralio ir Č. Kunevičiaus 1985 m. spalio 15 d. pasirašytas raštas TSKP CK sekretoriui Ligačiovui E. K. (kopija). Prašoma uždrausti rytais pardavinėti alų, vyną, šampaną. Neaišku, ar buvo gautas atsakymas (LVNA, E Nr. 38, S. 1, B. 2, p. 170).

Tautiniai motyvai

LIETUVAI

*Tu — mažutė, tu telpi visa
Į Čiurlionio karalių delnus*

*Tu ant gaublio — mažas lopinėlis,
Žalgirio šarvų plieninis žvynas.*

Tiktai mūsų meilėj — tu didžiulė.

*Mūsų ilgesy — brangiausia pasaka.
Mūsų akyse tu - saulės kraštas.
(Degutytė J. 1988:224).*

1987 m. rugpjūčio 23 d. N. Sadūnaitės, A. Terlecko ir kitų disidentų iniciatyva buvo surengtas mitingas prie Adomo Mickevičiaus paminklo Vilniuje, skirtas paminėti Molotovo-Ribentropo pakto sutartį, kuria pasidalyta Rytų Europa. Dalyvavo gausus būrys blaivystės „Sąjūdžio“ narių, Vladas Šiuparis ir kalbą pasakė, kiti giedojo, dainavo.

1988 m. Vasario 16-osios minėjimas buvo surengtas SBK „Sąjūdis“ vadovybės. Renginys plačiai nuskambėjo ne tik Vilniuje, bet ir visoje Lietuvoje. Apie tai rašė ir pagrindžio spauda (Katalikų bažnyčios kronika). Tą įvykį prisiminė inž. J. Kančys 1994 m. rugsėjo 2 d. „Dienovidžio“ Nr. 31 str. „Įveiksime blogį viduje“: „...1988 m. surengėme Vasario 16-osios minėjimą, kurį iš pradžių atšventėm Svč. Marijos Nekalto prasidėjimo bažnyčioje Žvėryne, Vilniuje... Po poros dienų Sv. Mikalojaus bažnyčioje (vasario 16 d.) į vakarines

1988 07 12 mitingas prie Arkikatedros minint 1920 m. sutartį.

pamaldas prisirinko gausybė žmonių, pilnas buvo ir šventorius. Po to žmonės išsiveržė į gatves... mėginome surengti demonstraciją Vilniaus gatvėmis. Ji pavyko tik iš dalies... ties Katedra milicijos ir kariuomenės būriai mus sustabdė ir išsklaidė“ (Kančys J. 1994:1).

Kitas - svarbiausias politinis renginys - Tarybų Rusijos ir Lietuvos 1920 m. liepos 12 d. sutarties minėjimo mitingas prie Vilniaus arkikatedros. Dėl to J. Kančys raštu (su 30 parašų) 1988 m. birželio 5 d. kreipėsi į Vilniaus m. LDT Vykdomąjį komitetą, prašydamas renginiui skirti salę. Nors atsakymas buvo gautas neigiamas, mitingas įvyko 1988 m. liepos 12 d.

Susirinko kelių tūkstančių žmonių minia. Buvo iškviesta milicija, kariuomenė, uždaryti priėjimai prie mitinguojančiųjų, įjungtas trankus garsiakalbis, kad nesigirdėtų mitinguojančiųjų kalbų.

Tuo tarpu „Sąjūdžio“ pirmininko pavaduotojas V. Uogelė laikė aukštai iškėlęs ant ilgo koto pritvirtintą M. Gorbačiovo, Petras Labanauskas - Lenino portretus, kitas sąjūdietis - lietuvių tautinę trispalvę vėliavą. Žmonių minia stovėjo parke nuo Arkikatedros iki Vrublevskio gatvės Neries link. Iš pietų pusės - kariai. Robertas Grigas (vėliau — kunigas) ir kiti, įlipę į medį, kad geriau būtų matyti ir girdėti, sakė kalbas. Planuota prie Lenino paminklo padėti gėlių. Buvo sulaikyta grupė žmonių, einančių į mitingą: J. Kančys, G. Jakubčionis, V. Šiuparis ir A. Terleckas. Jie prokuratūroje išlaikyti iki 22 val., tad mitinge dalyvauti negalėjo.

Mitingas praėjo be didelių incidentų. Sėkmės priežastis ta, kad rengėjai leidimo prašė iš anksto (1988 06 05), o neigiamas atsakymas gautas mitingo išvakarėse (1988 07 11). Per tą laiką buvo išsiuntinėti kvietimai ir atšaukti nebebuvo kada. Kita priežastis — švelnesnė M. Gorbačiovo persitvarkymo politika. Tiesa, liepos 11d. „Vakarinėse naujienose“ Nr. 158 išspausdinta žinutė, kad leidimas neduotas ir mitingas neįvyks.

SBK „Sąjūdis“ veikla Atgimimo metu

SBK „Sąjūdis“ aktyvistams kilo mintis suorganizuoti stambų minėjimą-suvažiavimą, kurio metu būtų imtasi priemonių įsteigti respublikinę blaivystės organizaciją. Parašytas raštas Vilniaus miesto LDT vykdomajam komitetui, Lietuvos kardinolui V. Sladkevičiui, vyskupams ir vyskupijų valdytojams. Jame rašoma:

„Šiomet sukanka 600 metų nuo Vilniaus vyskupijos įkūrimo ir 130 metų nuo Valančiaus blaivystės akcijos pradžios...

1988 m. lapkričio 12 d. 12 val. Vilniuje organizuosime viešą tikinčiųjų ir kitų žmonių susitikimą su Lietuvos Kardinolu bei aukščiau išvardytų sukaikių minėjimą.

Prašytume Vilniaus miesto LDT vykdomąjį komitetą įregistruoti mūsų renginį.

Renginio organizatoriai: Vaclovas Ralys, Gediminas Jakubčionis, Algimantas Jonikaitis, Vitolis Kairys, Juozas Kančys, Vaclovas Aliulis, Vytautas Uogelė, Kazys Vasiliauskas“.

(LVNA. F. 38, t. 2, p. 223).

Valdžios leidimas buvo gautas.

12 val. šventoriuje prie uždarytų Vilniaus arkikatedros durų šv. Mišias aukojo kardinolas Vincentas Sladkevičius, vyskupai Julijonas Steponavičius, Antanas Vaičius, Vladas Michelevičius, vyskupijų valdytojai Algirdas Gutauskas ir Kazimieras Dulksnys, kunigai. Tikinčiųjų minia apie 10-20 tūkstančių žmonių dalyvavo pamaldose už blaivią Lietuvą. šv. Mišių metu pamokslą pasakė Telšių vyskupas A. Vaičius.

15 val. Vilniaus arkikatedroje įvyko konferencija, skirta vyskupo M. Valančiaus blaivybės akcijos pradžiai paminėti. Katedros vidus papuoštas anti-alkoholiniais plakatais, prasmingais šūkiomis: „Tikėjimas“, „Vienybė“, „Dora“. Prezidiume - kunigai Vaclovas Aliulis, Robertas Grigas, Algimantas Keina, prie sekretoriato — Lietuvos trispalvė ir Vatikano vėliava. Konferencija prasidėjo giesme „Lietuva brangi“. Pilnutėlėje bažnyčioje tarp žmonių, pritariančių blaivybei, suvažiavusių iš visos Lietuvos, buvo matyti nemažai kunigų. Į katedrą buvo įleidžiami tik su kvietimais. Aktorius R. Abukevičius perskaitė pirmąjį vyskupo M. Valančiaus laišką, skirtą blaivybei. Į tribūną vienas po kito ėjo pranešėjai. Jų - per dvidešimt. Konferencijoje nutarta įsteigti Lietuvos persitvarkymo sąjūdžio vyskupo Motiejaus Valančiaus blaivystės sąjūdį. Tai savanoriškas, savaveiksmis, demokratinis judėjimas už tautos, visų Lietuvos žmonių blaivybę, dorą ir tautinį atgimimą. Konferencijoje buvo apsvarstytos ir numatytos veiklos kryptys. Išrinkta 34 asmenų iniciatyvinė grupė įstatams parengti ir tolesnei veiklai koordinuoti. Priimta rezoliucija įkurti blaivystės sąjūdį.

M. Valančiaus blaivystės sąjūdžio iniciatyvinės grupės ir tarybos nariai

1. Pranas Baltrušaitis, gydytojas
2. Kęstutis Brusokas
3. Marija Budrytė-Eibutienė, žurnalistė

4. Donatas Daukša, architektas
5. Staselė Daukšienė
6. Jonas Gečas, pedagogas
7. Julijonas Jocius
8. Juozas Jurevičius, žurnalistas
9. Jonas Kačerauskas, inžinierius
10. Juozas Kančys, inžinierius
11. Algimantas Keina, kunigas (Varėnos r., Valkininkai)
12. Balys Lipskis, mokytojas
13. Algimantas Marcinkevičius, akademikas
14. Romas Masteika, žurnalistas
15. Algirdas Meškauskas, žurnalistas
16. Zigmantas Morkūnas, sociologas
17. Česlovas Nenartavičius, istorikas
18. Romas Orentas, dailininkas
19. Juozas Pikčilingis, profesorius
20. Antanas Pipiras, inžinierius
21. Vaclovas Ralys, gydytojas
22. Vincas Rastenis, gydytojas
23. Kazys Saja, rašytojas
24. Gintaras Songaila, gydytojas
25. Česlovas Stonys, aktorius
26. Kazys Steponavičius, istorikas (Trakai)
27. Emilis Subatavičius, gydytojas
28. Angelė Subačiūtė
29. Inita Tamošiūnienė, inžinierė
30. Juozas Tonkūnas, inžinierius
31. Vytautas Turčinavičius, sociologas
32. Vytautas Uogelė, inžinierius
33. Danutė Valentukevičiūtė, filologė
34. Donatas Valiukonis, kunigas. S J
(LVNA, E 38, B. 2, p. 244).

Tomis dienomis ir vėliau Vilniaus arkikatedroje veikė SBK „Sąjūdis“ postas, buvo renkami pasižadėjusių atitinkamą laiką negerti ir kitų nevaišinti alkoholiniais gėrimais žmonių parašai. Laikotarpį nustatydavo pats pareiškėjas, daugiausia - visą gyvenimą. Postas veikė apie tris mėnesius. Per tą laiką surinkta apie 4400 pasižadėjimų, o iš viso - apie 10 000 (LVNA. T. 16:122-125).

Konferencijos ir visų dalyvių vardu priimtas kreipimasis į LTSR Ministrų Tarybą dėl padidėjusio alkoholinių gėrimų parduotuvėse kiekio, nevykdomo 1985 m. Vyriausybės nutarimo, kuriame buvo numatyta mažinti alkoholinių gėrimų gamybą ir pardavimą.

Tą dieną ir kitose Lietuvos bažnyčiose buvo renkami pasižadėjusių negerti žmonių parašai, stojama į Rožinio broliją, pvz., Naujosios Vilnios

Kalnų parke 1989 06 03 Masteika,
V. Landsbergis ir A. Nasvytis

Sv. Kazimiero bažnyčioje į Rožinio broliją įstojo 315 žmonių, Druskininkuose — 160.

Po šio suvažiavimo iniciatyvinės grupės nariai, tarp kurių daugiausia buvo SBK „Sąjūdis“ narių, vadovaujami pirmininko J. Kančio, rinkdavosi į laisvą universiteto auditoriją rengti VMV BS įstatų ir kitų dokumentų. Į mūsų pasitarimus ateidavo ir kun. Jonas Boruta S J (dabar — vyskupas).

Parengtas kreipimasis - „Laiškas tautai ir visiems Lietuvos gyventojams“. „Mes kreipiamės į Jus, Lietuvos vyrai ir moterys, nesvarbu, kokios esate tautybės, amžiaus, išsilavinimo, įsitikinimų, profesijos... Lietuvos jaunimą. Kreipiamės į Jus visus kviesdami pakilti į žygį už blaivią Tėvynę. Mums gresia pavojus, nes esame priėję bedugnę...“

Blaivystės sąjūdžio iniciatyvinės grupės vardu pasirašė: vyskupas Antanas Vaičius, garbės narys, architektas Donatas Daukša, pedagogas Jonas Gečas, žurnalistas Juozas Jurevičius, inžinierius Juozas Kančys, kunigas Algimantas Keina, radijo diktore Bernadeta Lukošiuotė, akademikas Algimantas Marcinkevičius, žurnalistas Romas Masteika, sociologas Zigmantas Morkūnas, profesorius Juozas Pikčilingis, gydytojas Vaclovas Ralys, gydytojas Vincas Rastenis, rašytojas Kazys Saja, aktorius Česlovas Stonys, profesorius Vytautas Sirvydis, sociologas Vytautas Turčinavičius, inžinierė Inita Tamošiūnienė, inžinierius Vytautas Uogelė. Kaip teigia R. Masteika, kreipimąsi išspausdino net 60 leidinių - respublikiniai, rajoniniai laikraščiai, žurnalai.

Pagaliau įsisiūbavo Atgimimas. Blaivininkams buvo leista legaliai veikti. Rinkdavomės „Žinijos“ draugijos patalpose. 1989 m. gegužę išėjo pirmasis laikraščio „Blaivioji Lietuva“ numeris (redaktorius Juozas Jurevičius), į SBK „Sąjūdis“ pradėjo jungtis žmonės, ėję atsakingas pareigas, pvz., Jonas Gečas — LTSR Ministrų Taryboje. Jis 1988 m. lapkričio 12 d. dalyvavo blaivininkų sąskrydyje, buvo išrinktas į iniciatyvinę grupę kaip geras organizatorius, publicistas, 1990 m. išleidęs antialkoholinę knygą „Tik blaivi tauta gali išlikti“.

1989 metais vyko daug antialkoholinių renginių: vakaronės, žygiai, gegužinės. Sausio 3 d. Vilniaus Šv. Jonų bažnyčioje buvo surengta konferencija,

„Lietuva! Negersiu — verčiau išliesiu“ 1989 m. birželio 3 d. Vilniuje Kalnų parke. Alkoholis išpilamas į kanalizaciją, pakartojant Vytauto Didžiojo akciją Žalgirio mūšio lauke. Vytautas lauk išpylė iš kryžiuočių atimtus alkoholinius gėrimus, mes pylėme savo pačių pirktą vyną, degtinę, konjaką, šampaną.

skirta vyskupo M. Valančiaus veiklai išaukštinti. Balandžio 11d. SBK „Sąjūdis“ narių susirinkime patvirtino emblemą: dvigubas aukso spalvos kryžius žaliame ąžuolo lape, vėliava — geltona su emblema viduryje (aut. Romanas Girinskas).

1989 m. birželio 3 d. Kalnų parke įvyko SBK „Sąjūdis“ aktyvistų svaigalų išpylimo renginys (mitingas, meninė dalis, svaigalų išpylimas į kanalizaciją), kurio šūkis — „Lietuva! Negersiu — verčiau išpilsiu“. Renginys prasidėjo šv. Mišiomis Vilniaus arkikatedroje. Jas aukojo vyskupas Juozapas Matulaitis. Pamokslą pasakė kun. Jonas Boruta.

Vienas šio renginio organizatorių - iniciatyvinės grupės narys Romas Masteika knygoje „Galva debesų nepramuši“ rašė: „*Prisimenate, „Sąjūdžio“ steigiamajame suvažiavime buvo priimta rezoliucija Nr. 12 „Dėl blaivybės“. Ji ragino imtis priemonių, kurios sukeltų sąmoningą natūralų visos atgimstančios tautos blaivybės sąjūdį... Kreipimesi į respublikos gyventojus buvo sakoma: „Lietuvos atgimimui reikalingas sveikas, blaivus protas. Tik blaivus protas drąsus. Drąsus protas - tai laisvas žmogus...*

Gražus sutapimas: tą dieną, kai į Kalnų parko estradą turėjo suplaukti minios žmonių, išvakarėse iš Maskvos grįžo SSSR Aukščiausiosios Tarybos deputatai, atstovaujantys Lietuvai. Dauguma jų buvo Sąjūdžio atstovai, todėl nutarėme ir juos pakviesti į renginį, o birželio 3 dieną, renginio dieną, sukako metai, kai buvo įkurtas „Sąjūdis“. Deja, į renginį atvyko tik vienas deputatas — prof. Vytautas Landsbergis“ (Masteika R. 2004:112-116).

Apie šį renginį rašė „Blaivioji Lietuva“ 1989 m. birželio mėn. Zigmo Zuikos ir Sauliaus Gintaro str. „Negersim - verčiau išliesimi“ Pateikiame citatas: „...19 valanda 30 minučių. Su savo vėliavomis, iškalbingais transparantais rikiuojasi tautiniais rūbais, lietuviška atributika bei simbolika pasidabinusios vilniečių kolonos, svečiai iš kitų respublikos miestų ir rajonų. Priekyje — Vilniaus

statybininkų blaivystės „Sąjūdžio“ klubo vėliava, kurią neša Juozas Kančys. Kažin, ar šis daug prisikentėjęs už blaivybę žmogus galėjo kada nors tikėtis šitokio vaizdo, šitokios vėliavų gausybės, šitokios rėmėjų minios, su smagia lietuviška daina traukiančios į Kalnų parką. Pakeliui visa stendų alėja.

20 valandą į pakylą Kalnų parke lipa LPS (Lietuvos persitvarkymo sąjūdžio) Seimo tarybos pirmininkas profesorius Vytautas Landsbergis ir kt. Šventę keliais žodžiais pradėjo blaivystės sąjūdžio iniciatyvinės grupės narys Romas Masteika. Pirmą žodį taria Vilniaus statybininkų blaivystės „Sąjūdžio“ klubo pirmininkas J. Kančys... V Landsbergis... 21 valanda 30 minučių, kalba akcijos komisijos pirmininkas Č. Stonys... atėjo metas demonstratyviai parodyti, kaip šiandien į alkoholį turi žiūrėti kiekvienas: „Negersim! — Verčiau išliesim!“ Išsirikiuoja didelis būrys žmonių — degtinę, vyną, konjaką išlieja į specialiai pastatytą talpą „Būk prakeiktas, svaigale, pražudęs milijonus!“ - sako moteris, išpildama vyno butelį. Pedagogų sąjūdžio vardu žodį taria vilnietis Jonas Kvederaitis: „Mokytojai, rodykime visuomenei pavyzdį!“ Temsta, privažiuoja srutovežis, susiurbia svaigalų mišinį... Kažin ar yra buvę, kad kuri nors tauta pasakytų alkoholiui „ne“. Skamba muzika, dainos. Lietuvos blaiviųjų gegužinė, pasišviečiant galiniais prožektoriais, tęsiasi. Laisvai plazda Lietuvos trispalvė — po ją, šita vėliava žengsim į grumtį dėl tikrosios blaivystės, kurią dar prieš 130 metų pradėjo vyskupas M. Valančius“ (Zuika Z., Gintaras S. 1989:3).

1989 m. birželį blaivystės sąjūdžio aktyvistai surengė pirmąjį piketą prie Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo rūmų. Susirinko būrys žmonių su plakatais, reikalaujanti didinti administracinę ir baudžiamąją atsakomybę už eismo taisyklių pažeidimus, griežtai bausti girtaujančius vairuotojus.

VYSKUPO M. VALANČIAUS BLAIVYSTĖS SĄJŪDIS (VMV BS)

1989 m. rugsėjo 23-24 d. įvyko Vyskupo Motiejaus Valančiaus blaivystės sąjūdžio (VMV BS) steigiamasis suvažiavimas „Žinijos“ draugijos centriniame lektoriume Vilniaus g. 22, Vilniuje. Jis prasidėjo sugiedojus tautinę giesmę „Lietuva tėvynė mūsų...“ Tuo laiku tai buvo drąsu ir neįprasta.

Suvažiavimo metu patvirtinti VMV BS įstatai. Įstatų 3-ias punktas skelbia: „Svarbiausias Blaivystės sąjūdžio narių siekis yra Lietuvos žmonių blaivybė...“ (Atgavus Lietuvai nepriklausomybę, įstatai buvo koreguojami, keičiami.) Patvirtinta VMV BS programa, steigiamojo suvažiavimo deklaracija. Joje rašoma: „Tauta žengia Atgimimo keliu. Mūsų širdyse, mūsų mintyse ir svajonėse - Lietuvos nepriklausomybė. Vardan jos mūsų darbai...“ Priimtas VMV BS steigiamojo suvažiavimo pareiškimas „Dėl politinio gyvenimo Lietuvoje“ rezoliucija „Dėl tikėjimo reikšmės blaivybei“. Patvirtinta VMV BS respublikinė taryba (jos sudėtyje - 100 žmonių). Išrinktas 17 narių VMV BS respublikinės tarybos Prezidiumas:

Juozas Kančys - inžinierius, prezidiumo pirmininkas,

Algimantas Keina - kunigas, pavaduotojas,
Jonas Kvederaitis - pedagogas, atsakingasis sekretorius,
Dalia Andriušiūnienė — žurnalistė, atsakinga už propagandinį darbą,
Donatas Daukša - architektas, atsakingas už ūkinę, finansinę veiklą,
Jonas Gečas — pedagogas, atsakingas už ryšius su visuomene,
Albertas Griganavičius — gydytojas, atsakingas už narkologinę pagalbą,
Juozas Jurevičius - žurnalistas, „Blaiviosios Lietuvos“ redaktorius,
Romas Masteika — žurnalistas, atsakingas už masinių renginių organiza-
vimą,

Liliana Miškinienė - pedagogė, atsakinga už kultūrinį darbą ir meno sa-
viveiklą,

Juozas Pikčilingis - profesorius, atsakingas už leidybinę veiklą,

Alfredas Sirtautas - inžinierius,

Klaudijus Stanionis - inžinierius, atsakingas už Kauno zonos veiklą,

Česlovas Stonys — aktorius, atsakingas už pagalbą kenčiantiems dėl alko-
holinių gėrimų vartojimo,

Zigmas Tamakauskas — ekonomistas,

Juozas Tonkūnas — inžinierius, atsakingas už ryšius su blaivybės brolijomis
ir Katalikų bažnyčia,

Vytautas Turčinavičius — sociologas, atsakingas už mokslinį ir metodinį
darbą.

Išrinkta 5 asmenų VMV BS revizijos komisija: Kazys Alminas - inžinie-
rius, Šiaulių m., komisijos pirmininkas, nariai Raminta Dovydaitienė — peda-
gogė, Kauno m., Antanas Gražulis - kunigas, Vilniaus m., Ona Kuorienė - gydy-
toja, Vilniaus m., Petras Labanauskas — pedagogas, Vilniaus m.

Laikraščio „Blaivioji Lietuva“ redaktoriumi patvirtintas Juozas Jurevičius
(Gečas J. 1990:28-33).

Rugsėjo 24 d., sekmadienis. Šv. Mišios blaivybės intencija buvo auko-
jamos visose Lietuvos bažnyčiose. Šv. Mišios Vilniaus arkikatedroje aukotos
12.30 val. Žmonių prisirinko pilnutėlė bažnyčia. Ne visi tilpo, kiti liko šven-
toriuje. Šv. Mišias aukojo arkivyskupas Julijonas Steponavičius. Jis pašventino
VMV BS vėliavas.

Po pamaldų Arkikatedros aikštėje įvyko susitikimas su žmonėmis. Visur
plazdėjo vėliavos (lietuviškos trispalvės ir blaivystės sąjūdžio). Žmonių minia
patraukė į Trijų kryžių kalną. Ten — vėl kalbos. Buvo pasodintas VMV BS
ąžuoliukas. Visur skambėjo dainos.

Šv. Jonų bažnyčioje 17 val. surengtas labdaros koncertas „Blaivėk, atgims-
tanti Lietuva“, jame dalyvavo žymūs muzikai: Gražina Apanavičiūtė, R. Be-
kionis, prof. Vaclovas Daunoras, G. Kviklys, R. Maciūtė, E. Piličiauskas,
D. Stulgytė. Vakarop universiteto kiemelyje įvyko jaunimo vakaronė. Diena —
saulėta, visų nuotaika pakili. VMV BS steigiamajame suvažiavime dalyvavo
224 delegatai ir 141 svečias.

Lietuvos TSR Ministrų Tarybos 1989 12 29 nutarimu Nr. 319 įregistruoti

Pirmoji blaivystės šventė Šiauliuose. Eišena prie blaivybės apaštalo I. Štacho kapo. 1989 11 25.
A. Griganavičiaus nuotr.

VMV BS įstatai. Lietuvai atgavus nepriklausomybę, įstatai buvo pakoreguoti, ir LR teisingumo ministerijos 1992 m. liepos 30 d. Nr. 192-VO įregistruota nauja jų redakcija. Įstatai buvo koreguoti 1994 m. rugsėjo 4 d. ir 1996 m. teisingumo ministro 1996 m. spalio 10 d. įsakymu Nr. 428V dar kartą perregistruoti ir išduotas visuomeninės organizacijos pažymėjimas. Pasirašė teisingumo ministras A. Valys.

Įsteigus VMV BS, prasidėjo dar aktyvesnė visuomeninė veikla. Pirmajame pasitarime (1989 m. rugsėjo 24 d. protokolas) nutarta juos rengti kas savaitę. Pateiksiu keletą įdomesnių nutarimų: 1989 m. spalio 25 d. Nr. 6 — „Suaktyvinti blaivybės tema straipsnių rašymą į periodinius leidinius“, 1989 m. lapkričio 29 d. - 1990 m. sausio 27-28 d. surengti Pabaltijo respublikų (Lietuvos, Latvijos, Estijos ir Baltarusijos) antialkoholinę konferenciją Kaune, Politinio švietimo namuose. Ta proga surengti VMV BS veiklos parodą ir vaikų antialkoholinių piešinių parodą, gruodžio 4 d. — piketą prie Aukščiausiosios Tarybos prezidiumo pastato (1989 m. lapkričio 29 d. protokolas Nr. 10).

Blaivininkų sumanyta kryžiaus nešimo akcija pavadinta „Vilties pavasariu“. Ją nutarta pradėti gegužės mėn. - Motinos dieną ir baigti birželio 14-ąją, Vilties ir gedulo dieną, nešant kryžių į Jurgaičių Kryžių kalną netoli Šiaulių (1990 m. sausio 3 d. protokolas Nr. 15). Kryžius buvo nešamas 1990 m. birželio 2-14 d.

1990 m. sausio 15 d. protokolas Nr. 17. Be kitų klausimų, svarstyta esama padėtis, keliant blaivystės sąjūdžio kandidatus į LTSR Aukščiausiosios Tarybos deputatus.

Per laikotarpį nuo 1989 m. rugsėjo 24 d. VMV BS įsteigimo iki 1990 m. sausio 1 d. surengta 14 pasitarimų, 1990 m. iki kovo 11 d. - dar 4 (LVNA. B. 5 posėdžių protokolai).

Blaivybės sargybiniai. VMV BS steigiamojo suvažiavimo patvirtintuose įstatuose, dar prieš paskelbiant Lietuvos nepriklausomybę, buvo numatyta pradėti organizuoti blaivystės sąjūdžio sargybinių būrius, kurių tikslas — padėti kovoti su girtaujančiais. 1990 m. Vasario 16-ąją pirmoji blaivystės sąjūdžio sargybinių kuopa, kuriai vadovavo Antanas Pipiras, Julius Kanišauskas, Ada Brazdžiūtė, ignalinietis Juozas Barškietis, šiaulietis Edmundas Urmanas, varėniškis Romualdas Valentukevičius ir kt. Vilniaus arkikatedroje davė iškilmingą priesaiką. Po įžadų ir šv. Mišių sargybiniai su vėliavomis žygiavo į Trijų Kryžių kalną. Čia pagerbė žuvusiuosius už tikėjimą ir nepriklausomybę. Gyd. Alberto Griganavičiaus, mokytojo Kazio Almino ir kitų aktyvistų iniciatyva 1990 m. vasario 16 d. šiauliečiai surengė išpūdingą šventę — minėjimą su pamaldomis bažnyčioje. Tą dieną 250 žmonių pasirašė pasižadėjimą nevartoti svaigalų, o vasario 26 d. vilniečiai surengė Užgavėnių vakaronę tuo metu buvusiam „Minsko“ parduotuvės pastate.

Pasižadėjimo būti blaivininku
abstinentu lankstinukas

RYŠIAI SU KITOMIS ORGANIZACIJOMIS

SBK „Sąjūdis“ palaikė ryšius su tuo metu žymiais sovietų Rusijos blaivybės skleidėjais. Kovos už blaivių visuomenę sąjungos pirmininku akademiku Fiodoru Uglovu, prof. B. Šičko iš Sankt Peterburgo, N. Tagilo miesto laikraščio vyr. redaktore Lilija Ušakova, Latvijos blaivininkais, Lietuvos savanoriškos kovos už blaivybę draugija ir kt.

1984 m. kovo 10-11 d. SBK „Sąjūdis“ atstovai: J. Kančys, J. Niūniavaitė, S. Niūniavaitė ir D. Daukša dalyvavo visasąjunginėje konferencijoje Rygoje ir išklausė labai įdomų akademiko F. G. Uglovo pranešimą.

Po penkerių metų, 1989 m. lapkričio 25-26 d., naujai įsteigto VMV BS atstovai J. Kančys, J. Gečas, K. Stanionis ir D. Andriušiūnienė dalyvavo Tarpautiniame 6-ajame blaivybės organizacijų antialkoholiniame kongrese Rygoje

(5-asis įvyko 1939 m.), kuriame dalyvavo ir blaivybės organizacijų atstovų iš Lenkijos, Estijos, Norvegijos, Švedijos, Latvijos, Suomijos, Rusijos... (Anti-alkoholinis kongresas...“, 1990:4).

1990 m. sausio 27-28 d. surengta tarptautinė Baltijos valstybių blaivybės judėjimų konferencija Kaune. Dalyvavo svečių iš Latvijos, Estijos, Baltarusijos. Konferencijos šūkis - „Baltija, blaivėk“. Konferencijos dalyviai susidomėję išklause prof. Algio Mickio pranešimą. Pasisakė K. Alminas, J. Gečas, Česlovas Juršėnas, Algirdas Patackas, L. Simutis. Apie dvasingumo ugdymo problemas kalbėjo filosofas Vincentas Žemaitis, kun. A. Keina. Kitais klausimais pasisakė J. Jūrienė (Varėna), A. Sidaravičienė (Marijampolė), J. Bielinis (Jonava), L. Kniukštienė (Palanga), J. Kasperavičius (Kaunas) ir kt.

Įkurta Pabaltijo respublikų koordinacinė blaivybės taryba. Lietuvos atstovai: J. Gečas, A. Griganavičius ir K. Stanionis (Prišmantienė V. 1990).

1989 m. lapkričio 16 d. VMV BS kartu su Lietuvos etninės kultūros draugija „ETNOS“ Vilniuje, Angariečio g. 7 surengė forumą „Tautinis atgimimas ir blaivybė“. Priimtas memorandumas LTSR Aukščiausiosios Tarybos sesijai. Jame rašoma: „Suiro ne tik ekonominiai santykiai. Tautą slegia grėsminga dorovinė krizė, nuvertintas sąžiningumas...“

Gražią, drąsią iniciatyvą, propaguojant blaivybę savo darbovietėje, parodė Kauno rajono Garliavos muzikos mokyklos akordeono specialybės mokytojas SBK „Sąjūdis“ narys Algimantas Čaplikas, savo darbovietėje 1985 m. kovo 8 d. įkūręs blaivystės būrelį „Spindulys“ (kai kur rašoma „Spindulėlis“). Jame iš pradžių buvo 18 moksleivių ir 6 tėvai, 1986 m. - jau 45 moksleiviai ir 24 tėvai, iš viso 69 nariai. Blaivystės būreliui priklausė ir kitų vidurinių mokyklų mokiniai bei tėvai. Į „Spindulį“ buvo priimami asmenys, raštu pasižadėję niekada nevartoti alkoholinių gėrimų, nerūkyti.

A. Čaplikas rašte Kauno r. liaudies švietimo skyriaus vedėjai 1986 m. gruodžio 3 d. rašė: „...Įsigaliojus naujiems 1985 m. TSKP CK ...antialkoholiniams nutarimams, kreipiausi į Sąjunginę kovos už blaivybę draugiją. 1986 03 17 gavau draugijos propagandos skyriaus vedėjo pavaduotojo G. Ch. Rutinso raštą, kuris nurodė būrelio veiklos kryptį: „...ugdyti jaunajai kartai nepakantumą alkoholiui ir nikotinui, įtraukiant į aktyvią kovą moksleivius...“ Būrelis „Spindulys“ buvo įregistruotas Lietuvos respublikinės savanoriškos kovos už blaivybę draugijoje... Draugijoje įteikiau būrelio laikraštuko „Sąjūdis“ ui visišką blaivinimą“ 10 numerėlių ir jaunųjų blaivininkų himną“ (Čaplikas A. 1986:175-176).

1992 m. vasario 20 d. būrelis „Spindulys“ buvo įformintas kaip VMV BS padalinys, įregistruota „Kauno jaunimo studija“, 1994 m. priimtas Kauno 25-osios vidurinės mokyklos patalpose.

Manoma, kad pirmoji blaivybę propaguojanti knyga, sovietmečiu išleista lietuvių kalba, yra Pauliaus Petronio „Žinoti, kada gana“, kurią 1969 m. išleido „Minties“ leidykla.

Buvo jaučiamas rimtos antialkoholinės literatūros stygius.

Tokios literatūros ypač pasigesdavome išvykose į kitus miestus, rajonus, bendraujant su žmonėmis. Kilo mintis patiems organizuoti knygos leidybą. 1977 m. iniciatyvos ėmėsi J. Kančys, V. Daraškevičius, V. Turčinavičius ir kt.

Knygai parengti buvo suburtas kolektyvas: prof. Juzė Andriuškevičienė, doc. Marija Barkauskaitė, Teresė Bukauskienė, J. Buika, doc. Antanina Grabauskienė, J. Kačerauskas, J. Kančys, J. Krasuckas, prof. Marijonas Krikštopaitis, J. Litvinova, A. Mačiulis, J. Mikulevičius, Natalija Manikienė, A. Norkūnas, E. Matuzenis, D. Šilininė, E. Tuomėnaitė, P. Tuomėnas, doc. Juozas Unčūrys, V. Vaitasius, V. Voveris.

Sudaryta trijų asmenų redakcija: V. Turčinavičius (vadovas), V. Daraškevičius, V. Voveris — nariai. Knyga pavadinta „Ne persų karaliaus Kiro vergas“. Gaunami straipsniai buvo peržiūrimi, konsultuojamasi su žinomais atitinkamų sričių specialistais. Knygą išleisti žadėjo „Mokslo“ leidykla. Parengtas dviejų dalių rankraštis. Pirmoji - teorinė. Joje - apie alkoholio ir kitų svaigalų žalą žmogui, visuomenei. Antroji — praktinė: patarimai, receptai, kuo pakeisti alkoholinius gėrimus. Parengta knygos anotacija, pasirašyta J. Kančio, I. Pivoriūnienės, V. Turčinavičiaus. Rankraštis buvo pristatytas leidyklai (LVNA, E 38, B. 1:7).

Ir štai leidyklos atsakymas: „...*Kai kurie straipsniai tikėtų tik periodinei spaudai, kiti lyg moksliniai, net su literatūros šrašais. Dviejuose straipsniuose autorius kreipiasi net į dvasininkiją... Rankraštis toks, koks dabar yra, leidyklai nepriimtinas. Jį reikia pertvarkyti taip, kad būtų tinkamas tiek moksliniu, tiek ideologiniu požiūriu. 1979 m. lapkričio 13. Redaktorius (Paberienė)*“ (Paberienė 1979:159).

Knygos rankraštis buvo perredaguotas, pataisytas, bet leidykla atsisakė priimti. Vieno iš redaktorių teigimu, knygą recenzavo LKP CK, kuris joje įžvelgė ideologinę diversiją.

J. Kančys ir kiti autoriai neigiamo atsakymo nesitikėjo. J. Kančys kreipėsi į partijos komitetą ir kitas įstaigas. Knygą antialkoholine tema išleisti tuo laiku buvo sudėtinga. Iki 1985 m. antialkoholinė literatūra buvo retas dalykas. Spaudoje pasirodydavo straipsnių, kritikuojančių gamyklų vadovus dėl daugybės pravaikštų, nelaimingų atsitikimų, kad žmonės nemoka gerti, nežino saiko. Antialkoholinių straipsnių retai pasirodydavo. Jų — vienetai. Keletą paminėsiu. Tai mokytojos D. Šilininės str. „Mokiniai apie taurelę“ Molėtų rajono laikraštyje „Pirmyn“ (1980 11 22 Nr. 137), „Tiesos“ laikraščio spec. korespondento Bernardo Šaknio „Dėmės vaikystės saulėje“ (Tiesa, 1983 03 25), teisininko M. Krigerio „Klastinga taurelė“ (Tarybinis mokytojas

1984 08 15) ir kt. Tokie straipsniai blaivininkų buvo itin vertinami, demonstruojami vakaronėse, stenduose, panaudojami organizuojamose parodėlėse. Kartą buvęs sovietinės Lietuvos prezidento J. Paleckio pavaduotojas rašytojas Juozas Baltušis per televiziją pasisakė alkoholizmo klausimu. Tai sukėlė tokį didelį susidomėjimą, jog žmonės (ypač sąjūdiečiai) rašė laiškus Radijo ir televizijos komitetui, kad laidą pakartotų. Ir ji buvo pakartota.

Lietuvos TSR sveikatos apsaugos ministerijos Respublikiniai sanitarinio švietimo namai išleido nemažai sveiką gyvenimo būdą propaguojančių brošiūrų dideliais tiražais: M. Krikštopaitis „Kenksmingi suaugusiųjų papročiai“ - 30 tūkst. egz. (1974 m.), Perkūnas Bakšys „Pavojingi signalai“ (1976 m.), B. Gaigalienė „Alkoholio ir rūkymo žala“ (1978 m.), „Galima gyventi ilgiau“ (1981 m.), Aldona Lapytė „Paprotys ar liga“ (1982 m.), A. Žiugžda, A. Daškevičius „Žemdirbio sveikata“ (1983 m.). Visų šių knygelių formatas — apie 164x118 mm, 20-30 p., tiražai - 30 tūkst. egz., bet apie alkoholį, rūkalus jose daugiausia buvo rašoma tik tarp kitko.

Po TSKP CK 1985 m. gegužės 7 d. nutarimo spaudoje pasirodė daugiau straipsnių alkoholizmo temomis, pvz., V. Skauronskio - „Ar užaugs sveiki saikingai geriančių tėvų vaikai“ žurnale „Mokslas ir gyvenimas“ (1987 m. Nr. 4), V. Jagodinskio knyga jaunimui „Moksleiviai apie nikotino ir alkoholio žalą“ (1986 m., 105 p.) (versta iš rusų kalbos). Išsamus J. Gečo str. „Kam naudingi girti rubliai“ („Tiesa“, 1988 m. spalio 20 d. Nr. 242), J. Gečo ir Vytauto Kaltenio str. „Tik blaivi tauta gali išlikti“, išspausdintas 1988 m. lapkričio 10 d. „Tiesos“ Nr. 242.

Kurį laiką „Tiesos“ laikraščio puslapiuose girtavimo tema vyko diskusija, kurią pradėjo Lietuvos savanoriškos kovos už blaivybę draugijos pirmininkas prof. Jonas Aničas. Pasisakė rašytojas J. Baltušis ir kt.

Pogrindžio spauda. „1960 m. gegužės 2 d. prie Jurgaičių piliakalnio (Kryžių kalnas, Šiaulių r.) vykusioje talkoje kalbėjo blaivybės aktyvistai, kviesdami talkininkus negerti alkoholinių gėrimų, stoti į kovotojų už blaivią buitį gretas. Talkininkai visi kaip vienas išsipareigojo negerti ir įsirašė į sąrašą...“ (Petronis P. Žinoti, kada gana, 1969: 73-85).

1980 m. pogrindyje pasirodė anoniminių autorių blaivybės tema 34 p. str. rinkinys „Blaivybėje — jėga“. J. Kančys 1999 m. kovo 25 d. lape įklijuotame į „Blaivybėje — jėga“, rašė: „...Sutarėme leidinėlį „Blaivybėje - jėga“ leisti pogrindyje. Organizacinėje grupėje - redaktorės: Natalija Bucevičiūtė ir Valerija Bungardaitė, redaktorius Vytautas Turčinavičius... 1987—1988 m. pradėjome leisti sienlaikraščio teisėmis leidinėlį „Sąjūdis“.

„Blaivybėje - jėga“ apie tikslus ir uždavinius rašė „...Dėl paplitusio girtavimo oficialioje spaudoje nuolat verkšlenama... be aktyvių priemonių, pakertančių girtavimo šaknis, nesustabdysime girtavimo. ...Pagrindinė kovos prieš girtavimą priemonė — aktyvi blaivybinė veikla...“ Iš viso išspausdinta 12 straipsnelių, iš jų - du vyskupijų laiškai tikintiesiems blaivybės (1980 m.) proga. Kitas „Blaivybėje - jėga“ leidinukas datuotas 1981 m. (36 p.). For-

matas - kaip 1980 m. Jame aprašomi šv. Antano (1981 06 14) atlaidai Valkininkuose, kai daugiau nei 200 žmonių išsipareigojo atsisakyti svaigalų, statybininkų klubo blaivystės „Sąjūdžio“ atidarymo šventė Vilniuje, blaivystės šventė Kalvarijoje (Vilkaviškio r.), SBK „Sąjūdis“ deklaracija ir kt.

SBK „Sąjūdžio“ leidinys sienlaikraščio teisėmis buvo pavadintas „Sąjūdis“ (10 p.).

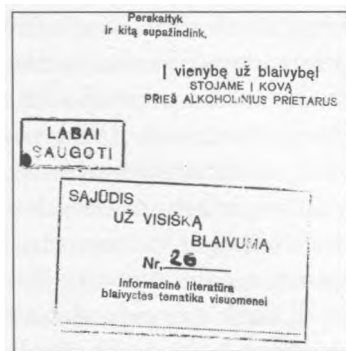
Formatas - 210x147 mm, datuotas 1987 m. lapkričio 22 d. Jame — kreipimasis į Lietuvos visuomenę, siūlymas atsisakyti svaigalų ir burtis į blaivystės sąjūdį, SBK „Sąjūdis“ esminiai bruožai, perspektyvos, visuomeninio literatūrinio almanacho „Blaivybė“ 1987 m. apžvalga.

Antrajame „Sąjūdžio“ leidinyje 1988 m. birželio 29 d. (20 p.) išspausdinti šie straipsniai: „Sąjūdžio“ veiklos barai platūs“, „Adomas Mickevičius — Lietuvos poetas“, „Blaivybės brolijos sueiga“ ir 1988 m. balandžio 17 d. Aušros vartų blaivybės brolijos sueigos dalyvių kreipimasis į Lietuvos dvasininkus, tikinčiuosius ir geros valios žmones, jame raginama atsisakyti girtavimo (70 parašų).

Kita pagrindžio spauda blaivybės tema buvo informacinio pobūdžio literatūra.

1. J. Tonkūnas. „Blaivybės dekreto 65-erių metų sukaktį pasitinkant“ (nuo V. Lenino pasirašyto Liaudies komisarų tarybos nutarimo, kuriuo Rusijos teritorijoje buvo uždrausta gaminti ir parduoti stipriuosius gėrimus). Vilnius, 1984 m. gruodžio 19 d., 8 p.

2. Informacinė literatūra „Sąjūdis už visišką blaivumą“. Mašinėle spausdinti 6-18 p. leidinukai. Sudėti kelių autorių straipsneliai blaivybės tema, pasirašyti Garliavos muzikos mokyklos mokytojo A. Čapliko būrelio „Spindulys“ vadovo, ukmergiškės D. Šilininės, V. Zagorsko (Druskininkai) pasirašyti slapyvardžiu Ažukalnis, Kalnėnas. V. Zagorskas SBK „Sąjūdis“ labai žavėjosi, klubą laikė šventu. Jis savo daugiabučio namo hole blaivybės tema leido sienlaikraštį. Kiti leidinukų straipsniai parašyti Aurimo Kėkšto, T. Stungurio, K. Žvirblio, V. Užtupo.

Leidinio „Sąjūdis už visišką blaivumą“ viršelis

ŽVILGSNIS Į NUEITĄ KELIĄ

Organizuotos visuomeninės blaivybės judėjimo apraiškos sovietmečiu pasirodė tik praėjus 39 metams nuo sovietų Rusijos 1940 m. birželio 15 d. įvykdytos Lietuvos okupacijos. Tuo laiku pagrindyje jau buvo leidžiama „Lietuvos katalikų bažnyčios kronika“. Pirmoji tokia apraiška: 1979 m. rugsėjo 8 d. į Vilniaus elektros prietaisų gamyklą J. Kančio ir kitų blaivybės aktyvistų inicia-

tyva buvo suvažiavę apie 80 žmonių iš įvairių Lietuvos vietų, norėta atkurti prieš okupaciją veikusią blaivybės draugiją, bet posėdžiauti nebuvo leista.

Lietuvos vyskupai 1980 metus paskelbė Blaivybės, o 1981-uosius - Eucharistijos metais. 1980 m. sausio 18 d. Ukmergėje surengtos G. ir P. Gezevičių sidabrinės vestuvės be alkoholio. Į jas suvažiavo blaivybės entuziastai iš Vilniaus ir kitų miestų. Kitas J. Kančio ir mokytojos Danutės bei inž. Justino Šilinių iniciatyva surengtas specialus pagrindžio sąlygomis blaivininkų entuziastų suvažiavimas Ukmergėje, Šilinių bute įvyko 1980 m. balandžio 20 d. Jame dalyvavo narkologijos klubų vadovai iš Šiaulių, Panevėžio, Rokiškio. Pranešimą skaitė vilnietis Varšuvos antialkoholinio kongreso dalyvis gyd. A. Alekseičikas.

Abiejuose suvažiavimuose dalyvavo per 100 žmonių.

1980 m. pradžioje Lietuvos vyskupai ir vyskupijų valdytojai ganytojišku laišku blaivybės tema kreipėsi į tikinčiuosius, ragindami atsisakyti girtavimo (Blaivybėje-jėga, 1980:19).

1980 m. rugpjūčio 24 d. Miroslove šv. Baltramiejaus atleidų metu buvo surengta blaivybės šventė, kurioje dalyvavo minios žmonių. Pamaldoms iškilmingumo suteikė jaunimo ir suaugusiųjų chorai. Buvo pasakyti trys alkoholizmą smerkiantys pamokslai, kviečiantys gyventi blaiviai. Po pamaldų į šventorių įvažiavo automobilis, papuoštas plakatu. Į šventę atvažiavo Palangos Juzė (J. Šilinis). Jis šventoriuje atliko antialkoholinę programą. Šventės dalyviai dėkingi pamokslininkui kun. Jonui Kauneckui (dabar - vyskupas) ir kitiems (Tautvydaitė A. 1980:32).

1981 m. birželio 14 d. Valkininkuose šv. Antano atleidų metu šv. Mišios ir pamokslas buvo skirti blaivybei. Po liturgijos prie didžiojo altoriaus išsiriavo grupė žmonių. Jie viešai išipareigojo negerti ir kitų nevaišinti alkoholiu, propaguoti blaivybę - daugiau nei 200 žmonių (Blaivybėje - jėga, 1981:28).

1981 m. birželio 2 d. Vilniuje J. Kačerausko iniciatyva buvo įkurtas statybininkų blaivystės klubas „Sąjūdis“ (SBK „Sąjūdis“). J. Kančio iniciatyva rugsėjo 12 d. surengta pirmoji išpūdinga vakaronė. Po jos klubo veikla „Orgtechstatybos“ treste buvo uždrausta, bet iki 1989 m. veikė pagrindžio sąlygomis.

Kadangi klubas veikė pagrindžio sąlygomis, jis negalėjo nei turėti, nei nuomotis patalpų. Klubo veikla saugumiečių buvo sekama. Pasitarimai, repeticijos vykdavo skirtinguose narių butuose, sales nuomodavosi pavieniai asmenys neva gimtadieniui švęsti ir pan.

Pirmosios vakaronės meniniu požiūriu buvo skurdokos. Po oficialiosios dalies susibūrusi sąjūdiečių grupė padainuodavo, kartais moksleiviai padeklamuodavo. Įdomiau būdavo, kai Vilniaus B. Dvariono muzikos mokyklos dėstytoja I. Bražėnaitė-Borisevičienė su savo ir mokyklos vaikais padainuodavo. Liaudies dainų klubas „Raskila“ tapo dažnas SBK „Sąjūdis“ meninės dalies svečias. „Raskilos“ narys G. Jakubčionis (1937-2010 12 06) buvo aktyvus SBK „Sąjūdis“ dalyvis. Lietuvai atgavus nepriklausomybę, tapo jo iniciatyva įkurto Blaivybės fondo pirmininku. Jis - VMV BS tarybos narys, nepalūžęs

kovotojas už blaivią Lietuvą. Svarbų vaidmenį klubo veikloje atliko Stasė ir Donatas Daukšos. Donatas vakaronei skirtas patalpas meniškai papuošdavo, o Stasė, įsitraukusi į grupę, dainuodavo ar giedodavo. Abu visada būdavo nuotaikingi, optimistiškai nusiteikę, drąsūs. Prisiminimuose aktyvūs klubo nariai Pranas Gaigalas, Gailutė Stankevičienė, Bronius Strikulis ir kiti.

Dažno klubo lankytojo prisiminimuose išliko jaunuolis R. Skrinskas, vėliau - kunigas, pastatęs Domeikavos bažnyčią. Kitas tuo laiku buvęs aktyvus klubo narys moksleivis Stasys Guja taip pat tapo kunigu. Buvęs aktyvus klubo narys Juozas Šaulys (tuomet moksleivis) šiuo metu yra VMV BS valdybos pirmininkas.

SBK „Sąjūdis“, vadovaujamas bebaismo, nepalaužiamos valios pirmininko J. Kančio, jo pavaduotojo V. Uogelės ir kitų aktyvistų, nors ir pagrindžio sąlygomis, augo, gerėjo vakaronių kokybė, plėtėsi veiklos ratas. 1985 m. „Sąjūdis“ jau turėjo 370 narių. Daugelis jaunų žmonių aktyviai dalyvaudavo, bet bijodami valdžios represijų, nariais netapo.

Klubas buvo tarsi dykumos oazė, į kurią rinkdavosi žmonės, pritariantys ne tik blaivybei; ten buvo puoselėjama lietuviybė, išsiilgę dvasinio peno dalyviai rasdavo atgaivą. Į klubo vakarones atvykdavo žmonių iš įvairių Lietuvos miestų ir rajonų.

SBK „Sąjūdis“ nariai aktyviai dalyvaudavo savo darbovietėse 1985 m. susikūrusios Savanoriškos kovos už blaivybę draugijos veikloje, svarstant dėl girtavimo nusižengusius darbuotojus; rašydavo straipsnelius blaivybės tema.

Kai vieni stojo arba rengėsi stoti į Komunistų partiją, kad galėtų kopti tarnybos laiptais, SBK „Sąjūdis“ nariai dirbo kitokį darbą, rizikuodami prarasti tarnybą, net atsidurti kalėjime ar tapti priverstinio gydymo pacientais psichiatrijos ligoninėje. Pasišventėliai aukojo savo laisvalaikį, kuklias pajamas, kurias gaudavo dirbdami valdžios įstaigose, gamylose. Poilsio dienomis sąjūdiečiai važinėjo po respublikos miestus, rajonus, rengdami susitikimus su dažniausiai bažnyčių lankančiais žmonėmis, vakarones, skleisdami blaivybės ir tautiškumo idėjas. Tada mažai kas turėjo automobilius, bet kai reikėdavo, jų atsirasdavo. Niekas tada neskaičiavo sunaudoto benzino. Visus, prisidėjusius prie veiklos, vienijo idėja: meilė ir pasiaukojimas žmogui, tėvynei Lietuvai (juk tik blaivi tauta gali būti laisva!), noras, kad kiekvienas žmogus būtų tvirta, tauri asmenybė, sauganti save taip lauktam išsivadavimui iš okupacijos, beje, ir klabinanti okupacijos pamatus.

SBK „Sąjūdis“ dalyviai suaugo į vieną didelę bendruomenę: kartu džiaugėsi klubo ir kiekvieno nario sėkme, kartu liūdėjo dėl kurio nors nario nesėkmės, tardymų, arešto (ypač kunigų, rėmusių klubo veiklą). Saugumas visą laiką sekė klubo veiklą, narius persekiojo.

Klubo „Sąjūdis“ nariai tikėjo ateitimi, kad vėl kada nors bus laisva Lietuva, o žmonės - blaivūs, be žalingų įpročių. SBK „Sąjūdis“ veiklą moraliai, o kartais ir materialiai rėmė Telšių vyskupas Antanas Vaičius, moraliai — vyskupai tremtiniai Julijonas Steponavičius, Vincentas Sladkevičius (vėliau kardinolas), Vilniaus Šv. Mikalojaus bažnyčios klebonas Juozas Tunaitis

(vėliau - vyskupas), kun. Bronius Laurinavičius, kun. Juozas Zdebskis, kun. Petras Dumbliauskas. Nuolatinis renginių dalyvis ir mūsų rėmėjas buvo nepalaužiamos valios ir bebaimis kovotojas už blaivybę Lietuvos patriotas Valkininkų parapijos klebonas kun. Algimantas Keina. Jis filmavimo kamera užfiksodavo blaivininkų veiklą.

Populiariausia blaivystės skleidimo priemonė sovietmečiu buvo vakaronės, gegužinės, minėjimai su specialiai parengtomis programomis Vilniuje ir išvykose (miestuose, rajonuose), raginant gyventi blaiviai.

Vakaronės, gegužinės prasidėdavo Maironio giesme „Lietuva brangi“, o kartais (vėliau) Justino Marcinkevičiaus „Lopšine gimtinei ir motinai“. Pacituosiu posmelį:

*Gražiai laukai sugulę,
Miškai žaliai sužėlę,
Baltoji mano gulbe,
Juodų arimų gėlė...*

Priedainis:

*Kiek rovē — neišrovė,
Kiek skynė - neišskynė
Todėl, kad Tu — šventovė,
Todėl, kad Tu — Tėvynė...*

(Marcinkevičius J. 1992:85).

(Muzika Vytauto Mikalausko)

Tada į vakarones ateidavo daug balsingų žmonių, kilusių iš dainingosios 1918-1940 m. Lietuvos ar pokario kartos, kada daina buvo žmogaus gyvenimo palydovė. Tada žmonės buvo pasiryžę dirbti, aukotis Lietuvos žmonių gerovei.

SBK „Sąjūdis“ pirmininkas J. Kančys buvo kviečiamas aiškintis į LTSR valstybės saugumo komitetą (1987 11 18), Vilniaus m. LKP komitetą (1987 12 14), prokuratūrą... Ir ne vieną kartą.

J. Kančys šv. Kalėdų ir Naujųjų 1988-ųjų sveikinime blaivininkams sąjūdiečiams rašė: „...Buvau susitikime Vilniaus m. partijos komitete. Draugiškai pokalbyje priekaištavo, kad į SBK garbės nariais pakvietėme N. Sadūnaitę, R. Grigą ir Gražulį šeimą.“ Kai kurie žmonės teigia, kad J. Kančiui buvo iškelta baudžiamoji byla. Kaip teisingai pastebi aktyvus blaivystės sąjūdžio veteranas V. Turčinavičius, tik dėl J. Kančio sumanumo, atkaklumo, nepalaužiamo ryžto ir sutelktų bendražygių drąsaus talkinimo ir nuoširdžios pagalbos valdžia neįstengė sunaikinti partizaniško klubo veiklos, nors pirmininkas buvo atleistas iš darbo.

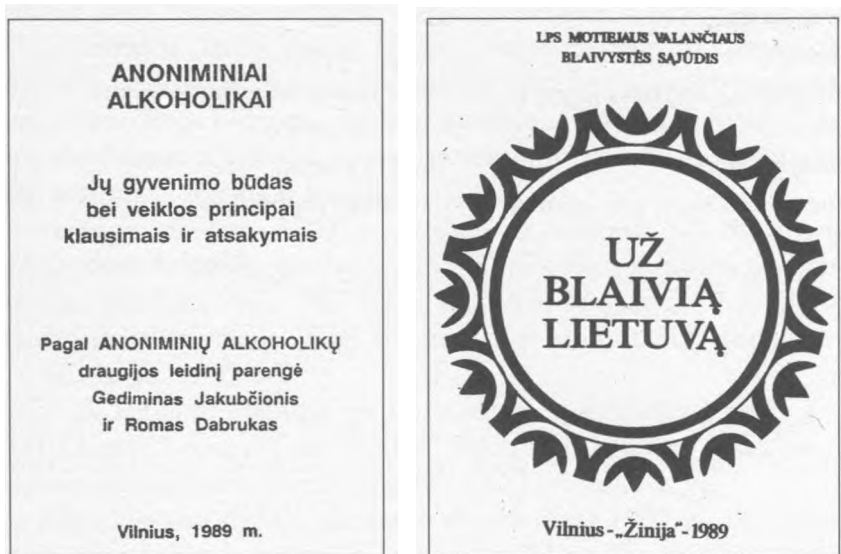
Bendražygiai teigia, kad už blaivybės veiklą sovietmečiu iš darbo buvo atleistas ir Pedagogikos mokslinio tyrimo instituto direktorius prof. J. Vaitkevičius.

Slaptoje Lietuvos TSR KRV 5 tarnybos pulkininko Z. Baltiko pažymoje apie respublikoje veikiančius (neformalius) susivienijimus, grupes... 1988 m. gegužės 16 d. Nr. 3/1-1798 rašoma (rusų k.): „Blaivystės klubas „Sąjūdis“ įkurtas 1981 m. nacionalistinių elementų, palaikant reakcingai nusiteikusių kunigų.“ Toliau rašoma, kad klubo aktyvistams, vadovaujantis populiariais kovos už blaivybę šūkiais, pavyko į veiklą įtraukti didelį skaičių žmonių, ypač jaunimo... Blaivystės klubo „Sąjūdis“ veikla pažymoje charakterizuojama kaip nacionalistinė, ekstremistinė, antisovietinė (Baltikas Z. 1988:2-3).

Inžinieriaus J. Kančio ir pedagogės V. Kančienės bute netrūkdavo svečių. Sovietmečiu čia vykdavo slapti pasitarimai, o atgavus nepriklausomybę buvo sprendžiamos įvairios problemos, rengiantis VMV BS konferencijoms, suvažiavimams, aptariama valančiukų veikla. Valerija svečius vaišindavo užkandžiais, arbata. Iš rajonų atvykę bendraminčiai pas juos apsistodavo ilgesniam laikui. Sovietmečiu neretai jų maistu būdavo vaišinami SBK „Sąjūdis“ vakaronių svečiai.

Nepamirštama ir monsinjoro Alfonso Svarinsko blaivystės veikla. Grįžęs po daugelio metų, praleistų sovietiniuose lageriuose už tikėjimą, lietuviybę, savo pasisakymais skatindavo mus nepalūžti. Toks jis ir šiandieną, degantis pasiaukojimu, meile veikti Dievui ir tėvynei Lietuvai.

1989 m. veikla buvo legalizuota ir klubo pagrindu 1989 m. rugsėjo 23 d. įsteigtas Vyskupo M. Valančiaus blaivystės sąjūdis (VMV BS). Iš likusių klubo narių ir atėjusių naujų suformuotas VMV BS Vilniaus skyrius.

1989 m. išleistų knygų viršeliai

TU - MOKYTOJAS, GYDYTOJAS, INŽINIERIUS,
TU - PIRMININKAS, SEKRETORIUS - TU

Čia žilas Nemunas
Ir pilys senos,
Rūpintojėliai pakely.
Bet jų kryžiai sunkūs, dideli...

Per mylimą Tėvynę
Vyno upės teka,
Kupinos ligų, avarių, mirties.
Užtemo protai,
Daug kas jau „apako“.
Kas pagalbos ranką jiems išties?

Mokytojau, gydytojau,
Pirmininke, inžinieriau!
Tavo vardas saulėj švyti,
Prabilki širdimi savąja atvirai.
Ar gali šiandieną Tautai atsakyti,
Ką Tu lig šiolei padarei?

Ar įnešei dalelę,
Nors mažytę
Į bendrą rūpestį Tėvynės Lietuvos?
Ar pabandei
Nors žodį pasakyti,
Kai žmonės kėlė taurę prie burnos?

Ar priminei vaitojančius palatose,
Skrybybas ir nesantaiką namų?
Kiek daug pilkų veidų šiandieną matosi,
Kiek daug kelių, nuspaltvintų vynu!..

Ir tu žmogus
Su rūpesčiais kasdieniais.
Bet vardas — ž m o g u s tu (mokytojas tu)
Ir tau negali būti
Ramios dienos,
Kai alkoholio upė be krantų.

Joje ir židiniai
Šeimų užgęsta,
Joje ir ašaros žmonių, vaikų, —
Kodėl šį siaubą
Mūsų tautai kęsti,
Kai tiek yra liepsniojančių širdžių?!

Ateik atlikti
Pareigą tėvynei,
Pakelt tautos suluošintus vaikus!
Kovot už žmogų,
Ateitį jo šviesią,
Už blaivų rytą būsimų kartų...

Vincas Korsakas (1983 m.)

IV dalis

IR VĖL LAISVOJE LIETUVOJE

BŪKLĖ ATGAVUS NEPRIKLAUSOMYBĘ

Atgimimo metais pradėjus mažiau vartoti alkoholio, jo mažėjo ir pirmaisiais nepriklausomybės metais. Lietuvos statistikos metraščio duomenimis, suvartoto absoliutaus (100°) alkoholio vienam Lietuvos gyventojui 1989 m. teko 6,03, 1990 m. - 5,03 litro, bet jau žengiant pirmuosius nepriklausomybės žingsnius, pastebėti pražūtingi signalai. Laikraštis „Blaivioji Lietuva“ 1990 m. Nr. 5, p. 4 straipsnyje „Grįžta Brežnevo laikai“ rašė: „Kai atėjo Lietuvos žmonių tautinio, dvasinio ir dorovinio pakilimo metas, kai Respublika ryžosi ištis didingiems siekiams, sostinės prekybos organizatoriai prisiminė Brežnevo laikų patirtį <...> Šį kartą alaus statinių vietoje... pristatė daugybę kioskų, kioskelių. Gerkit, gerkit alų. Gerkit nuo pat ryto... Mūsų skaitytojai pasipiktinę tokia Vilniaus prekyba“ (Grįžta Brežnevo... 1990:4).

Kitas laikraštis „Baltų ainiai“ 1992 m. kovo mėnesio straipsnyje „Lietuva alkoholio veidrodyje“ rašė: „1991 metais valstybinės gamybos alkoholinių gėrimų suvartojimas Lietuvoje ženkliai ūgtelėjo... Praėjusiais metais buvo suvartota absoliutaus alkoholio vienam gyventojui po 5,56 l. Dominuoja čia stiprieji gėrimai — degtinė ir konjakas.

Lietuvos gyventojams 1991 m. parduota 3 milijonai 522 tūkstančiai dekalitų degtinės ir likerio gaminių, 246 000 dekalitų konjako, milijonas 79 tūkstančiai dekalitų vyno, 543 tūkst. dekalitų šampano, 12 milijonų 810 tūkstančių dekalitų alaus. Taigi vėl ėmė gerti kibirais. Juk dekalitras - 10 litrų... (B. A. inf. 1992:14).

1991 m. keliuose sužūlėjo girti prie vairo, jų sulaikyta 23 594, t. y. net 2169 (10,1 proc.) daugiau nei 1990 m. Tokių signalų gausu ir kituose respublikiniuose laikraščiuose „Lietuvos aide“, „XXI amžiuje“ ir kt.

Po tokių aliarmo signalų alkoholio suvartojimas 1992 m. sumažėjo. Tais metais vienam Lietuvos gyventojui teko tik 3,0 litro absoliutaus (100°) alkoholio (LSM 1994:269).

Alkoholinių gėrimų gamybos įmonės buvo pertvarkytos į akcines bendroves, rekonstruojamos, įdiegiama pažangi vakarietiška technologija, plečiamas

produkcijos asortimentas. Pvz., 1999 m. Alytuje veikianti AB „Alita“ išigijo naujos įrangos, tiksliai nustatančios žaliavos ir produktų kokybinius rodiklius. Nauja kokybės valdymo sistema užtikrino nuolatinę visos gaminamos produkcijos kontrolę ir efektyvų vartotojų aptarnavimą.

Plečiantis rinkos poreikiams, įmonė pateikė platų asortimentą: degtinę „Premium gera“, „Brendi Alita“, trauktines, konjaką „Alita“, išplėtė lengvų alkoholinių gėrimų — sidro, kokteilių MIX gamybą ir t. t. (<http://www.alita.lt/lt/apiemus>).

Panašiu keliu ėjo ir Kauno „Stumbras“, tapęs akcine bendrove, bei kitos alkoholinių gėrimų gamybos įmonės. Jiems plėstis ir didinti asortimentą demokratiškai išrinktas Seimas sudarė palankias sąlygas. Spauda, radijas, televizija, reklamuodami alkoholinius gėrimus, skatino žmones daugiau vartoti. O kur dar alaus gėrimo šventės su įvairiais skatinimo būdais kuo daugiau išgerti.

Kiek kuriais metais buvo pagaminta alkoholinių gėrimų, matyti 4.1 lentelėje.

4.1 lentelė. Alkoholinių gėrimų gamyba (1000 dekalitų)

Metai	Žalias etilo spiritas	Degtinė, likeris	Vynas		Šampanas 1000 butelių	Alus	Putojantis vynuogių vynas	Nealkoholiniai gėrimai
			Vynuogių	Vaisių				
1990	1793	2943,0	748	-	10070	15017		
1991	1755	3547,0	705,0	531	8586	14121		
1992	1584	2696,0	624	682	7884	14258		
1993	1634	2355,0	278	584	7787	11638		
1994	1778	2166,0	70	491	9314	13529		
1995	1793	2943,0	1503	-	11704	15017		
1996	1652	2623,0	1230	966	-	10927		
1997	2642	2826,0	934	1089	-	11399		
1998	2135	2720,0	941	1622	-	14133		
1999	1424	1585,0	801	1716		15589		
2000	1341	854,2	169	1245	-	21049	234	8802
2001	1291	899,4	127	889	-	21935		
2002	1312	908,7	203	872	-	26885		
2003	1992	932,0	140	890	-	26417		
2004	2109	1067,7	249	983	-	26898		
2005	3121,3	1230,0	463	1055	-	28946	322	16977
2006	1396,0	1518,8	388	1161	-	29340	409	15222
2007	3848,8	1853,1	342	1374	-	28564	544	15214
2008	4889,7	1541,5	297	1371	-	29685	538	13672
2009	6483,0	1038,1	246	1233	-	27623	294	12561
2010		892,9	290	1370	-	29182	434	16169

Šaltinis: 1990-1994 m. LSM 1997:282; 1995-1999 LSM 2001:207; 2000-2004 LSM 2008:539; 2005—2010 LSM 2011:529). Degtinė, likeris nuo 2000 m. 100° alk.

Alkoholinių gėrimų suvartojimas, pradedant 1993 m., sparčiai didėjo, pralenkdamas didžiausius girtuoklystės 1980—1984 sovietiniais metais suvartotus kiekius. Pvz., 1984 m. parduota įvairių alkoholinių gėrimų 29 milijonai du šimtai penkiasdešimt šeši tūkstančiai dekalitrų, 2007 m. - 37 milijonai aštuoni šimtai vienuolika dekalitrų. Vienam gyventojui per 1984 m. teko 83,5, 2007 m. - 111,7 litro (4.2 lentelė).

Dėl 2008 m. prasidėjusios ekonomikos krizės ir sumažėjusios prekių paklausos vienos įmonės sumažino gamybos apimtį, kitos bankrutavo, atleisdamos darbuotojus. Iš valstybės sektoriaus taip pat buvo atleista daug. Susidarė didžiulė (apie 15 proc.) bedarbių armija. Statistikos duomenimis (LSM 2011:35), per dešimtmetį iš Lietuvos emigravo 204,7 tūkst. gyventojų, bet žymaus alkoholinių gėrimų vartojimo sumažėjimo nepastebėta. 1934—1935 m. ekonomikos krizės metu alkoholinių gėrimų parduota 25-28 proc. mažiau negu iki jos (2.4 lentelė). Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamento (NTAKD) duomenimis (metinis pranešimas 2011 m.), alkoholio produktų gamybai 2011 m. sausio 1 d. galiojo 95 licencijos, iš jų 71 - gaminti alų, 3 licencijos gaminti tabako gaminius ir 147 licencijos verstis didmenine prekyba alkoholiniais gėrimais.

NTAKD darbuotojos Gražinos Belian 2012 m. parengtos ataskaitos duomenimis, 2010 m. liepos 1 d. galiojo 17,7 tūkst. savivaldybių išduotų licencijų verstis mažmenine prekyba alkoholiniais gėrimais. Vien nuo 2001 m. tokių licencijų skaičius padidėjo 5,3 tūkst., arba 42,6 proc. (4,1 pav.). Palyginimui: Norvegijoje yra 260, Švedijoje 414 parduotuvių, kuriose galima nusipirkti stiprių alkoholinių gėrimų. (Gyventojų 2011 01 01 buvo: Norvegijoje 4,92, Švedijoje 9,42 mln.) Nepriklausomais moksliniais tyrimais įrodytas tiesioginis ryšys tarp prekybos alkoholiniais gėrimais vietų tankumo ir alkoholio vartojimo masto, šio vartojimo neigiamų padarinių (Belian G. 2012:1-4).

4.2 lentelė. Parduotų alkoholinių gėrimų kiekis

Metai	1000 dekalitrų					Litrais vienam gyventojui					Cigarečių vnt. vienam gyv.
	Deginė ir kiti spirito gaminiai	Vynas	Šampanas	Alus	Iš viso	Deginė irkt.	Vynas	Šampanas	Alus	Iš viso	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1984	4938,0	6913,0	867,0	16538,0	29256,0	14,09	19,73	2,47	47,20	83,50	
1985	4612,0	5641,0	875,0	13420,2	24548,0	13,07	15,98	2,48	38,03	69,56	-
1989	3390,0	2557,0	646,0	15430,0	22023,0	9,22	6,96	1,76	41,99	59,93	
1990	3007,0	1347,0	724,0	14197,0	19265,0	8,1	3,6	1,9	38,3	51,9	-
1992	2318,0	919,0	464,0	7987,0	11688,0	6,2	2,4	1,2	21,3	31,2	-
1995	2459,0	3188,0	1230,0	11712,0	18589,0	6,7	8,6	3,3	31,5	50,0	1402
2000	2315,0	3095,0	812,0	21167,0	27389,0	6,6	8,6	2,3	60,3	78,0	1336
2005	3224,0	3556,0	1640,0	28697,0	37117,0	9,4	10,4	4,8	83,8	108,4	1173

2007	3912,0	6506,0	-	27393,0	37811,0	11,6	19,2	-	80,9	111,7	1229
2008	4842,0	6272,0	-	26647,0	37761,0	14,4	18,6	-	79,2	111,7	1199
2009	3815,0	6203,0	-	26607,0	36625,0	11,4	18,5	-	79,4	109,3	804
2010	3397,0	6413,0	-	29268,0	39078,0	10,2	19,3	-	79,9	117,4	733

Dėl nuo 2007 m. pakeisto alkoholinių gėrimų klasifikavimo pateikiama antros ir trečios grafos šifruotė

Pavadinimas	Metai				Teko vienam gyventojui			
	2007	2008	2009	2010	2007	2008	2009	2010
Spirituoti alkoholiniai gėrimai	3912	4842	3815	3397	11,6	14,38	11,4	10,2
Tarp jų spirituoti gėrimai	3912	3898	3339	3094	11,6	11,58	10,0	9,3
Alkoholiniai kokteiliai	-	944	476	303	-	2,8	1,4	0,9
Vynas	2342	2244	2379	2448	6,9	6,7	7,1	7,4
Fermentuoti gėrimai	4164	4028	3824	3965	12,3	11,9	11,4	11,9

Šaltinis: 1990-1992 m. LSM 1994:269; 1995 m. LSM 2000:455; 2000 m. LSM 2003:471; 2005-2010 m. LSM 2011:553.

Per daugelį metų pasikeitė ir alkoholinių gėrimų struktūra. Pvz., 1927 m. bendras stiprių alkoholinių gėrimų kiekis sudarė apie 35 proc., 1937 m. - 25,2 proc., 1984 m. - 17,0 proc., 2007 m. tik 10,3 proc. Šiuo metu daugiausia išgeriama silpnų (alaus ir kt.) alkoholinių gėrimų, bet ir nuo jų nejučiomis tampama alkoholiku.

Ekonomikoje ir apskritai literatūroje kalbant apie alkoholinių gėrimų suvartojimą minimas tik perskaičiuotas į gryną (100°) alkoholis.

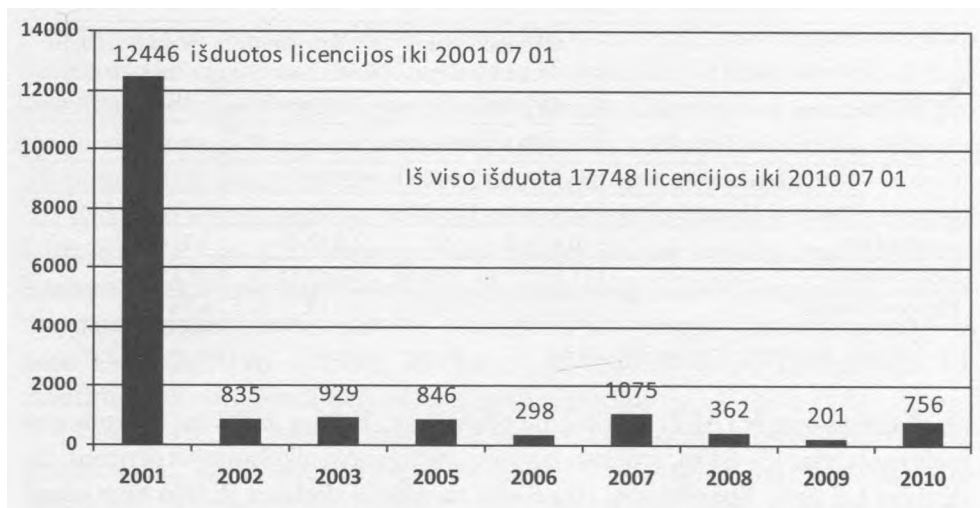
Diagramoje (4.2 pav.) pateikiami parduotų (suvartotų) alkoholinių gėrimų kiekiai, perskaičiuoti į gryną (100°) alkoholį. Pvz., gryno alkoholio vienam Lietuvos gyventojui per metus teko: 1939 m. - 1,05, 1980 m. - 10,9, 1984 m. - 11,0, 2007 m. - 11,4 litro (Lietuvoje suvartotas alkoholinių gėrimų kiekis dalomas iš bendro gyventojų skaičiaus, tuo tarpu pagal Europos Sąjungos metodiką iš bendro gyventojų skaičiaus minusuojami 0-15 m. amžiaus vaikai ir tik tada apskaičiuojama, kiek teko alkoholinių gėrimų vienam gyventojui. Taip gaunami tikslesni, bet didesni kiekiai)*.

Pasaulinės sveikatos organizacijos (PSO) duomenimis, pagal alkoholio suvartojimą ir jo padarytą žalą Lietuva kartu su kitomis Vidurio ir Rytų Europos valstybėmis - Latvija, Estija, Baltarusija, Moldova, Ukraina, Vengrija- priskiriama didžiausios rizikos grupei Europoje (4.3 lentelė). Manoma, kad šioje grupėje apie trečdalį suvartojamo alkoholio nepatenka į oficialią statistiką (Belian G. 2012:1).

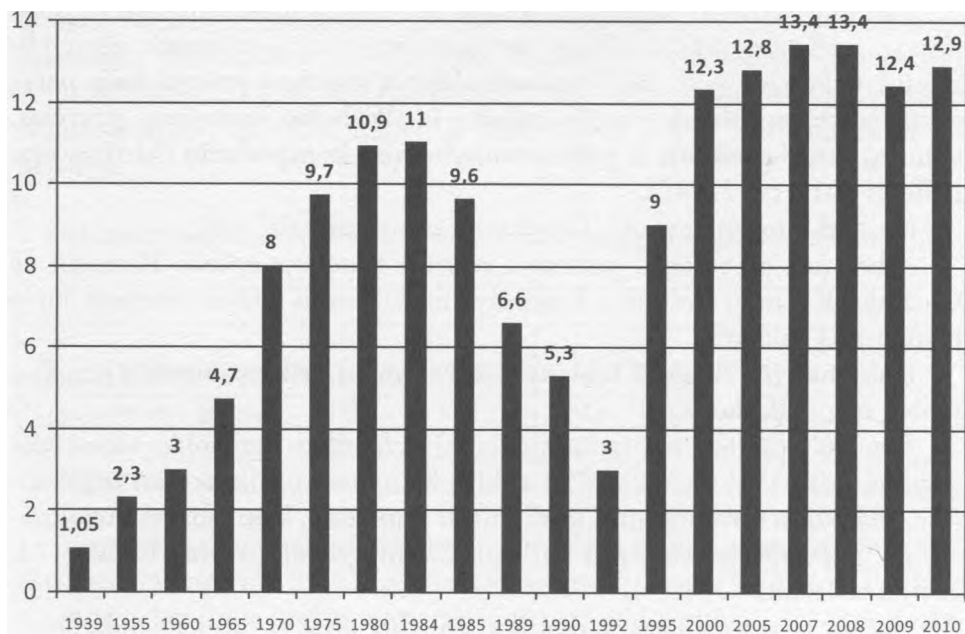
PSO rekomenduoja valstybėms neperžengti 7 litrų ribos vienam suaugusiam gyventojui. Jei vienam gyventojui per metus tenka 8 litrai gryno alkoholio (100°), valstybė praranda 6 proc. bendrojo nacionalinio produkto (BNP). 2007 m. buvo prarasta apie 10 proc. BNP, o 2010 m. - apie 8,5 proc.

* Tokius duomenis rengia ir Lietuvos statistikos departamentas.

4.1 pav. Savivaldybių išduotos licenzijos verstis mažmenine prekyba alkoholiniais gėrimais

4.2 pav. Alkoholinių gėrimų (100°) parduota per metus vienam gyventojui (litrų)

Pastaba: kiekiai diagramoje 2000—2010 m. apskaičiuoti minusavus 0-15 m. amžiaus vaikus.

4.3 lentelė. 2009 m. suvartoto gryno alkoholio kiekis skirtinguose Europos regionuose¹

Regionas	Alkoholio kiekis teko vienam gyventojui litrų		Alkoholio vartojimo rizika balais	Vienam rizikos balui tenka alkoholio litrų ²
	Legalus	Nelegalus		
Centrinė - Rytų ir Rytinė Europa	14,5(1,7)	2,5 (0,8)	2,9 (0,3)	5,0
Centrinė - Vakarų ir Vakarų Europa	12,4 (0,8)	1,0 (0,5)	1,5 (0,9)	8,27
Šiaurės šalys	10,4(1,9)	1,9 (0,3)	2,8 (0,4)	3,71
Pietų Europa	11,2(1,7)	2,0 (0,5)	1,1 (0,3)	10,18
Europos Sąjunga	12,2(1,3)	1,6 (0,6)	1,9 (0,7)	6,53

Šaltinis: Anderson P. ir kt. 2012:12.

Kaip rašoma NTAKD metiniame pranešime, 2004 ir 2008 m. atliktais tyrimais nustatyta: 15-64 m. amžiaus žmonių, vartojančių alkoholinius gėrimus, padaugėjo 1,8 proc. Sparčiausiai alkoholio vartotojų skaičius didėjo tarp jaunimo (15-34 m. amžiaus) - 4,3 proc., iš jų vyrų - 2,9 proc., moterų - 5,9 proc.

Panaši ir vartojančių tabako gaminius būklė. Apskritai 15-64 m. amžiaus rūkančiųjų skaičius per 2004—2008 m. padidėjo 0,2 proc., iš jų vyrų sumažėjo 6,6 proc., moterų padidėjo 5,9 proc.

Kiekvienais metais Švietimo ir mokslo ministerija renka informaciją, susijusią su psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos priemonių įgyvendinimu švietimo įstaigose. 2010 m. savivaldybių švietimo įstaigos kaip pačią aktualiausią problemą įvardijo tabako ir alkoholio vartojimą, patyčias, smurtą, skurdą šeimoje ir priklausomybę nuo kompiuterio (Metinis pranešimas 2011:19, 27, 49).

Michael Gossop knygoje „Gyvenimas su narkotikais“ rašo:

„Abejotina garbė tapti pirmuoju rūkoriaus Europoje atiteko Rodrigui de Cheresiu, Kristupo Kolumbo bendražygiui. Už tai jis keliems metams buvo pasodintas į kalėjimą.“

Rūkymas yra vienas iš labiausiai sukeliančių priklausomybes įpročių, labiau negu alkoholis.

Deganti cigaretė - miniatiūrinis chemijos fabrikas. Penkiolika tabako pagrindinių dalių išskiria apie 4720 atskirų komponentų. Jie skiriasi pagal augalo, nuo kurio buvo nuskinti lapai, rūšį ir nuo būdo, kaip tabakas buvo ruošiamas. Stiprioje cigaretėje gali būti apie 20 miligramų nikotino (Gossop M. 2001:152-172).

Nikotinas yra galingas narkotikas. Mirtina dozė - 50—150 miligramų. Cigarečių dūmuose yra dvigubai daugiau anglies dvideginio, negu labiausiai užterštose miesto gatvėse.

¹ Skliausteliuose galima paklaida (1).

² Apskaičiuota autoriaus.

Rūkymas yra tiesioginė daugelio ligų priežastis. Plaučių vėžys, lėtinis bronchitas - žinomiausios rūkymo sukeltos ligos. Nustatyta, kad išbuvus vieną valandą prirūkytoje patalpoje, nuodingų medžiagų gaunama tiek pat, kaip surūkius 1-3 cigaretes. Rūkorius tik apie 15 proc. dūmų įkvepia, o likusi dalis patenka į aplinką. Kvėpavimas tabako dūmais užterštu oru vadinamas pasyviu rūkymu. Dėl ilgalaikio pasyvaus rūkymo sveikatos sutrikimų turi apie 70 proc. vaikų. Rūkymas ypač pavojingas nėščioms moterims.

Rūkoriai sukelia gaisrus, sunaikinamas turtas. Lietuvoje kasmet gaisruose žūsta nuo 203 iki 320 žmonių. Nuo tabako dūmų sukeltų ligų Lietuvoje kasmet miršta apie penkis tūkstančius žmonių. LSM duomenimis, cigarečių parduodama kasmet mažiau, pvz., 1995 m. vienam Lietuvos gyventojui teko 1402, 2000 m. - 1336, 2009 m. - 804, 2010 m. — 733 cigaretės. Tik neaišku, kiek surūkoma nelegaliai įsigytų cigarečių.

Vartant 1918-1940 metų spaudą matyti, kaip to meto Lietuvos bažnyčia, intelektualai, visuomeninių organizacijų, valdžios atstovai nerimavo dėl plintančio alkoholizmo ir jaunosios kartos išsaugojimo. Buvo siekiama įgyvendinti visišką abstinenciją. 1934 m. Baudžiamajame statute parašyta, kad alkoholinius gėrimus draudžiama parduoti moksleiviams, asmenims iki 18 m., vilkintiems valstybinę uniformą, taip pat ir įstaigų darbuotojams (Baudžiamasis statutas 1934:650). Tačiau dabartinėje nepriklausomoje Lietuvoje padėtis kitokia. Seimas ir Vyriausybė pasidavė kapitalo įtakai, nesiėmė veiksmingų priemonių plintančiam alkoholizmui, augančiam moraliniam nuosmukiui, stumiančiam tautą į pražūtį, sustabdyti. Kaip didėjo alkoholinių gėrimų ir tabako gaminių apyvarta, matyti iš LSM (2009 m., p. 533) duomenų 4.4 lentelėje.

4.4 lentelė. Mažmeninės prekybos įmonių apyvarta pagal prekių grupes (milijonais litų)

	Metai				Padidėjo	
	2002		2007		%	Kartu
Apyvarta be PVM. Iš viso	10492,8	100%	19129,1	100%	82,3	1,82
Iš jų alkoholiniai gėrimai	1276,4	12,2	2534,6	13,3	98,6	1,99
Kiti gėrimai	204,6	1,9	404,6	2,1	97,8	1,98
Tabako gaminiai	246,1	2,3	623,1	3,3	153,2	2,53

Iš pateiktų duomenų matyti, kad alkoholinių gėrimų apyvarta per penkerius metus išaugo net 98,6 proc., tabako gaminių - net 153,2 proc. Padidėjo ir santykis bendroje prekių apyvartoje: alkoholinių gėrimų — 1,1 proc., tabako - 1 proc. Tai rodo, kad alkoholinių gėrimų prekyba augo sparčiau negu kitų prekių. Tabako gaminių apyvarta padidėjo net pustrėčio karto, palyginti su 2002 m. Apyvarta galėjo išaugti ir dėl padidėjusių kainų.

SVAIGALŲ VARTOJIMO KAINA

*Kaltas ne tas, kuris nusideda,
o tas, kuris nedavė nusidėjusiam šviesos.*

Viktoras Hugo (1802-1885).

„1998 metų Rusijoje apsigimimų skaičiai tiesiog sukrečiantys. Oficialūs duomenys rodo, kad nenormalių vaikų gimė 37,5 proc. O labiausiai girtaujančiuose rajonuose, tokiuose kaip Novokuzneckas, nenormalių vaikų siekia 60 proc. Visi jie ne girtuoklių ir alkoholikų, bet paprastų „normaliai išgeriančių“ ... Alkoholis plius tabakas - tai greita ir užtikrinta mirtis. Medikai teigia, kad 60 proc. vyrų miršta nuo širdies ir kraujagyslių susirgimų, t. y. nuo alkoholio ir tabako... Statistika teigia, kad tarp šlubuojančių 75-90 proc. yra rūkoriai“. Manau, skaitytojas pagalvos, kodėl neprasigeria prancūzai, italai... Mokslas aiškina taip: „Kiekvieno žmogaus organizme gaminasi specialūs fermentai, neutralizuojantys patekusį į organizmą alkoholį. Daug šio fermento gamina organizmai žmonių, gyvenančių šiltuose kraštuose ir tūkstantmečius vartojančių vynuoges. Šiaurės kraštų gyventojų organizmuose fermentai beveik nesigamina arba gaminasi labai mažai. Metinei temperatūrai sumažėjus penkiais laipsniais, mirtingumas nuo alkoholio išauga 10 kartų. Štai kodėl nuo alkoholio išnyko dešimtys mažų Sibiro šiaurės ir tolimųjų rytų tautelių“ (Ždanovas V. 2008:XXI a.).

Vartodamas alkoholinius gėrimus, žmogus rizikuoja. Rizikos dydis priklauso ne tik nuo suvartoto alkoholio kiekio, bet ir klimato, kuriame žmogus gyvena (PSO duomenys 4.3 lentelė).

Pirmajame blaivaus jaunimo ugdymo kongrese (1931 01 04) VDU prof. P. Juodakis (1872-1940 m.) priminė: „Žmonių mirtingumas dėl alkoholio padidėja net 35 proc., nužudymų - 17-38 proc.“

„JAV 70 proc. nusikaltėlių, kaltinamų žmogžudystėmis ir sumušimais, nusikaltimus įvykdo būdami apsvaigę nuo alkoholio, 50 proc. muštynių tarp šeimos narių bei pasikėsinimų nužudyti namuose taip pat kyla dėl alkoholio“ (Brownlee Nick 2006:57). Lietuvoje apie 80 proc. konfliktų šeimose sukelia neblaivūs asmenys.

Alkoholinių gėrimų, rūkalų ir kitų svaigalų vartotojai brangiai už tai sumoka, ir ne tik tai jie, bet ir artimieji, o svarbiausia — jų palikuonys: vaikai, anūkai, proanūkiai, kurie net nenutuokia, kodėl gimė invalidais, vienokiu ar kitokiu būdu suluošinti. Žmonės dėl svaigalų vartojimo ne tik patys žūsta avarijose, gaisruose, nuskęsta ar apsinuodija narkotinėmis medžiagomis, bet užkrauna didelę ekonominę, psichologinę ir moralinę naštą blaiviajai visuomenės daliai, valstybei.

Didėjant svaigalų suvartojimui, atitinkamai didėja ir atsitiktinių mir-

čių, susirgimų piktybiniais navikais, venerinėmis ir kitomis ligomis, anks-tyvų mirčių. Pvz., 1932-1938 m. apsinuodiję alkoholiu mirė 115 žmonių, per tokį pat laiką 2002-2008 m. - 3134 žmonės (4.5 lentelė); avarijose dėl neblaivių asmenų kaltės 1990—2009 m. žuvo 2297 ir 22 850 žmonių sužeis-ta. Iš viso 1990-2009 m. žuvo 14 837, sužeisti 123 693 žmonės.

Pedagogas J. Danilevičius tyrinėjo nepažangių vaikų prigimtį. Jis ke-lis dešimtmečius rinko duomenis apie 3,5 tūkst. Lietuvos vaikų ir apskai-čiavo, kad 78 proc. nepažangių vaikų augo šeimose, kur bent vienas tėvų nesaikingai vartojo alkoholį. Daugiau nei pusės šių vaikų seneliai irgi girtavo. Salia teiginio ir pavyzdys. Į Aulelių vaikų globos namus pateko šeši vienos šeimos vaikai. Abu tėvai - alkoholikai. Visiems jų vaikams diagnozuota kokia nors negalia... (Kontrimavičius T. 2005:6).

Daugelis mano, kad neįmanoma gyventi nevartojant alkoholinių gėrimų. Pateiksiu keletą kitokių pavyzdžių.

Arkivyskupas prof. dr. Mečislovas Reinys (1884-1953) rašė: „...1925-1926 m. teko būti užsienio reikalų ministriu, kelti diplomatams pietus, vaka-rienes ir kviečiamas dalyvauti pokyliuose... ir rodos... visiškai negalima išvengti svaigalų. Praktika parodė, jog galima.

1926 m. gegužės 16 d. buvau konsekruotas vyskupu. Reikėjo kelti iškilmingus pietus. Juose dalyvavo Respublikos prezidentas Aleksandras Stulginskis su visu mi-nisteriu kabinetu, diplomatinis ir konsulinis korpusai, daug šviesuomenės. Jokių svaigalų per pietus nebuvo ir naminės giros nebuvo. Gal toks žygis buvo per daug drąsus, nežinau, kaip kam patiko, bet jam besiruošdamas buvau gavęs Respubli-kos prezidento sutikimą. Man rūpėjo sudaryti precedentą, kad iškilmingi pietūs būtų be jokių svaigalų...

Kas pažiūri iš perspektyvos, ką neša svaigalai tautoms, tas negali būti jų šali-ninkas“ (Matusas J. 1933:14-17).

Prof. Petras Avižonis rašė: „Iš gimnazijos laikų negeriu ir per savo vestuvių vaišes nė lašo neišgėriau; tai buvo prieš 32 m. Žinoma, pasitaiko būti puotose, kur geriama. Per rusų-japonų ir ypačiai per Didįjį karą tarnavau fronte, tokiose įstaigose, kur retą savaitę kartais net retą dieną nebūdavo svečių ir jiems vaišių iki pasigėrimo. Mano šeimoje nei per vaikų krikštynas, nei šiaip kuria proga sve-čiams niekuomet nebūdavo duodama jokio svaiginamo gėralo. Neturime nei tam reikalui indų (stiklelių ir kt.)...

Jokio ypatingo reagavimo nei svečiuos, nei namie iš svečių neteko pastebėti... “ (Matusas J. 1933:21-22).

Prof. Mykolas Marcinkevičius (1892-1987) — gydytojas, terapeutas, akad. prof. A. Marcinkevičiaus ir gyd. Almos Marcinkevičiūtės-Bernadišienės tėvas, yra paskelbęs daug straipsnių, parašęs keletą knygų (su kt.) medicinos tema-tika, taip pat publikavęs nemažai straipsnių apie blaivybę, kuri buvo tapusi šeimos gyvenimo būdu. Apie tai, kaip teorija nesiskyrė nuo praktikos, prisi-mena duktė Alma.

„Mano tėvas Mykolas Marcinkevičius dirbo vidaus ir vaikų ligų gydytoju

Rokiškyje, Linkuvoje, Panevėžyje, o vėliau Vilniuje Vidaus ligų propedeutiką dėstė Vilniaus universitete.

Prisimenu, kad tėvas aktyviai kovojo prieš alkoholį.

Panevėžyje 1942 m. vienas to meto laikraščio numeris tėvo iniciatyva buvo išleistas kovai prieš alkoholį. Tuo klausimu tėvas artimai bendradarbiavo su vyskupu Kazimieru Paltaroku. Vyskupas dažnai pas mus ateidavo aptarti šiuos klausimus.

Prisimenu, kad Panevėžyje Ramygalos g. buvusiam žydų hebrajų gimnazijos pastate buvo surengta paroda prieš alkoholį. Aš tuo metu Panevėžyje lankiau gimnaziją. Žinau, kad toje parodoje budėjo gimnazistai berniukai ir mes, mergaičių gimnazijos mokinės.

1943 m. tėvo tėviškėje - Andrioniškyje (netoli Anykščių) gyvenantis jo brolis Juozapas ruošė dukrai vestuves.

Kviesti į savo vestuves į Panevėžį atvažiavo pati Ancitutė. Tėvas sutiko su visa savo šeima dalyvauti, jeigu vaišėse nebus nei degtinės, nei samagono.

Jaunoji sutiko. Taigi mes siauruoju geležinkeliu Panevėžys—Švenčionėliai važiovome į Andrioniškį.

Vestuvėse dalyvavo per 100 žmonių. Buvo smagu. Degtinės nebuvo. Girtų nebuvo.

Mūsų namuose irgi alkoholiu svečių niekad nevaišindavo ir tėvas niekad jo neragaudavo.

Tiek mano prisiminimų

4.5 lentelė. Atsitiktinės mirtys

Metai	Nusižudė	Nužudė	Nusinuodijo alkoholiu	Paskendo	Žuvo autoįvykiuose		Žuvo gaisruose		Žuvo gamyboje
					Iš viso	Iš jų dėl neblaivių asmenų kaltės	Iš viso	Iš jų dėl rūkalių kaltės	
1935	203	93	15	-	-	-	27		
1937	220	132	25	247	-	-	48		
1938	260	139	13	250			57		
1939	231	130	19	221			38		
1989	1001	218	161	416	942		89		181
1990	969	281		414	933	173	150		
1995	1694	434	738	597	672	117	320		99
2000	1631	345	344	362	769	84	207	104	66
2005	1319	314	454	390	885	121	298	127	118
2007	1025	242	483	381	877	98	298	120	98
2008	1111	248	462	322	600	63	270	116	77
2009	1138	199	344	298	457	42	203	84	48
2010	1018	172	310	319	372	63	233	86	49

Šaltinis: 1935-1939 m. LSM 1940:35.

1989 m. LSM 1990:18; 1990-1995 m. LSM 2001:44-46; 2000-2009 m. LSM 2010:54.

Autoinspekcijos duomenys apie žuvusius dėl neblaivių asmenų kaltės.

2010 m. sužalo 389 žmonės. Šaltinis: LSM 2011:35.

4.6 lentelė. Atsitiktinės mirtys 100 tūkst. gyventojų

Metai	Nusižudė	Nužudė	Nusimudijo alkoholiu	Nuskendo	Žuvo autoįvykiuose		Žuvo gaisruose		Žuvo gamyboje
					Iš viso	Iš jų dėl neblaivių asmenų kaltės	Iš viso	Iš jų dėl rūkalių kaltės	
1935	8,1	3,7	0,6	-	-	-	1,08	-	-
1937	9,0	5,0	1,0	9,68	-	-	1,88	-	-
1938	8,0	5,0	0,5	9,71	-	-	2,21	-	-
1939	8,0	4,5	0,66	7,67	-	-	1,32	-	-
1989	27,1	5,7	4,38	11,32	25,63	-	2,42	-	4,92
1990	26,0	7,5	-	11,20	25,26	4,68	4,06	-	-
1995	45,6	11,0	20,3	16,4	18,45	3,21	3,78	-	2,72
2000	46,6	9,9	9,8	10,3	22,0	2,39	5,89	2,96	1,88
2005	38,6	9,2	13,3	11,4	25,9	3,53	8,70	3,71	3,44
2007	30,4	7,2	14,3	11,3	26,0	2,89	8,80	3,55	2,89
2008	33,1	7,4	13,8	9,6	17,9	1,87	6,03	3,45	2,28
2009	34,1	6,0	10,3	8,9	13,7	1,35	6,00	2,51	1,40
2010	31,0	5,2	9,4	8,7	11,3	1,91	7,00	2,6	1,40

Savižudybės. Girtaujantys ar narkotikus vartojantys žmonės greičiau palūžta, ištikus stresui, pasiduoda depresijai, žudosi. 1918-1940 m. nepriklausomoje Lietuvoje mažiau buvo girtaujama, žmonės buvo religingi, mažiau žudėsi. LSM duomenimis, 1930—1939 m. kasmet vidutiniškai nusižudydavo 227 žmonės, tuo tarpu 2000—2008 m. nusižudė po 1340 žmonių, t. y. 5,9 karto daugiau negu 1930—1939 m.

Nužudymai. 1935—1939 m. iš viso buvo nužudyta 614 žmonių, 2005-2009 m. - 1493, vidutiniškai per metus - 122,8 ir 298,6. 2010 m. gruodžio 1 d. „Lietuvos rytas“ Nr. 275 rašė: „Lietuvoje žudoma dažniausiai... 2002-2008 m. Per šį laikotarpį 100 tūkst. gyventojų žmogžudysčių teko: Lietuvoje - 8,76, Estijoje - 6,6 Lenkijoje - 1,29, Bulgarijoje, Čekijoje, Suomijoje - 2—3. Kitose Europos šalyse - mažiau nei dvi žmogžudystės“.

Žūtys gaisruose. 1935-1939 m. gaisruose žuvo 186 žmonės, 2005-2009 m. - 1376. Vidutiniškai per metus - 37 ir 275,2 žmonės. 40 proc. gaisrų kilo dėl rūkalių kaltės.

Sergamumas. Gausėja susirgimų piktybiniais navikais. Pvz., 1990 m. pirmą kartą užregistruota 10 347, 2009 m. - jau 16 603 žmonės, t.y. 60,46 proc. daugiau.

4.7 lentelė. Sergamumas piktybiniais navikais (LSM 2009, p. 79)

	Metai								
	1990	1995	2000	2001	2002	2003	2005*	2009	2010
Pirmą kartą užregistruoti	10347	11723	14039	14060	14483	15103	16124	17802	15701
Iš viso sergančiųjų	41865	47035	60351	62160	62880	63541	68020		
Tenka 100 tukst. gyventojų									
Pirmą kartą užregistruoti	279,8	323,0	401,2	403,9	417,5	437,2	470,8	533,1	477,7
Iš viso sergančiųjų	1130,9	1301,0	1730,7	1788,5	1816,0	1844,0	1998,7		

Didėja sergančiųjų venerinėmis ligomis skaičius. LSM (2011:82) duomenimis, užregistruota žmogaus imunodeficito (ŽIV) nešiotų 2000 m. - 65, 2009 m. - 180, iš viso 2000-2010 m. užregistruota 1533 naujų (ŽIV) nešiotų. AIDS diagnozuota 246 žmonių, nuo AIDS mirė 99 žmonės (4.8 lent.).

Didėja ir sergančiųjų kitomis ligomis skaičius: 457 sergantys 1990 m. gydėsi nuo alkoholinių psichozų, 2008 m. - jau 3758, nuo priklausomybės alkoholiui - atitinkamai 54 193 ir 59 773 žmonės. 1990 m. sergančiųjų narkomanija buvo 493, 2008 m. — jau 5809, t.y. 11,8 karto daugiau negu 1990 m. (4.9 lentelė).

4.8 lentelė. Užkrečiamųjų ligų ir AIDS centro duomenys

Tekstas	1988-1999 m.	2000-2004 m.	2005-2009 m.	2010 m.
Diagnozuota AIDS	30	56	157	33
Mirė nuo AIDS	10	28	53	18

Šaltinis: LSM 2011:82.

4.9 lentelė. Gydėsi asmenys vartojantys alkoholį ir kitas psichoaktyvias medžiagas psichikos, elgesio sutrikimus (1990—2000 m. LSM 2006:128; 2005—2009 m. LSM 2010:55).

Metai	Gydėsi nuo		Teko 100 tukst. gyvent, besigydančių nuo		Gydėsi nuo	
	alkoholinės psichozės	lėtinio alkoholizmo	alkoholinės psichozės	lėtinio alkoholizmo	narkotinių medžiagų vartojimo	Teko 100 tukst. gyventojų
1990	457	54193	12,2	1450,4	493	13,2
1995	1994	52149	53,7	1403,8	924	24,9
2000	2065	63905	59,2	1832,7	3573	101,0
2005	3077	60253	90,4	1770,4	5371	157,8
2007	3747	59903	111,3	1779,5	5715	169,8
2008	3758	59773	112,2	1784,3	5899	173,4
2009	3473	57445	104,3	1725,6	5954	178,9
2010	3349	55362	103,2	1706,3	6057	186,7

Daugėja invalidų. Lietuvoje gyventojų skaičius sparčiai mažėja, tačiau invalidų armija didėja. Kasmet po keliolika ar keliasdešimt tūkstančių darbingo amžiaus žmonių pripažįstami invalidais. LSM duomenimis (2009:85), darbingo amžiaus žmonių pirmą kartą pripažinta invalidais: 2006 m. - 20 169, 2007 m. - 25 557, 2008 m. - 26 649. Kasmet apie porą tūkstančių vaikų iki 15 m. pripažįstami neįgaliaisiais: 1995 m. - 1962, 2000 m. - 1652, 2008 m. — 2243 vaikai, daugiausia dėl apsigimimų, psichikos ir elgesio sutrikimų, nervų sistemos ligų. Suaugusieji pripažįstami invalidais dėl piktybinių navikų, elgesio, psichikos sutrikimų. 2010 m. gegužės 21d. televizijos laidoje „Panorama“ pranešė, kad Lietuvoje užregistruota 250 tūkst. neįgaliųjų arba 7 proc. gyventojų.

Sparčiai augo išlaidos socialinės apsaugos išmokoms ir paslaugoms. 2007 m. buvo išleista 6 milijardais 583 milijonais 700 tūkstančių litų daugiau negu 2000 m. arba 93,87 proc. daugiau. Išlaidos ligos ir sveikatos priežiūrai per 7 metus padidėjo net 102,2 proc., neįgaliųjų išlaikymo išlaidos - net 2,4 karto (4.9. lentelė).

4.10 lentelė. Išlaidos socialinės apsaugos išmokoms ir paslaugoms

	Metai		Padidėjo
	2000	2007	
Iš viso mln. litų	7013,5	13758,1	93,87 proc.
Ligos ir sveikatos priežiūrai	2090,9	4228,2	102,2 proc.
Negalia	591,4	1424,6	2,4 karto
Senatvė	3065,2	5951,3	94,2 proc.

Šaltinis: LSM 2009:96.

Didėja žmonių mirtingumas. 1918-1940 m. nepriklausomoje Lietuvoje mirtingumas buvo didelis. Tada daug vaikų iki vienerių metų mirdavo. LSM duomenimis, 1939 m. 1000 gimusių kūdikių teko 121,7 mirusiojo, tuo tarpu 1993 m. — 15,6, 1994 m. — 13,9. Bendras gyventojų mirtingumas 1926 m. buvo — 16,8, 1938 m. — 12,6. Mažas gyventojų mirtingumas buvo sovietmečiu: 1960 m. - 7,9, 1985 m. - 11,1. Lietuvai atgavus nepriklausomybę, mirtingumas sparčiai ėmė didėti - 2007 m. 1000 gyventojų teko 13,5 mirusiojo (4.11 lentelė).

Sparčiai mažėja gimstamumas. 1925 m. 1000 gyventojų gimstamumas buvo 28,9 kūdikiai, 1939 m. - 22,4; sovietmečiu mažėjo ir buvo mažiausias: 1989 m. — 15,4. Lietuvai atgavus nepriklausomybę, gimstamumas mažėjo — 2005 m. buvo tik 8,9 tūkstančiui gyventojų.

Gyventojų prieaugis, pradėjęs mažėti sovietmečiu, sparčiai mažėjo ir Lietuvai atgavus nepriklausomybę. 1995 m. buvo jau minusinis. 2005-2006 m. po 13,3 tūkst. mirė daugiau negu gimė. 1000 gyventojų 3,9 kūdikio gimė mažiau negu mirė. Toks minusinis „prieaugis“ buvo didžiausias Europoje.

1955 m. lapkričio 23 d. TSRS Aukščiausiosios Tarybos nutarimu leista daryti abortus — žudyti negimusius kūdikius. Sovietmečiu pradėtas masinis negimusių kūdikių žudymas tęsėsi ir atgavus nepriklausomybę. Sovietmečiu vien per 1985 m. padaryta 58,3 tūkst. abortų, 1990 m. - 48,7 tūkst., 2008 m. - 14,2 tūkst.

Labai padidėjo mirtingumas dėl kraujotakos sistemos ligų. Pvz., 1938 m. 100 tūkst. gyventojų mirusių teko 23; 2008 m. - jau 703,5; 30,5 karto padidėjo sergamumas piktybiniais navikais: 1939 m. 100 tūkst. gyv. teko 46 mirusieji, 2008 m. - 246,2, padidėjo 5 kartus, o palyginti su 1989 m. - 35,2 proc.

Asocialios šeimos. Tai girtaujančiųjų šeimos. 1995 m. jų buvo 9,5 tūkst., jose - 25,6 tūkst. vaikų. 2008 m. asocialių šeimų buvo 11,4 tūkst., jose - 25,5 tūkst. vaikų. Kas tryliktas beglobis vaikas - našlaitis, kiti turi tėvus, kurie nesirūpina vaikais.

4.11 lentelė. Gimstamumas, mirtingumas, prieaugis

Metai	Tūkstančiais						1000 gyventojų teko		
	Gimė			Mirė	Prieaugis	Padaryta abortų	Gimusių	Mirusių	Prieaugio
	Iš viso	Iš jų nesantuokinių	%						
1925	63,6	3,8	0,60	37,2	26,6	-	28,9	16,8	12,1
1930	64,2	4,3	0,67	37,1	27,0	-	27,4	15,9	11,5
1935	57,69	4,1	0,70	34,6	23,4	0,3	23,4	14,0	9,4
1937	56,4	3,9	0,69	33,3	23,1	0,2	22,3	13,2	9,1
1938	58,0	3,9	0,67	32,3	25,47	0,2	22,7	12,6	10,1
1939*	54,2	3,3*	0,61	33,0	21,2	-	22,4	13,6	8,8
1960	62,5			21,6	40,6	-	22,5	7,8	14,7
1970	55,5	-	-	28,0	27,5	-	17,6	8,9	8,7
1980	51,8	3,2	6,3	35,0	16,8	45,2	15,1	10,5	4,6
1985	58,5		-	38,2	20,3	42,0	16,5	11,1	5,4
1989	55,8	3,7	6,7	38,2	17,6	30,8	15,1	10,3	4,8
1990	56,4	5,2	12,6	39,7	16,7	27,9	15,1	10,6	4,5
1995	41,2	5,2	12,6	45,3	-4,1	31,1	11,1	12,2	-1,1
2000	34,1	7,7	22,6	38,8	-4,7	23,7	9,8	11,1	-1,3
2005	30,5	8,9	28,4	43,8	-13,3	15,9	8,9	12,8	-3,9
2006	31,2	9,3	29,6	44,8	-13,5	15,0	9,2	13,2	-4,0
2007	32,3	9,4	29,2	45,6	-13,3	14,7	9,6	13,5	-3,9
2008	35,1	10,0	28,5	43,8	-8,4	14,2	10,5	13,1	-2,6
2009	36,7	10,3	27,9	42,0	-5,3	12,8	11	12,6	-1,6
2010	35,6	10,2	28,7	42,1	-6,5	11,6	10,8	12,8	-2,0

Šaltinis: 1925-1938 m. LSM 1940:17; 1939-1999 m. LSM 2001:37; 2000-2009 m. LSM 2010:43-47; 2010 LSM 2011:45.

* Pastaba: Be Klaipėdos ir Vilniaus krašto.

*Alkoholis — žmonių susinaikinimo priemonė.
Žiauri ir efektyvi.*

Akademikas Fiodorovas Uglovas (1905–2008)

Paskelbus nepriklausomybę, VMV BS organizuojamos įspūdingos šventės nuvilnijo per visą Lietuvą. Jų būta Adutiškyje, Druskininkuose, Kėdainiuose, Leipalingyje, Merkinėje, Palangoje, Panevėžyje ir kt. Kone visur sekmadieniais buvo rengiamos specialios blaivybei skirtos šventės, dėkojama Dievui už atgautą nepriklausomybę ir prašoma padėti sukurti gražią, blaivią Lietuvą. Švenčių metu buvo kuriamos blaivybės Gyvojo rožinio brolijos, renkami žmonių pasižadėjimai negerti, nerūkyti, nevartoti jokių narkotikų. Per šventes į blaivybės Gyvojo rožinio brolijas įstodavo per 100 ir daugiau žmonių. Vien Valio Viršilos iniciatyva Skuodo dekanate buvo apie 1300 blaivybės brolijos narių.

Manyta, kad Lietuvai atgavus nepriklausomybę, VMV BS apims visą Lietuvą, įsisteigs gausybė skyrių, žmonės aktyviai įsitrauks į kovą prieš svetimųjų atneštą bjaurų įprotį svaigintis alkoholiu ar narkotikais, kurs naują, gražią, turinčią prasmingas tradicijas sveikų žmonių Lietuvą. Tam, rodos, buvo gerai pasirengta. Kone kiekviename mieste, rajone buvo įsteigti VMV BS skyriai.

Deja, posovietinė visuomenė VMV BS paskelbtus šūkius, idėjas sutiko abejingai, net pasyviai. Miestuose ir rajonuose įsteigti skyriai nesugebėjo pritraukti žmonių. Pirmaisiais nepriklausomybės metais politinė situacija Lietuvoje buvo įtempta, ypač iki 1991 m. rugpjūčio pabaigos, kai rugsėjo 2 d. JAV pripažino Lietuvos nepriklausomybę, o SSRS valstybės taryba savo pirmu potvarkiu priėmė Aktą (1991 m. rugsėjo 6 d.) apie Lietuvos, Latvijos ir Estijos valstybių nepriklausomybės pripažinimą (Pustobajevs M. 2010:260). Iki to laiko vyko Maskvos paskelbta ekonominė blokada Lietuvai: gatvėse patruliavo sovietų tankai, šarvuotos mašinos, jose - moderniais ginklais ginkluoti sovietų kariai, diriguojami sovietų armijos generolų. Maskva intensyviai rengėsi užgniaužti Lietuvos nepriklausomybę. VMV BS žmonės dirbo savo darbą, dalyvaudavo Vyriausybės rengiamuose beginkliuose budėjimuose prie svarbių pastatų, taryba reguliariai rinkdavosi į posėdžius, rengė įvairias antialkoholines priemones.

1990 m. gegužės 10 d. VMV BS vadovai Nepriklausomybės aikštėje Vilniuje surengė mitingą, kurio dalyviai kreipėsi į Lietuvos visuomenę, prašydami blokados metu susilaikyti nuo svaigalų. 1990 m. gruodžio 4 d. VMV BS tarybos prezidiumas raštu kreipėsi į kardinolą V. Sladkevičių, vyskupus, kunigus, prašydamas paveikti tikinčiuosius, kad šermenyse nebūtų geriama alkoholiniai gėrimai (pasirašė J. Kančys, kun. A. Keina ir J. Kvederaitis). 1990 m. gruodžio 30 d. Vyskupų konferencijos nutarimu 1991 metai buvo paskelbti Šeimos metais.

Svarbiausia VMV BS surengta antialkoholinė priemonė 1990 m. — kryžiaus nešimo akcija į Jurgaičių Kryžių kalną išjudino kone visą Lietuvą.

1991-ieji - tai tragizmo, baimės, susitelkimo, ryžto ir vilčių išsipildymo metai. Blaivininkai aktyviai dalyvavo Sausio 13-osios įvykiuose, saugodami Aukščiausiosios Tarybos prezidiumo rūmus, televizijos bokštą ir kitus pastatus.

Kryžiaus nešimo akcija

Dar 1989 m. blaivystės sąjūdiečiai priėmė nutarimą surengti masinį kryžiaus nešimo žygį į Kryžių kalną, esantį netoli Šiaulių. Žygio šūkis: „Viešpatie, laimink Lietuvą žygyje už blaivumą ir nepriklausomybę“; jo maršrutas apėmė miestus ir miestelius: Vilnius, Trakai, Kazokiškės, Kernavė, Širvintos, Ukmergė, Tauragnai, Raguva, Panevėžys, Smilgiai, Šeduva, Radviliškis, Šiauliai, Kryžių kalnas.

1990 m. birželio 2 d. šeštadienio rytą minios žmonių susirinko į Vilniaus arkikatedrą ir aikštę. 10 val. prie altoriaus kartu su Vilniaus arkivyskupu Julijonu Steponavičiumi stojo VMV BS respublikinės tarybos pirmininko pavaduotojas, aktyvus SBK „Sąjūdis“ narys kun. Algimantas Keina ir kun. Eitvydas Merkys. Žmonių miniai giedant „Dievas mūsų prieglauda“, prie altoriaus nuo Arkikatedros aikštėje badaujančiųjų namelių buvo atneštas medinis kryžius. Ižanginiame šv. Mišių žodyje arkivyskupas priminė: „Be kryžiaus nėra

Maldos žygis į Kryžių kalną. 1990 m. birželio 2 d. jį pradėjo vilniečiai. Nuotrauka išeinant iš Vilniaus.

prisikėlimo... Su juo einame į Lietuvos ekonominį, kultūrinį, politinį, bet labiausiai - dvasinį prisikėlimą...“

Po šv. Mišių — trumpos kalbos. VMV BS respublikinės tarybos prezidiumo pirmininkas J. Kančys priminė: „...Kas galėtų surinkti ir sujungti į vieną vietą Motinos Tėvynės skausmą dėl nuolat per girtavimą žūstančių žmonių, žlungančios tautos dorovės, dėl plintančių nusikaltimų, dėl negimusios kartos žudymo!.. Blaivystės sąjūdis imasi nešti kryžių, norėdamas bent kiek pakeisti padėtį. Juo nešini išeiname į Baltijos kelią...“

Kun. A. Keina pašventino medinę Motinos Lietuvos skulptūrą, kuri vežama į Kry-

ži7 kalną. J. Kančys ir jau 43 dienas pasninkaujantis Krikščionių demokratų partijos narys inž. Vytautas Milvydas imasi nešti kryžių. Juos keičia J. Kvederaitis, Petras Cidzikas ir kt. Palydėtuvėse — ir Aukščiausiosios Tarybos pirmininkas prof. V. Landsbergis.

Daugiatūkstantinė procesija, giedodama giesmes, dainuodama patriotinės dainas, užtvindė Gedimino ir Savanorių prospektus, patraukė Trakų link. Kryžių pasitiko Baltosios Vokės, Lentvario gyventojai su bažnytinėmis ir tautinėmis vėliavomis. Vakare kryžius - jau Trakuose.

Birželio 3 d. - sekmadienis. Kryžius - Kazokiškėse.

Birželio 4 d. Kryžius - Kernavėje. Čia prie atėjusiųjų prisijungė tikintieji iš Druskininkų, Marijampolės.

Birželio 5-oji. Rytą po šv. Mišių kryžius nešamas į Širvintas.

Birželio 6 d. po šv. Mišių, kurių metu pamokslą pasakė VMV BS narys kun. Petras Dumbliauskas SDB, kryžių nešti Širvintų gatvėmis perėmė kunigai P. Dumbliauskas ir Juozapas Dabravolskas, lydimi tūkstantinės žmonių minios iki miestelio ribos, toliau jį nešė procesijos dalyviai į Ukmergę. Visur juos pasitikdavo gausiai susirinkę akcijai pritariantys žmonės su bažnytinėmis ir blaivystės sąjūdžio vėliavomis. Taip pat iškilmingai būdavo išlydimi į tolimesnę kelią.

Birželio 3 d. (sekmadienį) Kauno arkikatedra ir šventorius buvo užtvindyti žmonių. Po šv. Mišių žodį tarė Kauno kunigų seminarijos dėstytojas kun. Vytautas Vaičiūnas: „...Mūsų tautos laisvės siekiai, šimtmečių kančios pagimdė šį Gyvąjį kryžių, mūsų atsinaujinimo ženklą... Sis ženklas yra mūsų laisvės užtikrintojas. Bėgsime nuo jo, išduosime jį - išduosime laisvę, būsim vergais...“ Pašventintą kryžių išnešė iš Arkikatedros ir nešė gatvėmis kunigai, klierikai, toliau - procesijos dalyviai.

Birželio 12 d. Kauno kryžiaus nešėjai Radviliškyje susitiko su atvykusiais pasiryžėliais iš Vilniaus ir drauge nešė į Šiaulius.

Birželio 6-oji - trečiadienis. Klaipėdos Marijos Taikos Karalienės bažnyčios klebonas prel. Bronislovas Burneikis per šv. Mišias pašventino du kryžius. Juos po šv. Mišių prelatas su kun. Henriku Šulcu SDB išnešė į šventorių. Žmonių minia, giedant bažnyčios chorui, išėjo su kryžiumi į Gargždus; per Vėžaičius, Kulius, Telšius, Tryškius, Kuršėnus pasiekė Šiaulius. Į šį žygį įsitraukė Mažeikių ir Pajūrio (Šilalės r.) tikintieji, kurie Telšiuose susitiko su iš Klaipėdos atėjusiais kryžiaus nešėjais, po to visi drauge ėjo į Šiaulius.

Birželio 14 d. Šiauliuose, Vilniaus ir Draugystės gatvių sankirtoje, - daugiataūkstantinė žmonių minia. Juos su duona ir druska pasitiko bažnytinė procesija: kunigai, tarp jų ir stačiatikių bažnyčios dvasininkas Michailas Žakas, mergaitės, apsirengusios tautiniais drabužiais, miesto VMV BS vadovai. Kryžiai atnešti: iš Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Pajūrio, Palangos, Pasvalio, Dzūkijos ir Suvalkijos. Visus pasveikino miesto meras Kazimieras Šavinis, Šv. Jurgio parapijos klebonas kun. Prosperas Bubnys. Jis pakartojo imperatoriaus Konstantino Didžiojo (280-337 m.) šūkį „In hoc signo vinces!“ („Šiuo

ženklų nugalėsi!“). Procesija, pasipuošusi vėliavomis ir plakatais, su kryžiais įėjo į Šv. Petro ir Povilo bažnyčią. Čia ją su giesme pasitiko Šiaulių valstybinis kamerinis choras „Polifonija“, dramos teatro aktorė Olita Dautartaitė poezijos posmais. Parapijos klebonas mons. Kleopas Jakaitis savo kalboje pabrėžė: „... Pasaulio žmonės mato, kokiais ginklais kovoja Lietuva. Šitas žygis ne vien religinis, jis yra visos tautos žingsnis nenykstančių vertybių linkui.“ Lietuvos Respublikos (LR) Aukščiausiosios Tarybos pirmininko pavaduotojas Kazimieras Motieka priminė: „Mes atsidusom. Mes patys esame savęs išvaduotojai! Bus taiki ir laisvė įtvirtinanti audra!..“ „Mes visada su Lietuva. Ji - vedlys į mūsų laisvę!“ - tai Ukrainos „Rucho“ atstovo žodžiai.

Po šv. Mišių dešimtys tūkstančių tikinčiųjų, jungdamiesi dvasioje su visa Lietuva, tarė pasiaukojimo švč. Jėzaus širdžiai žodžius. Tikinčiųjų eiseną išsiliojo miesto gatvėmis. Kelių kilometrų ilgio kolona su vėliavomis, plakatais, gėlėmis, nešini kryžiais, kryželiais, giedodami per visą plento plotį plaukia į Kryžių kalną. Čia, kalno papėdėje, vėl aukojamos šv. Mišios. Jas aukojo kunigai: Aleksandras Milašius, Latvijos katalikų žurnalo „Katolių dzeive“ redaktorius kun. Andriejus Agluonietis, kun. Vytautas Sadauskas ir kt. Beje, kun. V. Sadauskas su savaisiais pajūrio tikinčiaisiais įveikė 170 km, drauge su kitais nešė 100 kg kryžių. Šioje kryžiaus nešimo akcijoje dalyvavo apie 250 tūkst. žmonių (Vailionis J. 1990:5).

Maskvos gatvėmis

Koks didelis buvo žmonių laisvės ir dvasingumo troškimas, rodo jų ryžtas, pasiaukojimas ir drąsa. Nuvilnijus žmonių su kryžiais bangai Lietuvoje, po poros mėnesių kilo nauja (nors ir ne tokio masto) banga su kryžiumi ir Dievo Motinos Marijos Paslaptingosios Rožės statulėle Maskvos gatvėmis.

1990 m. rugsėjo 11-12 d. į Maskvą buvo atvykę JAV, Anglijos, Prancūzijos, Vokietijos (Vakarų ir Rytų) valstybių vadovai pasirašyti Vokietijos susijungimo sutarties. Lietuva, nors ir buvo pasiskelbusi nepriklausoma valstybe, bet teisiškai (de jure) kitų valstybių dar nebuvo pripažinta. Buvo baiminamasi, kad gali pasikartoti Molotovo-Ribentropo paktas (1939 08 23).

Petras Cidzikas neša kryžių Maskvos gatvėmis
1991 m. rugsėjo 12 d.

Į Maskvą vyko kelios lietuvių delegacijos ir lankėsi valstybių ambasadose, prašydamos pripažinti Lietuvos nepriklausomybę. Vieni važiavo traukiniu, kiti autobusu. Lietuvos atstovų rankose — plakatai, vėliavos. Baltijos valstybių tarybai atstovavo Lietuvos sąjūdžio seimo tarybos nariai Angonita Rupšytė ir Alfonsas Vaišnoras.

Laikraštis „Atgimimas“ 1990 m. rugsėjo 19-26 d. Nr. 37 p. 8, rašė: „Rugsėjo 12-ąją tęsėsi Petro Cidziko kelionė su kryžiumi. Prieš tai jis penkias dienas keliavo po Rusijos miestus... Iš atstovybės kryžius Kalinino prospektu pajudėjo Kremliaus link. Milicija netrukdė, ji pasirodė tik Maniežo aikštėje, šalia Kremliaus. Milicininkai priminė, kad prezidento įsaku demonstracijos šioje vietoje uždraustos ir pasiūlė eiti Gorkio gatve... Nepaisant visų kliūčių, Petras Cidzikas su kryžiumi laimingai pasiekė Maskvoje veikiančią katalikų bažnyčią, kur buvo aukojamos šv. Mišios...“ (Siaurusevičius A. Atgimimas, 1990, Nr. 37). Kartu ėjo aktyvi blaivystės sąjūdžio narė veteranė Danutė Umbrasienė ir kt. Ji nešė Dievo Motinos Marijos Paslaptingosios Rožės statulėlę, kiti - tautinę trispalvę vėliavą.

Minint Tautos gedulo ir vilties dieną

Nepaisant ekonominės blokados, įtemptos politinės padėties, kada, kaip rašo M. Pustobajevs knygoje „Agresijos kronika“ 2010 m., Maskva po nepavykusio 1991 m. sausio 13 d. perversmo panoro likviduoti LR Aukščiausiąją tarybą, paskelbusią nepriklausomą Lietuvą, intensyviai rengėsi naujam perversmui. Slapta buvo organizuojami rusų ir jiems patikimų partinių „Je-

Pritūpę iš kairės: J. Kvederaitis, J. Kančys, stovi A. Griganavičius, sėdi R. Masteika.

dinstvos“ būriai, į Lietuvą ir kaimynines respublikas permetami ir formuojami desantų pulkai, bet gyvenimas Lietuvoje tękėjo įprasta vaga, Aukščiausioji Taryba ir Vyriausybė dirbo savo, sąjūdiečiai, kaip ir visi žmonės - savo darbą.

1991 m. birželio 15-oji— Tautos gedulo ir vilties diena. Minėjimas prasidėjo šv. Mišiomis Arkikatedroje, po to Vilniaus savivaldybės rūmuose vyko išplėstinis VMV BS tarybos posėdis, dalyvaujant lietuvių katalikų mokslo akademijos (LKMA) nariams ir svečiams.

Po posėdžio prasidėjo surengtas žygis - eisena su VMV BS vėliavomis, plakatais, nuo sovietų okupuotų Radijo ir televizijos rūmų ir iš Nepriklausomybės aikštės į Trijų Kryžių kalną bei Kalnų parką. Žmonės dainavo, giedojo, meldėsi, prašė atgimusiai Lietuvai

Viešpaties palaimos. Trijų Kryžių kalno papėdėje padėtos gėlės, ažuolo vainikai, žaliosios girliandos. Pasimelsta. Žodį susirinkusiesiems tarė kun. A. Gražulis, po jo išpūdingą kalbą pasakė aktorius Kęstutis Genys. Žmonių eiseną su vėliavomis ir plakatais dainuodama nuėjo į Kalnų parką.

Iškilmingai sugiedojus Tautos himną, prasidėjo VMV BS vadovų ir Persitvarkymo sąjūdžio, Seimo narių ugningos kalbos, skatinančios ištvermę, nepalūžti, neprarasti vilties, ryžto, iš praeities semtis jėgų, stiprybės, kurti vieningą, dorą, blaivią Lietuvą. Ilgai netilo geriausių chorų dainos, muzika.

Minėjime gegužinėje dalyvavo VMV BS įkūrėjai, nariai, rėmėjai, pritariantys blaivybei atstovai, suvažiavę iš visos Lietuvos, taip pat svečiai iš JAV, Vokietijos, Lenkijos, Vatikano, Gudijos, Latvijos. Tai buvo ryškus VMV BS renginys, pademonstravęs bundančios visuomenės ryžtą sugrąžinti Lietuvą į blaivybės kelią (Ryžtas stiprėja. 1991:1).

Su statulėle aplink Lietuvą ir kiti žygiai

Išpūdingas 40 dienų moterų žygis su Dievo Motinos Marijos Paslaptingosios Rožės statulėle aplink Lietuvą vyko 1992 m. rugsėjo-spalio mėnesiais. Apie tai rašė A. Kačerauskienė „XXI amžiaus“ 1992 m. rugsėjo 15 d. Nr. 49 str. „Moterų žygis aplink Lietuvą“. Žygis prasidėjo šv. Mišiomis Vilniaus Svč. M. Marijos Nekalto prasidėjimo bažnyčioje. Sv. Mišias aukojęs klebonas A. Keina pabrėžė didelę aukos ir pasišventimo reikšmę bei prasmę lemtingu Lietuvai metu. Jis pašventino vėliavas, palaimino žygį.

Moterys, nešinos Lietuvos valstybine, VMV BS, Vatikano vėliavomis ir minėta statulėle, patraukė Parlamento link. Pasimeldusios prie altorėlio, nuėjo prie buvusių KGB rūmų, iš ten - į Arkikatedrą ir Aušros vartus, po to Liepkalnio gatve — į Parudaminį, Šalčininkus, Eišiškes... Jos keliavo per dvidešimt rajonų, apsuko visą Lietuvą.

Būrelis moterų, trokšdamos tautos vienybės, normalaus kūrybinio darbo, dvasinio pakilimo, ryžosi šiai kelionei įsitikinusios, jog per Švenčiausiąją Mergelę Mariją išmels Aukščiausiojo malonės, kad prie valstybės vairo stotų tie, kurie rūpinsis visų Lietuvos žmonių ekonomine ir dvasine gerove, o ne asmenine ar partine, bus išmintingi, mylės Dievą ir tėvynę. Būrelyje buvo penkios moterys. Tai Julija Ambrasienė — iniciatorė, vadovė, ir jos bendražygės Onutė Čekavičiūtė, Danutė Rudzikienė, seserys vienuolės Janina ir Marija (Kačerauskienė A. 1992:1).

Angelina Liaudanskienė (Blaivioji Lietuva 1992, Nr. 9) str. „Marija, ap-lankyk mūsų širdis“ rašė: „Jos neklydo, atliepė daugelio žmonių lūkesčius, gausi jų palyda suklupo Marijampolėje prie palaimintojo Jurgio Matulaičio paveikslo, o pasiekus Šilalę, prisijungė gausus uostamiesčio moterų maldininkių būrys, palydėjo iki Žemaičių Kalvarijos. Keliaujant per Mažeikių, Akmenės, Joniškio rajonus, moteris sutiko Latvijos blaivybės judėjimo dalyviai“ (Liaudanskienė A. 1992:1).

„Einant į Rokiškį, nuo pusės kelio pasitiko didelis būrys jaunimo, ne mažiau kaip šimtas žmonių. Jie nešė mūsų vėliavas, statulėlę, dalyvavo šv. Mišiose, palydėjo per visą Rokiškį“ (Kačerauskienė A. Su maldos žodžiais širdyje // Blaivioji Lietuva. 1992, Nr. 12). Apie šį žygį rašė *Skandinavijos šalių spauda*, rodė televizija, buvo kalbėta per radiją (Kačerauskienė A. 1992:3).

Iš Marijampolės į Vilnių. Dar vienas žygis, kuriam vadovavo Marijampolės VMV BS, buvo trumpas, bet įspūdingas. Apie 100 žmonių grupė pėsčiomis ir važiuoti išvyko iš Marijampolės 1995 m. *birželio 3 d. Su vietos gyventojais susitiko prie Igliaukos sankryžos, Prienuose, Birštone, Jiezne, Stakliškėse, Aukštadvaryje, Trakuose, Vilniuje prie Televizijos rūmų (Kryžių kalnelio), Susitikus visiems norėjosi apsikabinti, pasibučiuoti, anot Maironio, „apimti pasaulį, priglausti prie širdies“. Kitą dieną - birželio 4-ąją - pasimeldę Aušros vartuose, keliauninkai grįžo į Marijampolę. Žygis buvo skirtas vyskupo M. Valančiaus mirties 120 m. sukakčiai paminėti.*

Estafetė iš parapijos į parapiją. Ji sumanyta Alytuje dirbusio, blaivybei daug nuveikusio kun. Prano Gavėno SBD (1918-2000 m.). Estafetei parengti buvo sudaryta iniciatyvinė grupė: kun. Pranciškus Sabaliauskas OP, VMV BS dvasios vadas, akademikas Zigmas Zinkevičius, valančiųkų vyriausiasis vadas, Gražina Paliokienė, švietimo ir mokslo viceministre, prof. Ona Voverienė, Lietuvos moterų lygos pirmininkė, prof. Sigitas Marčiukaitis, „Talkos tėviškei“ judėjimo pirmininkas. Estafetės pradžia — 2000 m. birželio 11d. Tikslas — glaudžiai bendrauti, gerais darbais kurti naująją Lietuvą, blaivią ir dvasingą.

Kun. P. Gavėno sumanymas keliauti iš parapijos į parapiją buvo įgyvendintas iš dalies. Sekminių dieną, grupė žmonių, nešini 2000-ųjų emblema - kryžiumi, vyskupo M. Valančiaus portretu, valančiųkų vėliavėlėmis, simbolizuojančiomis ištikimybę Dievui ir tautos idealams (vėliavų šūkis „Su Kristumi į Lietuvos ateitį!“), išsiruošia į žygį už tautos blaivėjimą ir dvasinį atsinaujinimą, buvo kalbamas Rožinis, giedamos šv. giesmės, dainuojamos liaudiškos tautinės dainos.

Aplankytoje parapijoje numatytą valandą žygio dalyvius pasitinka tos parapijos žmonės ir iškilmingai (pagal numatytą programą) priima atneštą atributiką (simboliką).

Aukojamos šv. Mišios - meldžiamasi, kad Kristus laimintų parapijų susitelkimą visuotiniam darbui, paženklintam tarpusavio meilės dvasios, kad būtų sukurta krikščioniška jaunoji Lietuva. Po šv. Mišių — bendra jaunimo meninė dalis (pagal vietinį scenarijų), trumpos kalbos.

Atvykusius maldininkus šeimininkai pavaišina duona ir pienu, o išlydi su giesmėmis, dainomis, abipusiais krikščioniškais linkėjimais.

Kitą dieną aplankytos parapijos žmonės po šv. Mišių, nešini vakar priimta atributika, keliauja į kaimynų parapiją. Pasibaigus žygiui - estafetei, iš anksto numatytą dieną parapijų atstovai kviečiami suvažiuoti į paskirtą šventovę (atleidų metu) padėkos maldai vyskupijos mastu (Lankstinukas. Susitelkimo maldos, gerų darbų estafetė iš parapijos į parapiją).

Pastangos patekti į Seimą

Pagal tuo laiku galiojančius įstatus VMV BS turėjo teisę dalyvauti rinkimuose. 1992 m. rugpjūčio 22 d. VMV BS tarybos ir judėjimo atstovų bendro susirinkimo protokole rašoma: „Įstatai užregistruoti. VMV BS tikslas visuomet buvo siekti Lietuvos nepriklausomybės. Tai daryta ir per valstybines struktūras. Blaivininkai visada buvo KGB persekiojami. Mūsų judėjimas yra valstybinio masto... Į mūsų programą įrašyta: „Kelti kandidatus į Aukščiausiąją Tarybą...“ Pasitarime nutarta dalyvauti rinkimuose į LR Seimą bendrame Krikščionių demokratų partijos sąraše.

Kitame pasitarime, kuris įvyko 1992 m. rugsėjo 10 d., pagal reitingo rezultatus kandidatais į Seimo rinkimus buvo iškelti Algimantas Marcinkevičius, Vytautas Turčinavičius, Juozas Kančys, Aldona Kačerauskienė, Donatas Daukša, Antanas Panavas, Kazimieras Šalčius, Petras Cidzikas.

VMV BS vadovybė laišku kreipėsi į Lietuvos žmones, kviesdama rinkimų dienomis nevartoti alkoholinių gėrimų.

VMV blaivystės sąjūdiečiai aktyviai dalyvavo rinkimuose. Vienas jų (J. Kačerauskas) buvo išrinktas 3-iosios rinkimų apygardos (Antakalnio) pirmininko pavaduotoju, kiti - rinkimų apylinkių pirmininkais, dar kiti - agitatoriais, o rinkimų dieną - stebėtojais. VMV BS turėjo savo atstovą Respublikinėje vyriausiojoje rinkimų komisijoje. Tai Leonas Pranulis.

Rinkimus laimėjo buvusio Lietuvos komunistų partijos sekretoriaus Algirdo Brazausko vadovaujama Demokratinė darbo partija. Nė vienas VMV BS kandidatas nebuvo išrinktas į Seimą. Vėliau VMV BS įstatai (VMV BS III suvažiavime - kongrese) 1994 m. rugsėjo 3—4 d. buvo pakoreguoti. VMV BS tapo nepolitine visuomenine organizacija ir rinkimuose daugiau nedalyvavo.

VYSKUPO M. VALANČIAUS ATMINIMO ĮAMŽINIMAS

*Iš gražiausio mūsų žemės kampelio
Atėjai Tu su žodžiais šventais.
Pamilai mažą, paprastą žmogų
Su svajonėmis ir siekiais kilniais.*

Irena Bernatienė (Čėsna A. 2009:69).

Paminklas vysk. M. Valančiui Varniuose. 1990 m. „Blaivioji Lietuva“ Nr. 7 str. „Lietuva keliasi...“ rašė: „1918-1940 m. Nepriklausomos Lietuvos žmonės didžiajam blaivybės apaštalui Varniuose pastatė paminklą. Sovietai, užėmę Lietuvą, 1951 m. paminklą nugriovė. Valančiaus biustą paslėpė Antanas Norkus (užkasė savo namo prieangyje). Antano Norkaus sūnus Antanas prisiminė tėvo slėpinį — biustas buvo atkastas.“

1990 m. liepos 28-ąją Varniuose vyko didelės iškilmės - išpūdinga šventė. Varnių kunigų seminarijos skvere buvo atidengtas ir atšventintas paminklas vysk. Motiejui Valančiui. Tą dieną į Varnius atvyko LR Aukščiausiosios Tary-

bos pirmininkas Vytautas Landsbergis ir gausybė žmonių iš Vilniaus, Kauno, Šiaulių, Klaipėdos ir kitų Lietuvos vietų. Iškilmėse dalyvavo VMV BS įkūrėjai, rėmėjai, istorikai, dvasininkai. Šv. Mišias aukojo ir paminklą pašventino Telšių vyskupas Antanas Vaičius. Dalyvavo keli tūkstančiai žmonių.

Atstatytas paminklas Skapiškyje. Vysk. M. Valančius, 1858 m. lankydamasis Skapiškyje, pasakė išpūdingą pamokslą, ragindamas žmones atsisakyti alkoholio. Parapijiečiai, pasižadėdami nebegirtauti, pastatė 11 m aukščio paminklą, kuris sovietmečiu buvo nugriautas. Blaivystės sąjūdžio aktyvistų B. Bičkaus, S. Mažeikytės, O. Leknickienės, J. Misiūno ir kt. iniciatyva paminklas buvo atstatytas ir 1991 m. pavasarį pašventintas. Jį pašventino Kupiškio klebonas dekanas mons. Klemensas Gutauskas. Iškilmėse dalyvavo apie 5000 žmonių. Kalbą pasakė VMV BS tarybos prezidiumo narys J. Tonkūnas. Nuo 1989 m. birželio blaivybės įžadus negerti davė 356 žmonės (Zaromskis J. 1991:4).

Ažuolų giraitė. Vysk. M. Valančiaus muziejaus vedėjo Algirdo Čėsnos iniciatyva 1995 m. spalio 14 d. (šeštadienį) vysk. M. Valančiaus gimtuosiuose Nasrėnuose (Kretingos r.) surengta išpūdinga azuoliukų giraitės sodinimo šventė. Suvažiavo Valančiaus idėjų puoselėtojai valančiukai, suplaukė žmonių minia iš Vilniaus, Klaipėdos, Šiaulių, Palangos, Kėdainių, Plungės, Kelmės ir Šilutės, VMV BS ir kitų organizacijų atstovai iš visos Lietuvos. Deja, neatvyko nei Vyriausybės, nei Seimo nariai.

M. Valančiaus giminės sodyboje Telšių vyskupas A. Vaičius ir kiti dvasininkai atnašavo šv. Mišias. Giedojo Salantų kultūros namų choras, vadovaujamas P. Pučkoriūtės. Buvo pašventintas tautodailininko R. Puškoriaus kryžius, sakomos blaivybę skatinančios kalbos, skambėjo dainos, giesmės. Po iškilmingos dalies pasodinta 200 azuolų giraitė vysk. M. Valančiaus 120-ųjų mirties metinių proga. Ažuoliukus padovanojo Kretingos urėdo A. Baranausko vadovaujami miškininkai (Butkevičienė S. 1995:1).

Paminklas Kaune. 130-ųjų mirties metinių proga 2005 m. vyskupo M. Valančiaus paminklas pastatytas Kauno senamiestyje, Rotušės aikštėje, prie Kauno kunigų seminarijos sienos. Simboliška: M. Valančius buvo šios seminarijos, tuo laiku buvusios Varniuose, rektorius. Netoliese - paminklas poetui kunigui Jonui Mačiuliui-Maironiui, jį M. Valančius pakrikštijo. Už kelių žingsnių - namai, kuriuose M. Valančius praleido paskutiniuosius savo gyvenimo metus.

Paminklą sukūrė Vilniuje gyvenantis skulptorius prof. Leonas Žuklys (architektai Algirdas Sprindys ir Leonardas Vaitys). Finansavo JAV Iliojaus valstijoje, Streatoro mieste gyvenęs lietuvis Rimvydas Sidrys (1922-2010) (Žulys B. 2005:1-2).

Paminklas Nasrėnuose. Vysk. M. Valančiaus 200 metų gimimo sukakčiai paminėti 2000 m. rudenį Marijampolėje sukurtas paminklas buvo atvežtas į Nasrėnus. Jį sukūrė marijampolietis skulptorius Kęstutis Balčiūnas (architektas Edmundas Giedrimas), finansavo išeivis iš Nasrėnų Stasys Vaičius, gyvenantis JAV, savo lėšomis parėmė Telšių vyskupas Antanas Vaičius, verslininkas Voldemaras Vaičekauskas, poetė Meilė Kudarauskaitė ir kt.

Vysk. M. Valančiaus giminės prie paminklo (2011 08 13) *D. Kauno nuotr.*

Vyskupai ir valdžios žmonės prie paminklo.

M. Valančiui skirtų konkursų laureatai ir dalyviai mini vyskupo M. Valančiaus gimimo 200-ąsias metines. Nasrėnai, 2001 m. *A. Griganavičiaus nuotr.*

Vysk. M. Valančiaus paminklą Nasrėnuose 2001 m. gegužės 13 d. pašventino Telšių vyskupas A. Vaičius. Tą dieną Nasrėnuose buvo didelė šventė. Čia atvyko daug dvasininkų, VMV BS ir kitų katalikiškų organizacijų atstovų, dalyvavo svečiai iš Latvijos, Lenkijos, Gudijos (Iškilmės Nasrėnuose, 2005:1).

Valančiaus gimtinės muziejuje. Kalbant apie ažuolų parką ir paminklą vysk. M. Valančiui Nasrėnuose, būtina paminėti ir kitoje plento pusėje stovintį medinį gelsvos spalvos namą bei visą sodybą, simbolizuojančią vysk. M. Valančiaus gimtinę.

1969 m. liepos 15 d. LMT nutarimu Nr. 294 M. Valančiaus gimtinė paskelbta respublikinės reikšmės istorijos paminklu. Oficialiai muziejus atidarytas 1969 m. vasario 19 d. kaip Kretingos kraštotyros muziejaus filialas. Savarankiškai Vyskupo M. Valančiaus gimtinės muziejus pradėjo veikti 1996 m.

2011 m. rugsėjį atostogaudamas Palangoje apsilankiau M. Valančiaus gimtinėje.

Einančius pro vartus, mus pasitinka išpūdinga medinė skulptoriaus Vytauto Majoro Palangos Juzės skulptūra. Už kelių žingsnių - minėtas namas, kuriame 1988 m. įkurtas muziejus. Kitoje pusėje - didžiulis akmuo su užrašu „Šioje sodyboje 1801 m. vasario 16 d. gimė rašytojas Motiejus Valančius“. Toliau — klėtis šiaudiniu stogu, klojimas, kuriame, esant nepalankiam orui, vyksta koncertai, nuo 1994 m. - M. Valančiaus raštų meninio skaitymo konkursai, valančiukų žaidimai, įvairios kitos programos. Sodyboje yra ir kitų pastatų, įrenginių, gausu įvairių meno skulptūrų: plačiaburnė besišypsanti bulvė, daugelio dėmesio verta A. Valuckio skirta 1831 ir 1863 m. sukilėliams, L. Ruginio - M. Valančiaus švietėjiškai veiklai ir kt.

Pravėrus muziejaus duris, mane pasitiko jaunas, energingas jo direktorius A. Čėsna, pasirengęs geranoriškai parodyti viską, ką turi. Jis prisėdo prie kompiuterio, atskleisdamas gražiausius vykusių renginių vaizdus. Vaikštau po kambarius, prabėgomis apžiūrėdamas viską, kas šiame muziejuje tilpo, o tilpo daug - ištisa vysk. M. Valančiaus gyvenimo enciklopedija: nukabinėtos sienos, prie sienų - staliukai, knygos, paveikslai, raštai; greta - muziejaus direktorius A. Čėsna, nestokojantis humoro, istorijų, uždegantis lankytoją pasitikėjimu, viltimi, optimizmu.

Šiandieną Nasrėnai - gyvas, judrus žemės kampelis, pasipuošęs paminklu, kryžiumi, sparčiais augančiu ąžuolynu. Vasarą čia atvažiuoja ne vien valančiukai, valančininkai, bet užsuka ir tie, kurie sodino ąžuolyną, pažiūrėti, kaip auga jo sodintas medelis, ir kiti. Jau tris kartus (1980, 2002 ir 2011 m.) čia buvo susirinkusi plačiai išsišakojusi, po pasaulį pasklidusi M. Valančiaus giminė. Čia žmogus atvažiuoja iš naujo pasisemti dvasios jėgų, kurių šiandieną taip reikia Lietuvos žmonėms. Čia ir nuostabi žemaičių žemė: kalvos, pušynėliai, slėnis, tolumoje tyvuliuojantis ežerėliai.

ŠVEDŲ PAMOKOS

Pažintis. 1991 m. vasarį Vilniuje, VMV BS prezidiumo pakviesti, viešėjo Šiaurės šalių santūros ir blaivybės federacijos prezidentas Valeris Sūrelis (Valeri Sūreli), jos generalinis sekretorius Ulfas Valinas (Ulf Wallin). Šios organizacijos blaivininkai turi šimtametę veiklos patirtį. Federacija vienija Skandinavijos ir Baltijos šalių žmones, propaguojančius blaivybę. Svečiai atvyko susipažinti su VMV BS veikla ir vadovais. Išvykdami džiaugėsi, kad lietuviai moka dirbti su tauta, suburti žmones į masinius renginius (Masionis R. 1991:4).

Veikla. 1992 m. švedų atstovai - vėl Lietuvoje. Jie atvyko į Vilnių dalyvauti II visuotiniame VMV BS suvažiavime-kongrese, kuris įvyko 1992 m. sausio 3-4 d. Vilniaus miesto savivaldybės rūmuose, Gedimino pr. 9. Ulfas Valinas konferencijos dalyviams (sausio 3 d.) papasakojo apie ilgametę Švedijos blaivininkų veiklą, priminė, kad PSO yra iškėlusi uždavinį iki 2000 metų trisdešimt trijose Europos šalyse sumažinti alkoholio vartojimą ne mažiau kaip 25 proc., pažadėjo paremti lietuvių iniciatyvą kovoje prieš alkoholizmą, rūkymą, narkotikų vartojimą (Konferencija... 1992:1-2).

1993 m. vasario 20 d. Vilniuje, LK MA patalpose įvyko pasitarimas, kuriame dalyvavo mokslininkų grupelė iš Švedijos, VMV BS, LKMA ir kitų organizacijų atstovų. Po mėnesio - 1993 m. kovo 19-20 d. — buvo surengta konferencija Vilniaus miesto savivaldybės patalpose. Jos tema — „Ką galime kartu“. Iš Švedijos konferencijoje dalyvavo: Valeris Sūrelis, Pasaulinės alkoholio politikos instituto direktorius, Ulfas Valinas, Rolfas Brome (Rolf Bromme), Marija Liljegren (Maria Liljegren) ir Nomi Tioneng (Noomi Tannang), šios organizacijos nariai. Švedai pakvietė atvykti pas juos susipažinti su blaivi-

Viešnios iš Švedijos. Nomi Tioneng ir Gordis Hiogberg
Vilniuje apie 1998 m. Iš V. Kančienės archyvo.

ninku veikla, pasisemti patirties. Tam labiausiai tinka 3 grupės po 10—13 žmonių, iš viso 30-40 žmonių.

Pamokos Švedijoje. Pirmoji VMV BS grupė, kurios aktyvūs visuomenininkai buvo mokytoja G. Gerulaitienė, žurnalistė F. Dambrauskienė, filologė D. Valentukevičiūtė, aktorė E. Žebertavičiūtė, medicinos darbuotojos M. Einorienė, E. Navickaitė, vadovaujama moterų tarybos

pirmininkės N. Sadūnaitės, vicepirmininkės S. Daukšienės, sekretorės J. Bielinskaitės, lankėsi Švedijoje 1993 m. gegužę. **Delegaciją lydėjo VMV BS respublikinės tarybos prezidiumo narys D. Daukša. Jis pažymėjo: „Skandinavijoje... stebėjome gražius, krikščioniškos dvasios sušildytus, tikrai demokratiškus žmonių tarpusavio santykius, kurie grindžiami artimo meile, gerumu.** Lietuvių blaivininkų moterų taryba priimta nare į tarptautinę „Baltojo kaspino“ moterų organizaciją...”

Antroji aktyvistų grupė (Viešnagės... 1993:1) Stokholme lankėsi 1993 m. spalį. Kelionės išpūdžius, gautą žinių bagažą išsamiai išdėstė dr. A. Kačerauskienė 1993 m. laikraščio „XXI amžius“ Nr. 86, 87, 88, 92, 94 puslapiuose. Tema - „Jaunimas rizikos zonoje“. Dar tais pačiais metais Švedijoje lankėsi trečioji blaivininkų grupė.

1994 m. balandžio 16-17 d. konferencijoje, kuri vyko Savanoriškos krašto apsaugos tarnybos štabo (SKATŠ) salėje Vilniuje, dalyvavo iš Švedijos atvykę Nomi Tioneng - Krikščioniškosios santūros ir blaivybės organizacijų koordinatore, švedų programos „Baltija“ vadovė Pablas Dalinas (Pablo Dahlin), gyd. Gun-Britt Karlson ir kt. Konferencijos tema - „Švedai ir mes“, o pagal švedus — „Baltija“.

Į 1995 m. rugsėjo 15-17 d. pasitarimą-seminarą atvyko Švedijos delegacija: Krikščioniškųjų santūros ir blaivybės organizacijų sąjungos ir Mėlynojo kryžiaus (kai kur rašoma Mėlynojo kaspino) organizacijų atstovai Nomi Tioneng, Rolfas Brome ir Andersas Heglundas.

Pasitarime švedai Lietuvai pasiūlė pagalbą, kuriant ilgalaikę trejų metų programą, pavadintą „Baltijos šviesa“. Projektą numatyta pradėti įgyvendinti 1996 m. Pasitarimo iniciatorius - Švedijos krikščioniškųjų blaivybės organizacijų sąjungos (DKSN) atstovas A. Heglundas. Lietuviai šią temą pavadino „Mes laisvi prie Baltijos“. Pasitarimas vyko Vilniaus M. Daukšos vidurinėje mokykloje (Antakalnio g. 120).

Konferencijos vyko Vilniuje, Kaune, Šiauliuose ir Trakuose. Dalyvavo 149

Grupė Lietuvos ir Švedijos blaivininkų Stokholme

delegatai, iš jų: Lietuvos - 100, Švedijos - 13, Norvegijos —11, Estijos - 10, Latvijos - 10, Indijos - 1, Baltarusijos - 4. Konferencijos darbus finansavo Švedijos DKS, Norvegijos KE ir Lietuvos VMV BS (Finansinė ataskaita, 1996:1-179).

Vykdamas ilgalaikę programą „Baltijos šviesa“ arba „Mes laisvi prie Baltijos“, 1997 m. buvo surengta antroji tarptautinė konferencija tema „Narkotikai - grėsmė demokratijai“. Iš Švedijos į Lietuvą atvyko instituto „Europos miestai be narkotikų (ECAD)“ direktorius Torgnis Petersonas (Torgny Peterson). Ši organizacija bendradarbiauja su 185 pasaulio valstybėmis. Kartu su Petersonu konferencijoje dalyvavo Olandijos nacionalinės narkotikų prevencijos tarnybos ir pasaulinės federacijos „Gydytojai už gyvybę“ prezidentas dr. K. Griuningas, Danijos medicinos asociacijos Sveikatos komiteto atstovas dr. Someris ir kitų Europos organizacijų specialistai, taip pat žymus publicistas, rašantis kovos su narkotikais klausimais dr. B. Elachas iš Šveicarijos.

Svarstyta, kaip aktyviau Lietuva galėtų prisidėti prie judėjimo „Europa be narkotikų“. Tuo tikslu priimta rezoliucija, kurią pasirašė LKJ BS „Žingsnis“, LBD „Baltų ainiai“, Lietuvos blaivybės fondas (LBF), Lietuvos švietimo ir mokslo ministerija, „Blaivosios Lietuvos“, „Valančiuko“ ir „Lietuvos aidų“ redakcijos, Valančiukų sąjūdžio Lietuvos viešosios etikos koordinacinė taryba, jaunimo bei visuomeninių organizacijų atstovai (Jukna S. Narkotikai... 1997:4).

Įdomi tarptautinė konferencija „Narkomanijos prevencija ir gydymo be narkotikų perspektyvos“ 1998 m. spalio 9-10 d. Lietuvos mokslų akademijos (LMA) salėje Vilniuje buvo surengta dalyvaujant švedams. Ją organizavo LBF pirmininkas G. Jakubčionis ir VMV BS pirmininkas J. Kančys. Konferencijos

rengėjai: VMV BS, „Europos miestai prieš narkotikus“ (ECAD) direktorius Torgnis Petersonas, Okė Setreus (Ake Setreus) ir kiti iš Švedijos atvykę blaivininkai, LMA ir kitos blaivybę palaikančios visuomeninės organizacijos.

Konferencijoje dalyvavo atstovų iš Lenkijos, Rusijos, Latvijos, Kirgizijos - iš viso 170 žmonių. Priimta rezoliucija „Narkomanijos prevencija ir gydymo be narkotikų perspektyvos“ (Jakubčionis G. Svarbi tarptautinė... 1998:4).

Iš viso su švedais buvo surengta apie 10 konferencijų ir 4 seminarai.

VALANČIUKAI

Tai katalikiška visuomeninė vaikų organizacija, VMV BS dalis, vienijanti mokyklinio amžiaus vaikus ir jaunimą. Valančiukų veikla panaši į 1922 m. LKBD įkurtą ASVS, veikusią iki 1940 m. sovietų okupacijos. Šios sąjungos nariais galėjo būti vaikai nuo 7 iki 15 m. Valančiukais gali būti vaikai nuo pirmos klasės iki baigs vidurinę mokyklą (7-19 m.).

Valančiukai kūrėsi gaivališkai, anksčiau negu buvo įsteigtas VMV BS, veikiami lietuvių tautos Atgimimo sąjūdžio dvasios, po 1988 m. lapkričio 12 d. įvykusio blaivininkų entuziastų suvažiavimo-konferencijos grąžintoje, bet dar neatšventintoje Vilniaus arkikatedroje.

Pirmosios valančiukų kuopelės susikūrė Adutiškio (Švenčionių r.) ir Kauno 35-ojoje vidurinėse mokyklose. Jos įkurtos Adutiškio geografijos mokytojos Teresės Pivoriūnaitės ir VMV BS Kauno skyriaus sekretorės Gražinos Germanienės iniciatyva. G. Germanienė per moksleivius susipažino su aktyvia visuomenininke jauna Kauno 35-osios vidurinės mokyklos mokytoja Laimute Nakutiene. Dviejų moterų pastangomis 1989 m. rugsėjo 14 d. Kauno 35-ojoje vidurinėje mokykloje buvo įsteigta valančiukų kuopa.

1989 m. rugsėjo 23-24 d. įsteigus VMV BS, valančiukų kuopos ėmė kurtis daugelyje Lietuvos mokyklų. 1990 m. VMV BS valdybos nutarimu, blaivystės sąjūdžio veikloje dalyvaujančius vaikus ir moksleivius imta vadinti valančiukais.

1992 m. VMV BS prezidiumo sekretorius, Vilniaus M. Daukšos vidurinės mokyklos direktorius J. Kvederaitis parengė valančiukų įstatų projektą.

1993 m. birželį grupė valančiukų iš Vilniaus 22-osios (dabar — Mikalojaus Daukšos) vidurinės mokyklos, lydimi pedagogų, buvo išvykę į Švediją. Jie švedų sąskaita buvo pakviesti į visos šalies blaivininkų festivalį, su savo programa dalyvavo šventėje Stokholme. 1996 m. sausio 4 d. M. Daukšos vidurinėje mokykloje įvyko pirmasis valančiukų vadovų ir rėmėjų pasitarimas.

1998 m. Vilniuje buvo įkurta Valančiukų globos ir ugdymo visuomeninė kolegija (VGUK). Į ją įėjo krikščioniškų ir tautinių organizacijų atstovai (iš viso 32 asmenys). Vyriausiuoju valančiukų vadu pakviestas akademikas prof. habil. dr. Zigmas Zinkevičius, vyriausiuoju globėju — LR Vyriausybės patarėjas Petras Plumpa, štabo viršininku - prof. dr. Leonas Laimutis Mačiūnas.

Valančiukų įstatai ir ugdymo programa, kurios matmenis parengė prie VMV BS sudaryta švietimo ir ugdymo grupė, vadovaujama kun. Petro Dumbliausko, buvo patvirtinti 1998 m. vasario 24 d.

Įstatų 1.2 punktas skelbė: „Valančiukai savo veiklą grindžia VMV BS patvirtinta valančiukų ugdymo programa.“

1.13 punktas - Valančiukai skleidžia krikščionišką blaivystės elgesio pavyzdį mokykloje ir bendraminčių aplinkoje ir kt.

Valančiukų tikslai

2.1. Mokyti mylėti Dievą, Tėvynę ir visus žmones, pasirengti visur ir visada ginti dvasines vertybes.

2.2. Priešintis žalingiems įpročiams — girtavimui, rūkymui, narkotikų ir kitų svaiginamųjų medžiagų vartojimui.

2.3. Puoselėti gražius senolių papročius, ugdyti tautinę savigarbą, priešintis žalingų svetimybų įtakai.

2.4. Ugdyti poreikį dalyvauti religiniame ir visuomeniniame gyvenime ir kt.

Valančiukų ugdymo programa sudaryta atsižvelgiant į tris vaiko augimo ir brendimo tarpsnius:

1. Vaikystės laikotarpis (iki 4 klasės).

2. Valančiuko ugdymo laikotarpis (4-8 klasė).

3. Valančiuko brendimo laikotarpis (9—12 klasė).

Valančiukų sąjūdžio įstatai ir valančiukų ugdymo programa plačiau pateikta Juozo Kančio ir Elvyros Kerutytės parengtoje knygutėje „Mes valančiukai“ ir doc. dr. Aurelijaus Verygos sudarytame leidinyje „Blaivybės judėjimas šiandien“ (2010 m.).

Minėtose knygutėse rašoma, kad valančiukai yra VMV BS jaunoji karta. Ją ugdyti - tėvų, mokytojų, dvasininkijos, krašto apsaugos ir visų dorų suaugusiųjų pareiga.

Valančiukų simbolika

Vėliava - kaip VMV BS (šviesiai geltona, viduryje — žalias ąžuolo lapas, lape — geltonas Vyčio kryžius).

Vėliavėlė — šviesiai geltona, žalias ąžuolo lapas, jame — geltonas Vyčio kryžius.

Ženklelis - Vyčio kryžius ąžuolo lape. Įrėminimas ir Vyčio kryžius - aukso spalvos.

Gairėlė - šviesiai geltona, vienoje pusėje - ąžuolo lapas su Vyčio kryžiumi, kitoje - šūkis „Blaivi tauta - laisva tauta.“

1998 m. lapkričio 24-gruodžio 6 d. Vilniuje VGUK kuopų vadovams surengė 40 val. ugdymo kursus - seminarą pagal programą „Ir eiti Lietuvos keliu“. Kursai vyko SKATS patalpose, Viršuliškių g. 36, rėmė LR švietimo ir mokslo ministerija, finansavo Lietuvos blaivybės ir Europos sąjungos PHARE labdaros fondai.

Vaikų Pirmoji Komunija. Viršuje viduryje stovi Skuodo dekanas kunigas Stanislovas Anužis ir Skuodo dekanato blaivybės brolijos pirmininkas Valis Viršila. 1996 m.

Kursams-seminarui vadovavo prof. L. Mačiūnas ir J. Kančys, VMV BS pirmininkas. „Blaivioji Lietuva“ 1999 m. Nr. 1 rašė: „Kursai vertinami gerai“ „...Seminaras moksleivių organizacijų vadovams buvo laukiamas, įdomus ir reikalingas. Ypač mūsų žinias praturtino užsiėmimai, kuriuos organizavo doktorantas Žilvinas Gailius ir Artūras Malinauskas... Įdomūs, nuoširdūs buvo kunigų A. Keinos, R. Grigo, doc. A. Grabauskienės, dr. M. Barkauskaitės, prof. O. Voverienės, mokytojos Marijos Mažeikienės pranešimai...“ Taip rašė kursų dalyviai Bronislava Tamulynienė (Alytus), Janina Sabulienė (Kėdainiai), Antanina Klimaitienė (Sintautai), Giedrė Sironienė (Molėtai) ir kt.

V. Uogelė leidinyje „Blaivybės judėjimas šiandien“ str. „Valančiukų sąjūdžio istorija ir dabartis“ rašė, kad valančiukų kuopas mokyklose daugiausia organizuoja tikybos, kai kur - ir kitų specialybių mokytojai. Yra keletas kuopų, įkurtų prie parapijų bažnyčių. Prie Mosėdžio bažnyčios Valio Viršilos ir Mosėdžio klebono kun. Liudviko Dambrausko iniciatyva 1995 m. buvo įkurta valančiukų kuopa, kurią vėliau ėmėsi globoti Mosėdžio vidurinė mokykla, dabar tapusi gimnazija (veikli valančiukų vadovė — gimnazijos direktoriaus pavaduotoja Virgina Jonkuvienė).

1999 m. Šiauliuose įsteigta (ir dabar tebeveikia) valančiukų kuopelė „Spindulėlis“ prie Šiaulių bibliotekos. Vadovė — bibliotekos vedėja Romualda Dovydaitytė. Valančiukų kuopas steigia dvasingi, pasiaukoję žmonės, pvz., Vilniaus „Ažuolyno“ mokykloje valančiukus įkūrė vokiečių kalbos ir tikybos mokytoja Marija Šironienė, Vilniaus centre esančioje „Ažuolo“ mokykloje - tikybos mokytoja Genovaitė Šuminienė, Vilniaus internatinėje mokykloje, kurioje mokėsi ne lietuvių tautybės vaikai, valančiukų kuopelę įkūrė ir jai

vadovavo mokytoja Galina Orlovą, mokiusi mokinius lietuvių kalbos, Vilniaus S. Stanevičiaus vidurinėje mokykloje - etikos mokytoja Nijolė Butkuvienė (Uogelė V. 2010:16-21).

Valančiukai neapima visos Lietuvos moksleivijos, kaip 1922-1940 m. ASVS, nuo 1933 m. turėjusi net 60 tūkst. narių. VMV BS 2003 m. vasario 6 d. valdybos protokole paminėtos 76 valančių kuopos, turinčios 3568 narius. 2006 m. vasario 22 d. „Lietuvos aidas“ str. O. V. „Tarnauju tėvynei“ rašė: „...Dabar vysk. Valančiaus blaivystės sąjūdis vienija per 40 tūkst. valančių“. 1997 m. „Blaivioji Lietuva“ Nr. 5 str. (be parašo) „Valančių sąjūdis“ rašė: „38 tūkst. pasiryžėlių... tiek moksleivių nuo 1994 m. pasirašė ant specialių lankstinukų negerti jokių svaigalų ir nerūkyti, kol baigs vidurinę mokyklą. Tokių lankstinukų platinimo apskaitos statistika liudija, kad 1997 m. Lietuvoje buvo 38,2 tūkst. valančių...“ Pasirašyti pasižadėjimą nerūkyti, negerti svaigalų — ne tas pat, kas būti valančiu. 1994 m. rugsėjo 2 d. „Dienovidis“ Nr. 31 str. „[veikti blogi viduje“ (be parašo) rašė: „...Kaune yra apie 40 tūkstančių mūsų sąjūdžio narių...“ Autoriaus nuomone, tiek narių niekada nebuvo.

Valančių skaičius dažniausiai priklauso nuo vadovų iniciatyvos. Nere-tai pasitaiko, kai vadovui išėjus į pensiją, jo niekas nepakeičia, buvusi aktyvi kuopa sunyksta.

Valančių veikla

Valančių veikla panaši į minėtą ASVS veiklą. Paminėsiu keletą veiklos faktų. 1999 m. vasario 14 d. VGUK, kurios pagrindą sudarė VMV BS, Krašto apsaugos bičiulių klubas (KABK), Sąjūdis „Talka tėviškei“ ir kt., suorganizavo įspūdingą valančių šventę - Vasario 16-osios minėjimą Sv. Onos bažnyčioje Vilniuje. Dalį programos atliko patys valančiai. Jie, vadovaujami M. Daukšos vidurinės mokyklos mokytojos L. Stravinskienės, giedojo, o Filaretų III kuopos valančiai per šv. Mišias skaitė maldą, vėliau deklamavo poeziją. Buvo pašventintos vėliavėlės. Valančius pasveikino krašto apsaugos savanorių pajėgų atsargos majoras Antanas Burokas ir Moterų lygos pirmininkė prof. Ona Voverienė.

Gyvoji istorijos pamoka - įspūdinga šventė, 1999 m. kovo 6 d. surengta VMV BS, KABK, „Talkos tėviškei“, Vilniaus švietimo skyriaus ir Vilniaus savivaldybės ir skirta paminėti šv. Kazimiero palaikų grąžinimo iš Sv. apaštalų Petro ir Povilo bažnyčios į Arkikatedrą dešimtmetį.

Popiežiaus Jono Pauliaus aikštėje stovėjo karių kolona, šventoriuje - valančių kolonos su savo vadovais, vėliavomis, mokyklų emblemomis, netoliese - raiteliai, vienas jų ant balto žirgo vaizdavo riterį, iš šalių - du adjutantai. Skambėjo giesmės, maldos žodžiai. Įžanginį žodį tema „Šv. Kazimieras — Gediminaičių švyturys - 1952-1989 m. tremtyje“ tarė doc. Romas Batūra.

Prie šventoriaus ant balto žirgo atėjo karžygys, lydimas raitelių. Jis davė žygio pradžios ženklą. Karžygys jojo pirmas, paskui jį — raitelių kolona su vėliavėlėmis, žygiavo šaulių, karių, valančių kolonos, svečiai, orkestras,

Valančiųjų sąskrydis 1999 10 16 Vilniuje. Pirmoje eilėje iš kairės sėdi: A. Griganavičius, kun. P. Sabaliauskas, G. Andriukonytė, A. Brazdžiūtė, D. Daukša. Sąskrydis vyko Vilniaus Karininkų ramovėje.

visuomenės atstovai T. Kosciuškos, Arsenalo, T. Vrublevskio gatvėmis į Arkikatedrą. Riteris, nulipęs nuo balto žirgo, perdavęs jį saugoti adjutantui, įžengė į Arkikatedrą, paskui jį sekė žygieiviai. Giesmės, muzika, kalbos, prie šv. Kazimiero altoriaus padėtos gėlės. Toliau eisena žygiavo prie generolo Jono Žemaičio paminklo. Ir čia padėtos gėlės, sakytos kalbos. Nuaidėjo tautos himnas. Apie šią šventę rašė spauda (Pakumšis P. 1999:1).

Kita šventė, valančiųjų palikusi didelį įspūdį, buvo surengta 1999 m. spalio 16 d. Karininkų ramovėje Vilniuje, minint „Blaiviosios Lietuvos“ laikraščio dešimtmetį. Šventės šūkis: „Eikime Lietuvos keliu“. Kartu buvo minimas ir VMV BS įsteigimo dešimtmetis. Iš miestų ir rajonų atvažiavo per 400 valančiųjų su savo programomis. Gražiai pasirodė Paberžės „Verdenės“ vidurinės mokyklos valančiųjai. Šioje mokykloje tuo laiku beveik visi moksleiviai buvo valančiųjai. Juos globojo mokytojos Marija Mažeikienė ir I. Daškevičienė. Žiūrovus savo pasisakymais žavėjo Vilniaus „Ąžuolyno“, Leipalingio, Kazlų Rūdos, Sintautų ir kitų vidurinių mokyklų valančiųjai.

2000 m. rugsėjo 12 d. valančiųjų pagaminti kaklaraiščiai: geltoni su žaliu ąžuolo lapu, o jame - Vyčio kryžius.

Valančiųjai aktyviai dalyvavo 2000 m. birželio 1–4 d. Kaune surengtame Eucharistiniame kongrese, iš viso per 10 000 vaikų (Staugaitis V. 2000:1).

Dar vienas minėjimas-sąskrydis 2006 metų rugsėjo 23-24 d. Vilniuje buvo surengtas valančiųjų ir kitų moksleivių organizacijų šūkiu „Skleiskis blaivumu, jaunoji Lietuva“, skirtas paminėti 25-iems metams nuo blaivystės klubo „Sąjūdis“ įsteigimo.

Sąskrydis prasidėjo mitingu greta Seimo rūmų, Lietuvos nacionalinės M. Mažvydo bibliotekos. Mitinge dalyvavo Seimo narė Ramunė Visockytė, Vaikų teisių apsaugos kontrolierė Rimantė Šalaševičiūtė. Mitingo dalyviai

Vyskupo Motiejaus Valančiaus blaivystės sąjūdžio IV kadencijos valdyba su kai kuriais aktyvistais.
1998 m. gruodis.

Valančiukų žygis į Lūginę, pal. Jurgio Matulaičio gimtinę. 2005 m. spalio 18 d.

reikalavo imtis priemonių, kad būtų sustabdytas svaigalų vartojimas, ypač jaunimo tarpe, skatinamas dvasingumas, gražios tradicijos, ugdomos taurios, valingos asmenybės.

Mitingo dalyviai priėmė kreipimąsi į Prezidentą, LR Seimą ir Vyriausybę. Sąskrydyje dalyvavo apie 500 moksleivių.

Kun. P. Dumbliauskas aukoja šv. Mišias valančiukams, stovyklaujantiems
Europos geografinio centro zonoje. 1999 m.

Vilniaus Paberžės r. „Verdenės“ vid. mokyklos valančiukai prie Europos geografinio centro. Nuotraukos
centre mokyklos direktorius Petras Mažeika, dešiniau valančių vadovė Marija Mažeikienė. 1998 m.

Pasibaigus mitingui, jo dalyviai dainuodami, skanduodami patraukė į Kalnų parką, kur jų laukė kareiviški pietūs. Kalnų parke buvo surengtas išpūdingas koncertas.

Kitą dieną po šv. Mišių valančiukai aplankė karaliaus Mindaugo paminklą, Gedimino kalną, Šv. Kazimiero koplyčią. Po pietų Mokytojų namuose

Valančiukų-valančininkų sąskrydis Alytuje 2001 09 12 — M. Valančiui paminėti. Iš kairės sėdi: arkivysk. Sigitas Tamkevičius, neatpažinta ponė, V. Uogelė. Valančiukų globėjui J. Kančiui gėles įteikia Miroslovo vid. mokyklos direktoriaus pavaduotoja Zita Reipienė.

1995 m. Sekminės. Leipalingio valančiukų kuopos vėliavos pašventinimas.

Valančiaus skaitymų 2004 m. konkurso Šiauliuose laureatai ir rengėjai.
A. Griganavičiaus nuotr.

Maijampolės valančiukai nerūkymo dieną

Biržų valančiukai po kalėdinio spektaklio.
Priekyje (viduryje) kuopos įkūrėja, vadovė Nijolė Baiutavičienė.

įvyko blaivystės klubo „Sajūdis“ 25 metų sukakties minėjimas. Kartu dalyvavo skautai (Valerija K. 2006:14).

Įspūdingą šventę „Už blaivią Lietuvą“ 2007 m. birželio 7 d. surengė Vilkaviškio vyskupijos valančių vadai Nemunaityje (Alytaus r.). Apie tai rašė 2007 m. „Valančių aidas“ Nr. 24—25 str. „Valančiai - gamtos prieglobstyje“. „Birželio 7 d. du dideli autobusai klegančios jaunystės, vaikystės ir draugystės pajudėjo Dzūkijos link. Važiuodami grožėjomės puikiais Dzūkijos apylinkėmis, senovinėmis dzūkų sodybomis... Kiekvieną vasarą renkames skirtingą maršrutą... Kultūriniai, pažintiniai, socialiniai, tarpusavio supratimo gebėjimai ir vertybės niekada neatstos jokios pamokos, vedamos klasėje.

Valančių šūkis „Linksmas būk, neliūdėk ir kitam bėdoj padėk“ jau 7-ieji metai lydi mus sėskrydžiuose. Geltonas kaklaraštis su ažuolo lapu ne tik išskiria mus iš pilkos minios būrio, bet ir daug kuo įpareigoja.

Nemunaičio bažnytelė tapo didžia atgaiva mūsų dvasiai. Čia suvažiavo valančiai iš įvairių Marijampolės miesto ir rajonų mokyklų. Prie Nemuno išaugo palapinių miestelis. Turininga ir įdomi sėskrydžio programa sudomino visus. Kitą dieną pasimankštinę susirinkome dvasinio susikaupimo (Šv. Rašto inscenizacija). Po to įdomią olimpiadą su įvairiomis užduotimis surengė Vilkaviškio vyskupijos jaunimo centro direktoriaus pavaduotojas Arūnas Adomynas. Sėskrydžio dalyviai buvo vaišinami kareiviška koše, pačių ant laužo keptomis dešrelėmis“ (Babinskienė L. 2007:4).

1998 m. vasarą VGUK, vadovaujant VMV BS vadovui J. Kančiui, greta Europos centro, netoli Vilniaus, šalia Bernotų piliakalnio ir gražaus Girijos ežerėlio, surengė pirmą vaikų stovyklą. Ji veikė nuo birželio vidurio iki liepos 12 d. (dvi pamainos). Tokia pat stovykla veikė ir 1999 m. Čia buvo įsikūręs ištisas palapinių miestelis. Tais metais šioje stovykloje poilsavo dvi pamainos su 130 vaikų. Daugelis jų buvo iš skurdžiai gyvenančių šeimų. Stovyklos gyvenimu rūpinosi VMV BS vadovai, KABK nariai. Tuo laiku tokios stovyklos buvo organizuojamos ir kituose šalies rajonuose. Deja, vėliau tam jau nebuvo skiriama lėšų.

Valančiukai moka ne tik keliauti, stovyklauti. Štai spauda rašė (Rutkauskaitė K. str. „Leipalingio pagrindinės mokyklos valančių vaikų veikla“, „Valančių vaikų aidas“, 2010, Nr. 1, p. 5), kad Leipalingio valančiukai laisvalaikiu lanko nelaimių ištiktus žmones, renka jiems labdarą, padeda tvarkyti, prižiūrėti kapus, lanko žmones su negalia, sergančius draugus. Gerumo akcijos iniciatorės — O. Bleizgienė, mokytojos R. Šumskienė ir M. Galvanauskienė.

Valančių vaikų vadovai jaunimui rengia konferencijas aktualiomis temomis. Pvz., Šiaulių katalikiškoje „Sandoros“ mokykloje 2002 m. lapkričio 29 d. buvo surengta VMV BS Šiaulių vyskupijos ir Šiaulių m. švietimo skyriaus konferencija-seminaras „Džiaugsmas be svaigulio“ (Griganavičius A. 2002:3). VMV BS aktyvistai kartu su vidurinių mokyklų valančių vaikų vadovais, mokytojais kasmet rengia panašias konferencijas. Valančiukai dalyvauja rašinių, M. Valančiaus raštų meninio skaitymo konkursuose, kurie skelbiami „Valančių vaikų aide“. Valančiukai, valančinkai bendradarbiauja su ateitininkais, skautais ir kitomis krikščioniškomis ir blaivybę skatinančiomis organizacijomis.

KRAŠTO APSAUGOS BIRŽIŲ KLUBAS (KABK)

Pirmieji metai naujai sukurta Lietuvos kariuomenei buvo sunkūs: ji buvo kritikuojama, puolama. Nepriklausomybės savanoris atsargos majoras Antanas Burokas per spaudą kreipėsi į visuomenę, prašydamas paramos.

Iniciatyvos ėmėsi J. Kančys. Jis subūrė žmonių grupę: akademikas Z. Zinkevičius, prof. V. Dienys, prof. J. Girdzijauskas, prof. L. Mačiūnas, dr. R. Pakalnis, kun. A. Keina, kun. D. Valiukonis, dr. (dabar - prof.) V. Žekonienė, gyd. A. Čiučiurka, V. Turčinavičius, dr. R. Kašinskas ir kt. 1994 m. sausio 15 d. SKAT rūmuose įvyko susirinkimas. Jame įkurtas KABK. Pirmininku išrinktas J. Kančys, pavaduotoju A. Burokas, sekretore B. Daugelavičienė.

Klubo įstatai patvirtinti LR Teisingumo ministerijos 1996 06 12 įsakymu Nr. 296. Įstatų antrame skyriuje „Klubo tikslai ir uždaviniai“ rašoma: *formuoti visuomenės gynybinę nuostatą, pažinti ir kurti, kaip ir šeimos, tautos, valstybės gynybą, skatinti karių kultūrinę, visuomeninę veiklą, propaguoti sveiką gyvenimo būdą, skatinti kario pareigos sampratą moksleivių ir jaunimo tarpe...*

KABK nariai: Iš kairės antroje eilėje antras klubo įkūrėjas, buvęs pirmininkas J. Kančys, trečioje eilėje pirmas stovi pirmininkas A. Burokas. 1997 04 19.

KABK artimai bendrauja su VMV BS, dalyvauja konferencijose, rengiamose VMV BS, kariai talkininkauja įrengiant valančiukams vasaros stovyklas, kartu švenčia valstybines šventes ir t.t.

PASTANGOS DĖL ALKOHOLIO KONTROLĖS ĮSTATYMO

Kaip minėta, Lietuvai atgavus nepriklausomybę, pirmaisiais metais alkoholinių gėrimų (perskaičiuotų į 100°) vienam Lietuvos gyventojui teko 5,03 litro, tačiau jau antraisiais (1991 m.) — suvartota 10,6 proc. daugiau negu 1990 m. Be to, ėmė plisti narkotikų vartojimas. Blaivioji visuomenės dalis sunerimo, ypač VMV BS nariai, taip pat Bažnyčia, atgavusi veikimo laisvę. Tik 1992 m. alkoholio vartojimas buvo sumažėjęs iki 3,0 l absoliutaus alkoholio vienam gyventojui.

Prekybininkai, radę pelningą sritį, kūrė naujus prekybos taškus, o Vyriausybė išdavinėjo licencijas. Dar 1990 m. VMV BS iniciatyva buvo parengtas „Lietuvos Respublikos priešalkoholinio įstatymo“ projektas ir įteiktas LR Aukščiausiai Tarybai. Po poros metų buvo parengtas kitas įstatymo projektas, pavadintas „Lietuvos Respublikos įstatymas dėl alkoholio monopolio“. Jį parengė VMV BS kartu su Lietuvos blaivybės draugija „Baltų ainiai“ (LBD BA). Įstatymo projektas buvo įteiktas naujai išrinktam Seimui.

1993 m. kovo 19-20 d. Vilniuje vykusios tarptautinės konferencijos dalyviai rezoliucija kreipėsi į Lietuvos Prezidentą, Seimą, Vyriausybę dėl europietiškos savos alkoholio politikos. Kiek vėliau 20 žymių LR mokslininkų, visuomenės veikėjų kreipėsi į LR Seimą dėl alkoholio gamybos ir vartojimo valstybės monopolio.

1994 m. pradžioje VMV BS respublikinės tarybos prezidiumo nariai G. Jakubčionis, R. Masteika ir J. Tonkūnas lankėsi pas LR Prezidentą Algirdą Brazauską, prašydami sustabdyti alkoholio pramonės privatizavimą, naujų alkoholinių gėrimų prekybos taškų steigimą, alkoholio ir tabako reklamą. 1994 m. sausio 24 d. Prezidentas A. Brazauskas, kalbėdamas per Vilniaus radiją, išsakė savo nuomonę „...Tvarka yra tokia, kad Vyriausybė yra išdavusi 24 organizacijoms, firmoms leidimus didmeninei prekybai, o mažmeninė prekyba yra organizuojama miestų ir rajonų valdybų. Ir kada dabar pasižiūri, tie kioskai įvairiuose pastatuose, namuose, neįtikėtinose vietose auga kaip grybai po lietaus... Aš manau, kad ne vien administracinės priemonės viską nulems. Čia svarbu yra ir priešalkoholinė propaganda, ir visuomeninių organizacijų pastangos. Bažnyčia dirba taurų darbą. Matyt, turėtų būti ir visų valdžios institucijų veikla,, mes labiau turim užsiimti tuo reikalu, sutelkti pajėgas... Deja, tuo tarpu, kaip ir iki šiol, telkiamos pajėgos ne prieš alkoholį, o atvirkščiai... 24 firmos ir bendrovės į šalį gabena alkoholinius gėrimus, tebeklesti kontrabanda, nevaržomai plinta naminių svaigalų gamyba.(Prezidento nuomonė. 1994:1).

Kardinolas V. Sladkevičius laiškų kreipėsi į Prezidentą, Seimą, prašydamas priimti įstatymą, kuris reglamentuotų visuomenės informavimo moralinį švarumą. 1994 m. birželio 1 d., Vaikų gynimo dieną, vaikai, o rugpjūčio 1-ąją po pamaldų Arkikatedroje ir minia žmonių su gėlėmis, vėliavomis, valančiukai su vėliavėlėmis dainuodami Gedimino prospektu žygiavo prie Seimo rūmų. Buvo prašoma priimti alkoholio ir tabako kontrolės bei moralinį nuopuolį stabdantį įstatymą. Nepadėjo nei raštas — kreipimasis į Seimą su 24 641 parašu, nei daugybė įvykusių piketų, rezoliucijų, pasitarimų, konferencijų VMV BS Šiauliuose, Marijampolėje ir kituose miestuose.

1995 m. balandžio 18 d. Seimas priėmė Alkoholio kontrolės įstatymą Nr. 1-857. Netrukus didelė grupė (68 žmonių) buvusių parlamentarų 1996 m. gegužės 31 d. kreipėsi į Konstitucinį Teismą, prašydami išaiškinti, ar Alkoholio bei tabako kontrolės įstatymas ir Vyriausybės 1996 m. vasario nutarimas Nr. 179 „Dėl alkoholio reklamos kontrolės“ atitinka Konstitucijos straipsnius (Kvederaitis J., Jakubčionis G. 1997: 2, 3).

Blaivininkai (VMV BS ir LBD BA) bylą Konstituciniame Teisme laimėjo, bet Seimas pakeitė įstatymo straipsnį, įvesdamas tik reklamos ribojimus; buvo priimtas tabako reklamos draudimas.

Seimo priimtos Alkoholio kontrolės įstatymo pataisos nuolat silpnino alkoholio kontrolę ir tuo padarė nepataisomą žalą Lietuvos visuomenei. Nebuvo sukurta vykdyto mechanizmas. Reikėjo reguliuoti alkoholinių gėrimų pasiūlą, susijusią su reklama. Iš kitos pusės, nepakankamai buvo nuteikiama visuomenė, ypač jaunoji karta blaiviai, sveikai gyventi; didelė jaunimo dalis nesiorientuoja, nežino, kokią žalą žmogui, visuomenei, valstybei daro svaigalų vartojimas.

*Aidėk blaivystės varpo dūžiais
Po miestus, kaimus ir laukus,
Tik tu gali prikelt tėvynę,
Atbundančių gyvenimui naujam...*

P. Labanauskas

„Susikabiname rankomis, susivienijame savo dvasia, uždegame širdis, kad jos karščiau plaktų stiprindamos ir blaivindamos Lietuvą...“ Taip ansamblio vadovė Milda Andriulienė pradėjo savo straipsnį „Blaivininkų veiklos atgarsiai“ 2008 m. „Valančiuko aido“ Nr. 30-31, p. 12.

„Giedros“ ansambliečių, pasipuousių tautiniais drabužiais, spindinčia šypsena, grožiu ir meile alsuojančios dainos skamba ne vien Vilniaus, bet ir Kauno (Kristaus prisikėlimo bažnyčioje), Šiaulių, Skuodo, Marijampolės, Švenčionių ir kitų miestų, rajonų salėse, o vasarą - aikštėse surengtų švenčių, minėjimų metu.

Viena veiksmingiausių, efektyviausių, populiariausių ir geriausiai pavykusių VMV BS priemonių kovai su visuomenės moralės nuosmikiu ir svai-

Ansamblis „Giedra“ V. Kudirkos aikštėje. Iš kairės antras — Prezidentas Valdas Adamkus ir Alma Adamkienė. Vilnius, 2011 07 06.

Ansamblis „Giedra“.

galų vartojimu yra folkloro ansamblis „Giedra“. Sunku rasti žmogų, kurio nežavėtų, nekeltų dvasios gražios lyrinės, patriotinės dainos: „Lietuva brangi“, „Gimtinė“, „Lietuva“, „O, Valančiai“, „Gražiausios spalvos“ ir kt. „Giedros“ ansamblio dainos priverčia žmogų susimąstyti, pažvelgti į save, paklausti — kas aš esu, ar teisingu keliu einu, koks esu kitiems, gal turiu kitaip gyventi, būti kitoks — dvasingesnis, geresnis?

Mintis sukurti folkloro ansamblį gimė pedagogui Petrui Labanauskui. Jis, būdamas VMV BS Vilniaus skyriaus pirmininkas, ėmėsi iniciatyvos kurti šį ansamblį. 1998 m. spalį į Žvėryno gimnaziją sukvietė būrelį mėgstančių ir mokančių dainuoti bendraamžių. Tais pačiais metais per šv. Kalėdas įvyko pirmasis viešas pasirodymas sąjūdininkams M. Daukšos vidurinėje mokykloje, Vilniuje, pirmasis visuomenei — 2000 m. spalio 26 d. Gedimino technikos universiteto rūmuose, Trakų g. 1, Vilniuje.

„Giedros“ ansamblis per metus dalyvauja daugiau nei 25 renginiuose Vilniuje ir kituose miestuose, miesteliuose. Ansamblių repertuare — apie 150 liaudies, patriotinių dainų. Jie ne tiktai gražiai dainuoja, šoka folklorinius šokių, bet ir pajvairina programas P. Labanausko sukurtais visuomeninio teismo girtuokliams scenarijais, liaudiškais pasakojimais.

„Giedros“ ansamblių palaiko ryšius, bendradarbiauja su kitomis organizacijomis, pvz., su Lietuvai pageržinti draugija (LPD), Pasvalio rajono

ansambliu „Apynėlis“, Švenčionių kraštiečių klubui, Vilniaus politinių kalinių ir tremtinių chorui, taip pat su Teatro ir muzikos akademijos docentės Aušros Stasiūnaitės katedros studentais, ansambliu „Raskila“. Ansamblių gieda Vilniaus Visų šventųjų bažnyčios chore.

Iki 2006 m. ansambliui „Giedra“ vadovavo jo įkūrėjas P. Labanauskas, o nuo 2006-ųjų - bibliotekininkė Milda Andriulienė, ypač daug dėmesio skirdama vaikų ir jaunimo dvasingumui kelti. Savo patriotinėmis kalbomis „Giedrai“ talkina LPD pirmininkas Juozas Dingelis, aktorius Tomas Vaisieta, nenuilstantis talkininkas buvo legendinis Lietuvos patriotas Vilius Bražėnas (1913-2010), daugelio straipsnių, keleto knygų autorius.

Folkloro ansamblis „Giedra“ turbūt vienintelis Lietuvoje, kurio vakaronėse nebūna jokių alkoholinių gėrimų. Čia niekas ir nerūko.

Ansamblių turi savo vėliavą. Ją sukūrė ir pagamino dailininkas Anicetas Jonutis.

SUSITIKIMAI

Susitikimai su parapijiečiais Vilniuje ir rajonuose ypač populiarūs būdavo sovietmečiu. Atgimimo metu ir pirmaisiais nepriklausomybės metais blaivystės sąjūdiečių susitikimai su žmonėmis, atėjusiais į bažnyčią, buvo tapę dažni ir masiniai, bet vėliau prablėso. Apie 2000-2010 m. Vilniuje pedagogės Valerijos Kančienės, inž. Vytauto Slėnio, Irenos ir Petro Sakalauskų ir kt. iniciatyva vėl pradėti aktyviau organizuoti nedideli renginiai — susitikimai su žmonėmis. Kelis kartus per metus susitikimus organizuoja ir aktyvesni VMV BS rajonų skyriai. Į ypatingesnių švenčių, jubiliejų minėjimus pakviesti „Giedros“ ansamblių vyksta net į tolimiausius Kretingos, Skuodo, Rokiškio ir kt. rajonus. Su jais neretai vyksta ir VMV BS aktyvistai. Susitikimuose būna ne tik meninė dalis, neretai - visuomenės teismas girtuokliui, kalbos, diskusijos...

Deja, pastaruoju metu į susitikimus ateidavo tik keliolika (kartais 20-30) parapijiečių, iš jų 2—3 vyrai (ir tie nevartojantys svaigalų arba tik retkarčiais) ir apie 30 ansamblių, dar 10-15 VMV BS aktyvistų. Meninė dalis, kalbos, diskusijos, sudėtinės vaisės be alkoholio... Susitikimai vyksta parapijos patalpose, dažniausiai dalyvaujant klebonui ar vikarui, iš anksto apie tai pranešus parapijiečiams.

KONFERENCIJOS

1992 m. sausio 3 d. VMV BS kartu su LKMA nariais surengė pirmąją jau užsienio valstybių ir SSRS pripažintoje nepriklausomoje Lietuvoje mokslinę konferenciją. Ji vyko Šv. Jonų bažnyčioje Vilniuje. Kitą dieną įvyko antrasis VMV BS suvažiavimas (apie suvažiavimus - vėliau).

Konferencijos buvo rengiamos prieš kiekvieną suvažiavimą, ir ne tik tai prieš suvažiavimą, bet kasmet ir net kelis kartus per metus. VMV BS vadovybė jas

Vyskupo M. Valančiaus blaivystės sąjūdžio valdybos nariai ir dalyviai susitikime su JAV lietuvių bendruomenės atstovais. Iš kairės: Gediminas Jakubčionis, Albinas Puidokas, Petras Mažeika, „Verdenės“ vid. mokyklos direktorius, viešnia iš JAV p. Audronė Pakštienė, mokytoja Marija Mažeikienė, Juozas Kančys, viešnia iš JAV Regina Narušienė, blaivystės sąjūdžio dvasios vadas mons. Alfonsas Svarinskas, blaivystės sąjūdžio valdybos pirmininkas, M. Daukšos vid. mokyklos direktorius Jonas Kvederaitis.

Vilnius, 2000 m.

Blaivininkų renginyje kun. Antanas Gražulis S J, vysk. Juozas Tunaitis, Vincas Rastenis.

Iš V. Kančienės archyvo.

Juozas Kančys, Robertas Gramaliauskas, neatpažintas, Jonas Burdulis, su vėliava — Valis Viršila.
Mažeikiai, 1992 m. A. Griganavičiaus nuotr.

rengė įvairiomis temomis vieni ir su kitomis organizacijomis, vietines ir tarptautines. Iš viso per dvidešimt metų VMV BS jų surengė apie 27, iš jų 9 — tarptautines. Be to, dar prieš nepriklausomybės paskelbimą 1989 m. surengtos vietinės Kėdainiuose ir 1990 m. Kaune tarptautinės konferencijos. Kiekvienas renginys turėjo savo šūkį — temą. 1993 m. kovo 19-20 d. su švedais surengta konferencija Vilniuje, Savivaldybės rūmuose, pavadinta „Ką galime kartu“, 1994 m. balandžio 16-17 d. kita — „Švedai ir mes“, 2002 m. lapkričio 14-15 d. - pavadinta „Narkotikų politika ir narkomanijos prevencija“. Gražų pavyzdį kitoms mokykloms parodė Tarptautinė teisės ir verslo aukštoji mokykla. Teisės fakulteto katedros vedėjos Jolitos Malinauskaitės ir dekanas doc. dr. Raimundo Kolesniko iniciatyva surengta keletas konferencijų jauniui aktualiomis temomis: 2009 m. balandžio 24 d. „Mano gyvenimo stilius“, gruodžio 15 d. „Jaunimo vertybės ir pareiga Lietuvai“ ir kitos. J. Malinauskaitė aktyviai dalyvavo VMV BS veikloje, spaudoje.

Konferencijose dalyvaudavo gausus būrys jaunimo ir suaugusiųjų bei vyresnio amžiaus žmonių. Pranešimus skaitė mokslininkai, profesoriai, akademikai, atitinkamų sričių specialistai aktualiomis tų dienų svaigalų vartojimo ir prevencijos temomis. Vykdavo diskusijas, priimti nutarimai, rezoliucijos, kreipimaisi į Seimą, Vyriausybę, visuomenę. Pvz., tarptautinę konferenciją „Narkomanijos prevencija ir gydymo be narkotikų perspektyvos“, surengtą

1998 m. spalio 9-10 d. LMA didžiojoje salėje, inicijavo LBF, Lietuvos sveikatos apsaugos ministerija, tarptautinė organizacija „Europos miestai prieš narkotikus“ (ECAD), LMA, Lietuvos KJBS „Žingsnis“, Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centras, Vilniaus miesto tarybos visuomeninė komisija sveikstantiems alkoholikams ir narkomanams remti, Vilniaus sveiko miesto biuras.

Pranešimus skaitė atstovai iš Lietuvos, Latvijos, Lenkijos, Maskvos, Kirgizijos, Švedijos apie originalius narkomanų gydymo ir rehabilitacijos metodus. Šia tema priimta rezoliucija. Dalyvavo 170 žmonių.

Konferencijos dalyviai priėmė rezoliuciją „Narkomanijos prevencija ir gydymo be narkotikų perspektyvos“.

Kitas pavyzdys - tarptautinė konferencija „Tėvai prieš narkotikus“, surengta VMV BS tarybos nario, LBF pirmininko Gedimino Jakubčionio iniciatyva 2000 m. lapkričio 3—4 d. Vilniuje. Joje dalyvavo kovos prieš narkotikus specialistai iš Airijos, JAV, Vokietijos, Švedijos, Rusijos. Pranešimus skaitė Marija Fišer (Sietlas, JAV), Bernadeta Makdonel (Airija), Marija Malaroda (Švedija), Vilniaus universiteto dėstytoja dr. Laima Bulotaitė, dr. Aleksandra Davidavičienė ir kt. Priimta deklaracija ir rezoliucija. Dalyvavo apie 400 žmonių.

Gražų pavyzdį parodė Katalikų bažnyčios kardinolas Audrys Juozas Bačkis, 2004 m. balandį surengęs antialkoholinę konferenciją kunigams, socialiniams darbuotojams, anoniminių alkoholikų būrelių vadovams.

Gediminas Jakubčionis konferencijoje
Šiauliuose. 2004 m.

SEMINARAI

Nemažai seminarų surengta Vilniuje, Kaune, Šiauliuose, Marijampolėje ir kituose miestuose bei miesteliuose. VMV BS juos rengė savo jėgomis ir padedant švedams.

Paminėsiu keletą. 1998 m. kovo 25—27 d. Vilniaus miesto savivaldybės rūmuose, Gedimino pr. 9, seminaras vyko tema „Alkoholis, nėštumas ir tėvų atsakomybė“. Tai VMV BS ir Nomi Tioneng atstovaujamos organizacijos „Susitikimas ir dialogas“ („Möte och Dialog“) bei Švedijos krikščioniškųjų blaivybės organizacijų sąjungos DKSND bendradarbiavimo programos sudėtinė dalis. Pranešimus skaitė gydytoja Birutė Daujotienė, Sveikatos apsaugos m-jos sanitarijos ir higienos skyriaus vedėjas K. Štaras, Švedijos atstovai.

2001 m. spalio 10-13 d. prasmingas seminaras surengtas pagal programą „Linas“. Jį vedė programos autorė Nomi Tioneng (Švedija). „Linas“ - tai darbas su alkoholikų ir narkomanų tėvų vaikais ir su tėvais (Jankauskas A. 2002:8).

Nuo pat pirmojo susitikimo su Šiaurės šalių santūros ir blaivybės federacijos prezidentu Valeriu Sureliu ir sekretoriumi Ulfu Valinu 1991 m. vasarą Vilniuje VMV BS jautė didelę nesavanaudišką Švedijos krikščioniškųjų blaivybės organizacijų paramą. 1993 m. jie pakvietė sąjūdiečius atvykti į Švediją, siūlė susipažinti su Švedijos blaivybės organizacijų veikla. (Apie tai rašyta skyrelyje „Švedų pamokos“.) Vėliau vykdė ilgametę programą „Baltijos šviesa“. Lietuvoje buvo rengiami kursai, konferencijos, seminarai. Jie sąjūdiečius rėmė moraliai, materialiai ir finansiškai (1993 m. gauta labdaros siunta).

SUVAŽIAVIMAI-KONGRESAI

VMV BS pakoreguotų ir Lietuvos teisingumo ministro 1996 m. spalio 10 d. įsakymu Nr. 428-V įregistruotų įstatų IV skyriaus 4 punkte rašoma: „Aukščiausias blaivystės sąjūdžio valdymo organas yra BS kongresas, kurį BS valdyba kviečia ne rečiau kaip kartą per trejus metus“. Nuo VMV BS įsteigimo iki 2011 m. surengti 8 kongresai skirtinguose miestuose: Vilniuje, Kaune, Panevėžyje, Kėdainiuose, Marijampolėje. Paminėsiu porą jų.

VMV BS IV suvažiavimas-kongresas, kurio šūkis — „Per blaivėjimą į dvasinį atsinaujinimą“, įvyko 1997 m. spalio 18 d., VDU rūmuose (S. Daukanto g. 28) Kaune. Jis prasidėjo 9.30 val. šv. Mišiomis universiteto didžiojoje salėje. Po jų 10.30 val. - susikaupimo valandėlė Karo muziejaus sodelyje prie nežinomo kareivio kapo ir Laisvės paminklo, skambant Karo muziejaus bokšto varpų muzikai.

Karo muziejaus sodelyje padėtos gėlės prie Laisvės paminklo. Čia prasmingą patriotinę kalbą pasakė kun. P. Dumbliauskas. Po to perskaitytas Lietuvos vyskupų ganytojiškas laiškas. Suskambo varpų muzika. Jaunimo delegacija nunešė gėlių prie vysk. M. Valančiaus kapo ir Vytauto Didžiojo paminklo. 11.15 val. prasidėjo kongresas. Visų lūpose skambėjo Tautos himno žodžiai. Kalbą pasakė VMV BS pirmininkas J. Kančys, maldai pakvietė kun. A. Keina.

Suvažiavimo metu buvo pasimelsta už blaivybės veikloje aktyviai dalyvavusius, bet jau amžinybėn išėjusius kun. Bronių Laurinavičių, kun. Juozą Zdebskį, inž. Gediminą Ardziauską, pedagogą Balį Lipskį ir kt. Prisiminti sovietmečiu blaivinimo fronte dirbę gyvi kun. P. Dumbliauskas, mons. Alfonsas Svarinskas.

Apie darbo patirtį Vilkaviškio vyskupijoje papasakojo Marijampolės skyriaus kapelionas kun. Ignas Plioraitis, apie blaivystės brolių veiklą Telšių vyskupijoje - mons. Kazimieras Gaščiūnas. Prof. L. Mačiūnas skaitė pranešimą „Svaiginimosi priežastys“. LBF tarybos pirmininkas G. Jakubčionis kalbėjo apie fondo veiklą.

Vysk. M. Valančiaus blaivystės sąjūdžio IV kongreso dalyvių grupelė. Iš kairės: kun. A. Keina, prof. L. Mačiūnas, neatpažinta, Z. Tamakauskas, gyd. B. Daujotienė, neatpažintas, J. Kančys, ir kiti.
1997 m. spalio 18 d., Kaunas.

Pertrauka BS suvažiavimo metu. Iš kairės: M. Kančytė, A. Kačerauskienė, J. Kačerauskas, V. Uogelė ir kt.

Antrajame posėdyje pasisakė VMV BS valdybos pirmininkas J. Kvederaitis, P. Labanauskas ir kt. Perrinkta VMV BS valdyba. Kongrese dalyvavo 2 vyskupai, 19 kunigų, 112 mokytojų, 28 gydytojai, 15 inžinierių, 151 jauni-
mo atstovas (valančiukai ir kt.), iš viso 399 žmonės. Kongresas priėmė keletą

VMV BS kongreso dalyviai Vilniaus arkikatedroje. 2004 m. A. Griganičiaus nuotr.

VMV BS aktyvisto
Albino ir Daivos
Puidokų šeima.
1999 m.

rezoliucijų, kreipimasi į vaikus globojančias organizacijas (4-asis blaivystės... 1997:1-2).

Paminėsiu ir kitą VI suvažiavimą-kongresą, kuris įvyko 2004 m. rugsėjo 11 d. trečiuosiuose Seimo rūmuose Vilniuje. Kongreso šūkis - „Kurkime ir ugdykime nežalingus įpročius“.

Suvažiavimas prasidėjo 10 val. šv. Mišiomis Vilniaus arkikatedroje. Po jų valančiukai atnaujino priesaiką Dievui ir Tėvynei Lietuvai. Po to vyko patriotinė programa prie karaliaus Mindaugo paminklo. Kalbas sakė Lietuvos

sąjūdžio tarybos pirmininkas Rytas Kupčinskas, poetas Justinas Marcinkevičius, valančiukų atstovai. Valančiukų rikiuotė su deglais, dainuojant „Giedros“ ansambliams, lydima kitų kongreso dalyvių, Gedimino prospektu žygiavo į Nepriklausomybės aikštę, Seimo rūmų link. Prie Lietuvos Nacionalinės M. Mažvydo bibliotekos įvyko mitingas — prevencinė programa tema „Aktuali visuotinė valstybinė problema“. Kalbėjo Seimo narė Irena Degutienė, Alfonsas Cekauskas, Nacionalinės žalingų įpročių prevencijos tarybos prezidentas, mons. Alfonsas Svarinskas, Nijolė Butkuvienė, valančiukų vadovė dr. Aleksandra Davidavičienė, Gediminas Jakubčionis, Ona Kuorienė, Lietuvos moterų lygos atstovės, Juozas Kančys ir kt. VMV BS ansamblis „Giedra“ sudainavo keletą patriotinių dainų.

Pasibaigus programai valančiukai nuvyko į „Santaros“ vidurinę mokyklą, kur vyko jiems skirta meninė programa. Suaugusieji susirinko į III Seimo rūmus tęsti programos. 16 val. „Baltų ainiai“, skautai, valančiukai atliko meninę programą. Perrinkta valdyba, priimtas Memorandumas. Dalyvavo 305 žmonės, iš jų 194 valančiukai. Kongresą baigė Alytaus delegacijos koncertėlis. Renginyje dalyvavo tik vienas Seimo narys (I. Degutienė).

VMV BS suvažiavimuose-kongresuose išrinkta vadovybė

Kongresas, data	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
	1989 09 23	1992 01 04	1994 09 03-04	1997 10 18	2000 04 28	2004 09 11	2007 10 25	2010 10 23
Vardas, pavardė n.								
Alvydas Aleksandravičius				n				
Dalia Andriušiūnienė, žum.	n							
Jonas Burdulis, inž.		n						
Eugenijus Čerskus, jurist.							n	
Alfredas Čiučiurka, gyd.			n	n		n		
Donatas Daukša, arch.	n	n						
Petras Dumbliauskas, kun.					n			
Jonas Gečas, ped.	n	n						
Albertas Griganavičius, gyd.	n	n	n					
Antanina Grabauskienė, doc.					n	n		
Virgina Jonkuvienė								n
Gediminas Jakubčionis, inž.		n		n	n	n	n	n
Juozas Jurevičius, žum.	n	n						
Arvydas Juška, fotografas	-	n						
Juozas Kančys, inž.	VMV BS p.	VMV BS p.	VMV BS p.	VMV BS p.	VMV BS p.	VMV BS p.	n	

Algimantas Keina, kun.	pavad.	pavad.	n	n				n
Jonas Kvederaitis, ped.	V p. sekr.	V p. sekr.	V p.	n	V p.	V p.	V. p.	n
Ona Kuorienė, gyd.						n		
Leonas L. Mačiūnas, prof.			n	V p.	n			
Romas Masteika, žum.	n	n						
Liliana Miškinienė, ped.	n							
Antanas Matulas, gyd.							n	n
Auksė Petrauskienė, gyd.		n						
Juozas Pikčilingis, prof.	n							
Albinas Puidokas, inž.					n			
Lionginas Semėnas						n		
Laima Sideravičiūtė								n
Alfredas Sirtautas, inž.	n							
Klaudijus Stanionis, inž.	n	n						
Česlovas Stonys, akt.	n	n						
Juozas Šaulys							n	V p.
Zigmas Tamakauskas, ekon.	n	n						
Juozas Tonkūnas, inž.	n	n						
Vytautas Turčinavičius, soc.	n	n	n	n	n	n	n	n
Irena Ubartienė, gyd.			n					
Vytautas Uogelė, inž.					n	n	n	n
Aurelijus Veryga, doc. dr.							VMV BS p.	VMV BS p.
Vanda Žekonienė, dr.			n	n				

Pastaba: VMV BS - pirmininkas; Vp. — valdybos pirmininkas; n - valdybos narys.

SPAUDA

Kaip minėta, dar sovietmečiu 1989 m. gegužę pradėtas leisti mėnesinis (450x300 mm) 4 puslapių laikraštis „Blaivioji Lietuva“ (redaktorius - žurnalistas Juozas Jurevičius). Laikraštis buvo leidžiamas 20 500 egz. tiražu (nuo 1992 m. tiražas nenurodomas), esant tam tikriems nesklaidumams: blokadoms metu stigo popieriaus, vėliau - pinigų. VMV BS Kauno skyrius 1989 m. leido „Sargybą“ (redaktorius Pranas Gudaitis), bet dėl minėtų priežasčių leidyba nutraukta.

„Blaivioji Lietuva“ spausdino straipsnius įvairiomis temomis, aktualiomis ne tik blaivininkams, bet ir tiems, kurie mėgaujasi svaigalais. Vieniems buvo aiškinama svaigalų žala sveikatai, blaivaus, sveiko gyvenimo be žalingų įpročių pranašumas, kitiems - kaip kovoti su svaigalų vartojimo plitimu. Laikraščio puslapiuose atsispindėjo blaivininkų veikla, jų renginiai, konferencijos, suvažiavimai, šventės, seminarai, buvo skelbiamos konferencijų, suvažiavimų

rezoliucijos, Bažnyčios vadovų pasisakymai, kreipimaisi į Prezidentą, Seimą, Vyriausybę, visuomenę dėl svaigalų vartojimo plitimo, smunkančios moralės. Taip pat spausdinami vyskupų Sigito Tamkevičiaus, Antano Vaičiaus, Jono Kaunecko, Juozapo Matulaičio ir žymių visuomenės veikėjų prof. dr. Leono Laimučio Mačiūno, gyd. Alberto Griganavičiaus, dr. Aldonos Kačerauskienės, rašytojo Kazimiero Sajos, pedagogų Jono Kvederaičio, Petro Labanausko, žurnalisto Leonardo Grudzinsko biografiniai, istoriniai, etnografiniai, taip pat laikraščio redaktoriaus Juozo Jurevičiaus straipsniai ir kt. Deja, laikraščio „Blaivioji Lietuva“, kurio 2001 m. išėjo tik trys numeriai, dėl lėšų stokos leidyba nutrūko. Iš viso buvo išleisti 125 numeriai.

Blaivybės skleidimo aktyvistas, VMV BS Kazlų Rūdos skyriaus steigėjas ir pirmininkas Algirdas Jankauskas savo iniciatyva 2002 m. buvo pradėjęs leisti laikraštį „Valančiaus pėdomis“. Planuota padaryti jį respublikinį, bet po kelių numerių dėl lėšų stokos leidyba sustojo.

1992 m. gruodį pasirodė J. Jurevičiaus redaguotas laikraščio „Blaivioji Lietuva“ pirmas priedas „Valančiukas“ (4 p., A4 formato). Jame išspausdinti keli straipsneliai: VMV BS prezidiumo pirmininko J. Kančio sveikinimas šv. Kalėdomis ir Naujaisiais 1993 metų proga, redakcinis (be parašo) „Mandagumas, paslaugumas, stropumas“, pora Veiksmūnės eilėraščių, „Didysis blaivybės apaštalas M. Valančius“ (be parašo), L. Grudzinsko „Kūčių stalas“, VMV BS prezidiumo vicepirmininko J. Kvederaičio „Vyskupo Motiejaus Valančiaus jaunimo sąjūdis“ ir keletas kitų mažų straipsnelių.

1994 m. vasario 26 d. „Valančiukas“ įregistruotas kaip VMV BS laikraštis. Steigėjas — J. Jurevičius. „Valančiukas“ buvo leidžiamas dideliu tiražu. Viena 1996 m. valdybos protokole minima, kad 1996 m. „Valančiuko“ Nr. 3 išėjo 55 000, Nr. 4-41 000 egz. tiražu. Šis laikraštis, kaip ir „Blaivioji Lietuva“, skaitytojams buvo dalijamas veltui.

Nuo 2002 m. vietoj „Valančiuko“ pradėtas leisti tokio pat formato, 8 p. VMV BS informacinis leidinys „Valančiukų aidas“, skirtas valančiukams, valančininkams ir visuomenei. Jo 8-10 tūkst. tiražas taip pat buvo dalijamas veltui.

Nuo 2009 m. kartu su „Valančiukų aidu“ (tokios pat apimties ir tiražo) leidžiamas laikraštis vyresniųjų klasių mokiniams ir suaugusiesiems „Valančiukų aidas valančininkams“. „Valančiukų aidą“ redaguoja redakcinė kolegija. Redaktoriais dirbo: nuo 2002 m. Nr. 5 iki 2009 m. J. Kvederaitis, 2009-2010 m. J. Malinauskaitė. Leidinį galima skaityti ir interneto svetainėje adresu: www.valančiukai.lt Laikraštis leidžiamas, vykdant LBF paprojekčio „Blaivi tauta“ veiklą Nr. 13 (sutar ties Nr. 2004-LT008-NVO-1EEE/NOR-02-033), finansuojamas pagal Europos ekonominės erdvės ir Norvegijos finansinių mechanizmų subsidijų schemą.

„Valančiukų aide“ gvildenamos aktualios šių dienų moralės ir sveiko gyvenimo būdo problemos, aprašoma VMV BS ir kitų krikščioniškų organizacijų, kurių tikslas - siekti doro, prasmingo gyvenimo, veikla.

Valančiukams skirtame laikraštyje spausdinami jaunesniojo amžiaus vaikams skirti straipsneliai, kuriuose gvildenamos auklėjimo problemos, patei-

kiami skaidrios, be svaigalų vaikystės, meilės Dievui, tėvynei, žmonėms, gamtai pavyzdžiai, spausdinama vaikų kūryba, aprašomi įvairūs sąskrydžiai ir kt.

Valančininkams skirtame laikraštyje gausu šių dienų jaunajai kartai aktualių temų: aprašoma Lietuvos visuomenės moralinė būklė, susijusi su svaigalų vartojimu, spausdinami konferencijų, suvažiavimų nutarimai, rezoliucijos, moksleivių valančiukų konkursiniai straipsniai, kūryba ir kt.

„Valančiukų aide“ savo straipsnius spausdina Sveikatos, Švietimo ministerijų, savivaldybių darbuotojai, Seimo nariai, Vyriausybės atstovai, gydytojai, pedagogai, inžinieriai ir kitų specialybių žmonės.

Abu laikraščiai išeina gausiai iliustruoti spalvotomis nuotraukomis iš valančiukų, valančininkų ir VMV BS bei kitų krikščioniškų organizacijų veiklos.

Kiekvienas padorus žmogus trokšta tobulesnio gyvenimo. Jis ilgisi tiesos, gėrio, grožio, tokią nori matyti ir visuomenę: žmogišką, dorą, pagrįstą meile, teisingumu. Daugelis skaudžiai išgyvena ekonomikos krizę, nedarbą, emigraciją, bet dar skaudžiau — moralinę ir dvasinę krizę, žmonių nuopuolį, alkoholio, narkotikų plitimą; rašomi straipsniai į spaudą, pasisakoma konferencijose, įrodant svaigalų vartojimo žalą. Jie prašo, reikalauja imtis efektyvių priemonių padėčiai gerinti. Rašo vyskupai S. Tamkevičius, J. Boruta, J. Kauneckas ir kt., kunigai, ypač monsinjoras A. Svarinskas, kun. A. Keina, mokslininkai, inteligentai. Paminėsiu porą: prof. dr. L. Mačiūno str. „Moralinės ligos dabartinėje Lietuvoje“ 2008 m. išspausdintas „Lietuvos aidas“ Nr. 96, p. 1 ir Nr. 101, p. 7. Jame pateikiama apie 20 pavadinimų ligų. Pvz., kai asmuo veikia pats prieš save - svaigalų vartojimas, savižudystė, savimyla, agresyvumas, kito asmens niekinimas, išdavystė, neapykantos propagavimas, beidėjiškumas, šeimos institucijų niekinimas, tolerancija negimusio kūdikio žudymui ir 1.1. „Visas ligas galima išgydyti, vadovaujantis Dekalogu, Bažnyčios mokymu, valstybės įstatymais“, - teigiama straipsnyje (Mačiūnas L. 2008:1, 7).

„Ką pasakytų vyskupas Motiejus Valančius“ taip pavadintas Lietuvos sąjūdžio Vilniaus skyriaus tarybos kreipimasis į LR Seimą, Vyriausybę, Prezidentą, išspausdintas 2009 m. gruodžio 11 d. „XXI amžiaus“ Nr. 88 priedo Pro vita 1-2 p. Kreipimąsi pasirašė: Leonas Kerosierius, tarybos pirmininkas, Algimantas Budriūnas, atsakingasis sekretorius, ir kiti tarybos nariai, iš viso 35 žmonės (Kerosierius L. 2009:1-2).

Kitas kreipimasis — Vilniaus miesto Sąjūdžio tarybos į Lietuvos vyskupų konferencijos pirmininką, LR Prezidentą, Seimą, Ministrą Pirmininką, Pasaulio lietuvių bendruomenės valdybos pirmininką, Seimo narius, Lietuvos žmones, žiniasklaidą dėl alkoholio reklamos. Pasirašė L. Kerosierius, A. Budriūnas, iš viso 41 tarybos narys 2011 m. birželio 1 d.

VMV BS nariai rašo straipsnius ne tik į „Valančiukų aidą“, bet ir į kitus respublikinius laikraščius - „Lietuvos aidą“, XXI amžių“, „Dialogą“ ir kt. Paminėtini autoriai: doc. dr. A. Veryga, prof. dr. L. Mačiūnas, dr. A. Kačerauskienė, J. Kačerauskas, A. Griganavičius, A. Ciučiurka, pedagogai J. Kvederaitis, P. Labanauskas, J. Niūniavaitė-Lesienė, V. Uogelė ir kt.

Alkoholis ir nėštumas. Sudarytojai: Ona Davidonienė, Lina Ignatavičiūtė. Straipsnių rinkinys. UAB „Fridas“, 2007, p. 47.

Blaivybė mano bendruomenėje. Sudarytoja Jolita Malinauskaitė. Straipsnių rinkinys. Lazdijai, 2008, p. 71.

Blaivybės judėjimas šiandien. Sudarytojas Aurelijus Veryga. Straipsnių rinkinys. Vilnius, 2010, p. 34.

Butkuvienė N., Černiauskaitė M. Saugokime vienas kitą. Vilnius, 2005, p. 18.

Gečas J. LPS VMV blaivystės sąjūdžio steigiamojo suvažiavimo dokumentai. Žiniija. Vilnius, 1990, p. 36.

Gečas J. Tik blaivi tauta gali išlikti. Mokslas. Vilnius, 1990, p. 112.

Jakubčionis G., Dabukas R. Anoniminiai alkoholikai. Vilnius, 1989, p. 72.

Jį vadino šventu žmogumi. M. Valančiaus Blaivystės sąjūdis. Vilnius, 1993, p. 47.

Kačerauskas J. Gyvenimas šaukia. Miško kelias. Vilnius, 2000, p. 208.

Kačerauskas J. Gyvenkime be svaigalų. Spauda. Vilnius, 2008, p. 18.

Kačerauskienė A. Tiesiu keliu. Miško kelias, Vilnius, 2001, p. 126.

Kvederaitis J. Daugiau gerti nebegaliu. Vilnius, 1996, p. 84.

Jurevičius J. Kaip žaliuoja ąžuolai. Punkskas, 2012, p. 200.

Kvederaitis J. Klastotė. Vilnius, 1999, p. 299.

Labanauskas P. Meilė. Blaivumas. Drąsa. Vilnius, 1999, p. 152.

Kančys J., Kerutytė E. Mes valančiukai. LR švietimo ir mokslo ministerijos Leidybos centras. Vilnius, 1999, p. 34.

Mūsų gyvenimo tikslas ir prasmė. Straipsnių rinkinys. Įvadą parašė prof. habil. med. dr. Leonas Laimutis Mačiūnas. Išleido LR švietimo ir mokslo ministerijos Leidybos centras. Vilnius, 1999, p. 110.

Skrinskas R. G. Už gyvybę. Vilnius, 1995.

Skrinskas R. G. Būkime blaivūs. Domeikava, 2012, p. 256.

Tonkūnas J. Motiejus Valančius. 1997, p. 44.

Paminėtina: kun. A. Keino sukurti trumpametražiai filmai (apie 300 vnt.). Tai gyvoji blaivystės ir bažnyčios istorija.

Aktyvūs VMV BS Vilniaus skyriaus tarybos nariai Irena ir Petras Sakalauskai, blaivystės spaudos platintojai.

Atgimimo ir pirmaisiais nepriklausomybės metais daugelio įsteigtų VMV BS skyrių veikla miestuose ir rajonuose išblėso arba visai nutrūko. Kai kuriuose rajonuose dabar veikia tik valančiukų kuopos.

Paminėsiu keletą.

Vilniaus skyrius. Po 1989 m. rugsėjo 23 d. įvykusio steigiamojo suvažiavimo SBK „Sąjūdis“ tapo VMV BS Vilniaus skyriumi. Išrinkta Vilniaus valdyba, parengti ir įregistruoti įstatai. Įstatuose rašoma: I. 2. „Krikščioniškas, atviras ir demokratiškas vysk. M. Valančiaus (VMV) blaivystės sąjūdžio (BS)

VMV BS Vilniaus skyriaus tarybos pirmininkai. Iš kairės: J. Kančys, V. Uogelė, neatpažintas, kun. Donatas Valiukonis S J, Andrius Kaminskas.

Vilniaus skyrius (VS) rūpinasi blaivumo, doros, patriotizmo ir bendros kultūros ugdymu“.

Vilniaus skyrius aktyviai dalyvavo visose VMV BS rengiamose akcijose: 1990 m. birželį nešė kryžių į Kryžių kalną, o atskiri jo nariai - Maskvos gatvėmis 1990 m. rugsėjo mėnesį, šv. Marijos statulėlę aplink Lietuvą 1992 m. ir kt.; aktyviai dalyvavo rinkimuose į LR Aukščiausiąją Tarybą, Seimą.

Skyrius reguliariai (iš pradžių kas dvi savaites), šiuo metu kas mėnesį, reikalui esant - dažniau, rengia susirinkimus. Į juos ateina ne tik valdybos nariai, bet ir kiti aktyvūs blaivininkai. Organizuojamos šventės, minėjimai. Aktyviai bendradarbiauja su LPD - pirm. J. Dingelis.

Kaip minėta, Vilniaus skyriaus blaivininkų suburtas aktyviai veikia folkloro ansamblis „Giedra“, P. Labanausko surengta didelė antialkoholinė paroda, keletas P. Sakalausko kilnojamų parodų, girtaujančiųjų teismas. Skyriu-

je — nemažas būrys rašančiųjų į spaudą: dėstytoja J. Malinauskaitė, Karolis Zeltinis ir kt. Kai gaunama lėšų, kartu su VMV BS vadovybe rengiamas „Valančiukų aidas“ ir „Valančiukų aidas valančininkams“, interneto puslapis. VMV BS Vilniaus skyriaus valdybos pirmininkais buvo: A. Kaminskas, inž.; D. Valiukonis, kun.; V. Ralys, gyd.; V. Uogelė, inž.; A. Juška, fototechn.; P. Labanauskas, pedagog.; L. Semėnas, inž.; J. Šaulys, dantų tech.; J. Naudžius, ekonomistas.

Šiaulių skyrius. Skyrius įsteigtas tautos Atgimimo metu (1989 m.). Jam nuo pat įsteigimo vadovauja aktyvus blaivybės propaguotojas gydytojas A. Griganavičius. Paminėsiu keletą jų renginių.

Ataskaitinė BS Šiaulių skyriaus konferencija. Pirmoje eilėje iš kairės: mons. K. Jakaitis, vysk. E. Bartulis, gyd. P. Simanavičius, J. Kančys, gyd. A. Ronkus. 2002 m. A. Griganavičiaus nuotr.

1989 m. lapkričio 25 d. pirmoji steigiamoji konferencija prasidėjo pamaldomis Šiaulių Šv. Jurgio bažnyčioje. Konferencija vyko Šiaulių miesto inžinierių namuose. Buvo surengta plakatų paroda, siekianti vysk. M. Valančiaus laikus, išrinkta VMV BS Šiaulių skyriaus vadovybė. Pirmininku tapo gyd. A. Griganavičius. Meninėje dalyje - rašytojo K. Sajos ir aktoriaus C. Stonio kūryba (VMV BS archyvas. T. 16, p. 177; Blaivioji Lietuva, 1989, Nr. 7).

1991 m. sausio 2 d. įsteigta įvairių paslaugų firma „Gojus“.

1992 m. iš penkių žmonių įnašų įkurta 10 vietų arbatinė „Tik čia“ ir valgykla „Blaiva“. 1995 m. dėl brangios patalpų nuomos nutrūko arbatinės, valgyklos ir firmos veikla.

1997 m. surengta tarptautinė paroda „Ex libris“, skirta vysk. M. Valančiaus 195-ajam gimimo jubiliejui.

2006 m. A. Griganavičius išleido knygą „Reikia tos Lietuvos“ (304 p.).

Druskininkų skyrius. 1990 m. vasarą nuvykęs į Druskininkus, buvau

nustebintas neįprastų vaizdų: miesto gatvėse prie takų, aikščių įrengti standai su stambiomis raidėmis išrašytais šūkiais, pvz.: „Jeigu jūs atleisite žmonėms jų nusizengimus, tai ir jūsų dangiškasis Tėvas atleis jums“ (Mato 6:14. Naujasis testamentas). „Nė lašo alkoholio motinai, laukiančiai kūdikio“. Valgyklos „Eglutė“ lange (einant į alaus barą) ir valgyklos vitrinoje: „Degtinė trobon - laimė laukan“, „Tik blaivi tauta gali išlikti“. Ir taip visur.

Po kelių dienų man prisistatė jaunas, energingas šių plakatų plakatėlių autorius, Druskininkų VMV BS skyriaus pirmininkas Saulius Gražys. Jo dėka teko susitikti su blaivybės veikėjais mokytoju Vaclovu Zagorskiu ir kt. Pa-

Skuodo VMV BS skyriaus pirmininkas V. Viršila sveikina naujuosius Mosėdžio valančiukus

stebėjau Sauliaus pasiaukojamą geranoriškumą. Blaivybės veiklą jis pradėjo, kviesdamas pasirašyti pasižadėjimus nevartoti svaigalų, nerūkyti. S. Gražys iki šiol vadovauja Druskininkų skyriui.

Kitas gražus, skatinantis pavyzdys yra mokytojos Vidos Šuliausienės veikla. V. Uogelė knygelėje „Blaivybės judėjimas šiandien“ rašė, kad jos dėka valančiukų kuopelės buvo įsteigtos keturiose vidurinėse mokyklose. Pvz.: 2007—2008 m. „Saulės“ pagrindinėje mokykloje jos vadovaujamų valančiukų buvo 309, „Ryto“ gimnazijoje - 143... (Uogelė V. 2010:16).

Skuodo skyrius. VMV BS Skuodo skyriaus pirmininkas - V. Viršila, kadaise (sovietmečiu) nevengęs su draugais išgerti taurelės stipresnių gėrimų ar bokalo alaus. Po autoavarijos prarasta juristo tarnyba privertė jį susimąstyti pačiame jėgų žydėjime.

Pateiksiu sutrumpintą jo laišką.

„Dėl įvykusios autoavarijos iš darbo buvau atleistas. Nutariau nebegerti nė gramo. Įstoja į Mažeikių blaivybės broliją. Tada ir prasidėjo mano veikla VMV BS su kun. dekanu Jonu Gedvilą.

Palikęs Mažeikiuose apie 500 narių blaivininkų, 1992 m. persikėliau į Notėnus (Skuodo r.). Susitikau su Skuodo dekanu kun. Stanislovu Anužiu, kuris padejavo, kad jį vyskupas Antanas Vaičius ragina įkurti blaivybės broliją. Sutikau pagelbėti. Skuodo dekanate prie bažnyčios 1995 m. buvo įkurta blaivybės brolija. Mane išrinko pirmininku. Ėmiausi iniciatyvos visame dekanate, prie kiekvienos parapijos bažnyčios įkurti blaivybės broliją, priimti priesaikas, sudaryti sąrašus knygoje. Vien Skuodo mieste — 500 valančiukų. Pasisekimas didžiulis. Iš viso išaugome iki 1300 narių kartu su jaunaisiais blaivininkais valančiukais. Tai buvo šios veiklos sėkmė ir pasididžiavimas. Šiandieną iš mano valančiukų išaugo ne vienas doras žmogus: inžinierius, gydytojas, kunigas, mokytojas ar darbininkas.

Bėda, kad mūsų valdžia į tai žiūri pro pirštų tarpus ir padėti nenori... “

Prie laiško pridėtas VMV BS Skuodo dekanato blaivystės brolijos konferencijos 1997 m. gegužės 25 d. protokolo Nr. 3 išrašas. Dalyvavo 600 brolijos narių. Pažymėtina, kad tokio skaičiaus dalyvių nebuvo nė viename respublikiniame VMV BS suvažiavime - kongrese per visus (1990—2010) metus.

VMV BS FINANSAI

Kad ir koks bebūtų skaičius žmonių, pasiaukojusių dirbti blaivybės labui, be pinigų nieko nepadarysi. Pinigų reikia spaudai, konferencijoms ir seminarams rengti, valančiukų ekskursijoms, stovykloms organizuoti ir kt. Pvz., 1998 m. gruodžio 17 d. valdybos posėdžio (protokolas Nr. 28) patvirtintoje VMV BS veiklos sąmatoje 1999 m. numatyta 406 tūkst. litų išlaidų. Kaip pavyzdį pateiksiu dviejų skirtingų laikotarpių pajamų ir išlaidų glaustas ir detalias ataskaitas litais.

4.12 lentelė. 2007 m. pajamos ir išlaidos

Pajamos	Litais	Išlaidos	Litais
Likutis 2007 01 01	9800		
1. Vyriausybės prevencinei blaivybės programai	40000	1. Projekto 150 m. nuo blaivybės prevencijos ir prevencijos programai vykdyti	40048
2. Iš blaivybės fondo	6000	2. VMV BS V kongresas Kėdainiuose	2164
3. Žmonių auka (2 proc. nuo pajamų)	550	3. Valančiukų kuopų konkursai ir organizacinė veikla	4428
4. JAV katalikų blaivininkų auka	13080	4. Brošiūros leidyba	1530
		5. Laikraščiu „Valančiukų aidas“ ir kt.	7140
		6. Įvairios kitos išlaidos	4420
		Iš viso per 2007 m.	59730
Iš viso	69430	Likutis	9700
Balansas	69430	Balansas	69430

4.13 lentelė. Pajamos ir išlaidos palyginimui

	Metai		
	1997	2007	2010
Likutis 01 01	131,83	9800	8560,79
Gauta	30090	59630	5281,10
Išleista	20351,69	59730	6683,83
Likutis	9870,14	9700	7158,06

KITOS BLAIVYBĖS ORGANIZACIJOS

Lietuvos blaivybės draugija „Baltų ainiai“ (LBD BA)

*Tauta stipri, auginanti galiūnus,
Tauta stipri tikėjimo šviesa,
Tauta stipri blaivybe ir dorove,
Tauta stipri žmonėm ir qžuolais...*

Mes — baltų ainiai

Tvirti, tvirti,

Tad būkim bočių

Darbų verti...

(„Baltų ainių“ himno žodžiai)

LBD BA yra kelių tarptautinių kovos už blaivybę organizacijų narė, aktyviai dalyvauja tarptautiniuose blaivybės draugijų suvažiavimuose. Lietuvoje jie rengia tarptautinius suvažiavimus, į kuriuos kviečia tarptautinių organizacijų atstovus.

1985 m. spalio 18 d. Vilniuje, „Žinijos“ draugijos centriniame lektorių me įvyko Respublikinės savanoriškos kovos už blaivybę draugijos steigiamoji konferencija, jos pirmininku išrinktas Petras Jašinskas, pavaduotoju - Alfonsas Čekauskas.

1988 m. vasarą prasidėjusi tautos Atgimimo banga pažadino ir Savanoriškos kovos už blaivybę draugijos narius aktyvistus, susibūrė iniciatyvinė grupė, vadovaujama Kauno klinikų vadovo gyd. Antano Vinkaus. Grupė parėngė naujus blaivybės draugijos įstatus. Pirmajame punkte rašoma: „Draugijos tikslas — visų Lietuvos gyventojų, ypač jaunimo, blaivybė, jos siekimas, nuosekli kova prieš svaigalų gamybos ir prekybos didėjimą. Draugija nuolat propaguoja blaivybę kolektyvuose, gyvenamosiose vietovėse ir t.t.“ (Įstatai. Blaivybės aušra, 1990).

1988 m. lapkričio 25 d. išėjo pirmasis informacinis biuletenis (vėliau laikraščio „Blaivybės aušra“ numeris). Tais metais išleisti dar du numeriai. 1989 m. „Blaivybės aušra“ buvo leidžiama 6500 egz. tiražu.

1989 m. gruodžio 14 d. Vilniuje, Mokytojų namuose, įvyko respublikinis draugijos narių suvažiavimas, kuriame nutarta nutraukti ryšius su Maskvai pavaldžia Savanoriška kovos už blaivybę draugija, Lietuvos padalinį likviduoti, įkurti Lietuvos blaivybės draugiją.

Suvažiavime dalyvavo daug žmonių ir, kas buvo neįprasta sovietmečiu, nemažas būrys dvasininkų, kunigų. Suvažiavimą sveikinimo žodžiu pradėjo Vilniaus arkivyskupas Julijonas Steponavičius. Pranešimą skaitė pirmininko pirmasis pavaduotojas Alfonsas Čekauskas.

Suvažiavimas nutarė tęsti iki sovietų okupacijos 1937—1940 m. Lietuvoje veikusios LBS 1938 m. vasario 20 d. įvykusio pirmojo suvažiavimo Kaune užsibrėžtus tikslus ir veiklą. Nutarta 1989 m. gruodžio 14 d. suvažiavimą pavadinti antruoju LBD suvažiavimu. Suvažiavimas patvirtino įstatus, kurie įregistruoti LR teisingumo ministerijos 1990 m. gegužės 7 d. (Įstatai 1990:2-3) įsakymu Nr. 130, vėliavą ir ženkliuką. Žalios spalvos vėliavoje - Lietuvos žemėlapis ir Vydūno žodžiai „Tik blaivi tauta gali išlikti“. Ženkliukas - žalias ažuolo lapas. Išrinko naują 81 nario LBD tarybą ir 17 asmenų draugijos valdybą. Jos pirmininku tapo vyriausiasis respublikos narkologas Algirdas Mikalkevičius (Vilnius), pirmuoju pavaduotoju - nusipelnęs kultūros ir švietimo darbuotojas A. Čekauskas (Vilnius), pavaduotojais: prof. Juozas Vaitkevičius (Vilnius) ir doc. G. Bajoraitis (Vilnius), sekretore P. Tarasevičienė, nariais: prof. Laima Gričiūtė (Vilnius), sveikatos apsaugos ministras A. Vinkus, kun. St. Lidys (Vilnius), „Blaivybės aušros“ redaktorius St. Šinkūnas (Vilnius), gyd. poetas G. Aleksa (Vilnius), mons. Kazimieras Vasiliauskas (Vilnius), ekonomistas Z. Tamakauskas (Kaunas), profesorius M. Krikštopaitis (Vilnius), Lietuvos olimpinio komiteto prezidentas A. Poviliūnas (Vilnius), gyd. poetė Jūratė Sučylaitė (Kaunas), teisininkas V. Jasiulionis (Rokiškis), teisininkas V. Zabarauskas, vidaus reikalų ministro pavaduotojas (Vilnius) (Blaivybės aušra, 1990, Nr. 5:15).

1990 m. rugsėjo 23 d. Vilniaus Kirtimų kultūros namuose įvyko steigiamasis jaunimo susivienijimo „Baltų ainiai“ susirinkimas, kurį įžanginiu žodžiu pradėjo A. Čekauskas. Operos ir baleto teatro solistė Regina Maciūtė atliko dainą, akompanuojamą Gražinos Ručytės. Vilniaus arkikatedros klebonas K. Vasiliauskas pasakė kalbą apie žmogaus dvasinį turtingumą, o „Baltų ainių“ iniciatyvinės grupės pirmininkė Nelė Andriukaitytė kreipėsi į Lietuvos jaunimą, kviesdama burtis į blaivybės organizaciją.

Susirinkimo metu įsteigta Lietuvos jaunimo federacija „Baltų ainiai“. Prezidente išrinkta Nelė Andriukaitytė, viceprezidentu - Raimondas Gudaitis. „Baltų ainių“ himną sukūrė Stasys Žlibinas, muziką — Zenonas Mikalauskas (Blaivybės aušra, 1990, Nr. 6-7:22).

1994 m. kovo mėnesį įvyko trečiasis LBD suvažiavimas, kurio metu LBD pavadinta LBD „Baltų ainiai“. Priimtos kelios rezoliucijos aukštųjų mokyklų rektoriams, LR Seimui. LR Prezidento prašyta būti LBD „Baltų ainiai“ globėju. Prezidentas sutiko.

LBD BA kūrėsi naujos jaunimo kuopelės, plėtėsi tolimesnių rajonų mokyklose, kultūros namuose. Jos atsirado ir Rytų Lietuvoje: Jašiūnuose, Nemėnčinėje, Turgeliuose, Maišiagaloje. LBD BA pirmininkas A. Čekauskas didžiujosi, kad jo iniciatyva, būnant JAV, „Baltų ainių“ kuopelė buvo įsteigta ir Niujorke (Čekauskas A. 2010:10-42).

Veiklos sritys

Moksleiviai būrėsi į „Baltų ainių“ kuopeles. LBD BA iš pradžių turėjo 29 skyrius Lietuvos miestuose ir rajonuose. Juose buvo apie 700 narių. Alytuje veikė klubas „Granitas“, įkurtas 1979 m., Rokiškyje - „Ažuolas“, įkurtas 1975 m. Tai buvo gera moralinė paspartis, nors klubų veikla apsiribojo tik alkoholikų reabilitacija. LBD BA veikla ilgainiui priblėso, o kai kur ir visai sustojo. Apskritai blaivybės veikla jau nėra tokia aktyvi, veržli, kokia buvo pirmaisiais Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo metais, sumažėjo skyrių ir narių skaičius.

Laikraštis „Baltų ainiai“ 2007 m. Nr. 1, p. 6-7 rašo, kad aktyvūs yra Alytaus Panemunės vidurinės mokyklos moksleiviai. Jie turi savo emblemą, vėliavą, pačių sukurta reklaminį filmą. 2001 m. šalies mokinių žinių konkurse „Mokiniai prieš AIDS“ alytiškiai laimėjo trečiąją vietą, 2002 m. - antrąją, 2003 m. šalies mokinių ir pedagogų konkurse „Sveikuolių sveikuoliai“ pelnė pirmąją vietą.

Paminėtinos Vilniaus Naujininkų, Sausio 13-osios ir kitos vidurinės mokyklos, Vytauto Didžiojo gimnazija, Ukmergės A. Smetonos gimnazija, Senamiesčio pagrindinė mokykla, Ukmergės specialioji internatinė mokykla, Leliūnų vidurinė mokykla, kai kurios Kauno vidurinės mokyklos (Mūsų laimėti... 2007:4-5).

A. Čekauskas teigia, kad 1996 m. buvo surengti seminarai Kauno miesto ir rajonų mokyklų direktorių pavaduotojams. Dalyvavo apie 500 pedagogų.

Tenka paminėti ir kitus seminarus. 1993 m. gruodį Vilniaus pedagoginio universiteto salėje įvyko tarptautinis seminaras „Tarptautinė kultūra, organizacinis darbas ir ideologija“. Jame dalyvavo 35 jaunuoliai iš Estijos, Latvijos, Ukrainos, Kroatijos, Italijos, Švedijos, Suomijos. 2000 m. gruodžio 4 d. surengtas seminaras asocijų šeimų vaikams Vilniuje, LBD BA būstinėje. Dalyvavo spec. globos namų auklėtiniai, jų globėjai, pedagogai. 2001 m. rugpjūčio 17 d. ten pat surengtas tarptautinis seminaras „Baltijos regiono socialinės problemos“ LBD BA būstinėje Vilniuje. Dalyvavo BA skyrių atstovai, svečiai iš Latvijos ir Norvegijos nacionalinės blaivybės draugijos delegacija, vadovaujama Borg Styrmo.

Dar vienas tarptautinis seminaras „Centrum“ viešbutyje surengtas 2003 m. rugsėjo 19-21 d. Dalyvavo Baltarusijos, Islandijos, Latvijos, Estijos ir Švedijos atstovai. Pranešimus skaitė LBD BA pirmininkas A. Čekauskas, Viešųjų ryšių agentūros projektų vadovė Jurga Piekutė, Tarptautinės aukštosios mokyklos dekanas dr. Gediminas Ramanauskas, EGTYF¹ valdybos narė Aiza Taparauskaitė.

„Baltų ainių“ puslapiuose galima rasti straipsnelių apie mokyklose vykusių seminarus. 2000 m. spalio 11 d. — Juodšilių mokykloje seminaras, „Alkoholio, tabako ir narkotikų prevencija tarp jaunimo“, spalio 20-21 d. LBD BA būstinėje aptarta nauja strategija „Kaip jaunimas ir moksleiviai gali kovoti prieš alkoholio vartojimą...“ Lapkričio 8 d. įvyko seminaras Vilniaus A. Viulskio pagrindinėje mokykloje, gruodžio 17 d. - LBD BA būstinėje, gruodžio 5 d. - Ukmergės r. Taujėnų vidurinėje mokykloje, gruodžio 7 d. — Utenos r. Užpalių vidurinėje mokykloje. Du seminarai surengti Trakų vidurinėse mokyklose.

Dalyvavimas projektų rengimo konkursuose. „Baltų ainių“ 2007 m. Nr. 2 straipsnyje „Mūsų laimėti ir vykdomi projektai“ rašoma: „Dar šių metų pradžioje paruošėme projektą, skirtą Lietuvos blaivybės draugijos jaunimo kuopelių atnaujinimui ir kūrimui visoje Lietuvoje. Programa vadinasi „Pirmyn, Baltų ainiai“ - tai ilgalaikė programa... Jos veikla - tęstinė ir susideda iš kelių projektų, kurių pagrindinis tikslas yra jaunimo savanoriškos blaivybės veiklos populiarinimas ir propagavimas. Jaunimo reikalų departamentas šiam projektui skyrė finansinę paramą.“

Kitas projektas „Blaivybė - jėga!“ laimėjo NTAKD finansavimą. Šį projektą parengė specialiujų vaikų auklėjimo ir globos namų bei internatinių mokyklų auklėtiniai, Vilniaus vaikų globos namų, Vilniaus Verkių specialiosios mokyklos, Vėliučionių specialiujų auklėjimo ir globos namų, Ukmergės specialiosios internatinės mokyklos, Alytaus vaikų globos namų, Utenos globos namų auklėtiniai. Daugumos jų nuo mažens nebuvo ugdomi gero elgesio įgūdžiai.

Be minėtų, vykdomas psichotropinių medžiagų vartojimo prevencijos projektas „Ačiū, ne!“, Švietimo ir mokslo ministerijos remiamas ir Vilniaus savivaldybės finansuojamas projektas „Būsiu blaivus“. Šių projektų dalyviai - 12-15 metų vaikai, apie 40 proc. jų — globos namų auklėtiniai.

Projektuose dalyvavo Jiezno vaikų globos ir auklėjimo namų, Ukmergės internatinės mokyklos, A. Smetonos gimnazijos moksleiviai - BA nariai.

Neretai jaunimas seminarus rengė savarankiškai. LBD BA, siekdama veikti visuomenės, ypač jaunimo, požiūrį į svaigalų vartojimą, 1999 m. vykdė 11 projektų — prevencijos programas mokykloms: „Bendraamžiai — bendraamžiams“, „Aš tarp kitų“, „Gatvės vaikai“, „Mūsų sąžinės ir garbės reikalas“ ir kt.

¹ EGTYF - Europos gerųjų templierių federacija, kiti vadina Europos blaivybės federacija.
IOGT - guttempleriečių ordinas.

Minėjimų, eisenų organizavimas. Vysk. M. Valančiaus gimimo ar mirties metinės minimos kasmet. 2001 m. įspūdingai buvo paminėtos M. Valančiaus 200-osios gimimo metinės. Ta proga valstybės pastangomis surengtas išskilingas minėjimas Lietuvos nacionaliniame dramos teatre Vilniuje. LBD BA surengė atskirą minėjimą LMA salėje. Renginį vedė profesorius (dabar - akademikas) ir Pedagoginio (dabar - Lietuvos edukologijos) universiteto rektorius Algirdas Gaižutis. Pranešimus skaitė mons. Kazimieras Vasiliauskas, prof. Vanda Zaborskaitė, VDU prorektorius prof. Egidijus Aleksandravičius.

Minint vyskupo M. Valančiaus metines, pranešimus dažnai skaito istorikas Kazimieras Misius. Jis Petrogrado archyvuose rado ir parsivežė vysk. M. Valančiaus susirašinėjimo su Rusijos caru ir jo ministrais bylos kopijas.

Kauno Vinco Kudirkos gimnazijos jubiliejiniame M. Valančiaus minėjime labai įdomų pranešimą apie vyskupo literatūrinę ir religinę veiklą skaitė doc. Juozas Jasaitis, dalyvavo Kauno muzikinio teatro artistai.

Efektyvi priemonė blaivybei skleisti yra **eisenų organizavimas** su vėliavomis, plakatais. Gražu, kai vaikai kolonomis žygiuoja centrinėmis miesto gatvėmis, dainuodami patriotines dainas, skanduodami šūkius prieš svaigalų vartojimą. Juk masiniuose renginiuose dalyvauja iki 500 vaikų. Paskutinę gegužės mėnesio dieną visame pasaulyje minima Nerūkymo diena. Šią dieną jau kelinti metai LBD BA Vilniuje rengia eisena su vėliavomis ir plakatais.

2004 m. eisenoje Gedimino prospektu žygiavo apie 300 dalyvių. Buvo nešamas karstas su cigarete ir skanduojami šūkiai, smerkiantys rūkymą. Eisenoje daugiausia dalyvavo jaunimas: moksleiviai, studentai, suburti Nacionalinės žalingų įpročių prevencijos organizacijos.

Prisimintina 2000-ųjų gegužės 31 d. įvykęs seminaras-diskusija, skirtas Tarptautinei nerūkymo dienai. Po to - didžiulė eisena nuo Parlamento iki Vyriausybės rūmų ir Senamiesčio (per visą miestą). Dalyvavo 40 mokytojų ir 242 moksleiviai iš visos Lietuvos. Buvo sakomos kalbos, skanduojamos inscenizuotos cigarečių laidotuvės.

Įstatymų projektų rengimas. Pateiksime keletą Seimo priimtų įstatymų, kurių projektus buvo parengusios blaivybės organizacijos LBD BA ir VMV BS.

1994 m. birželio 2 d. buvo priimtas naujas įstatymas (pakeitė sovietmečiu veikusį) dėl asmenų, kurie sistemingai pažeidinėja administracinę teisę, būdami apsvaigę nuo alkoholio, narkotinių ar toksinių medžiagų.

1995 m. LR Seimas priėmė labai svarbų blaivininkams **Alkoholio kontrolės įstatymą**. (Rašyta skyriuje „Pastangos dėl alkoholio kontrolės įstatymo“.) Šio įstatymo buvo reikalauta keletą metų, Seimui pateikti keli jo projektai. Daug kartų blaivininkai rengė piketus prie Seimo rūmų.

Buvo pateiktas Tabako kontrolės įstatymo projektas. Šia tema surengta diskusija radijo ir televizijos laidose.

1998 m. birželio 16 d. LR Seimo nutarimas dėl Nacionalinės sveikatos tarybos įsteigimo (Seimo nutarimas Nr. VIII-798). LR Seimas nutaria:

1 straipsnis. Įsteigti Nacionalinę sveikatos tarybą, atskaitingą Seimui.

2 straipsnis. Patvirtinti Nacionalinės tarybos nariai: sąraše - 15 organizacijų, judėjimų atstovų.

2002 m. spalio 25 d. įsteigta Nacionalinė žalingų įpročių prevencijos taryba (NŽIPT). Tarybą sudarė šešios visuomeninės organizacijos, kurios tikslas — sujungti visas jėgas, kovojančias prieš alkoholizmą ir narkomaniją. Iniciatyvos sudaryti šią tarybą ėmėsi LBD BA: 2002 m. spalio 25 d. Vilniuje, LBD BA būstinėje įvyko steigiamasis susirinkimas. Tokios tarybos steigimui pritarė Sveikatos apsaugos, Švietimo ir mokslo, Vidaus reikalų, Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos.

Šiuo metu NŽIPT sudaro 6 visuomeninės organizacijos:

1. Lietuvos blaivybės draugija „Baltų ainiai“.
2. Vyskupo M. Valančiaus blaivystės sąjūdis.
3. Blaivaus laisvalaikio draugija „Kur tas šaltinėlis“, Tarptautinės policijos asociacijos Lietuvos skyriaus Vilniaus padalinys.
4. Gausių šeimų bendrija „Vilniaus šeimyna“.
5. Nevalstybinė organizacija „Branda“.
6. Nevalstybinė organizacija „Optimalistas“.

Įstatuose skelbiama, kad NŽIPT tikslas - „Siekti sumažinti alkoholio, narkotikų, tabako gaminių vartojimą Lietuvoje, skatinti tiek pavienių asmenų, tiek blaivybės judėjimų, atitinkančių Tarybos veiklos principus, kūrimąsi, vystymąsi ir veiklą“.

Tarybos prezidentu išrinktas LBD BA pirmininkas A. Čekauskas, pavaduotoju - J. Kvedaraitis, revizijos komisijos pirmininku - Antanas Krušnauskas.

2004 m. gruodžio 15 d. Seimas nutarimu sudarė nuolatinę 11 Seimo narių **Seimo narkomanijos prevencijos komisiją**. Komisija numatė veiklą tarptautiniu mastu: valstybės politikos orientavimo į narkomanijos prevenciją formavimas, nacionalinės narkomanijos prevencijos ir narkotikų kontrolės klausimų sprendimas, naujų įstatymų bei kitų priemonių užtikrinimas pirminiam prevencijos darbui tarp vaikų ir jaunimo, diskusijų bei konferencijų organizavimas narkomanijos prevencijos srityje.

Piketų ir konferencijų organizavimas yra viena, galbūt svarbiausia, priemonė paveikti Seimą, Vyriausybę ir Prezidentą, kad būtų greičiau priimti blaivybės organizacijų parengtų projektų įstatymai arba kad jie būtų vykdomi. Daug piketų buvo suorganizuota, įvairių raštų, suvažiavimų rezoliucijų, Bažnyčios atstovo raštų pasiūsta Seimui, Vyriausybei ir Prezidentui. Vien tik LBD „Baltų ainiai“ surengė, kaip teigia A. Čekauskas, 7 piketus, kol 1995 m. buvo priimtas Alkoholio kontrolės įstatymas.

Piketai organizuojami kone kasmet.

NŽIPT ir LBD BA 2006 m. gruodžio 15 d. Vilniuje surengė konferenciją „**Kur eini, Lietuva?!**“ Joje dalyvavo LR Vyriausybės skyriaus vedėjas Stanislovas Trilikauskis, Seimo Sveikatos reikalų komiteto patarėjas Egidijus Jankauskas, Sveikatos apsaugos ministerijos skyriaus vedėjas Audrius Ščeponavičius,

Pirmas iš kairės J. Kančys, VMV BS pirmininkas, viduryje Emanuelis Zingeris, Seimo narys, trečias iš dešinės — A. Čekauskas, NŽIPT prezidentas, LBD BA pirmininkas.

Vidaus reikalų ministerijos skyriaus vedėja Lina Bartkevičiūtė, Narkotikų kontrolės departamento darbuotojas Radzevičius, kitų ministerijų bei žinybų darbuotojai, taip pat Alytaus Dainavos vidurinės mokyklos ir Vilniaus Sausio 13-osios vidurinės mokyklos Baltų ainiai, kitų draugijų atstovai.

Konferencijos metu apsvarstyta esama Respublikos būklė dėl per didelio kiekio alkoholio vartojimo, to priežastys ir priemonės jam sumažinti. Priimta rezoliucija ir kreipimasis į Prezidentą, Seimą bei Vyriausybę.

Kongresų, suvažiavimų organizavimas. Kaip minėta, LBD BA per savo egzistavimo laikotarpį surengė nemažai alkoholio, narkotikų ir tabako vartojimo prevencijos 1-3 dienų seminarų Taujėnuose, Visagine, Tabariškėse, Alytuje, Kernavėje, Kaune, Šeduvoje, Užpaliuose ir Vilniaus miesto mokyklose. Kone kasmet Lietuvoje organizuojami suvažiavimai, kongresai, neretai ir tarptautiniai (jau minėti 1989, 1994), o 1997 m. lapkričio 21d. Vilniaus Balio Dvariono muzikos mokykloje įvyko suvažiavimas, skirtas LBS 60 m. įkūrimo sukakčiai paminėti.

Suvažiavimas prasidėjo šv. Mišiomis Vilniaus arkikatedroje, po to eisena su vėliavomis, plakatais pasuko į Prezidentūrą, Vyriausybės ir Seimo rūmus. Suvažiavime dalyvavo apie 300 žmonių.

Kitas suvažiavimas įvyko 2007 m., minint LBS įkūrimo 70-metį.

Paminėtinas 1999 m. LBD BA suvažiavimas, įvykęs Vilniaus Balio Dvariono muzikos mokykloje. Jame dalyvavo Alytaus, Kauno, Rokiškio, Radviliškio, Vilniaus mokyklų atstovai, svečiai: Estijos IOGT prezidentas Juris Hainas Kalijustas, Latvijos Latgalos mokytojų blaivybės draugijos pirmininkė Valentina Puzulė, Lenkijos IOGT prezidentas prof. Jacekas Morovskis ir kt., įvairių Lietuvos institucijų, visuomeninių organizacijų atstovai.

Jaunuosius Kauno Baltų ainius aplanko Norvegijos delegacija ir blaivybės draugijos pirmininkė Borg Styrmo. Stovi Vytautas Baršys, LBD „Baltų ainiai“ pirmininko pavaduotojas, ir Borg Styrmo — viešnia iš Norvegijos.

Tarptautinį kongresą 2000 m. kovo 28 d. Vilniuje, LMA didžiojoje salėje, atidarė LBD BA prezidentas Antanas Rybelis. Kaišiadorių vyskupas J. Matulaitis, sveikindamas susirinkusiuosius, priminė, kad Bažnyčia ypač ragina mus visus pagalvoti apie tikrąją žmogaus vertę. Pagrindinį pranešimą skaitė LBD BA pirmininkas A. Čekauskas, kitus - dr. A. Davidavičienė, Naujosios Vilnios neurologijos ligoninės psichiatras Valentinas Masiulis, prof. dr. L. Gričiūtė ir kt.

Šiame tarptautiniame kongrese dalyvavo atstovų iš Švedijos IOGT NTO — tarptautinio instituto atstovas Eisbjornas Hornbergas, Karlstago regioninės tarybos direktorius Kristeris Heglundas, Latvijos Latgalos pedagogų blaivybės draugijos sekretorius Armandas Pazulis, Baltarusijos akademikas Valentinas Tolkačiovas ir kt. Kongreso tema: „Alkoholio, narkotikų ir tabako gaminių vartojimo prevencija“ (Baltų ainiai, 2000, Nr. 7).

Po metų, 2001 m. balandžio 25 d., Vilniaus miesto savivaldybės rūmuose surengtas tarptautinis kongresas „Alkoholio, narkotikų ir tabako gaminių vartojimo prevencija ir visuomenės raida“. Pagrindinį pranešimą šia tema skaitė LBD BA pirmininkas A. Čekauskas. Valstybinio psichikos sveikatos centro direktorė O. Davidonienė pranešime pabrėžė Lietuvoje labai didelį alkoholinių psichozų skaičių, kuris Austrijoje - du kartus mažesnis. Priklausomybės centro vyriausiojo gydytojo pavaduotojas Algirdas Mižutavičius priminė, kad kasmet ligonių amžius jaunėja.

Kongreso darbe aktyviai dalyvavo Latvijos, Baltarusijos, Lenkijos atstovai. Perskaityta apie 20 pranešimų. Parengta rezoliucija, kreipimasis į Seimą ir Vyriausybę.

Tarptautinis kongresas surengtas 2003 m. gegužės 16-18 d. Vilniuje. Prieš kongresą buvo surengta konferencija (gegužės 15 d.).

Kongrese dalyvavo svečių iš Švedijos, Norvegijos, Danijos, Suomijos, Islandijos, Baltijos valstybių, taip pat Švedijos bei Norvegijos ambasadoriai, nemažai Seimo narių, Narkotikų kontrolės departamento laikinosios komisijos pirmininkas Artūras Skardžius. Kongreso tema: „Alkoholis ir narkotikai Baltijos šalyse - tikroji padėtis ir tendencijos“.

Be kitų, pranešimus skaitė ir NORDAN prezidentas Gabriel Romanus, viceprezidentas Bernt Bul (Baltų ainiai, 2003, Nr. 1(65)).

Dalyvavimas kitų valstybių tarptautiniuose blaivybės renginiuose. LB D BA pirmininkas A. Čekauskas dar sovietmečiu užmezgė ryšius su vokiečių blaivininku Verneriu Liptovu. Daug metų jie susirašinėjo, dalijosi patirtimi. Prasidėjus Atgimimui, susirašinėjimas virto artimu bendradarbiavimu. Vernerio Liptovo iniciatyva A. Čekauskas buvo pakviestas į Kopenhagoje (Danija) 1990 m. liepos 7-13 d. vykusį tarptautinį IOGT blaivybės draugijos kongresą. Jame dalyvavo A. Čekauskas ir S. Šinkūnas — laikraščio „Baltų ainiai“ redaktorius. Kongreso metu LBD buvo priimta kandidatė į IOGT, o po kelių metų (1994 m.) Berlyno tarptautiniame IOGT kongrese — tikrąja nare. Jame dalyvavo dešimt LBD BA atstovų.

1995 m. Edenburge (Škotija) tarptautinio kongreso metu LBD BA buvo priimta į Nerūkančiųjų teisių gynimo asociaciją.

1998 m. Osterzunde, Švedijoje, įvyko tarptautinis Europos jaunimo gerųjų riterių federacijos (EGTYF) kongresas. Jame dalyvavo LBD BA jaunųjų federacijos atstovų grupė, vadovaujama A. Čekausko. Kongrese LBD BA jaunųjų federacija buvo priimta į EGTYF.

2002 m. spalio 12—13 d. Helsinkyje, Suomijoje, įvyko Šiaurės šalių blaivybės organizacijų suvažiavimas, kuriame dalyvavo ir LBD BA atstovų grupė. Jame įkurta nauja Šiaurės šalių blaivybės organizacija NORDAN, kurios nare tapo LBD „Baltų ainiai“.

LBD BA, būdama įvairių tarptautinių blaivybės organizacijų narė, kasmet gauna po keletą kvietimų dalyvauti jų renginiuose ir ne tik tai seminaruose, kongresuose, bet ir jaunimo poilsio stovyklose. Pvz., 2000 m. liepos 29-rugpjūčio 7 d. grupė jaunimo EGTYF narių atostogavo stovykloje Šveicarijos kalnuose. Stovyklavo 330 žmonių iš daugelio Europos šalių. Anksčiau Lietuvos jaunieji Baltų ainiai stovyklavo Švedijoje, o 2001 m. liepą - Ahijavės miestelyje (Estija). 2002 m. liepos 29-rugpjūčio 31d. dalyvavo VII EGTYF kongrese-stovykloje Norvegijoje.

Paminėtinas 2000 m. Čikagoje (JAV) Medikų asociacijos ir vėžio draugijos surengtas didžiulis pasaulinis kongresas rūkymo žalos klausimu. Jame dalyvavo apie 4500 žmonių.

Kitas kongresas tais metais IOGT pastangomis buvo surengtas Sirakūzuose (JAV), skirtas draugijos įkūrimo 150-mečiui paminėti. Jame buvo svarstomas blaivybės klausimas. **Kongreso metu rekomenduota, kaip kovai su**

jaunimo alkoholizmu, rūkymu ir narkomanija parengti jaunos lyderius, kurie galėtų aiškinti svaigalų žalą. Tokia kova efektyviausia: jauni žmonės darys įtaką savo amžininkams geriau negu žymūs žmonės ar pedagogai.

Abiejuose JAV surengtuose kongresuose dalyvavo ir Lietuvos atstovų: Lietuvos sveikatos apsaugos ministerijos atstovė Audronė Astrauskienė ir LBD BA pirmininkas A. Čekauskas.

Kiekvienas kongresas ir seminaras turėjo savo temą. Nurodyta tema išsamiai apsparstoma, parengiamos rezoliucijos, kreipimasis į valstybės, kurioje vyksta kongresas, vyriausybę, parlamentą ir visuomenę. Paprastai tarptautiniuose kongresuose dalyvauja žymūs mokslininkai, visuomenės veikėjai, gydytojai, pedagogai. Svarstomos aktualios šių dienų visuomenei temos.

Sudaromos seminarų, kongresų, stovyklų, kuriuose dalyvavo LBD BA atstovai, sąrašas. Jame — 28 išvykos. Vien Švedijoje, A. Čekausko teigimu, būta apie 7 kartus.

LBD BA jaunųjų blaivininkų poilsui daugiausia renkasi Birštoną. Čia - palanki aplinka jaunuoliams iki 18 metų, nes mieste rūkyti draudžiama, sveikuolių klubas „Šilagėlė“ Birštone rengia vasaros poilsio programas „Sveika vasara“, „Blaivi vasara“, kuriose 2007 m. dalyvavo daugiau kaip 50 vaikų, daugiausia iš vaikų globos namų ir internatinių mokyklų. Įdomiuose poilsio renginiuose siekiama ugdyti vaikų gyvenimo įgūdžius, formuoti sveikos gyvensenos nuostatas, atskleisti ir įprasmiti tikrąsias dvasios vertybes.

2007 m. seminaras šūkiu „Geriausia, ką turime — ne alus“ įvyko Birštone. Stovyklautojai surengė 10 km turistinę išvyką dviračiais po Žvėrinčiaus mišką, vikingų laivais plaukiojo Nemunu, sportavo fitneso salėje, susitiko su Lietuvos sportinio ėjimo rinktinės treneriu J. Juozaičiu ir Atėnų olimpinių žaidynių dalyviais. Stovykla dalyvavusiems vaikams paliko didelį įspūdį, pakylėjo į aukštesnį dvasinį lygį, gilesnį dvasinių vertybių supratimą (Mūsų laikmėti... 2007:4—6).

Kol dar nebuvo prasidėjusi ekonomikos krizė, LBD BA atstovai neretai išvykdavo į kitas valstybes stovyklauti, pvz., 2000 m. liepos 1-7 d. jaunimo grupė stovyklavo Švedijoje, 2001 m. rugpjūčio 6-10 d. - Latvijoje, Siguldos kurorte, Estijoje - 2001 m. liepą ir kt.

Spauda. Turbūt iš visų Savanoriškos kovos už blaivybę draugijos nuveiktų darbų svarbiausi — parengtos ir išleistos dvi Visuotinio literatūros almanacho knygos „Blaivybė“. Ne tik istorinė, bet ir praktinė jų vertė didelė ir šiandieną: be pirmųjų lietuviškų antialkoholinių knygelių (viršelių) fotokopijų, siekiančių net 1846 metus, gausybė įdomių karikatūrų, ypač 1986 m. knygoje.

1986 m. išleistos 134 p. „Blaivybės“ knygos redakcinės kolegijos pirmininkas - Jonas Aničas (sudarytojas - K. Trečiakauskas), joje - 19 autorių straipsniai (prof. med. dr. V. Sadausko, akademiko Algirdo Žukausko ir kt.). Įdomūs siūlomų pasigaminti sulčių mišinių, kokteilių ir kitų nealkoholinių gėrimų receptai.

1987 m. išleistos 128 p. „Blaivybės“ redkolegijos pirmininkas - A. Žukauskas, sudarytojas - A. Vasiliauskas. Joje - 25 autorių straipsniai. Tai prof. M. Krikštopaičio, prof. J. Vaitkevičiaus, J. Gečo, A. Čekauskio ir kt. Knygas išleido „Minties“ leidykla, jų formatas 216x143 mm.

1988 m. susikūrusi blaivininkų iniciatyvinė grupė lapkričio 25 d. išleido pirmąjį laikraščio „Blaivybės aušra“ numerį. Pirmieji septyni numeriai, spausdinti rotaprintu, buvo didelio formato (420x300 mm), 4 puslapių. Redaktorius - S. Šinkūnas. Vėliau — nuo 1989 m. birželio 10 d. — laikraštis buvo spausdinamas spaustuvėse perpus mažesnio formato, iki 16 p., dvigubo numerio - 22 p. Laikraštis buvo leidžiamas nuo 100 iki 7500 egz. tiražu. „Blaivybės aušra“ ėjo iki 1990 m. pabaigos.

1991 m. kovo mėnesį pradėtas leisti LBD laikraštis „Baltų ainiai“. Redaktorius - S. Šinkūnas. Laikraštis — mašinraščio lakšto formato. Dėl lėšų stokos iki šių dienų eina nereguliariai. Jo apimtis - 4-16 p., tiražas - nuo 300 iki kelių tūkst. egzempliorių.

1989 m. sausio 15 d. „Blaivybės aušroje“ Nr. 4 išspausdintas iniciatyvinės grupės kreipimasis į Lietuvos visuomenę dėl alkoholio vartojimo. Jį pasirašė žymūs Respublikos žmonės: iniciatyvinės grupės pirmininkas gyd. A. Vinkus, žurnalistė D. Andriušiūnienė, kultūros darbuotojas A. Čekauskas, dainininkas Vaclovas Daunoras, pedagogas J. Gečas, prof. L. Griciūtė, žurnalistas Vytautas Kaltenis, narkologas Algis Kurtinaitis, prof. V. Landsbergis, architektas Vytautas Landsbergis-Žemkalnis, kun. S. Lidys, poetas J. Marcinkevičius, prof. J. Vaitkevičius, mons. K. Vasiliauskas ir kt. Kreipimasis pavadintas „Laiimingų, sveikų, blaivių metų“.

Jau pirmame 1988 m. lapkričio numeryje rašoma apie anoniminius alkoholikus, yra daug kitų dėmesio vertų straipsnelių, antrame numeryje - prof. V. Zaborskaitės str. „M. Valančių prisimenant“. 1989 m. „Blaivybės aušros“ 4-ajame numeryje - aktyvios blaivininkės disidentės mokytojos D. Šilininės str. „Sakyti tiesą“. 1990 m. Nr. 4-5, 24 p., tiražas - 5000 egz., 1990 m. Nr. 6-7, 24 p., tiražas - 6000 egz. Lietuvos nacionalinėje M. Mažvydo bibliotekoje rasta „Baltų ainių“: 1988 m. Nr. 1, 1991 m. Nr. 1-6, 1992 m. — Nr. 1—2; Nr. 3—4, 1993 m. — Nr. 1-5, 1994 m. - Nr. 1(37), 1995 m. - Nr. 1-3, 1996 m. - Nr. 1-4.

LBD BA vadovybės teigimu, „Baltų ainių“ laikraštis buvo leidžiamas nereguliariai mažu tiražu ir mažos apimties, nors 2000 m. ėjo 16 p. 700 egz. tiražu, 2001 m. - jau 8 p. ir 500 egz. tiražu, 2002 m. gruodį Nr. 1, 4 p. ir 350 egz. tiražu, 2007 m. išleisti Nr. 1(68) ir Nr. 2(69) 300 ir 350 egz. tiražu, abu numeriai - 8 p. Pirmajame numeryje išspausdinti tik 5 straipsniai. Prezidiumo vardu A. Čekauskio str. „Suvienykime jėgas už blaivią Lietuvą“, „Vyskupo M. Valančiaus literatūrinio ir Vinco Kudirkos publicistinio konkursų blaivybės tema laureatų apdovanojimo šventė 2006 m. gruodžio 28 d.“, „LBD BA konferencija 2006 m. gruodžio 15 d.“, „Asmenybės šviesa“, „Baltų ainių prevencinė veikla“, „LBD BA mini valstybės nepriklausomybės atkūrimo dieną 2007 m. kovo 10 d.“

Antrajame laikraščio numeryje spausdinami straipsniai iš „Lietuvos blaivybės istorijos“, „Mūsų laimėti ir vykdomi projektai“, „Dėl programos, skirtos blaivybės metams pasiruošti“. „Naujienose“ rašoma apie LBD BA pirmininko A. Čekausko dalyvavimą 2007 m. vasarą išvykose: Baltarusijoje, „Optimalisto“ tarptautinėje stovykloje, Danijoje, IOGT kongrese, konferencijoje Kazachijoje.

Literatūrinės premijos laureatas vysk. Eugenijus Bartulis
ir LBD BA pirmininkas A. Čekauskas

LBD BA prezidiumo pirmininkas A. Čekauskas aktyviai dalyvavo periodinėje spaudoje; „Gydytojų žiniuose“, „Valstiečių laikraestyje“ ir kituose laikraščiuose paskelbė įdomios kryptingos medžiagos blaivybės klausimu.

Literatūros premijos. Nuo pirmųjų LBD egzistavimo 1990 m. dienų blaivybei nusipelnusiems žmonėms pradėtos skirti literatūros premijos. LBD BA vadovybės iniciatyva sudaryta speciali komisija vertino nuveiktus darbus. Iš pradžių buvo skiriamos vysk. M. Valančiaus ir Jokūbo Šimkevičiaus, o vėliau — M. Valančiaus ir V. Kudirkos premijos.

1990 m. laureatu pripažintas kardinolas V. Sladkevičius už meninės įtaigos kupinus pamokslus moralės ir blaivybės tema. Jam paskirta vysk. M. Valančiaus 1000 rub. premija, kurią kardinolas paaukojo vaikų namams.

Jokūbo Šimkevičiaus pirmoji 300 rub. premija paskirta gydytojui Emilijui Subatavičiui už straipsnius blaivybės tema. Dvi antrosios premijos po 250 rub. atiteko Lietuvos televizijos žurnalistui Henrikui Vaitiekūnui ir „Blaivybės aušros“ redaktoriui S. Šinkūnui. Trys trečiosios premijos po 150 rub. skirtos poetui Stasiui Žlibinui už „Baltų ainių“ himno žodžius, kompozitoriui V. Mikalauskui už himno muziką, „Tiesos“ žurnalistui B. Šakniui už straipsnius.

Vysk. M. Valančiaus ir Vinco Kudirkos konkursai organizuojami kasmet, premijos — laureatai apdovanojami diplomais, vertingomis knygomis. Vysk. M. Valančiaus literatūros premija 2006 m. gruodžio 26 d. apdovanotas Vilkaišio vyskupas Rimantas Norvilą už prasmingus pamokslus.

2007 m. „Baltų ainiai“ Nr. 1 išspausdino vysk. R. Norvilos pamokslo ištrauką „...Praradęs viltį ar pasitikėjimą, varginamas dvasinių kančių ar artimo netekties... būdamas pažemintas ar nuskriaustas... Čia (katedroje — aut.) išgirsi atgaivą ir prisikelsi. O jei ateis į katedrą tas, kuris skriaudžia kitus, vagia ar sukčiauja, meluoja, girtauja ar girdo kitus - nuleis galvą, pamatęs savo dvasinį veidą ir išėjęs dar ilgai nešios vyskupo žodžius, kurie it ugnies lašai degins jo sąžinę...“

LIETUVOS KRIKŠČIONIŠKOJO JAUNIMO BLAIVYBĖS SĄJUNGA (LKJ BS „ŽINGSNIS“)

LKJ BS „Žingsnis“ įsteigta 1997 m. vasario 27 d. Pirmoji pirmininkė - Audronė Meldžiukienė.

LKJ BS „Žingsnis“ įstatai skelbė:

1. Krikščioniškojo jaunimo blaivybės sąjunga „Žingsnis“ yra visuomeninė organizacija, vienijanti įvairių konfesijų ir etninių grupių jaunimą antialkoholio ir narkotikų prevencijos veiklai plėtoti, propaguoti blaivų gyvenimo būdą bei formuoti alkoholio ir narkotikų kontrolės politiką.

2. Organizacija „Žingsnis“ propaguoja sveiką gyvenimo būdą, pagrįstą krikščioniškąja morale ir amžinosiomis vertybėmis, siekia jaunimo tarpusavio supratimo ir bendradarbiavimo ekumenizmo dvasia, ginant jaunuomenės laisvę ir teises gyventi be narkotikų, renka ir kaupia informaciją apie alkoholizmo ir narkomanijos situaciją, problemas ir jų sprendimo būdus Lietuvoje ir pasaulyje.

3. Siekia įgyvendinti šiuos tikslus: organizuoja seminarus, diskusijas, konferencijas, susijusias su alkoholio ir narkotikų vartojimo prevencija. Organizuoja jaunimo kryptingą užimtumą, ruošia programas alkoholikų, narkomanų priklausomybės formų gydymui ir reabilitacijai.

LKJ BS „Žingsnis“ nariais gali būti kiekvienas Lietuvos pilietis 15-35 m. amžiaus. Dalyvauti be balso teisės gali ir jaunesni.

Organizacijos „Sniego gniūžtė“ programa parengta 1974 m. Ilinojaus valstijoje (JAV) prevencinei kovai prieš AIDS, žalingus įpročius bei paauglių nusikalstamumą. Vėliau programa tapo populiari, tarptautinė, pasivadinusį „Snowball International“.

Į Lietuvą šis projektas pakliuvo „Snowball International“ vadovo John Irwin dėka. 1994 m. „Snowball International“ bei Kauno kardiologijos instituto specialistų iniciatyva buvo surengta pirmoji „Sniego gniūžtės“ stovykla Kaune. LKJ BS „Žingsnis“ iniciatyva 1997 m. Vilniuje organizuoti „Sniego gniūžtės“ personalo mokymai, o 1998 m. A. Vienuolio vidurinėje mokykloje (Vilniuje) organizuota pirmoji stovykla. Nuo 1998 m. LKJ BS „Žingsnis“ nuolat vykdo „Sniego gniūžtės“ projektą: mokymai, stovyklos, tęstiniai renginiai. Nuo 1999 m. organizuojamos tarptautinės stovyklos, įtraukiant „Žingsnio“ filialus visoje Lietuvoje ir kviečiant „Snowball International“ narius iš užsienio - Latvijos, Lenkijos, Švedijos, JAV. Nuo 2005 m. organizacijos pirmininko Andriaus Stasiukyno ir jo pavaduotojo Gražvydo Jakubausko iniciatyva rengiamos tarptautinės „Sniego gniūžtės“ konferencijos.

Projektas „Sniego gniūžtės“ dalijamas į keletą atskirų: skirtą pradinukams „Snaigiukė“, vidutinio mokyklinio amžiaus moksleiviams (5-8 klasioms) - „Snaigė“, paaugliams - 9-12 klasių moksleiviams, „Sniego gniūžtė“ studentams - „Tiltas“. Programų idėja - prevencija yra ta pati, skiriasi tik

Tarptautinės „Sniego gniūžtės“ stovyklos dalyviai (atstovai iš Lenkijos, Serbijos, Juodkalnijos, JAV ir Lietuvos), Vievis, 2005 m.

LKJBS „Žingsnis“ prisistatymas Jaunimo organizacijų mugės metu Vilniuje, 2004 m.

LKJBS „Žingsnis“ nariai seminaro-diskusijos metu (2006)

LKJBS „Žingsnis“ skyrių atstovai mokymuose, 2011 m.

metodika. Lietuvoje iš didžiausių rengiamų „Sniego gniūžtės“ projektų skirtas paaugliams. Nuo 1999 m. pradėtas rengti „Tilto“ projektas, o nuo 2002 m. - „Snaigės“ ir „Snaigiukės“ projektai.

„Snowball“ metodikos kūrėjai - Iliojaus socialinis institutas. Pedagogai, medikai, psichologai teigia, kad žalingi paauglių įpročiai susiformuoja ne vien dėl įvairių „madų“ įtakos, bet daugiausia dėl asmeninių problemų - baimės atrodyti blogesniams, silpnesniams, neoriginaliam tarp draugų, dėl konfliktų šeimoje ir kitų asmeninių problemų. Paauglys bando spręsti problemas vartodamas svaigalus, arba neigiamas emocijas transformuoja į kitų žmonių agresiją.

„Snowball“ metodika minėtas problemas stengiasi spręsti kompleksiskai.

1. Supažindinti paauglius su svaigalų žala organizmui ir vartojimo pasekmėmis. 2. Ugdyti paauglio psichologinį atsparumą neigiamam aplinkos poveikiui, įveikti psichologinę krizę. 3. Išmokyti išsiugdyti pasitikėjimą savimi, savo vertės pajautimą. 4. Išmokyti priimti aplinkinius tokius, kokie jie yra, bei gerbti jų nuomonę ir teises. 5. Išmokyti bendradarbiauti su vyresniaisiais, pasitikėti jais, dirbti ir žaisti kartu. 6. Ieškoti įdomių alternatyvų, pasitikėti savimi. 7. Suformuoti prasmingos savanorystės idėją.

Specialistai atmeta vienkartinio veiksmo kaip mažai aktyvaus galimybę ir siūlo nuolatinę programą, kurią sudaro stovyklos (1-3 kartus per metus), mokymai (prieš išvykstant į stovyklas ir kitokiais būdais), tęstiniai renginiai (1-4 kartus per mėnesį).

Taip paauglys įtraukiamas į nuolatinę prasmingą veiklą, kurios dėka jis įgyja sveikos gyvensenos įgūdžių.

„Sniego gniūžtės“ projektas yra vienas iš nedaugelio žinomų ir remiamų pirminės prevencijos projektų.

„Sniego gniūžtės“ stovyklos metu lektoriai skaito paskaitas, veda seminarus prevencijos temomis, čia formuojamos 8-10 paauglių (studentų, vaikų) grupelės. Visų dalyvių skaičius neretai viršija 100-120. Į stovyklas įtraukiami ir socialinės rizikos šeimų vaikai. Mažose grupelėse vyksta esminis darbas, bendravimas, suteikiamos galimybės pasireikšti kiekvienam grupės nariui.

„Sniego gniūžtės“ projektas turi keletą specifinių elementų draugiškumo, tolerancijos atmosferai sukurti. Tai - marškinėliai su stovyklos emblema, žaidimas „Švelniukai“, linkėjimų bei komplimentų siuntimas kiekvienam grupės nariui ir kiti specialūs žaidimai.

Organizuojami ir kiti specialūs pasitikėjimo žaidimai, mažų grupių pasirodymai, „Talentų šou“, kurių metu grupės pristato savo paruoštus vaidinimus, spektaklius. Organizuojami rytiniai krosai, mankšta, rengiama žaisminga „Mini olimpiada“, vadovų ir dalyvių krepšinio rungtynės ir kt.

Ta pati tradicija yra tęsiama tęstinių renginių metu. Yra bendros taisyklės visiems projektų dalyviams: gerbti save ir kitus, priimti visus dalyvius tokius, kokie jie yra, nevertinti jų ir neteisti, bet kurį užsiėmimą, pokalbį pradėti ir baigti laiku, leisti išsakyti savo nuomonę visiems, renginių metu nevartoti jokių svaigalų; toleruojama tylėjimo teisė, teisė atsisakyti.

Projekto dalyvių ir visuomenės gerbūvį garantuoja projekto, stovyklos, grupės taisyklės. Visi projekto dalyviai bei jų tėvai (globėjai) yra supažindinami su jomis. Su projekto bei stovyklos taisyklėmis jie yra supažindinami iš anksto, todėl tiek tėvai, tiek ir patys kandidatai gali apsispręsti - dalyvauti ar ne. Pažeidę taisykles, yra išsiunčiami namo, kartu informuojant tėvus (globėjus) apie pašalinimo priežastį. Dalyvauti projekto renginiuose paaukliai gali tik turėdami tėvų (globėjų) sutikimą. Renginio metu projekto vykdytojai prisiima pilną atsakomybę už dalyvių saugumą. Tam jie skiria didžiulį dėmesį; juk viena projekto sąlygų - dalyviai turi jausti saugumą - tik tada įmanoma sukurti pasitikėjimo atmosferą ir išspręsti numatytus projekte uždavinius.

Projektas pristatinėjamas įvairiose mokymo įstaigose, kurioms yra aktuali jaunimo narkomanijos ir kitų priklausomybės formų prevencija. Tam parengta reprezentacinė programėlė. Paskutinę „Sniego gniūžtės“ stovyklos diena paprastai vyksta stovyklos pristatymas atvykusiems tėvams bei kitiems žmonėms. Projekto vykdytojai teikia informaciją bendruomenei per rajonų švietimo skyrius. Taip pat visi projekto vykdytojai bei dalyviai bus įpareigoti, pasitaikius galimybei, duoti interviu vietos spaudai (šis metodas ir praeityje davė gerų rezultatų).

LKJBS „Žingsnis“ taip pat yra išleidęs CD „Kartu mes galim daug“ 1000 egz. tiražu, kuris buvo išplatintas po Lietuvos mokyklas, bendradarbiaujant su Lietuvos moksleivių sąjunga. Be to, „Žingsnis“ buvo vienas pirmųjų, sukūręs prevencinę internetinę svetainę su.stok.lt, kurioje jaunuoliams buvo pateikiama aktuali informacija bei statistika žalingų medžiagų temomis. Pastaruoju metu itin didelį indėlį į programų tęstinumą įneša organizacijos pirmininkas Andrius Stasiukynas, valdybos narė Vidmantė Jakubauskaitė. Ryškų pėdsaką paliko buvusios pirmininkės Audronė Meldžiukienė, Renata Kazlaitė, Rasa Jančiauskaitė.

„Sniego gniūžtės“ skyriai veikia Marijampolėje, Klaipėdoje, Panevėžyje. Ypač aktyvus Marijampolės skyrius.

2005 m. A. Stasiukyno ir jo pavaduotojo G. Jakubausko iniciatyva buvo surengta pirmoji „Sniego gniūžtės“ konferencija, kurioje dalyvavo apie 70 žmonių.

LKJ BS „Žingsnis“ pirmoji pirmininkė A. Meldžiukienė padėjo daug pastangų įkuriant LKJ BS „Žingsnis“ ir įgyvendinant „Sniego gniūžtės“ programą. Didelį indėlį žengiant pirmuosius organizacijos žingsnius įnešė Vidmantė Jakubauskaitė.

Nuo 2002 m. LKJ BS „Žingsnis“ pirmininkais dirbo: Renata Kazlaitė, Andrius Stasiukynas, Rasa Jančiauskaitė, nuo 2009 m. — vėl A. Stasiukynas.

LIETUVOS BLAIVYBĖS FONDAS

Blaivybės fondo reikalingumas paminėtas Vyriausybės 1991 m. lapkričio 27 d. nutarime Nr. 494. Vadovaujantis juo, 1992 m. vasario 22 d. LBD patalpose įvyko steigiamasis Lietuvos blaivybės fondo (toliau - Fondas) įgaliotinių susirinkimas. Jo steigėjai - LBD ir VMV BS. Išrinkta Fondo taryba, jos pirmininku tapo Vilniaus miesto tarybos narys G. Jakubčionis, pavaduotoju — LBD pirmininko pavaduotojas A. Čekauskas.

Fondo tikslas. Fondo įstatų antrame punkte rašoma:

„Lietuvos visuomeninių organizacijų ir fizinių asmenų blaivybės veiklos, alkoholizmo ir narkomanijos prevencijos, mokslinių alkoholizmo ir narkomanijos tyrimų bei nukentėjusiųjų nuo alkoholizmo ar kitokių narkotikų reabilitacijos ir pagalbos jų šeimoms programoms remti, alkoholio ir kitų narkotikų kontrolės programoms vertinti ir jų rengimą remti, pasiūlymų valstybės institucijoms dėl alkoholio ir kitų narkotikų daromos žalos mažinimo rengimą skatinti“.

Šiuo metu Fondą sudaro keturios visuomeninės organizacijos:

VMV BS,

LBD BA,

LKJB sąjunga „Žingsnis“ (per 300 narių),

Draugija „Šalpa“.

Didžiausia Fondo organizacija - VMV BS, turinti 4722 narius.

Fondo tarybos pirmininku nuo įsteigimo (1992 m.) iki mirties (2010 m.) dirbo jo steigėjas G. Jakubčionis (1937-2010 m.).

Fondo taryba. Fondo tarybą sudaro 9 nariai iš keturių minėtų organizacijų:

1. Aurelijus Veryga — VMV BS,
2. Vytautas Stasys Baršys - LBD B A
3. Andrius Stasiukynas - LKJ BS „Žingsnis“,
4. Paulius Liškauskas — LKJ BS „Žingsnis“,
5. Juozas Šaulys - VMV BS,
6. Birutė Šeštokienė - draugija „Šalpa“,
7. Leonora Jurienė — LBD BA,
8. Vytautas Uogelė - VMV BS,
9. Violeta Počopkienė - LBD BA.

Fondo tarybos pirmininkas — Andrius Stasiukynas.

Fondo veikla. Fondo nariai renka, nagrinėja ir kaupia informaciją iš užsienio ir Lietuvos, rengia pasiūlymus Seimui, Vyriausybei, dalyvauja svarstant alkoholio ir narkotikų prevencijos įstatymų projektus.

Fondas bendradarbiauja su LR Seimo Sveikatos reikalų komitetu, Narkomanijos prevencijos komisija, LR Švietimo ir mokslo ministerija, Vilniaus m. vaikų teisių apsaugos tarnyba, Lietuvos edukologijos universitetu, Šiaulių pedagoginiu universitetu, Klaipėdos Pedagoginiu universitetu, Pedagogų profesinės raidos centru, Valstybinių psichikos sveikatos centru, LKMA, Švedijos organizacija „Hela manniskan“ („Visas žmogus“), Airijos „Community Awareness of Drugs“ (Visuo-

menės informavimas apie narkotikus), Šiaurės šalių alkoholio ir narkotikų prevencijos organizacija „Nordan“, pasauline Kettill Brunn alkoholio tyrimų asociacija, JAV Čikagos medicinos centru ir kitomis Lietuvos bei užsienio organizacijomis.

Fondas rengia seminarus alkoholio ir narkotikų prevencijos darbuotojams mokytis.

2006 m. Fondas vykdė projektą „Ankstyvosios intervencijos užsiėmimai su rizikos vaikais ir jų šeimomis“ (rėmė Narkotikų kontrolės departamentas).

2007 m. buvo vykdomas projektas „Vardan blaivaus gyvenimo“ (rėmė Švietimo ir mokslo ministerijos Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centras).

2008 m. Fondas pradėjo rengti projektą „Blaivi karta“. Projektui laimėjus konkursą, buvo skirtas finansavimas pagal Europos ekonominės erdvės ir Norvegijos finansinių mechanizmų subsidijų schemą „Nevyriausybinių organizacijų sektoriaus stiprinimas Lietuvoje“ (sutarties Nr. 2004-LT0008-NVO-1EEE/NOR-02-033); projektas buvo vykdomas 2009-2010 m. ir sėkmingai baigtas. Vykdamas projektą, buvo išleista kompaktinė plokštelė „Blaivi karta 2010“, kurioje randame anksčiau bei projekto vykdymo metu sukurtą alkoholio ir narkotikų prevencijos metodinę medžiagą.

Fondas, bendradarbiaudamas su Lietuvos ir užsienio organizacijomis bei institucijomis, surengė tarptautines konferencijas. Paminėsiu keletą:

1. „Mes laisvi prie Baltijos“ (1996 m.).
2. „Narkotikai - grėsmė demokratijai“ (1997 m.).
3. „Jaunimas prieš narkotikus“ (1999 m.).
4. „Tėvai prieš narkotikus“ (2000 m. nutarta steigti narkotikų prevencijos tėvų organizaciją).
5. „Narkotikų politika ir prevencija“ (2002 m.).
6. „Narkotikų prevencijos patirtis užsienyje“ (2004 m.).
7. „Žalos mažinimo alternatyvos“ (2005 m.).
8. „Šiaurės ir Baltijos šalys prieš narkotikus“ (2006 m. kartu su organizacija „Tėvai prieš narkotikus“).

Be to, 2005 m. su organizacija „Tėvai prieš narkotikus“ Vilniuje ir Klaipėdoje buvo surengtas tarptautinis seminaras „Narkomanijos pirminė prevencija, ankstyvoji intervencija ir narkotikų teismai“, kurį vedė Čikagos medicinos centro darbuotojai.

Be minėtų tarptautinių renginių, Fondas Lietuvoje kasmet rengia seminarus alkoholio ir narkotikų prevencijos temomis. Alkoholio ir narkotikų prevencijos ir švietimo veikla, tiesiogiai vykdoma per konferencijas ir seminarus, apima keletą tūkstančių dalyvių. Parengta apie 200 specialistų, galinčių dirbti su alkoholikų ir narkomanų vaikais pagal programą „Linai“. Dar vienas šių renginių rezultatas — įsteigtos svarbios visuomeninės organizacijos, skirtos prevencijai: LKJ BS „Žingsnis“ ir visuomeninė organizacija „Tėvai prieš narkotikus“ ([www. http://blaivybėsfondas.dev. weblancet. com/Istorija-1/](http://blaivybėsfondas.dev.weblancet.com/Istorija-1/)).

Fondas vykdė per 40 projektų (nacionalinių bei tarptautinių) ir 13 įvairių programų.

Finansai. Kaip minėta, 1991 m. Vyriausybės nutarime Nr. 494 pažymima, jog valstybė dalį gautų lėšų iš kai kurių baudų turėtų skirti Fondui, pvz., iš baudų už naminės varymą, už girta žmogaus pasirodymą viešose vietose, už transporto priemonių vairavimą esant neblaiviam. 1995 m. tokios įplaukos sudarė 207 660 litų. Šiuo metu lėšos gaunamos daugiausia iš įvairių programų, vykdančių sutartį, taip pat iš baudų (5 proc.).

Gautos lėšos pervedamos blaivybės organizacijoms jų numatytoms programoms vykdyti. Žemiau pateiktos dviejų skirtingų laikotarpių (1995 ir 2009 m.) Fondo pajamos ir išlaidos.

4.14 lentelė. 1995 m.

Pajamos	Litais	Išlaidos	Litais
Likutis 1995 01 01	19 327	Pervesta: LBD BA	71400
Gauta iš baudų	207 660	VMVBS	65 303
		Laikraščiu „Blaivioji Lietuva“	29 000
		Draugijai „Šalpa“	33 829
		Liaudies dainų klubui „Raskila“	7400
		Pagalbos narkomanams fondui	4161
		UAB Alytaus televizijai	3980
		Labdaros pagalbos fondui	3480
		Fondui „Gelbėkit vaikus“	1000
		Lietuvių liaudies kultūros centrui	2000
		Patalpų remontui ir kt.	22 234
Iš viso	226 987	Iš viso išleista	215 760
		Likutis 1996 01 01	11 227
Balansas	226 987	Balansas	226 987

4.15 lentelė. 2009 m.

Pajamos	Litais	Išlaidos	Litais
Likutis 2009 01 01	5064	Pervesta: VMV BS	5000
Gauta iš baudų	57 454	LBD BA	5000
		Draugijai „Šalpa“	500
		LKJBS „Žingsnis“	2000
		Bendroms fondo programoms su užsienio partneriais tęsti ir naujoms sudaryti (parengti)	2520
		Metodinei medžiagai blaivybės programoms rengti	1420
		Įvairios kitos	38 994
Iš viso	62 518	Likutis 2010 01 01	4084
Balansas	62 518	Balansas	62 518

Duomenys paimti iš Fondo 1995 m. ataskaitos ir 2010 m. kovo 22—26 d. atlikto revizijos patikrinimo akto. Į likutį įeina pinigų likutis kasoje (2032 Lt).

2009 m. biudžeto lėšų Fondas negavo.

Blaivybės veiklai finansuoti Fondas negauna tiek pinigų, kad būtų galima įgyvendinti blaivybės organizacijų numatytas programas. Pvz., 1994 m. iš baudų gauta 94977,22 Lt, 1995 m. - 207 660 Lt, o 2009 m. - tik 57 454 Lt.

LIETUVA EUROPOS STATISTIKOS DUOMENŲ BAZĖJE

4.16 lentelė. Savižudžių 100 tūkst. gyventojų teko

Valstybė	Metai					
	2000	2005	2007	2008	2009	2010
Europos Sąjunga (27 valstybės)	11,8	10,8	9,8	10,1	10,3	10,2
Daugiausia:						
Lietuva	45,4	37,0	28,4	30,7	31,5	28,5
Vengrija	29,5	23,2	21,4	21,5	21,8	21,7
Latvija	30,8	22,6	17,8	20,9	20,7	17,5
Slovėnija	27,1	22,0	18,4	17,3	18,7	17,2
Mažiausiai:						
Graikija	3,2	3,1	2,6	2,8	3,0	2,9
Kipras	-	2,5	2,2	4,4	3,6	3,8
Didžioji Britanija	6,8	6,4	6,1	6,7	6,6	6,4
Ispanija	7,2	6,6	6,1	6,5	6,3	5,8

Internetas: [http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/printTable.do?\(2011 03 04\)](http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/printTable.do?(2011 03 04))

4.17 lentelė. Žmogžudysčių 100 tūkst. gyventojų teko

Valstybė	Metai					
	2000	2005	2007	2008	2009	2010
Europos Sąjunga (27 valstybės)	1,4	1,1	1,0	1,0	0,9	
Daugiausia:						
Latvija	12,4	10,0	8,0	7,1	5,9	
Lietuva	9,7	8,8	6,9	7,0	5,6	5,2
Estija	13,6	8,8	6,8	6,4	5,6	
Lenkija	2,1	1,4	1,3	1,2	1,0	0,9
Mažiausiai:						
Didžioji Britanija	0,6	1,0	0,6	0,3	0,3	0,3
Slovėnija	1,0	1,1	0,9	0,6	0,5	0,4

Internetas: [http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/Table.do?\(2011 03 04\)](http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/Table.do?(2011 03 04))

4.18 lentelė. Žuvusių autoįvykiuose 100 tūkst. gyventojų teko

Valstybė	Metai					
	2000	2005	2007	2008	2009	2010
Europos Sąjunga (27 valstybės)	11,9	9,6	8,9	8,3	7,3	6,5
Daugiausia: Lietuva	20,9	24,8	24,5	16,8	12,8	10,4
Latvija	28,6	20,0	19,7	15,9	10,8	10,8
Estija	17,8	14,6	14,7	11,4	8,1	6,8
Lenkija	17,8	14,5	14,7	14,6	12,1	11,0
Mažiausiai: Švedija	6,5	5,1	5,0	4,5	3,8	3,0
Malta	4,1	4,5	3,6	4,4	4,9	3,6
Niderlandai	6,9	4,6	4,6	4,1	3,9	3,9

* 1999 m.

4.19 lentelė. Mirusių nuo išeminės širdies ligų 100 tūkst. gyventojų teko

Valstybė	Metai					
	2000	2005	2007	2008	2009	2010
Europos Sąjunga (27 valstybės)	114,8	97,6	89,7	85,1	79,8	76,5
Daugiausia: Lietuva	299,0	355,0	338,2	321,3	305,1	313,9
Slovakija	296,3	272,3	268,6	280,5	270,1	263,0
Latvija	319,7	287,5	298,6	263,5	254,5	248,9
Vengrija	232,0	261,3	226,6	216,9	214,8	215,1
Mažiausiai: Prancūzija	49,4	40,5	35,4	33,8	32,1	30,0
Portugalija	62,6	53,4	47,2	44,4	42,2	40,8
Nyderlandai	85,6	59,5	50,2	46,8	42,8	40,6

Internetas: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/printTable.do?>

4.20 lentelė. Mirusių nuo vėžio 100 tūkst. gyventojų teko

Valstybė	Metai					
	2000	2005	2007	2008	2009	2010
Europos Sąjunga (27 valstybės)	187,2	177,6	173,2	173,0	169,0	166,9
Daugiausia: Vengrija	273,0	237,0	240,9	241,7	243,2	238,8
Kroatija	222,3	212,6	209,0	212,6	211,8	211,9
Lenkija	215,7	211,3	208,6	204,6	201,6	196,5
Lietuva	195,5	194,7	196,5	195,0	190,5	187,3
Mažiausiai: Kipras		120,3	122,4	121,8	123,1	117,4
Suomija	151,9	142,6	138,3	137,0	134,8	138,5
Graikija	163,3	160,3	157,9	157,2	153,5	149,0

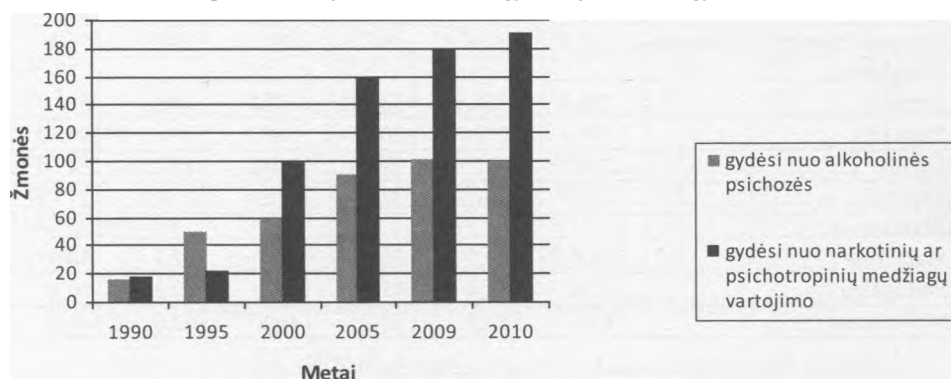
Internetas: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/printTable.do?>

4.21 lentelė. Mirtingumas pagal kai kurias mirties priežastis Rusijos Federacijoje (mirusiųjų skaičius 100 tūkst. gyventojų)

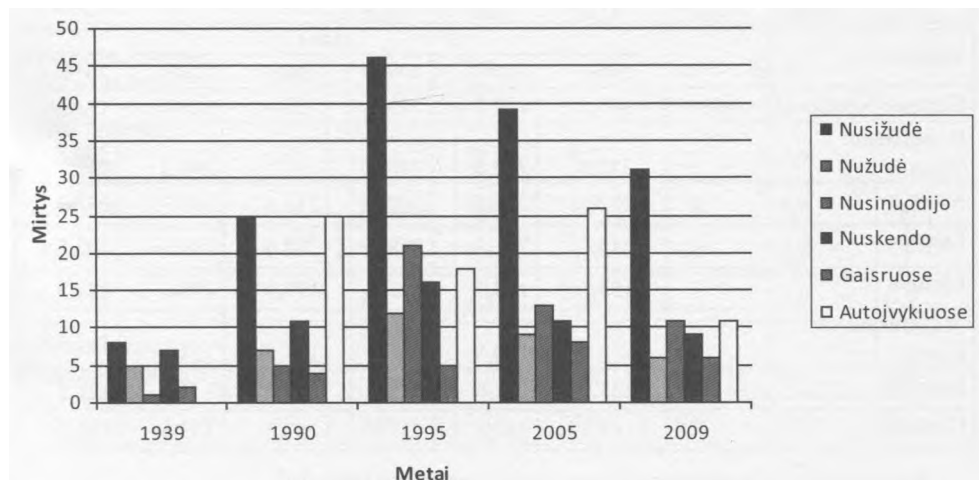
Priežastys	Metai					
	1995	2000	2005	2007	2009	2010
Nusižudė	41	39	32	29	26	23
Nužudė	31	28	25	18	15	13
Paskendo	14	11	10	9	7	8
Nusinuodijo alkoholiu	30	26	29	18	15	10
Žuvo autoįvykiuose	26	27	28	28	21	20
Mirė kraujotakos sistemos ligomis	647	791	846	908	834	798
Mirė nuo vėžio	203	205	201	203	207	205

Šaltinis: Info@stat.gov.lt

4,3 pav. Lietuvoje 100 tūkstančių gyventojų teko besigydančių

4.4 Lietuvoje atsitiktinių mirčių teko 100 tūkstančių gyventojų

Atsitiktinėmis mirtimis dėl alkoholio 1990-2011 m. mirė 51,5 tūkst. žmonių

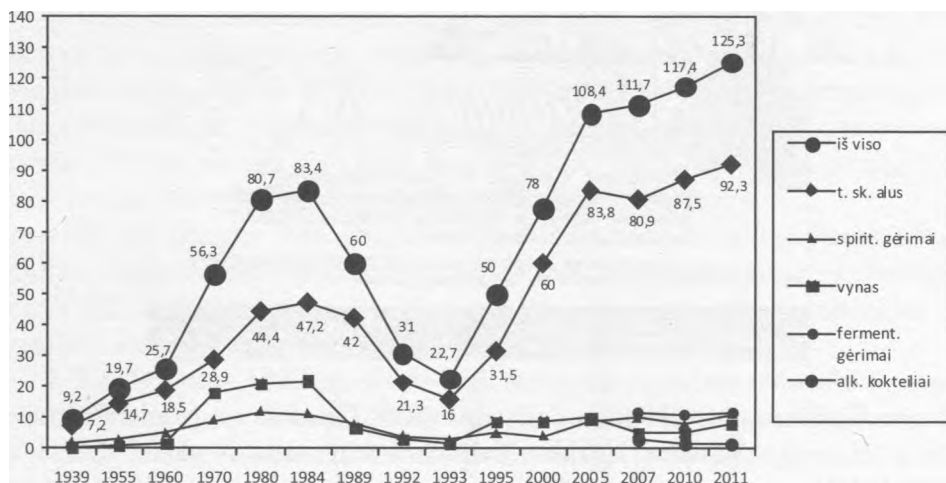
Didelis Lietuvos gyventojų mirtingumas; pvz., 2010 m. 1000 gyventojų ES vidurkis buvo 9,7 mirtys., Lietuvoje - 12,8, Airijoje - 6,2. Didžiausias Vengrijoje - 13,0; Bulgarijoje - 14,6; Rusijos Federacijoje - 14,2. Analizuojant mirčių priežastis Lietuvoje, matyti, kad daugiausia mirė nuo kraujotakos sistemos ligų; 2010 m. net 56,1 proc. arba 100 tūkst. gyventojų 718,8 mirtys (Rusijos Federacijoje — 798). ES valstybėse duomenų nerasta. Nuo išeminės širdies ligos mirusių vidurkis ES - 76,5; daugiausia Lietuvoje - 313,9; Prancūzijoje - 30,0; Nederlanduose - 40,6.

Lietuvoje daug žmonių miršta atsitiktinėmis (išorinėmis) mirtimis (savižudybės, auto įvykiai, nelaimingi atsitikimai). Pvz., 2000 m. tokių mirčių buvo 13,6, 2010m. — 9,6 proc. visų mirčių, o nelaimingų atsitikimų metu Lietuvoje miršta 3 kartus daugiau negu ES vidurkis. Didele dalimi šių mirčių priežastys - alkoholis, rūkalai, narkotikai.

Lietuvos statistikos departamento 2012 10 19 pažymoje rašoma: „Alkoholio suvartojimas Rusijoje net 100 proc. viršija PSO nustatytą kritinį lygį.“

„Rusijoje kiekvienam asmeniui per metus tenka po 18 litrų išgertų spiritinių gėrimų. PSO ekspertai mano, kad didesni nei 8 litrų kiekis asmeniui kelia realią grėsmę visuomenės sveikatai“, - teigia Rašidas Nurgalijevs.

4.5 pav. Suvartotų alkoholinių gėrimų teko vienam Lietuvos gyventojui (litrais) rinkoje parduodamo stiprumo, neperskaičiuoto į 100°

Algimantas Čaplikas (1934-1994)

A. Čaplikas — muzikos mokytojas, aktyvus gyvenimo be svaigalų propaguotojas. Sovietmečiu, dirbdamas Garliavos muzikos mokyklos akordeono dėstytoju, 1985 m. įkūrė blaivininkų būrelį, pavadintą „Spindulėlis“. 1992 m. „Spindulėlis“ tapo Garliavos jaunimo muzikos studija „Nata po natos“, vėliau - Kauno muzikos studija. Ši studija - VMV BS padalinys. A. Čaplikas sovietmečiu pagrindžio sąlygomis leido biuletenį „Sąjūdis už visišką blaivumą“ (205x150 mm formato, 12-18 p. mašinraštis). Daugiausia išleista 1985 m., kiti -1984, 1987 m., iš viso apie 30 numerių. Vėliau A. Čaplikas leido „Dainynėlį“ jauniems Garliavos ir Kauno „Spindulėlio“ bei Kauno VMV BS blaivininkams akordeono, pianino ir dainavimo studijų moksleiviams, dainininkams. Tai gražiai iliustruoti V. Korsako eilėmis jo sukurta muzikos gaidų leidiniai.

Algimantas Čaplikas

A. Čaplikas gimė 1934 m. vasario 16 d. Grinkiškyje (Radviliškio r.), 1971 m. baigė Vilniaus J. Tallat-Kelpšos aukštesniąją muzikos mokyklą, 1972-1974 m. mokėsi Šiaulių K. Preikšo pedagogikos instituto Klaipėdos muzikos fakultete.

A. Čaplikas mirė 1994 m. gruodžio 19 d., palaidotas Garliavoje (Jonučių kapinėse). (Iš A. Čapliko šeimos ir VMV BS archyvų.)

Jurgis Gediminas Jakubčionis (1937-2010 m.)

J. G. Jakubčionis - inžinierius, aktyvus VMV BS narys, dar sovietmečiu įsteigus SBK „Sajūdis“, įsitraukė į jo veiklą. 1992 m. vasario 22 d. J. G. Jakubčionio iniciatyva įkurtas Lietuvos blaivybės fondas. Fondo tarybos pirmininku jis dirbo nuo įkūrimo dienos iki mirties, kone kiekviename VMV BS suvažiavime-kongrese buvo renkamas į valdybą (trejų metų kadencijai). G. Jakubčionis buvo aktyvus įvairių konferencijų, suvažiavimų organizatorius.

J. G. Jakubčionis gimė 1937 m. kovo 4 d. Piliuonos k. (Kauno r.). Anksti liko našlaitis. Baigęs vidurinę mokyklą mokėsi Kauno politechnikume, po to studijavo Kauno politechnikos institute, kurį baigė 1955 m. Vėliau su pagyrimu baigė Maskvos Baumano aukštąją technikos mokyklą. Dirbo inžinieriumi ir moksliniu bendradarbiu įvairiose Vilniaus įstaigose, institutuose.

1971 m. įsitraukė į liaudies dainų klubo „Raskila“ veiklą. Buvo Lietuvos patriotas, organizavo pagrindžio spaudos leidybą ir platinimą. Buvo įkalintas, bet nenuteistas, vėliau paleistas. Kartu su kitais bendraminčiais organizavo viešą Lietuvos ir Rusijos 1920 m. liepos 12 d. sutarties minėjimą - mitingą Vilniuje 1988 m. liepos 12 d. prie Vilniaus arkikatedros.

J. G. Jakubčionis mirė 2010 m. gruodžio 6 d. Palaidotas Margininkų kapinėse, Kauno rajone.

Juozas Kančys (1927-2009 m.)

J. Kančys — inžinierius, galbūt pirmasis po Antrojo pasaulinio karo dar okupacijos sąlygomis ėmęs žygių atgaivinti Lietuvoje blaivystės sąjūdį. Jis mėgdavo teigti, kad šiai veiklai jį paskatino tėviškės kaimynas, Lietuvos nepriklausomybės kovų (1918-1920 m.) dalyvis Kazimieras Čaplikas. Gimtajame kaime 1973 m. minint tėvo Igno Kančio 75 m. jubiliejų, apsieita be alkoholio. Platesnę blaivybės veiklą J. Kančys pradėjo 1979 m.

1981 m. įsteigus SBK „Sajūdis“, J. Kančys buvo išrinktas pirmininku. Klubui vadovavo iki 1989 m. rugsėjo 23 d., po to - jo iniciatyva įkurtam VMV BS iki 2004 m. rugsėjo 11d., svarbiausią dėmesį skirdamas vaikų ir jaunimo auklėjimui; nepalūžo, nors buvo persekiojamas.

J. Kančys gimė 1927 m. sausio 2 d. Seimeniškių kaime (Miroslovo parapija), Alytaus apskr. Baigęs Obelijos pradinę mokyklą, Alytaus gimnaziją ir Kauno politechnikos institutą, įgijęs inžinieriaus specialybę, dirbo Vilniaus statybose, vėliau - projektavimo organizacijose, vadovavo sudegusios Buivydžių Šv. Jurgio (Vilniaus r.) bažnyčios atstatymo darbams.

J. Kančys buvo geras organizatorius, atsidavęs, bebaimeis blaivystės propaguotojas, Lietuvos patriotas, jo šūkis: „Per blaivybę į nepriklausomybę“. Jis vadovavosi Vydūno teiginiu „Tik blaivi tauta gali išlikti“.

J. Kančys mirė 2009 m. rugpjūčio 26 d. Palaidotas Kairėnų kapinėse, Vilniuje.

Algimantas Keina (1937–2013 m.)

A. Keina - kunigas, Lietuvos patriotas, blaivybės apaštalas, gimė 1937 m. vasario 21 d. Moliakalnio kaime, Ignalinos rajone. Augo tėvų abstinentų septynių vaikų šeimoje. 1962 m. baigęs Kauno kunigų seminariją dirbo klebonu įvairiose Lietuvos parapijose.

1977–1987 m. dalyvavo Tikinčiųjų teisėms ginti katalikų komiteto veikloje, teikė medžiagą „Lietuvos katalikų bažnyčios kronikai“, ją platino.

A. Keinos blaivybinė veikla ypač išryškėjo dirbant Valkininkuose. Čia A. Keina organizuodavo blaivybės šventes. Vilniuje susikūrus blaivystės klubui „Sąjūdis“, A. Keina su filmavimo kamera aktyviai dalyvaudavo renginiuose. Sovietmečiu A. Keina buvo nuolat tardomas, du kartus areštuotas.

Prasidėjus Atgimimui ir įsisteigus VMV blaivystės sąjungai, kun. A. Keina tapo vienas iš vadovaujančių asmenų.

Aktyvi kun. A. Keinos blaivybinė-patriotinė veikla reiškėsi visur, kur jis dirbo. Jis norėjo sukurti dorą, be žalingų įpročių visuomenę. Kun. A. Keina yra parengęs apie 300 mikrofilmų iš bažnyčios ir blaivybės veiklos.

Kun. A. Keina mirė 2013 m. sausio 16 d. Vilniuje, palaidotas Naujojo Daugėlišio bažnyčios šventoriuje (Ignalinos r.).

Juozas Pikčilingis (1926—1991 m.)

Profesorius J. Pikčilingis į aktyvią blaivybės veiklą įsitraukė prasidėjus lietuvių tautos Atgimimui. 1988 m. lapkričio 12 d. įvykusios pirmosios konferencijos, skirtos vyskupo M. Valančiaus blaivybės akcijos 130 metų pradžiai paminėti, metu buvo išrinktas blaivystės sąjungos respublikinės tarybos ir iniciatyvinės grupės nariu.

1989 m. rugsėjo 23 d. pirmajame (steigiamajame) VMV BS suvažiavime išrinktas respublikinės tarybos prezidento nariu. J. Pikčilingis aktyviai dalyvaudavo visuose VMV BS renginiuose.

J. Pikčilingis gimė 1926 m. sausio 3 d. Joniškiuose (Šakių r.). Baigęs Sakių gimnaziją įstojo į Vilniaus universiteto Filologijos fakultetą. 1951 m. baigęs universitetą liko aspiranturoje. Jis — filologijos mokslų daktaras (1981 m.), profesorius (1983 m.). Visa darbinė ir mokslinė veikla vyko Vilniaus universitete: dėstytojas, katedros vedėjas, fakulteto dekanas. Jis yra parašęs keletą knygų: „Žodžio aiškumas ir tikslumas“ (1965 m.), „Kas yra stilius“ (1971 m.), „Lietuvių kalbos stilistika“ ir kt., taip pat straipsnių stilistikos, kalbos kultūros klausimais.

J. Pikčilingis mirė 1991 m. spalio 17 d. Palaidotas Sintautuose (Šakių r.).

Juozas Pikčilingis

Vaclovas Ralys (1916—1993)

Gyd. V. Ralys — blaivaus gyvenimo būdo propaguotojas, aktyvus VMV BS iniciatyvinės grupės tarybos narys. Įsteigus SBK „Sąjūdis“, netrukus įsitraukė į jo veiklą ir dalyvavo iki mirties.

V. Ralys gimė 1916 m. Žalpių k. (Kelmės r.), dirbo mėgstamą gydytojo darbą įvairiose medicinos įstaigose. Mirė 1993 m. Palaidotas Rokantiškių kapinėse, Vilniuje.

Arkivyskupas Julijonas Steponavičius (1911-1991 m.)

Mums, blaivininkams, Julijonas Steponavičius yra geras pavyzdys ne tik kaip vyskupas, arkivyskupas, per pamokslus, pasisakymais skleidęs blaivystę, bet patrauklus ir savo gyvenimo būdu: pats būdamas abstinentas, svaigalais nevaišindavo ir kitų.

Jis gimė 1911 m. Miciūnų k., Gervėčių parapijoje (Vilniaus apskr.), katalikiškoje neturtingų lietuvių ūkininkų šeimoje. Mokėsi Miciūnų pradžios mokykloje, vėliau - Vytauto Didžiojo gimnazijoje Vilniuje. 1936 m. baigęs Vilniaus kunigų seminariją ir įšventintas į kunigus, iki 1939 m. dirbo Gardine, vėliau Palūšėje, Daugėliškyje, Adučiškyje. 1955 m. gegužės 22 d. popiežius Pijus XII jam suteikė vyskupo titulą. 1958 m. mirus vyskupui Kazimierui Paltarokui, administravo Vilniaus ir Panevėžio vyskupijas. 1961 m. sausio 24 d. buvo suimtas ir ištremtas į Joniškio r. Žagarės bažnytkaimį. Prasidėjus lietuvių tautos Atgimimui, 1990 m. grįžo į Vilnių. Mirė 1991 m. birželio 18 d. Palaidotas Vilniaus arkikatedros bazilikos rūsyje.

Danutė Šilininė (1933—2010)

Mokytoja, drąsi ir aktyvi blaivybės skleidėja. Sovietmečiu su mokiniais įvairiomis progomis organizuodavo pokalbius blaivybės tema, o su bendradarbiais - prie arbatos, kavos puodelio. Jos iniciatyva 1980 m. sausį buvo surengtos įspūdingos Genutės ir Petro Gezevičių sidabrinės vestuvės Ukmergėje. Ji su vyru inž. Justinu 1980 m. balandžio 20 d., padedant J. Kančiui ir kitiems, savo bute Ukmergėje surengė pirmąją slaptą blaivininkų suvažiavimą-konferenciją.

Dėl ryšių su politiniais kaliniais ir blaivybės sąjūdžio veiklos D. Šilininė buvo sovietinio režimo persekiojama, todėl turėjo palikti pedagogės darbą. Turėdama 25 m. darbo stažą, ji išėjo į dalinę pensiją. Rašė į spaudą, dirbo kolūkiuose žemės ūkio darbus.

D. Šilininė gimė 1933 m. sausio 15 d. Kunigiškių k. (Anykščių r.). Ištekėjo už buvusio politinio kalinio bendraminčio Justino Šilinio. Ji buvo taurios

sielos patriotė, paaukojusi savo gyvenimą Lietuvai, parašiusi tris patriotines knygeles: „Prisiminimuos gyvena žmonės“, „Gimtieji Kunigiškiai“ ir „Testamentas ukmergiškiams“, daug straipsnių, kurie išspausdinti „XXI amžiuje“, „Tremtinyje“, „Varpe“. Mirė 2010 m. vasario 4 d.

Juozas Tonkūnas (1933—2006 m.)

J. Tonkūnas į blaivystės veiklą įsitraukė sovietmečiu, įkūrus SBK „Sąjūdis“. Buvo aktyvus klubo narys, geras organizatorius. Dalyvavo antialkoholinėje pagrindžio spaudoje.

Atgimimo metu, kuriantis VMV BS, išrinktas iniciatyvinės grupės, tarybos, vėliau prezidiumo (taip buvo vadinama valdyba) nariu. Parašė knygėlę „Motiejus Valančius“ (1997, 43 p).

J. Tonkūnas gimė 1933 m. balandžio 18 d. Ruškelių k. (Pasvalio r.), augo šešių vaikų šeimoje (trys broliai ir trys seserys), mokėsi Pasvalio gimnazijoje, 1949 m. įstojo į Kauno politechnikumą. Jį baigęs dirbo Vilniaus elektros tinkluose. Dirbdamas baigė Vilniaus inžinerinį statybos institutą (dabar - Gedimino technikos universitetas). Dalyvavo spaudoje, taip pat „Vilnijos“ draugijos, Vilniaus krašto lietuvių sąjungos, išeivijos, Lietuvos laisvės kovotojų, Lietuvos švietimo draugijos „Rytas“ veikloje.

Mirė 2006 m. gruodžio 20 d. Palaidotas Kairėnų kapinėse, Vilniuje.

Vyskupas Juozas Tunaitis (1928-2012 m.)

Jis, kaip ir visi Lietuvos vyskupai, buvo aktyvus blaivybės idėjų propaguotojas. Mums, vilniečiams, artimas, tėviškas nuo pat pirmųjų SBK „Sąjūdis“ įsteigimo dienų. Jis dalyvaudavo visuose suvažiavimuose-kongresuose, stambesnėse konferencijose.

J. Tunaitis gimė 1928 10 25 Davainišio kaime (Rokiškio r.) ūkininkų šeimoje, mokėsi Salose; 1942 m. įstojo į Rokiškio gimnaziją, 1949 m. ją baigęs, dėl vietų stokos nepatekęs į kunigų seminariją, 1949—1950 m. studijavo Vilniaus universitete Fizikos-matematikos fakultete. 1950 m. įstojo į Kauno kunigų seminariją, 1954 09 12 išventintas kunigu.

Klebonavo Palūšėje (1954—1960 m.), Dūkšte (1960-1961 m.), Dubičiuose (1961-1968 m.). 1968 m. paskirtas Vilniaus Šv. Mikalojaus parapijos vikaru - adjutorium, 1978 m. — klebonu. 1989 m. gavo monsinjoro titulą ir netrukus buvo paskirtas Vilniaus arkivyskupijos kurijos kancleriu. 1991 05 19 konsekruotas vyskupu.

Mirė 2012 m. birželio 1 d. Palaidotas Vilniaus Šv. Kryžiaus atradimo (Kalvarijų) bažnyčios kapinėse.

Antanas Vaičius (1926–2008 m.)

Vyskupas A. Vaičius, kaip ir visi dvasininkai, sovietmečiu kiek galėdamas palaikė SBK „Sąjūdis“ veiklą, kartais paremdavo finansiškai.

A. Vaičius gimė 1926 m. balandžio 5 d. Geidučių k., Šačių parapijoje, Mosėdžio vls., Skuodo r. ūkininkų šeimoje. Mokėsi Šačių pradžios, Mosėdžio šešiametėje mokyklose, o 1940–1943 m. - Skuodo gimnazijoje, 1943–1946 m. - Telšių, 1946—1951 m. — Kauno kunigų seminarijose. Baigęs kunigų seminariją dirbo Plungėje, Klaipėdoje, Žygaičiuose, Salantuose, Lauko Sodoje, Akmenėje. Nuo 1973 m. darbavosi Telšių katedroje. 1975–1982 m. - vyskupijos valdytojas, 1982–2002 m. - vyskupas.

Vyskupas A. Vaičius dalyvavo 1988 m. lapkričio 12 d. Vilniuje vysk. M. Valančiaus blaivybės akcijos 130 m. pradžios, Vilniaus vyskupijos 600 m. ir palaimintojo J. Matulaičio įžengimo į Vilniaus arkivyskupijos sostą 70 m. sukakties minėjime prie Vilniaus arkikatedros. Kartu su kardinolu V. Sladkevičiumi ir kitais vyskupais aukojo šv. Mišias. Arkikatedroje, dalyvavo pirmoje konferencijoje, kuri įvyko tą pačią dieną 15 val., pasirašė kreipimąsi-laišką „Tautai ir visiems Lietuvos gyventojams“ (iš viso 19 parašų).

Vyskupas A. Vaičius mirė 2008 m. lapkričio 25 d. Palaidotas Telšiuose, Šv. Antano Paduviečio katedros šventoriuje.

Vladas Voveris (1922—2010 m.)

V. Voveris įsitraukė į antialkoholinę veiklą apie 1978 m. Jis - aktyvus butuose vykusių pasitarimų dalyvis, blaivystės entuziastų rengiamos antialkoholinės knygos redkolegijos, planuojamos steigti blaivystės draugijos įstatų projekto parengimo grupės narys.

V. Voveris gimė 1922 m. balandžio 1 d. Viešartonių k., Onušio vls. Mokėsi Alaburdiškių pradžios mokykloje, Aukštadvario progimnazijoje, vėliau — Prienų „Žiburio“ gimnazijoje, Trakų mokytojų seminarijoje. Dirbo Šventininkų, Antakalnio pradžios mokyklose, Kaišiadorių vidurinėje mokykloje, Kaišiadorių rajono laikraštyje, neakivaizdiniu būdu studijavo Vilniaus pedagoginiame institute lietuvių kalbą ir literatūrą. Baigęs institutą, dirbo Aukštojo ir specialiojo vidurinio mokslo ministerijoje. Nuo 1972 m. - Pedagoginio instituto dėstytojas. 1992 m. apgynė pedagogikos mokslų kandidato (dabar daktaro) disertaciją.

Mirė 2010 m. lapkričio 13 d. Palaidotas Vilniuje, Rokantiškių kapinėse.

Atgimimo metu buvo gerai pasirengta: sukurta blaivybės veiklos struktūra, įkurtas (1989 09 23) gausus VMV blaivystės sąjūdis su daugeliu skyrių rajonuose, surinkta per 10 tūkstančių raštininkų pasižadėjimų nevartoti jokių svaigalų. Prasidėjo gaivališkas valančiųjų kuopų steigimasis mokyklose, surengta įspūdinga akcija - pasižadėjimas jokių svaigalų negaminti, neparduoti, nepirkti, nevaišinti ir negerti. Svaigalai buvo išpilti į kanalizaciją (1989 06 03). 1989 m. pradėtas leisti laikraštis „Blaivioji Lietuva“.

Lietuvą paskelbus nepriklausoma valstybe (1990 03 11), per šalį nuvilnijo džiaugsmo banga. Visur - šventės, plazdėjo trispalvės vėliavos, skambėjo dainos, žmonės masiškai stojo į VMV BS, pasižadėjo nevartoti svaigalų. 1990 m. birželį surengta masinė kryžiaus nešimo į Kryžių kalną akcija.

Pradėtos veiklos nenuslopino ir Maskvos paskelbta ekonomikos blokada. 1991 m. birželio 15 d. įvyko pirmas didžiulis mitingas Kalnų parke, minint Vilties ir gedulo dieną.

VMV BS dalyvavo rinkimuose, bet patekti į Lietuvos Respublikos Seimą nepavyko.

Išrinkta Seimo valdžia skatino žmones imtis privataus verslo. Prasidėjo įmonių, gamyklų, pastatų privatizacija. VMV BS veltui stengėsi neleisti privatizuoti alkoholio gamybos pramonės. Jau pirmaisiais nepriklausomybės metais labiausiai sukruto prekybininkai, užsiimančys alkoholio prekyba: steigė prekybos kioskus, alkoholio butelių daugėjo maisto prekių parduotuvių lentynose, skyriuose. Visuomenės informavimo priemonės - radijas, televizija, „laisvoji“ spauda pradėjo intensyviai reklamuoti alkoholinius gėrimus, rūkalus, palaidą gyvenimo būdą. Prasidėjo šimtmečiais puoselėtų gražių tradicijų, idealų, šeimos institucijos griovimas. VMV BS visomis išgalėmis kartu su Bažnyčia ir aukštos moralės vyresniosios kartos inteligentija bandė stabdyti pražūtingą griovimą.

1995 m. priimtas ilgai lauktas Alkoholio kontrolės įstatymas. Deja, kaip tik tais metais Lietuvos visuomenėje įvyko lūžis - buvo peržengta alkoholio suvartojimo riba: 8 litrai gyno (100°) alkoholio vienam gyventojui, nuo kurios, PSO teigimu, prasideda negrįžtamas tautos nykimo procesas. LSM duomenimis, tais metais buvo suvartota po 9,0 l alkoholio. Alkoholio suvartojimas kone kasmet didėjo. 2007-2008 m. jau suvartota po 11,4 litro. Pirmą kartą nuo Pirmojo pasaulinio karo pabaigos Lietuvoje 1995 m. mirė daugiau žmonių negu gimė. Šis procesas vyksta nuolat, pvz., 1995 m. mirė 4,1 tūkst. daugiau negu gimė, 2007 m. - 13,0 tūkst. daugiau negu gimė. O kur dar šimtą tūkstančių emigrantų banga dėl ekonomikos krizės, prasidėjusios 2009 m.!

Oficialiais 2007 m. duomenimis, alkoholio parduota 3,8 karto daugiau negu 1992 m.; tai palyginę su 1937 m., gausime 10,65 karto didesnę kiekį negu 1937 m. Panašūs ir kiti rezultatai: 2000-2008 m. nusižudė 5,9 karto

daugiau žmonių negu 1930-1938 m., apsinudiję alkoholiu mirė 27,3 karto daugiau negu 1932-1938 m. Ne geresni šie ir kiti Lietuvos rodikliai ir ES statistikoje. Kodėl taip atsitiko, kur mūsų iškilmingi pasižadėjimai, pastangos?!

Buvo rengiami susitikimai su Vyriausybės, Seimo, Bažnyčios ir visuomenės atstovais, organizuojami seminarai, konferencijos, suvažiavimai, sprendžiamas klausimas, kaip stabdyti plintantį alkoholizmą, rūkymą, narkomaniją, moralinį nuosmukį tarp jaunimo, priimamos rezoliucijos, kreipimais į Prezidentą, Seimą, Vyriausybę, visuomenę. Mokyklose buvo kuriamos valančiukų kuopos, organizuojamos konferencijos, skelbiami įvairūs konkursai. Įsteigtas valančiukų globos komitetas. Pedagoginiame (dabar — Edukologijos) universitete 1918-1940 m. nepriklausomos Lietuvos M. Valančiaus universiteto pavyzdžiu įkurtas Visuomeninis pedagoginis fakultetas, įsteigtas Krašto apsaugos bičiulių klubas blaivybei kariuomenėje propaguoti.

Akad. prof. Z. Zinkevičius

Prisisteigę partijų, siekiančių valdžios olimpo, tik nėra nė vienos, kuri turėtų abstinentų sekciją ar bent žmogų, kuris propaguotų blaivybę tarp savo narių. Respublikos blaivybės veikla palikta saviėgai. Internete, spaudoje, ypač skirtoje jaunimui, maža straipsnių, karikatūrų svaigalų vartojimo tema, aiškinančių jų žalą žmogaus organizmui, egzistencijai. Blaivybės veikla nepakankamai remiama finansiškai. Iki 2008 m. ekonomika gerėjo, buvo didinami atlyginimai, pensijos, tačiau blaivybės veiklai daugiau lėšų nebuvo skiriama, jos netgi mažinamos. Nerasta lėšų nedideliam priedui prie atlyginimo valančiukų vadovams, valančiukų veiklai. Nustojoėjusi „Blaivioji Lietuva“, „Kregždutė“ („Kregždutė“ leido laikraštis „XXI amžius“).

Matydami tokią būklę, kai kurie aktyvūs VMV BS nariai pasitraukė iš veiklos. Entuziastingai pradėję veiklą VMV BS skyriai, pvz., Kauno, Kėdainių, Klaipėdos priblėso, o kai kurie ir visai sunyko.

Aktyvus nepalenkiamų kovotojų už blaivybę būrys, vadovaujamas inž. J. Kančio, pedagogo J. Kvederaičio, nuo 2007 m. — dr. A. Verygos, J. Saulio, dirba. Aktyviai veikia ir kai kurie skyriai: Marijampolės (anksčiau Julija Blaškevičienė, dabar Regina Jadeikaitė), Vilkaviškio (kun. Antanas Mickevičius), Šiaulių (gyd. A. Griganavičius, ped. K. Alminas), Druskininkų (S. Gražys), Vilniaus (J. Šaulys), Skuodo (V. Viršila). Kai kuriose mokyklose aktyviai veikia valančiukų kuopos, švenčių metu susibūrimų vietose matyti žygiuojančių ar stovyklaujančių jaunų žmonių būriai su VMV BS vėliava, pasipuošę geltonais su ažuolo lapu kaklaraiščiais. Jie moka kultūringai, be

Aurelijus Veryga

svaigalų poilsiauti, linksintis. Jie kuria naują, gražią dvasingų žmonių Lietuvą.*

Seime veikia nuolatinė Narkomanijos ir alkoholio prevencijos komisija (2009-2011 m. kadencijos pirm. V. V. Margevičienė), Sveikatos reikalų komitetas (pirm. A. Matulas), prie Vyriausybės Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas, Nacionalinė alkoholio kontrolės koalicija prezidentas - doc. dr. A. Veryga).

Blaivybės ir kitų nevyriausybinių organizacijų bei Seimo narių ir NTAKD pastangomis 2008-ieji buvo paskelbti Blaivybės metais. Tuo laikotarpiu (2007-2009 m.) nemažai anksčiau alkoholio, tabako gamybos, prekybos ir vartojimo klausimais priimtų įstatymų bei teisės aktų buvo pakoreguoti arba priimti nauji, ribojantys alkoholio, tabako ir kitų sveikatai žalingų medžiagų gamybą, pardavimą ir vartojimą: apribota reklama per radiją ir televiziją, pardavimo laikas, sugriežtinta atsakomybė už vairavimą išgėrus, uždrausta prekiauti kioskuose alkoholiniais gėrimais. Priimtose priemonės duoda teigiamų rezultatų - žymiai sumažėjo atsitiktinių mirčių. 2009 m., palyginti su 2005 m., nusižudė 181 žmogumi mažiau, 115 žmonių mažiau nužudyta, 110 mažiau nusinuodijo alkoholiu, 95 mažiau nuskendo, 427 mažiau (51,6 proc.) žuvo autoįvykiuose, 95 mažiau žuvo gaisruose. Iš viso, neskaitant gamyboje sumažėjusių nelaimingų atsitikimų, per 2009 m. išvengta 1020 atsitiktinių, o per 2010 m. - 1236 mirčių.

Analizuojant statistikos duomenis, matyti, kaip tose valstybėse, kuriose svaigalų suvartojima mažai, mažiau žmonių miršta atsitiktine mirtimi, mažiau nusikaltimų, o žmonių amžius ilgesnis, pvz., Italijoje, Ispanijoje, Jungtinėje karalystėje, Prancūzijoje, Norvegijoje, Švedijoje.

Kasmet per 2000 vaikų iki 18 m. pripažįstami neįgaliaisiais daugiausia dėl elgesio ir psichikos sutrikimų, kasmet nuo 26 iki 16 tūkst. darbingo amžiaus žmonių pripažįstama invalidais, daugiausia dėl širdies ir kraujagyslių sistemos ligų. Sumažėjęs ir gimimų skaičius (1930-1939 m. kasmet gimdavo 64-54 tūkst. kūdikių, 2000-2009 m. 34-36 tūkst.).

Respublikos Seimas, Vyriausybė privalo kuo skubiau imtis efektyvių priemonių gelbėti nykstančią lietuvių tautą ne tikta stabdant emigraciją, bet svarbiausia, išsaugant sveiką tautos gyvasties fondą su normaliu prieaugiu, palaipsniui mažinant svaigalų vartojimą. Kokiomis priemonėmis tą daryti, pavyzdžių galima rasti 1918-1940 m. Lietuvoje. Ir ne tik prieškarui. Sektinų pavyzdžių galima rasti ir dabar. Štai ką rašo NTAKD vyr. specialistas Arminas Mockevičius:

* Deja, šiuo ekonominės krizės metu VMV BS ir kitų blaivybės organizacijų veikla yra sumenkusi.

„2010 metų liepos 24–25 dienomis Naisiuose pirmąkart vyko festivalis visai seimai „Naisių vasara 2010“. Idėja organizuoti tokį renginį kilo žinomam ūkininkui ir politikui Ramūnui Karbauskui. Festivalyje kiekvienas galėjo rasti kažką įdomaus: čia vyko ir sporto šventė, ir žemaitukų varžybos, susirinkusius stebino viduramžių šokiai ir kovos, fakyrų pasirodymas, gausus būrys dainininkų, aktorių. Mažiesiems buvo skirti net 6 spektakliai. Ir visa tai nemokamai!

Pirmiausia festivalis atkreipė skeptiškai nusiteikusiųjų dėmesį: „Ar gali Lietuvoje vykti renginys be alkoholio?“ Pasirodo, gali. Ne tik festivalio teritorijoje niekas nepardavinėjo alkoholio, bet ir kaimo parduotuvėse nebuvo prekiaujama alkoholiniais gėrimais. Džiaugėsi susirinkusieji, kad nesišlaisto girti žmonės. Pagrindinis festivalio gėrimas buvo gira.

Į festivalį traukė ir serialo „Naisių vasara“ aktoriai. Buvo daug norinčių ne tik juos gyvus pamatyti, bet ir nusifotografuoti, autografo paprašyti. Puikiai nuteikė ir serialo aktorių koncertas. Kitokius žiūrovai išvydo ir paštininką Joną (aktorius Simonas Kilius), ir Aukšę (aktorė Elida Dubinskytė-Šimaitė). O ir festivalio svečiai tapo masinių scenų aktoriais, nes ne vieną nufilmuotą epizodą naujajame sezone galės pamatyti.

Festivalyje žiūrovai išgirdo daug puikių dainininkų bei grupių. Pradžioje smagiai pašokti ir padainuoti siūlė „Jonis“. Vakare lyriniam pamąstymui kvietė Andrius Kulikauskas, Olegas Ditkovskis ir Saulius Bareikis. Saulei leidžiantis, kraują kaitino „Soul Stealer“, styginių trio bei Jeronimas Milius, Povilas Meškėla ir „Rojaus Tūzai“. Vakarą vainikavo seriale girdima grupė „Thundertalevis dažiau besivadinti lietuviškai — „Perkūno sakmė“.

Netrūko muzikos ir antrą dieną: svečius linksmino Naisių gitarų ansamblis „7 vėjai“, Vytautas Babravičius, Aidas Ginionis, Aleksandras Makejevas, Jonas Čepulis. Aktorius Sigitas Jakubauskas ir grupė žiūrovams parodė poetinę — muzikinę misteriją „Krioklys po ledu“.

Muzika, sportas, teatras, gera nuotaika lydėjo festivalio dalyvius. Tai pirmas bandymas pakviesti serialo „Naisių vasara“ žiūrovus ne tik į festivalį. Daug besitikinčių, jog ne paskutinį. “

Į renginį sugužėjo daugybė šventiškai nusiteikusių, įvairaus amžiaus žmonių

Festivalį labai pajvairino šarvuotų viduramžių riterių kovos

Šurmulys, pašnekesiai, šokiai tęsėsi dvi dienas

SANTRUMPOS

- ASVS — Angelo sargo vaikų sąjunga
BA - Laikraštis „Baltų ainiai“
BNP - Bendras nacionalinis produktas
DKSN — Švedijos krikščioniškųjų blaivybės organizacijų sąjunga (kai kur rašoma Švedijos krikščioniškųjų santūros ir blaivybės organizacijų susivienijimas)
ECAD — Europos miestai be narkotikų
EGTYF - Europos jaunimo gerųjų templierių (riterių) federacija
EMCDDA — Europos narkotikų ir narkomanijos stebėjimo centras
F 38 — Fondas (VMV BS archyvas)
ICF - Tarptautinė krikščioniškoji federacija (Šveicarija)
IOGT — Guttemplieriečių ordinas (kai kur — pasaulinis blaivybės judėjimo tinklas)
KE - Norvegijos krikščioniškoji blaivybės federacija
KABK— Krašto apsaugos bičiulių klubas
LAKD — Lietuvos automobilių kelių direkcija
LBD BA — Lietuvos blaivybės draugija „Baltų ainiai“
Fondas — Lietuvos blaivybės fondas
LBS — Lietuvos blaivinimo sąjunga
LE - Lietuviškoji enciklopedija (1935-1940 m.)
LE (B) — Lietuvių enciklopedija. Bostonas, JAV
LKBD — Lietuvių katalikų blaivybės draugija
LKMA - Lietuvių katalikų mokslo akademija
LMA - Lietuvos mokslų akademija
LKMS — Lietuvos katalikų moterų sąjunga
LKJ BS „Žingsnis“ — Lietuvos krikščioniškojo jaunimo blaivybės sąjunga „Žingsnis“
LKJS „Pavasaris“ - Lietuvių katalikų jaunimo sąjunga „Pavasaris“
LKBK - Lietuvos katalikų bažnyčios kronika
LKP CK — Lietuvos komunistų partijos centro komitetas
LKVC — Lietuvių katalikų veikimo centras
LPD - Lietuvai pagražinti draugija
LVNA - Lietuvos valstybinis naujasis archyvas
š — sąrašo Nr.
t. — tomas
LRSK BD — Lietuvos respublikos savanoriškos kovos už blaivybę draugija
LSM - Lietuvos statistikos metraštis
MTP — Motorizuotos transporto priemonės
NORDAN — Šiaurės šalių alkoholio ir narkotikų prevencijos organizacija

NŽIPT - Nacionalinė žalingų įpročių prevencijos taryba
NTAKD - Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas
NTAKK - Nacionalinė tabako ir alkoholio kontrolės koalicija
PSO — Pasaulinė sveikatos organizacija
SKATS - Savanoriškos krašto apsaugos tarnybos štabas
SNOWBALL - Sniego gniūžtės
SBK „Sąjūdis“ — Statybininkų blaivystės klubas „Sąjūdis“
TLE - Tarybų Lietuvos enciklopedija
VGUK - Valančiukų globos ir ugdymo kolegija
VMV BS - Vyskupo Motiejaus Valančiaus blaivystės sąjūdis
VLE - Visuotinė lietuvių enciklopedija
VDU - Vytauto Didžiojo universitetas

SVARBIAUSIOS DATOS

1801 02 16 (28) Gimė busimasis vyskupas, didysis blaivybės skleidėjas Motiejus Valančius.

1808 m. Saratogos mieste (JAV) įkurta pirmoji visuomeninė organizacija, propaguojanti blaivybę.

1818 m. Jokūbas Šimkevičius išleido knygą „Veikalas apie girtavimą“ lenkų kalba.

1827-1829 m. JAV ir Anglijoje įkurtos blaivybės organizacijos, griežtai draudžiančios gerti bet kokius svaiginamuosius gėrimus.

1838 m. airių vienuolis Teobaldo Matju (Mathewo) pradėjo kovą už blaivybę.

1846 m. Išspausdinta pirmoji lietuvių kalba knyga, propaguojanti blaivybę.

^1846 m. blaivybės brolijas kūrė Šiaulių klebonas Ignotas Štachas ir Šiaulėnų klebonas Augustinas Kybartas.

1851 07 28 popiežius Pijus IX patvirtino vokiečių kardinolo Dypenbroko (Diepenbrocho) parengtus blaivybės brolių nuostatus.

1851 m. Niujorke (JAV) įkurtas Guttempleriečių ordinas (IOGT).

1858 08 24 vyskupas M. Valančius aprobavo spaudai „APEJ BROSTWA BLAIWISTES arba NUSITURIEIMA“ .

1858 09 28 vyskupo M. Valančiaus sekretorius J. S. Dovydaitis Varnių katedroje paskelbė blaivybės brolių įkūrimą.

1864 04 18 Vilniaus generalgubernatorius M. Muravjovas uždraudė brolių veiklą.

1865 m. įsteigta švedų „Geteborgo“ svaigalų akcinė bendrovė kovai prieš alkoholizmą.

1897 m. Olandijoje susikūrė Tarptautinis katalikų susivienijimas kovai prieš alkoholizmą.

1897 m. kun. J. Žebrys įkūrė lietuvių blaivybės draugijas JAV, leido laikraštį „Blaivybės laiškas“. Red. kun. J. Žilius.

1907 m. Švedijoje įkurtas tarptautinis biuras kovai prieš alkoholizmą.

1907 m. Šveicarijoje įkurtas Mėlynojo kryžiaus biuras.

1908 04 03 įkurta Katalikų draugija „Blaivybė“ Kaune, vėliau pavadinta Lietuvių katalikų blaivybės draugija (LKBD).

1909 02 24 įvyko pirmasis visuotinis Katalikų draugijos „Blaivybė“ susirinkimas Kaune.

1909 12 27-29 LKBD atstovai dalyvavo pirmajame Rusijos blaivininkų antialkoholiniame kongrese Peterburge.

1910 m. išleistas Katalikų draugijos „Blaivybė“ kalendorius „Dieve, padėk“.

1910 m. LKBD atstovai dalyvavo antialkoholinėje parodoje Rygoje.

1911 08 29 - 09 03 LKBD atstovai dalyvavo XIII tarptautiniame antialkoholiniame kongrese Hagoje.

1913 m. LKBD atstovai dalyvavo Rusijos higienos parodoje Peterburge.

1913 09 09-14 LKBD atstovai dalyvavo XIV tarptautiniame antialkoholiniame kongrese Milane.

1919 12 10 Įregistruoti pritaikyti LKBD įstatai, Lietuvai tapus nepriklausoma valstybe.

1920 07 06 įvyko pirmoji nepriklausomoje Lietuvoje LKBD konferencija Kaune.

1921 m. LKBD atstovai dalyvavo XVI tarptautiniame antialkoholiniame kongrese Lozanoje.

1922 m. įkurta Angelo sargo vaikų sąjunga (ASVS).

1922 m. įsteigta studentų ateitininkų abstinentų korporacija.

1922 06 išėjo pirmasis LKBD laikraščio „Sargyba“ numeris.

1922 m. vasarą pradėtos rengti blaivybės savaitės Lietuvoje.

1922 10 pasirodė pirmasis laikraščio „Angelas sargas“ numeris.

1922 12 16 pakoreguoti ir perregistruoti LKBD įstatai.

1923 07 pradėtas leisti laikraštėlis „Žvaigždutė“ (vietoje „Angelo sargo“).

1923 08 19-24 LKBD atstovai dalyvavo XVII antialkoholiniame kongrese Kopenhagoje.

1923 09 12 įvyko tarptautinė antialkoholinė konferencija Kaune.

1924 02 20 įvyko LKBD tarporganizacinis pasitarimas Kaune, nutarta prie organizacijų kurti abstinentų sekcijas.

1924 m. išleistas pirmasis LKBD „Laimės kalendorius“.

1924 06 29-30 LKBD atstovai dalyvavo antialkoholiniame kongrese Toronte.

1924 m. M. Nasvytis įsteigė Lietuvos sveikatos ir blaivybės draugiją. Draugija nustojo egzistavusi 1927 m.

1924 m. surengti pirmieji antialkoholiniai kursai Šiauliuose, Panevėžyje ir kituose miestuose.

1925 03 01 įsteigtas M. Valančiaus liaudies universitetas Kaune.

1926 m. įkurta vyskupo M. Valančiaus kunigų abstinentų draugija.

1926 07 21-29 LKBD atstovai dalyvavo XVIII antialkoholiniame kongrese Tartu.

1930 08 15 įvyko antialkoholinis kongresas Skuode.

1931 01 04-05 surengtas pirmasis blaivaus jaunimo ugdymo kongresas Kaune.

1931 m. įsteigta Lietuvių mokytojų abstinentų draugija.

1931 08 16 įvyko antialkoholinis kongresas Tauragėje.

1931 m. per Lietuvos radiją pradėtos transliuoti blaivybės paskaitos.

1937 05 09 parengti ir patvirtinti naujai steigiamos Lietuvos blaivinimo sąjungos (LBS) įstatai.

1937 05 išėjo pirmasis LBS laikraščio „Blaivioji Lietuva“ numeris.

1937 10 11 LBS įstatai įregistruoti Lietuvos vidaus reikalų ministerijoje.

1938 02 14 LBS iniciatyva sušauktas visų lietuviškų organizacijų pasitarimas krašto blaivinimo reikalu Kaune.

1938 02 20 įvyko pirmasis LBS atstovų suvažiavimas Kaune.

1938 05 20 LBS pradėjo leisti laikraštį „Blaivybė ir sveikata“ (vietoj „Blai-viosios Lietuvos“).

1940 06 15 okupavus Lietuvą, religinės ir dešinėsios pakraipos draugijos, organizacijos Lietuvoje buvo uždarytos, jų spauda uždrausta.

1942 09 18 LBS aktyvistai nutarė atgaivinti veiklą.

1943 10 31 įvyko visuotinis LBS narių susirinkimas.

1979 09 08 nepavykęs bandymas suorganizuoti blaivybės aktyvistų suva-žiavimą Vilniuje, elektros prietaisų gamykloje.

1980 04 20 įvyko slaptas blaivininkų suvažiavimas Danutės ir Justo Šili-nių bute Ukmergėje.

1980 07 05 Vilniaus blaivybės aktyvistai dalyvavo Švč. Mergelei Marijai ir blaivybei skirtuose atlaiduose Valkininkuose.

1980 m. Lietuvos vyskupų paskelbti Blaivybės metais.

1981 06 02 įkurtas statybininkų blaivystės klubas „Sąjūdis“ (SBK „Sąjūdis“).

1981 06 14 per šv. Antano atlaidus Valkininkuose klebono A. Keinos ir SBK „Sąjūdis“ iniciatyva grupė žmonių iškilmingai pasižadėjo negerti alkoho-linių gėrimų ir nevaishinti kitų.

1981 09 12 įvyko pirmoji SBK „Sąjūdis“ vakaronė.

1981 09 13 SBK „Sąjūdis“ veikla „Orgtechstatybos“ trešte uždrausta.

1981 10 31 pirmoji vakaronė pagrindžio sąlygomis „Žibutės“ kavinėje Vilniuje.

1981 12 27 vakaronė šeimyninių pobūvių patalpoje (Verkių g. 22) Vil-niuje.

1984 03 10-11 SBK „Sąjūdis“ atstovai dalyvavo tarptautiniame antialko-holiniame kongrese Rygoje.

1985 10 18 įkurta Lietuvos respublikinė savanoriška kovos už blaivybę draugija.

1985 m. muzikos mokytojas A. Čaplikas įsteigė blaivystės būrelį „Spindu-lėlis“ Garliavoje (Kaunas).

1988 11 12 pirmasis viešas SBK „Sąjūdis“ ir Bažnyčios organizuotos vys-kupo M. Valančiaus 130 m. nuo blaivybės veiklos pradžios ir 600 m. nuo Vilniaus vyskupijos įkūrimo minėjimas prie dar nepašventintos Vilniaus ar-kikatedros.

1988 11 12 po minėjimo Vilniaus arkikatedroje įvyko konferencija, nu-tarta įsteigti vyskupo M. Valančiaus blaivystės sąjūdį.

1988 11 25 pasirodė pirmasis laikraščio „Blaivybės aušra“ numeris.

1989 04 11 SBK „Sąjūdis“ narių susirinkime patvirtino geltoną vėliavą su emblema viduryje: dvigubas aukso spalvos kryžius žaliame ažuolo lape.

1989 05 išėjo laikraščio „Blaivioji Lietuva“ numeris (red. J. Jurevičius).

1989 06 03 vyskupo M. Valančiaus blaivystės sąjūdžio iniciatyvinės gru-pės parengta akcija: mitingas, meninė dalis, svaigalų išpylimas, priimti penki

1989 09 23 Vilniuje įsteigtas vyskupo M. Valančiaus blaivystės sąjūdis (VMV BS).

1989 m. įkurtos pirmosios valančiukų kuopos Adutiškio (Švenčionių r.) ir Kauno 35-ojoje vidurinėse mokyklose.

1989 11 25-26 įvyko VI tarptautinis antialkoholinis kongresas Rygoje.

1989 12 14 Įkurta Lietuvos blaivybės draugija (LBD) (vietoje Lietuvos respublikinės savanoriškos kovos už blaivybę draugijos). Nuo 1994 m. — LBD „Baltų ainiai“.

1989 m. Kauno blaivystės sąjūdiečiai pradėjo leisti laikraštį „Sargyba“. Red. — Pranas Gudaitis. Dėl lėšų stokos leidyba žlugo.

1990 01 27-28 įvyko tarptautinė Baltijos šalių konferencija Kaune.

1990 06 02-14 Kryžiaus nešimo į Kryžių kalną akcija (Šiaulių r.).

1990 07 28 pašventintas atstatytas paminklas vysk. M. Valančiui Varniuose.

1990 09 23 įsteigta jaunimo federacija „Baltų ainiai“.

1991 06 15 VMV BS, Lietuvių katalikų mokslų akademija (dalyvaujant Lietuvos persitvarkymo sąjūdžiui) surengė pirmąjį Gedulo ir vilties dienos minėjimą.

1991 06 18 mirė arkivyskupas Julijonas Steponavičius.

1992 01 04 įvyko antrasis VMV BS suvažiavimas Vilniuje.

1992 02 21 įsteigtas Lietuvos blaivybės fondas.

1992 09 04—10 14 įvyko moterų žygis aplink Lietuvą.

1992 m. gruodžio mėn. pasirodė „Blaiviosios Lietuvos“ priedo „Valančiukas“ pirmasis numeris.

1993 m. pavasarį pirmoji VMV BS grupė svečiavosi Švedijoje.

1994 01 15 įsteigtas krašto apsaugos „Bičiulių klubas“.

1994 01 26 įregistruotas valančiukų laikraštis „Valančiukas“ (red. J. Jurevičius).

1994 03 įvyko LBD trečiasis suvažiavimas. Šiame suvažiavime LBD pavadino LBD „Baltų ainiai“.

1994 03 10-11 įvyko visasąjunginė antialkoholinė konferencija Rygoje.

1994 09 04 įvyko trečiasis VMV BS suvažiavimas-kongresas.

1994 11 12 kun. P. Gavėno lėšomis pagamintas, pastatytas ir pašventintas ažuolo kryžius prie Europos centro žymenų (Vilniaus-Molėtų plentas).

1995 06 03 Marijampolės VMV BS narių žygis į Vilnių.

1995 04 18 Lietuvos Respublikos Seimas priėmė Alkoholio kontrolės įstatymą.

1995 10 14 vyskupo M. Valančiaus 120-ųjų mirties metinių proga pasodintas 200 ažuolų parkas Nasrėnuose.

1996 08 06-11 tarptautinė krikščioniškojo jaunimo konferencija-seminaras surengtas VMV BS, Švedijos (DKSN), Norvegijos (KE), Šveicarijos (ICF) atstovų Vilniuje, Trakuose, Kaune, Šiauliuose.

1997 03 07 surengta antialkoholinė paroda „Blaivėk“ Mokytojų namuose Vilniuje.

1997 05 24 įsteigta Lietuvos krikščioniškojo jaunimo blaivybės sąjunga „Žingsnis“ (LKJ BS „Žingsnis“).

1997 10 18 įvyko VMV BS ketvirtasis suvažiavimas-kongresas Kaune.

1997 m. surengta tarptautinė paroda „Ex libris M. Valančius 1995“ Šiauliuose.

1998 02 24 VMV BS valdybos nutarimu patvirtinti valančiųjų sąjūdžio įstatai.

1998 11 6—7 Pirmasis Vilkaviškio vyskupijos VMV BS suvažiavimas Kazlų Rūdoje.

1998 11 24—12 06 VMV BS surengė kursus valančiųjų vadovams pagal PHARE programą.

1998 06 29 VMV BS surengė pirmąją katalikišką vaikų vasaros stovyklą „Bičiulių žiburėlis“ Europos geografiniame centre, prie Girijos ežero (plentas Vilnius—Molėtai, 26 km iki Vilniaus). Tokios stovyklos buvo surengtos 1999 ir 2000 m.

2000 02 07 mirė kun. Pranas Gavėnas, gimė 1918 10 11.

2000 04 28 VMV BS penktasis suvažiavimas-kongresas Panevėžyje.

2000 05 28 mirė kardinolas Vincentas Sladkevičius, gimęs 1920 08 20.

2000 10 26 pirmas viešas folkloro ansamblio „Giedra“ pasirodymas visuomenei.

2001 03 Nustojo eiti laikraštis „Blaivioji Lietuva“.

2002 04 19 VMV BS Vilniaus skyrius surengė girtaujančiųjų teismą.

2002 10 25 įkurta Nacionalinė žalingų įpročių prevencijos taryba (NŽIPT).

2002 m. pradėtas leisti informacinis leidinys „Valančiųjų aidas“ vietoj „Valančiųjų“. Redaktorius Jonas Kvederaitis.

2002 11 14-15 tarptautinė konferencija Lietuvos Respublikos Seime tema: „Narkotikų politika ir narkomanijos prevencija“.

2003 06 14 trisdešimties maldininkų žygis pėsčiomis į Vatikaną (3160 km) su Lietuvos, VMV BS ir Vatikano vėliavomis.

2003 09 13-14 Valančiųjų sąskrydis Vilniaus Žirmūnų gimnazijoje.

2004 09 11 VMV BS šeštasis suvažiavimas-kongresas Lietuvos Respublikos Seimo rūmuose Vilniuje.

2004 09 27 įkurtas visuomeninis pedagogikos fakultetas Vilniaus pedagogikos (dabar - Lietuvos Edukologijos) universitete.

2005 06 valančiųjų sąskrydis Mosėdyje.

2005 11 25 pašventintas paminklas vysk. M. Valančiui Kaune.

2007 10 25 VMV BS septintasis kongresas Kėdainiuose.

2009 05 07 jaunimo konferencija Vilniuje „Mano gyvenimo stilius“.

2010 10 23 VMV BS aštuntasis suvažiavimas-kongresas Marijampolėje.

2013 02 27 mirė Juozas Jurevičius, gimė 1925 03 21.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

- Aleksandravičius, E. 1989. „Blaivybės judėjimas Lietuvoje kaip kultūros reiškiny-
s“, Iš A. Gaižutis (sudarytojas), *Ritualas. Blaivybė. Kultūra*. Mintis, p. 43-95.
- Aleksandravičius, E. 1990. *Blaivybė Lietuvoje XIX amžiuje*. Lietuvių atgimimo
istorijos studijos. 2. Sietynas.
- Alekna, A. 1975. *Žemaičių vyskupas Motiejus Valančius*. Antras leidimas. Čikaga.
- Alekna, A. 1908. „Blaivybės draugija“. Vienybė, 1908, Nr. 19, p. 286.
- Alyta. [www.alita.lt/lt/apie mus](http://www.alita.lt/lt/apie_mus).
- „Alkoholis, nėštumas ir tėvų atsakomybė“. 1998. Seminarų programa.
- „Alus nesumažins girtuokliavimo“. 1912 m. Kalendorius. Dieve, padėk, p. 47.
- „Alytaus vyno ir šampano kombinatas“. 1985. Tarybų Lietuvos enciklopedija
(TLE). T. 1, p. 47. Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija.
- Andriulienė, M. 2008. „Blaivininkų veiklos atgarsiai“. Valančių aidas, Nr. 30—
31, p. 12.
- „Anykščių vynas“. 1985. TLE. T. 1, p. 70. Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų
redakcija.
- „Antialkoholinis kongresas Rygoje“. 1990. Blaivioji Lietuva, Nr. 1, p. 4.
- Astrauskas, A. 2008. *Per barzdą varvėjo*. Baltos lankos.
- Anderson P., Moller L., Galea G. Alcohol in the European Union. Consump-
tion, harm and policy approaches. WHO: Copenhagen, 2012.
- Babinskienė, L. ir kt. 2007. „Valančiųkai gamtos prieglobstyje. Valančiųkų aidas.
Nr. 24-25, p. 4.
- „B.A.“ insf. 1992. Baltų ainiai, kovas, p. 14.
- Babajan, E. A. 1984. TSRS Sveikatos apsaugos ministerijos Naujų gydymo prie-
monių diegimo valdybos viršininkas. Raštas M. Krigeriui. LVNA. E 38. B. 2, p. 156.
- Baudžiamasis statutas. 1934. Kaunas, p. 650—657.
- Bajoriūnas, V. 1988. „Stumbras“. TLE. T. 4, p. 122. Vilnius: Vyriausioji enciklo-
pedijų redakcija.
- Belian, G. 2011. Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamento Metinis
pranešimas.
- „Blaivybės dalykai“. 1908. Viltis. Nr. 64, p. 4.
- Blaivininkas svečias, 1911. „Blaivybės dalykai“. Vienybė, Nr. 12, p. 185.
- „Blaivybės aušra“. 1990. Nr. 6—7, p. 22.
- Brownlee Nick. 2006. *Alkoholis*. Kitos knygos.
- Butkevičienė, S. 1995. „Žemaičių didžiajam ažuolui“. Blaivioji Lietuva, Nr. 10, p. 1.
- Chris Scarre. 2005. *Senovės pasaulio stebuklai*. Alma litera.
- Cidzikas, P. 1990. „Dieviui niekas nesutrukdyt“. Katalikų pasaulis. Nr. 21, p. 29
ir Atgimimas, Nr. 37, p. 8.
- Čižiūnas, V. 1939. „Mokytojai tautos blaiviname“. Blaivybė ir sveikata, Nr. 2, p. 1.
- Čekauskas, A. 2010. Blaivybė - raktas į geresnį gyvenimą. Signalinis egzempliorius.
- Čaplikas, A. 1986. Raštas Kauno m. Liaudies švietimo skyriaus vedėjui. LVAN.
E 38, B. 2, p. 175.

- Čėsna, A. 2009. *M. Valančiaus gimtinės muziejus. Kūrimo istorija ir veikla*.
- Daugirdas, V. 2004. „Egiptas“. Visuotinė lietuvių enciklopedija (VLE), T. 5, p. 322. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- Daukšys, J. 1955. Alytaus vyno ir šampano kombinatas. TLE. T. 1, p. 47. Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija.
- Daukantas, S. 1955. *Rinktiniai rastai*. Sudarė M. Lukšienė. Valstybinė grožinės literatūros leidykla.
- Degutytė, J. 1988. *Rinktiniai raštai*. T. I. Vilnius: Vaga.
- „Degtinės monopolija“. 1908. Viltis. Nr. 23, p. 1.
- Dimavičius, J. 1939. „Blaivūs balsai“. Blaivybė ir sveikata. Nr. 13, p. 5.
- Dormantas, V. 1933. „Du blaivybės jubiliejai“. Laimės Kalendorius, p. 60—64.
- Eriksen M., Mackay J., Ross H. *The tobacco atlas*. Fourth edition. American cancer society. Singapore: 2012.
- Finansinė ataskaita. 1996. Mes laisvi prie Baltijos. LVNA. F. 38. B. 11. p. 43.
- Gečas, J. 1990. *Tik blaivi tauta gali išlikti*. Vilnius: Mokslas.
- Gečas, J. 1990. *LPS Vyskupo M. Valančiaus blaivystės sąjūdžio steigiamojo suvažiavimo dokumentai*. Vilnius: Žinija.
- Griganavičius, A. 2002. „Džiaugsmas be svaigalų“. Valančiukų aidas, Nr. 6. p. 3.
- „Grižta Brežnevo laikai“. 1990. Blaivioji Lietuva. Nr. 5, p. 4.
- Grudzinskas, L. 1992. „Kūčių stalas“. Valančiukas. Nr. 1, p. 2.
- Gylis, A. 1932. *Pagrindiniai alkoholizmo klausimai*. Kaunas.
- Įstatymas svaigiųjų gėrimų mažmenomis pardavinėjimo. 1924. Laimės kalendorius, p. 95—103.
- Instrukcija. Svaigiųjų gėrimų pardavinėjimui prižiūrėti. 1924. Laimės kalendorius, p. 110-114.
- Informacija. О потреблении алкогольных изделий и социальных последствий пьянства и алкоголизма. 1989. Информация Государственного комитета СССР по статистике от 7 апреля.
- Įskaitinių eismo įvykių statistika Lietuvoje 2005—2008 m.* Automobilių kelių direkcija, Vilnius, 2009, p. 70.
- Įstatai LBS. 1937. Blaivioji Lietuva. Nr. 10, p. 4-8.
- Įstatai LBD 1990. Blaivybės aušra. Nr. 2, p. 2—3.
- „Išgerta degtinė Rusijoje“. 1908. Vienybė. Nr. 40, p. 638.
- „Iškilmės Nasrėnuose“. 1995. Valančiukas. Nr. 4, p. 1.
- „Iš Lietuvos blaivybės istorijos“. 2007. Baltų ainiai. Nr. 2, p. 2.
- Ivinskis, Z. 1929. „Keli bruožai iš lietuvių girtavimo istorijos“. Sargyba. Nr. 1, p. 8-11.
- J. L. 1939. „Priešalkoholinė akcija Vilniaus lietuvių tarpe“. Blaivybė ir sveikata. Nr. 3, p. 5.
- Jakubčionis, G. 1997. „Alkoholio ir tabako reklamos byla“. Blaivioji Lietuva. Nr. 1, p. 3.
- Jakubčionis, G. 1998. „Svarbi tarptautinė konferencija“. Blaivioji Lietuva. Nr. 7, p. 4.

- Jukna, S. 1997. „Narkotikai — pasiutęs šuo“. Valančiukas. Nr. 8, p. 4.
- Jankauskas, A. 2002. „Programos „Linas“ seminaras“. Valančiųų aidas. Nr. 6, p. 8.
- Jurevičius, J. 1981. „Ar mums nusibodo gyventi“. Vakarinės naujienos. Nr. 141, p. 3.
- Juodytė, G. 2005. *Pakruojo krašto žmonės: biografinis žinynas*. Žiemgala.
- Kačerauskienė, A. 1993. „Jaunimas rizikos zonoje“. XXI amžius. Nr. 86, 87, 88, 92, 94, p. 7, 3, 7, 7, 7.
- Kačerauskienė, A. 1992. „Moterų žygis aplink Lietuvą“. XXI amžius. Nr. 49, p. 1.
- Kačerauskienė A. 1992. „Su maldos žodžiais širdyje“. Blaivioji Lietuva. Nr. 12, p. 3.
- Kačerauskas, J. 1979. „Girtavimui — ne! Svarbiausia vadovo principingumas“. LVNA. F. 38, B. 1, p. 58-66.
- Kačerauskas, J. 1980. „Jūs išgėręs? Kodėl?“ Biržiečių žodis. Nr. 91, p.4.
- Kačerauskas, J. 2006. „Kaip kūrėsi SBK „Sąjūdis“. XXI amžius. Pro vita. Nr. 7, p. 2.
- Kančys, J. 1994. „Įveikti blogį“. Dienovidis. Nr. 31, p. 1.
- Kančys, J. 1988. „Blaivi tauta — kūrybinga tauta — laisva tauta“. Pranešimas. LVNA. F. 38. B. 16, p. 31-34.
- Kančys, J. 1993—2000. „Kronika“. LVNA. F. 38. B. 1, p. 5—29-
- K. J. Pr. vysk. dr. V. Bruzgys. 1940. „Apie religinius, dorovinius ir K. A. reikalus“. Mūsų laikraštis. Nr. 18, p. 3.
- Kavaliauskaitė, R., Sutkaitis, T. 2007. „Naminio alaus gamyba ir vartojimas Šimonių apylinkėje XX a. antrojoje pusėje — XXI a. pradžioje“. Iš V. Butkus, R. Stankevičienė (sudarytojai). *Alus lietuvių kultūroje*, p. 17—43.
- Kemėšis, F. 1934. „Priešalkoholinės visuomenės uždavinys ir krašto blaivinimo perspektyvos“. Sargyba. Nr. 9, p. 123.
- Kerosierius, L. 2009. „Ką pasakytų vyskupas M. Valančius“. XXI amžius. Nr. 88. Pro vita, p. 1—2.
- Kontrimavičius, T. 2005. „Skaudi alkoholizmo rykštė pasiekia net proanūkių kartas“. Lietuvos rytas. Nr. 86, p. 6.
- „Konferencija ir suvažiavimas“. 1992. Blaivioji Lietuva. Nr. 1, p. 1—2.
- „Kregždutė“. 1958. Lietuvių enciklopedija. T. 13. p. 47. Boston.
- Kriminalistikos žinynas. 1939. Nr. 27, p. 132—133.
- Kuckailis, J. 2003. „Blaivybės draugijos“. Visuotinė lietuvių enciklopedija. T. 3, p. 277. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- Kvederaitis, J. 1992. „Vyskupo M. Valančiaus jaunimo sąjūdis“. Valančiukas. Nr. 1, p. 3.
- Kvederaitis, J. 1997. „Lietuvos Respublikos Konstituciniam teismui“. Blaivioji Lietuva. Nr. 1, p. 2.
- Kviklys, B. 1943. „Naminė degtinė - mūsų tautos žudytoja“. Policija. Nr. 11, p. 9.

- Labanauskas, P. 1999. *Meilė. Blaivumas. Drąsa*. Vilnius.
- Lėvanas, A. 1925. *Abstinencija žiloje senovėje*. Kaunas. Valančiaus liaudies universitetas.
- Liaudanskienė, A. 1992. „Marija, aplankyk mūsų širdis“. *Blaivioji Lietuva*. Nr. 9, p. 1.
- „Lietuvos vyskupų ir vyskupijų valdytojų ganytojiškas laiškas tikintiesiems blaivybės reikalui“. 1980. *Blaivybėje jėga*, p. 19.
- „LKBD metinė apyskaita“. 1926. *Laimės kalendorius*, p. 54—63.
- Mačiūnas, L. 2008. „Moralinės ligos dabartinėje Lietuvoje“. *Lietuvos aidas*. Nr. 96, p. 1; Nr. 101, p. 7.
- Makauskas, B. 2000. *Lietuvos istorija*. Kaunas. Šviesa.
- Malinauskaitė, J. 2009. „Pilnų namų bendruomenė“. *Valančiukų aidas*. Nr. 2, p. 4.
- Malinauskaitė, J. 2009. „Mano gyvenimo stilius! Koks jis?“ *Valančiukų aidas*. Nr. 1, p. 5.
- Marma, K. 1907. „Alkoholizmas - žmonių priešas“. *Viltis*. Nr. 14, p. 2-3.
- Marcinkevičius, J. 1992. *Lopšinė gimtinei ir motinai*. Vilnius.
- Masionis, R. 1991. „Svečiai iš Stokholmo“. *Blaivioji Lietuva*. Nr. 7, p. 4.
- Masiulis, J. 1939. „Paklydęs žmogus“. *Blaivybė ir sveikata*. Nr. 14—15.
- Masteika, R. 2004. *Galva debesų nepramuši*. Vilnius. Žuvėdra.
- Matusas, J., Alekna, A. 1935. „*Blaivybės draugijos*“. LE. T. 3. Kaunas. Spaudos fondas, p. 1368—1371.
- Matusas-Sedauskas, J. 1928. „*20 metų tautos blaivinimo darbo*“. Kaunas.
- Michael Gossop. 2001. *Gyvenimas su narkotikais*. Vilnius.
- Mikulevičius, J. 1933. „Darbas ir alkoholis“. *Sargyba*. Nr. 16-17, p. 210.
- Merkys, V. 1999. *Motiejus Valančius. Tarp katalikiškojo universalumo ir tautišku-
mo*. Vilnius. Mintis.
- Mikroskopas. 1981. „Nors akivaizdu, bet neįtikėtina“. *Vakarinės naujienos*. Nr. 143, p. 2.
- Mes - valančiukai. 1999. Parengė J. Kančys ir E. Kerutytė. Vilnius. Leidybos centras.
- „Mintys priešalkoholinės dienos proga“. 1940. *Blaivybė ir sveikata*. Nr. 3—4, p. 34.
- Mirošničenka, L. 1988. „Kiek kainuoja blaivybė“. *Vakarinės naujienos*. Nr. 245, p. 3.
- „Mūsų laimėti ir vykdomi projektai“. 2007. *Baltų ainiai*. Nr.2, p. 4-6.
- Narbutas, T. 1992. *Lietuvių tautos istorija*. T. 1. Vilnius. Minties leidykla.
- Nekrošius, J. 2007. „Šiaulių alaus daryklos „Gubernija“ ištakos ir raida“. Iš *Alus lietuvių kultūroje*. Sudarytojai V. Butkus ir R. Stankuvienė, Šiaulių universitetas. Liucilijus, p. 155—184.
- Pabrėžienė. 1979. Raštas. LVNA. E 38. B. 1, p. 159.
- Pakumšis, P. 1999. „Paminėtos šv. Kazimiero 515-osios mirties metinės“. *Blaivioji Lietuva*. Nr. 3, p. 1.

- Petronis, P. 1969. *Žinoti kada gana*. Vilnius. Mintis.
- Petrauskienė, I. 1989. „Du kovos su girtavimu XVII a. dokumentai“. Iš *Ritualas. Blaivybė. Kultūra* (Sudarytojas A. Gaižutis.) Vilnius. Mintis, p. 34—43.
- Pliuskus, V. 1988. „Vilniaus spirito, likerio ir degtinės pramonės gamybinis susivienijimas“. TLE, T. 4. Vilnius. Vyriausioji enciklopedijų redakcija, p. 547.
- Pranaitis, K. 1997. „Blaivininkų kongresas“. Apžvalga. Nr. 41, p. 2.
- Prišmantienė, V. 1990. „Baltija blaivė“. Blaivioji Lietuva. Nr. 3, p. 1.
- Pr. Vn. 1923. „Blaivininkų konferencija Kaune“. Sargyba. Nr. 10, p. 115—119.
- Pustabajėvas, M. 2010. *Agresijos kronika*. Vilnius. Valstybės žinios, p. 266.
- „Ryžtas stiprėja“. 1991. Blaivioji Lietuva. Nr. 7, p. 1.
- Rutkauskaitė, K. 2010. „Leipalingio pagrindinės mokyklos valančiųjų veikla“. Valančiųjų aidas. Nr. 1, p. 5.
- Siaurusevičius, A. 1990. „Trispalvės Kremliaus bokštų fone“. Atgimimas. Nr. 37, p. 8.
- Skvireckas, J. 1939. „Nuo girtuoklystės gelbėk mus Viešpatie“. Mūsų laikraštis. Nr. 27, p. 3.
- Stakauskas, J. 1926. „Blaivybės klausimas Lietuvoje“. Laimės kalendorius, p. 20-27.
- Stankevičius, P. 1934. „Priešalkoholinė paroda“. Sargyba. Nr. 1, p. 9.
- Staugaitis, V. 2000. „Buvome, meldėmės, džiaugėmės“. Valančiųjų. Nr. 6, p. 1.
- Stankevičius, P. 1933. „Blaivybė Lietuvoje ir užsienyje“. Laimės kalendorius, p. 64—69.
- Stumbras, <http://ivwww.stumbras.eu/lt/apie>.
- Szymkiewicz, J. 1818. *Dzielo opijanstwie* (išversta į lietuvių k.) *Ritualas. Blaivybė. Kultūra*. (Sudarytojas A. Gaižutis), p. 73—95.
- Schuster, M., Dovydaitis, Pr. 1927. *Iš svaigiųjų gėrimų istorijos*. Kaunas.
- Šventasis Raštas. 1998. *Senasis ir Naujasis Testamentas*. Vertė: Senąjį testamentą iš hebrajų, aramėjų ir graikų kalbų prel. prof. Antanas Rubšys. Naująjį Testamentą iš graikų kalbos kun. Česlovas Kavaliauskas. Katalikų pasaulis (2006 p.).
- Šilininė, D. 1996. *Prisiminimus gyvena žmonės*. UAB Gimtoji žemė.
- Tamašauskas, L. 1930. „Vaikai organizuojasi“. Laimės kalendorius, p. 82.
- „Tabako gaminiai, rūkalai“ 1998. TLE. T. 4., p. 247. Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija.
- Tautvydaitė, A. 1980. „Blaivybės šventė Miroslove“. Blaivybėje jėga, p. 32.
- Tyla, A. 1989. „Gėralų mokestis Lietuvoje XVI a. pabaigoje — XVII a. Iš *Ritualas. Blaivybė. Kultūra* (Sudarytojas A. Gaižutis). Vilnius. Mintis, p. 24-34.
- Tonkūnas, J. 1997. *Motiejus Valančius*. Vilnius.
- Tonkūnas, J. 1984. „Blaivybės dekreto 65-erių metų sukaktį prisimenant“. LVNA. E 38. B. 15, p. 128-133.
- Uogelė, V. 2006. „Praėjus 25-eriems metams“. Lietuvos aidas. Nr. 203, 236.
- Uogelė, V. 2010. „Valančiųjų sąjūdžio istorija ir dabartis“. *Blaivybės judėjimas šiandien*. Sudarytojas E. Veryga. Vilnius. Lietuvos blaivybės fondas, p. 16—21.
- Undraitis, J. 1939. „Degtindarystės reikalais susirūpinus“. Policija. Nr. 3, p. 46-48.
- Usinavičius, J. 1979. „Kelionės nuotaika“. Komjaunimo tiesa. Nr. 122, p. 2.

- „Utenos nealkoholinių gėrimų kombinatas“. 1985. TLE. T. 4, p. 391. Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija.
- Vailionis, J. 1990. „Lietuva! Ateik į Kryžių kalną“. Katalikų pasaulis. Nr. 13, p. 5.
- „Valančiaus liaudies universitetas“. 1929. Sargyba. Nr. 1, p. 27.
- Valančius, G. 1978. *Žemaičių Didysis I d.* Los Angelas California, USA.
- Valančius, M. 2001. *Fs arti ir iš toli*. Sudarė J. Jasaitis.
- Valašinas, V. 1940. „*Valstybė ir visuomenė kovoje su alkoholizmu*“. Kaunas: LKBD leidinys. Nr. 91(34).
- Vaičiūnas, V. 1940. „Kovokime su girtavimu“. Blaivybė ir sveikata. Nr. 9—10, p. 122-124.
- Valerija K. 2006. „Valančiukų saskrydis Vilniuje“. Valančiukų aidas. Nr. 20, p. 14.
- Velička, D. 2010. *Vyno istorija*. Vilnius: Baltos lankos.
- Venskevičius, J. 1985. „Deginė“. TLE. T. 1, p. 403.
- Viesulas, J. 1938. „Suvažiavimui praėjus“. Blaivioji Lietuva. Nr. 6, p. 3.
- „Vilniaus spirito, likerio ir degtinės pramonės gamybinis susivienijimas“. 1988. TLE. T. , p. 547.
- „Vyriausybės ir blaivybės dalykai“. 1907. Viltis. Nr. 13, p. 1.
- Vydūnas. 1929. „Naujovės žmogus“. Sargyba. Nr. 2, p. 37.
- Vyšniauskaitė, A. 1989. „Gėrimas lietuvių liaudies ritualuose ir kova su girtavimu“. Iš *Ritualas. Blaivybė. Kultūra* (sudarytojas A. Gaižutis). Vilnius: Mintis, p. 95—122.
- „Viešnagės Švedijoje“. 1993. Blaivioji Lietuva. Nr. 3, p. 1.
- Zaromskis, J. 1991. „Blaivybės paminklas“. Blaivioji Lietuva. Nr. 6, p. 4.
- Zuika, Z., Gintaras, S. 1989. „Negersim — verčiau išliesint“. Blaivioji Lietuva. Birželis, p. 3.
- Ždanovas, V. 2008. „Apie alkoholį, tabaką, narkotikus, tvirkinimą ir globalinę politiką“. XXI amžius. 2008, Nr. 30, 33, 35, p. 12, 8, 8.
- Žulys, B. 2005. „Tarnavo Dievui ir Lietuvai“. XXI amžius. Nr. 73, p. 1.
- „Žinios žinelės iš viso krašto“. 1939. Mūsų laikraštis. Nr. 10, p. 9; Nr. 17, p. 13.
- „Žvaigždutė“. 1959. LE. T. 35. Boston. Lietuvių enciklopedijų leidykla, p. 445.

TEMPERANCE IN LITHUANIA: HISTORY AND NOWADAYS

Jonas Kačerauskas

Summary

In this book's first part, which is designated for the period from ancient times to the twenty-first century (until the First World War), are presented opinions of famous people of those times and described ways of fight against drinking. First part also submits the temperance activities of the Bishop Motiejus Valančius, alcohol production history in Lithuania and activities of Lithuanian Catholic Temperance Society (LCTS established in 1908).

The second part of this book describes independent Lithuanian period from 1918 to 1940: volumes of alcoholic beverage production and domestic sales, activities of LCTS and other temperance organizations, ways of publishing temperance and government's tolerance and support for temperance promoter activity. There is also written about the economic crisis influence to temperance activities results. Temperance initiators and managers are also remembered in this part.

Here are a few examples of an independent Lithuanian temperance activities: in 1924 accounted 1,2 liters of pure alcohol for one resident of Lithuania, in 1930 — 1,07 liters, in 1939 - 1,05 liters of alcohol. In 1926 state revenue from tobacco and alcohol was 22,9 percent of total government revenue, and in 1938 it was just 15,15 percent.

Former Christian Democrat government in various ways supported activities of the association till 1926: they were allowed to use the spacious accommodations and have their own police force to combat smuggling and illegal alcohol trade. At that time (1939) Lithuania had 1030 different organizations; some of them were very large: for example, the Lithuanian Catholic Women's Union had 112 thousand members, Lithuanian Catholic Youth Association „Pavasaris“ (*Spring*) - 92 thousand members, Riflemen Union - 60 thousand members, Young Lithuania — 40 thousand, Guardian Angel Children's Union - 60 thousand members. At that time people were religious, and everyone was encouraged to work in any kind of job for the public welfare.

The second section also describes the activities of the Guardian Angel Children's Union, its impact on people, society and the state. There are reviewed activities of other organizations, such as Lithuanian temperance union (led by prof. Juozas Bagdonas), which action began in 1937 with publishing newspaper “Sober Lithuania”, then - “Sobriety and health”. Unfortunately, the Soviet Union eliminated the press, when Lithuania was occupied in 1940.

The Soviet period is discussed in third part of this book. There was a noticeable acceleration in alcoholic beverage production and consumption. In addition, during the German occupation illegal production of homemade alcohol spread especially wide. The books statistical data shows how strong increases alcoholic beverages production and consumption till 1985 in comparison with other republics of the Soviet Union or with data from 1924 — 1939 years. Other negative consequences of alcoholism (car accident deaths, deaths in manufactures or at home) to society and to its people also become more frequent. Temperance organizations before 1985 have not been established. Only the church, though persecuted and ruined, as far as possible promoted a healthy lifestyle without alcohol. Courageous priests (Algimantas Keina, Alfonsas Svarinskas) and bishops were particularly active. In 1980 Lithuanian priests sent a letter to the Lithuanian people, calling to refuse strong drinks. Juozas Kančys, Vytautas Turčinavičius and other initiative has been written and tried to press a book against alcoholism, but the government did not give permission. Government also did not allow restoring Temperance Society in 1979.

In 1981, with initiative of the author of this book was established sobriety club „Sajūdis“ (*Movement*), which operated in underground conditions. Many people, touching the Institute directors, have lost their jobs due to sobriety activities. Nevertheless, not only sobriety activities expanded, but also international actions: an underground press, celebrations, get-togethers, concerts and lectures. People actively visited these events.

In this book is written how sobriety club members actively participated in the 1987 08 23 meeting, dedicated to 48-year anniversary of Molotov-Ribbentrop Pact, how they in 1922 07 12 organized a huge meeting mentioning Lithuanian-Russian agreement, and how they, together with the leadership of Lithuanian church, organized a celebration of 600 years anniversary of Vilnius Diocese in 1988. In commemoration of 130 anniversary of Valančius sobriety activities, proponents of temperance were held in conference, where decided to appoint a bishop Motiejus Valančius sobriety movement. In this book is also remembered meeting that took place in Vilnius Mountain Park in May of 1989, where was demonstratively refused strong drinks.

The fourth part of this book describes the period from 1990, when Lithuania regained its independence. Lithuanian residents especially welcomed officially declared independence. During the first year, consumption of alcohol decreased significantly, but as soon as television, radio and the press began to advertise alcohol, the consumption started to increase again. In 2007 accounted 11,4 liters of pure alcohol for one resident of Lithuania, which is 10,85 times more than in 1938. At the time, were published results of alcohol related harm, for example, in 1932—1938 115 people have died of alcohol poisoning, but in 2005—2009 — 3170 people. 1123 people commit-

ted suicide due to alcoholism in 1935-1939, but in 2005-2009 it was 5642 deaths. Moreover, more babies born unhealthy, increased incidence of people morbidity and mortality. Social spending increased by 93,87 percent during the period 2000—2007, while the costs for patients with disabilities have increased 2,4 times.

In addition, this section describes other Lithuanian sobriety organizations. One of them, sobriety society „Baltų ainiai“ (*"Baltic posterity"*), led by honored cultural education worker Alfonsas Čekauskas who has created his own methodology for the promotion of sobriety. Association is the Member of few worlds' temperance societies, so it maintains close contacts with much temperance and participates in various conferences and congresses. „Baltų ainiai“ organizes several seminars, conferences, and every three years — congress. Sometimes it is organized youth summer camps, and some small groups have the opportunity to camp abroad. Sobriety union of Lithuanian Christian Youth „Žingsnis“ (*Step*), led by Andrius Stasiukynas and Gražvydas Jakubauskas, is committed to working with the young generation. But activity is limited by lack of funds.

Other organizations are also involved in Sobriety activities: Lithuanian Union of Catholic Women, scouts, Friends of the National Defense Club, Healthy Club and others. But no matter how hard the temperance organizations, church leaders (led by cardinal Audrys Juozas Bačkis, archbishop Sigitas Tamkevičius, bishop Jonas Boruta) and other public figures are trying to promote temperance, however, the nation is on the way of self-destruction. It can only be suspended by joint government and members of the public forces, starting with children, young people, acting through a harmonious family, church, school, media, public organizations, political parties and mass media.

ASMENVARDŽIŲ RODYKLĖ

- Abalkinas 92
 Abukevičius Ramūnas 108
 Adamkienė Alma 166
 Adamkus Valdas 166
 Adomynas Arūnas 162
 Adomonis Tautvilas 96
 Agluonietis Andriejus 142
 Alekna Antanas 15, 19, 22, 23, 28, 35, 45, 73
 Aleksa G. 185
 Aleksandras II, Rusijos caras 28, 30
 Aleksandras, Lietuvos didysis kunigaikštis ir Lenkijos karalius 17
 Aleksandravičius Alvydas 175
 Aleksandravičius Egidijus 18, 20, 40, 188
 Alekseičikas Aleksandras 94, 120
 Algirdas, Lietuvos didysis kunigaikštis 15
 Aliulis Vaclovas 108
 Alminas Kazys 113, 115, 116, 215
 Ambrasienė Julija 144
 Amenemanas 10
 Anderson P. 130
 Andriukaitytė Nelė 185
 Andriukonytė Genovaitė 157
 Andriulienė Milda 166, 168
 Andriušiūnienė Dalia 113, 115, 175, 194
 Andriuškevičienė Juzė 117
 Aničas Jonas 118, 193
 Anonimas Galo 32
 Anužis Stanislovas 155, 183
 Apanavičiūtė Gražina 113
 Ardzijauskas Gediminas 172
 Aristo fanas 13
 Aristotelis 13
 Astrauskas Antanas 17, 30, 32
 Astrauskienė Audronė 193
 Augustas II, Lietuvos didysis kunigaikštis ir Lenkijos karalius 18
 Augustas III, Lietuvos didysis kunigaikštis ir Lenkijos karalius 18
 Augustas Stanislovas, Lietuvos didysis kunigaikštis ir Lenkijos karalius 18
 Augustas Žygimantas, Lietuvos didysis kunigaikštis ir Lenkijos karalius 17, 32
 Augustinas, šv. 25
 Avižonis Petras 97, 133
 Avižonytė Gražina 69
 Babajan E. A. 106
 Babinskienė Laimutė 162
 Babravičius Vytautas 217
 Bačkis Audrys Juozas 171, 234
 Bagdonas Juozas 55, 61, 69, 70, 73, 74, 83, 92
 Bagdonavičius Henrikas 95, 97
 Bajoraitis Gracijus 185
 Bajorūnas Vytautas 86
 Bakšys Perkūnas 118
 Balčiūnas Kęstutis 147
 Baliutavičienė Nijolė 162
 Balnionis Donatas 93
 Baltikas Z. 123
 Baltrušaitis Pranas 108
 Baltušis Juozas 118
 Bamfo Fabricijus 15
 Banaitienė 70
 Baracevičius Kazimieras 20
 Baranauskas Antanas, vyskupas 24, 26, 39
 Baranauskas Antanas 147
 Bareikis Saulius 217
 Barkauskaitė Marija 117, 155
 Baršys Vytautas Stasys 191, 201
 Barškietis Juozas 115
 Bartkevičiūtė Lina 190
 Bartulis Eugenijus 181, 195

Bartušis Stasys 96
 Basanavičius Jonas 39
 Baškienė Rasa 75
 Batūra Romas 156
 Baužys Juozas 95
 Bekionis Robertas 113
 Bekonas Francis 15
 Belian Gražina 127, 128
 Beresnevičius Aleksandras 23
 Bergeris L. 93
 Bergmanas (Krautas) J. 12
 Bičkus Bronius 147
 Bielinis Jurgis 116
 Bikinas Juozapas 35, 52, 74
 Bilkis P. 53
 Blaškevičienė Julija 215
 Blažys Jonas 61
 Bleizgienė O. 163
 Bode 62
 Bojarovas E. 92, 97, 98
 Boruta Jonas 110, 111, 178, 234
 Bratkauskas Jonas 106
 Brazauskas Algirdas 146, 165
 Brazdžiūtė Ada 100, 115, 157
 Bražėnaitė-Borisevičienė Irena 101, 105, 120
 Bražėnas Vilius 168
 Brežnevas Leonidas 125
 Brizgis Vincentas 63
 Brome Rolfas 150, 151
 Brottas 45
 Brundza Antanas 29
 Brusokas Kęstutis 108
 Bubnys Prosperas 141
 Bucevičiūtė Natalija 118
 Buda 11
 Budrytė-Eibutienė Marija 108
 Budriūnas Algimantas 178
 Bukauskienė Teresė 117
 Bul Bernt 192
 Buika Juozas 92, 93, 117
 Bulkauskas Julius 94
 Bulotaitė Laima 171
 Bungardaitė Valerija 118
 Burdulis Jonas 170, 175
 Burneikis Bronislovas 141
 Burokas Antanas 156, 163, 164
 Butkevičienė Saulė 147
 Butkuvienė Nijolė 156, 175, 179
 Bužinskis Antanas 27
 Cezaris Cajus Julius 14
 Cheresis Rodrigas 130
 Cidzikas Petras 141, 142, 143, 146
 Cirtautas Gasparas Felicijonas 35, 74
 Čaplikas Algimantas 116, 119, 208, 221
 Čaplikas Julius 70
 Čaplikas Kazimieras 94, 209
 Čaplinskienė Rožė 99
 Čekauskas Alfonsas 175, 184, 185, 186,
 187, 189, 190, 191, 192, 193, 194,
 195, 201, 234
 Cekavičiūtė Onutė 144
 Čepulis Jonas 217
 Černiauskaitė M. 179
 Čerskus Eugenijus 175
 Čėsna Algirdas 146, 147, 150
 Čanas Simas 10
 Čibiras Kristupas 38, 52, 74
 Čiučiurka Alfredas 163, 175, 178
 Čižiūnas Vaclovas 64
 Dabravolskas Juozapas 141
 Dabrukas Romas 179
 Dalinas Pablas 151
 Dambrauskas Liudvikas 155
 Dambrauskienė F. 151
 Danilevičius Juozas 133
 Daraškevičius V. 117
 Dargis Jurgis 52
 Daškevičius Antanas 118
 Daškevičienė Irena 157
 Daudzvardas Vincas 63, 70
 Daugelavičienė Birutė 163
 Daugirdas Vidmantas 9
 Daujotienė Birutė 171, 173

Daukantas Simonas 7, 16, 18, 22
 Daukša Donatas 97, 109, 110, 113,
 115, 121, 146, 151, 175
 Daukša Mikalojus 153, 156, 157, 167,
 169
 Daukšienė Stasė 109, 121
 Daumantas, Giedraičių kunigaikštis 15
 Daunoras Vaclovas 113, 194
 Dautartaitė Olita 142
 Davidavičienė Aleksandra 171, 175, 191
 Davidonienė Ona 179, 191
 Degutienė Irena 175
 Dembinska Marija 32
 Demostenas 13
 Dienys Vincentas 163
 Diertinsas Ignotas 15
 Dimavičius J. 65
 Dineika Karolis 52, 60, 75
 Dingelis Juozas 168, 180
 Dypenbrokas 19
 Dirsyte Adelė 75
 Ditkovskis Olegas 217
 Dobrovolskis Stanislovas 100
 Dobrovolskytė 70
 Dobševičius Andriejus 22
 Dogelis Povilas 35
 Donelaitis Kristijonas 16
 Dormantas V. 39
 Dovydaitienė Raminta 113
 Dovydaitienė Romualda 155
 Dovydaitis Juozapas Silvestras 24, 25,
 26, 76, 219
 Dovydas 12
 Drakonas 12
 Dubinskytė-Šimaitė Elida 217
 Dulksnys Kazimieras 108
 Dumbliauskas Petras 122, 141, 154,
 159, 172, 175
 Dusbargas Petras 16
 Dvarionas Balys 105, 120, 190
 Egger A. 62
 Einorienė Marija 151
 Elachas B. 152
 Endziulaitytė-Gylienė Marija 57, 60, 77
 Eretas Juozas 58, 65
 Filonas 9, 12
 Fišer Marija 171
 Gabonskis Antanas 22
 Gaigalas Pranas 99, 121
 Gaigalienė Birutė 118
 Gailius Žilvinas 155
 Gaižutis Algirdas 7, 188
 Galdikas Jurgis 36, 37, 76
 Galvanauskienė M. 163
 Gaščiūnas Kazimieras 172
 Gavėnas Pranas 145, 222, 223
 Gečas Jonas 7, 31, 35, 40, 60, 85, 87,
 90, 91, 92, 109, 110, 113, 115, 116,
 118, 194, 175
 Gedvilą Jonas 182
 Genys Kęstutis 144
 Germanienė Gražina 153
 Gerulaitienė G. 151
 Gezevičienė Genė 94, 120
 Gezevičius Petras 94, 120
 Giedraitis Juozapas Arnulfas 22, 23
 Giedraitis Pranas 61, 69, 70
 Giedrimas Edmundas 147
 Giedrius-Giedraitis Antanas 61
 Gyy-Patin 30
 Gylienė Marija 57
 Gyls Antanas 52, 57, 58, 59, 60, 76, 77
 Ginionis Aidas 217
 Gintaras Saulius 111, 112
 Gintila Jonas Krizostomas 22, 23
 Girdzijauskas Vytautas 66, 163
 Girdzijauskas Petras 96
 Girinskas Romanas 111
 Gorbačiovas Michailas 92, 107
 Gossop Michael 130
 Grabauskaitė Nilą 96
 Grabauskas Juozas 69
 Grabauskienė Antanina 117, 155, 175

Gramaliauskas Robertas 170
 Gražys Saulius 182, 215
 Gražuliai 122
 Gražulis Antanas 102, 113, 144, 169
 Greblauskas A. 70
 Griciūtė Laima 185, 191, 194
 Griganavičius Albertas 114, 113, 115,
 116, 143, 148, 157, 161, 163, 170,
 174, 175, 177, 178, 181,215
 Grigas Robertas 107, 108, 122, 155
 Grincevičiūtė Beatričė 98
 Griuningas K. 152
 Grudzinskas Leonardas 177
 Gruodis Stanislovas 57
 Gudaitis Pranas 176, 222
 Gudaitis Raimondas 185
 Gudas Jonas 59
 Guja Stasys 121
 Gutauskas Algirdas 108
 Gutauskas Klemensas 147
 Gvildienė Emilija 60, 77
 Gvildys Juozas 52, 60, 77, 78

 Heglundas Andersas 151
 Heglundas Kristeris 191
 Hektoras 13
 Hinnom Linda 57
 Hiogberg Gordis 151
 Hipokratas 13
 Holovinskis Ignotas 22, 23
 Homeras 13
 Hugo Viktoras 132

 Ignatavičiūtė Lina 179
 Indrašiūnas Julius 70
 Irwin John 196
 Ivanauskas Motiejus 35
 Ivinskis Laurynas 26
 Ivinskis Zenonas 15, 16

 Jablonskis Jonas 70
 Jadeikaitė Regina 215
 Jadvyga, Jogailos žmona 32

 Jagodinskis Viktoras 118
 Jakaitis Kleopas 142, 181
 Jakubauskaitė Vidmantė 200
 Jakubauskas Gražvydas 196, 200, 234
 Jakubauskas Sigitas 217
 Jakubčionis Jurgis Gediminas 101, 105,
 107, 108, 120, 152, 153, 165, 169,
 171, 172, 175, 179, 201, 209
 Jančiauskaitė Rasa 200
 Jankauskas Algirdas 172, 177
 Jankauskas Egidijus 189
 Janulevičius Boleslovas 96
 Janutavičius Fabijonas 20
 Jasaitis Juozas 21, 188
 Jasenauskas Adomas 61
 Jasiulionis V. 185
 Jašinskas Petras 184
 Jocius Julijonas 109
 Jodelis A. 52
 Joelis 12
 Jogaila, Lietuvos didysis kunigaikštis ir
 Lenkijos karalius 17, 32
 Jonikaitis Algimantas 108
 Jonkutė Stefanija 67, 68
 Jonkuvienė Virgina 155, 175
 Jonutis Anicetas 168
 Judiškienė Angelė 99
 Jukna S.152
 Juodytė Genė 77, 79
 Juozaitis J. 193
 Jurevičius Juozas 90, 109, 110, 113,
 175, 176, 177, 221,222
 Jurgaitis Marijonas Povilas 37
 Jurgaitytė E. 70
 JūrienėJ. 116
 Jurienė Leonora 201
 Juršėnas Česlovas 116
 Juška Antanas 69, 181
 Juška Arvydas 175, 181
 Jutas 11

 Kačerauskaitė Elena 57, 67, 68
 Kačerauskas Jonas 93, 94, 95, 96, 98,

- 103, 109, 117, 120, 173, 178, 179
- Kačerauskienė Aldona 144, 145, 146, 151, 173, 177, 178, 179
- Kairys Vitolis 108
- Kaizerienė 26
- Kalijustas Juris Hainas 190
- Kaltenis Vytautas 118, 194
- Kaminskas Andrius 180, 181
- Kančienė Valerija 97, 123, 151, 162, 168, 169
- Kančys Ignas 209
- Kančys Juozas 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 102, 103, 104, 108, 106, 107, 109, 110, 112, 115, 117, 119, 120, 121, 122, 123, 139, 140, 141, 143, 146, 152, 154, 155, 160, 163, 164, 169, 170, 172, 173, 175, 177, 179, 180, 181, 190, 209, 210, 215, 233
- Kančytė Marija 173
- Kanišauskas Julius 115
- Karalius Pranas 69
- Karazija Balys 31
- Karbauskis Ramūnas 217
- Karlson Gun-Britt 151
- Kasakauskas Kalixsas 24, 26
- Kasperavičius J. 116
- Kašinskas Romas 163
- Katinas U. 106
- Kaunas D. 148
- Kauneckas Jonas 120, 177, 178
- Kavaliauskaitė R. 16
- Kavaliauskas K. 100
- Kazlaitė Renata 200
- Kazlauskas Juozas 68
- Keina Algimantas 95, 101, 103, 105, 108, 109, 110, 113, 116, 122, 139, 140, 144, 155, 163, 172, 173, 176, 178, 179, 221, 233
- Kėkštas Aurimas 119
- Keliuotis Juozas 21
- Kemėšis Fabijonas 37, 37, 39, 62, 78
- Kerosierius Leonas 178
- Kerpauskas Juozapas 36, 78
- Kerutytė Elvyra 154, 179
- Kervelis Mykolas 20
- Kybartas Augustinas 24, 219
- Kilius Simonas 217
- Kinderis Ignas 69
- Kisielytė G. 53
- Klimaitienė Antanina 155
- Kniaževičius A. 28
- Kniukštienė Liucija 116
- Kolesnikas Raimundas 170
- Kolumbas Kristupas 130
- Konfucijus 10, 11
- Kontrimavičius T. 133
- Korzonas Povilas 36, 78
- Kosciuška Tadas 157
- Krasinskis Adomas Stanislovas 27
- Krasnickas Kęstutis 101
- Krasuckas Juozas 93, 98, 117
- Krigeris Motiejus 106, 117
- Krikštopaitis Marijonas 117, 118, 185, 194
- Kripaitis Antanas 52, 57, 60, 79
- Kristus Jėzus 14
- Krušnauskas Antanas 189
- Kuckailis Juozas 34, 53
- Kudarauskaitė Meilė 147
- Kudirka Vincas 39, 166, 188, 194, 195
- Kukolnikas Pavelas 24
- Kulikauskas Andrius 217
- Kunevičius Česlovas 106
- Kuorienė Ona 113, 175, 176
- Kupčinskis Rytas 175
- Kurtinaitis Algis 194
- Kurtinaitis Domas 58
- Kuzavinis A. 57
- Kuzmickis Jonas 69, 102, 112, 113, 139, 143, 153, 165, 169, 173, 176, 177, 178, 179, 189, 215, 223
- Kviklys Bronius 70, 85
- Kviklys Gediminas 113

Labanauskas Kostas 75
 Labanauskas Petras 107, 113, 166, 167, 168, 173, 177, 178, 179, 180, 181
 Labokas Juozas 59
 Laimonas Juozas 58
 Landsbergis Vytautas 110, 111, 112, 141, 147, 194
 Landsbergis-Žemkalnis Vytautas 194
 Lapinskas K. 52
 Lapytė Aldona 118
 Laurinavičius Bronius 122, 172
 Laužikas Jonas 93
 Lažinskas Petras 52, 79
 Leknickienė O. 147
 Leninas Vladimiras 97, 107, 119
 Leonas XIII, popiežius 28
 Lėvanas Aleksandras 7, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 57, 60, 62, 79
 Liaudanskienė Angelina 144
 Lidys Stanislovas 185, 194
 Ligačiovas E. K. 106
 Lykurgas 13
 Liljergen Marija 150
 Lindzevičius 22
 Lipskis Balys 106, 109, 172
 Liptovas Verneris 192
 Liškauskas Paulius 201
 Litvinova J. 117
 Lukanas Augustas 16
 Lukas 14
 Lukošiuotė Bernadeta 110

 Maceika Juozas 53
 Maciūtė Regina 114, 185
 Mačiulis Antanas 93, 96, 99, 117
 Mačiulis-Maironis Jonas 39, 99, 122, 147
 Mačiūnas Leonas Laimutis 66, 153, 155, 163, 172, 173, 176, 177, 178, 179
 Majoras Vytautas 149
 Makauskas Bronius 17
 Makdonel Bernadeta 171
 Makejevas Aleksandras, 217
 Malaroda Marija 171
 Malinauskaitė Jolita 170, 179, 181
 Malinauskas Artūras 155
 Manikienė Natalija 117
 Marcinkevičius Algimantas 93, 109, 110, 133, 146
 Marcinkevičius Justinas 93, 122, 175, 194
 Marcinkevičius Mykolas 93, 133
 Marcinkevičiūtė-Bernadišienė Alma 133
 Marčiukaitis Sigitas 145
 Margevičienė Vincė Vaidevutė 216
 Markelis V. 92
 Marma Kazimieras 35, 36, 37, 39, 52, 80
 Martinaitis Jonas 62
 Masionis Rimas 150
 Masiulis J. 19
 Masiulis Valentinas 191
 Masteika Romas 102, 109, 110, 111, 112, 113, 143, 165, 176, 210
 Matju Teobaldas (Mathewo) 19, 219
 Matulaitis Juozapas 111, 177, 191, 213
 Matulaitis Jurgis, palaimintasis 72, 144, 158
 Matulas Antanas 176, 216
 Matulevičius Andrius 57
 Matulis Rimantas 105
 Matusas (Sedauskas) Jonas 7, 15, 27, 31, 35, 36, 37, 38, 45, 54, 65, 80, 133
 Matuzenis E. 117
 Mažeika Petras 159, 169
 Mažeikienė Marija 155, 157, 159, 169
 Mažeikytė Stasė 147
 Mažvydas Martynas 157, 175, 194
 Meldžiukienė Audronė 196, 200
 Merkys Eitvydas 140
 Merkys Vytautas 21, 22, 23, 24, 25, 27, 28
 Meškauskas Algirdas 109
 Meškėla Povilas 217
 Michelevičius Vladas 108

- Mickevičius Adomas 106, 119, 215
 Mickis Algis 116
 Mieleška Simforionas 20
 Mikalauskas Vytautas 122, 195
 Mikalauskas Zenonas 185
 Mikalkevičius Algirdas 185
 Mikšytė S. 57
 Mikulevičius J. 53, 117
 Milius Jeronimas 217
 Miltinis Juozas 94
 Milvydas Vytautas 141
 Mirošničenka Levas 91, 92
 Misiūnas J. 147
 Miškinienė Liliana 113, 176
 Mižutavičius Algirdas 191
 Molotovas V. 106, 142, 231
 Montenis Mišelis (de Montaigne) 15
 Morkūnas Zigmantas 109, 110
 Morovskis Jacekas 190
 Motieka Kazimieras 142
 Mozūras 57
 Muliarčikas I. 66
 Muravjovas Michailas 28, 29, 219

 Nakutienė Laimutė 153
 Nakutis Mykolas 69, 70
 Narbutas Teodoras 16
 Narušienė Regina 169
 Nasvytis Algimantas 110
 Nasvytis Motiejus 53, 57, 83, 220
 Naudžius Juras 181
 Navickaitė E. 151
 Nazimovas Vladimiras 27
 Nekrošius Jonas 32, 41
 Nekvedavičius Konstantinas 69
 Nenartavičius Česlovas 109
 Nėris Salomėja 75
 Niūniavaitė-Lesienė Jovita 100, 101, 102, 104, 115, 178
 Niūniavaitė Silvija 101, 115
 Nojus 9
 Noreika Laimonas 93
 Norkiūtė 57
 Norkūnas A. 117
 Norkus Antanas 146
 Norvilą Rimantas 195

 Oginskienė 36
 Oginskis Irinėjus 27
 Opulskis A. 57
 Orentas Romas 109
 Orlovą Galina 156

 Paberžienė 117
 Pakalnis Romas 163
 Pakarklis Povilas 57, 60, 80, 81
 Pakštas Kazys 58
 Pakštienė Audronė 169
 Pakumšis Petras 157
 Paleckis Justas 118
 Paliokienė Gražina 145
 Paltarokas Kazimieras 134
 Panavas Antanas 146
 Panavas Tadas 93
 Papečkys Pijus 70
 Patackas Algirdas 116
 Paukštė E. 53
 Paulius, šv. 14
 Pazulis Armandas 191
 Penikas Domas 69
 Pentauras 10
 Perignonas 32
 Perkauskas Česlovas 99, 105
 Petersonas Torgnis 152, 153
 Petkevičaitė-Bitė Gabrielė 37
 Petrauskienė Auksė 176
 Petrauskienė Irena 15
 Petronis Paulius 117, 118
 Piastas 32
 Piekutė Jurga 187
 Pijus IX, popiežius 28, 219
 Pikčilingis Juozas 109, 110, 113, 176, 210
 Piličiauskas Eugenijus 113
 Pilsudskis Kazimieras 27
 Pipiras Antanas 109, 115
 Pivoriūnienė Irena 117

Plateris Kazimieras 27
 Platonas 13
 Plinijus 14
 Plioraitis Ignas 172
 Pluskus Vladas 86
 Plumpa Petras 153
 Plutarchas 13
 Počopkienė Violeta 201
 Povilaitis Augustinas 51, 62
 Poviliūnas Artūras 185
 Pranulis Leonas 146
 Preikšas Kazys 208
 Preussas Theodoras Ottomaras 33
 Prišmantienė Vestusia 116
 Puidokas Albinas 169, 174, 176
 Puidokienė Daiva 174
 Pustobajevs Michailas 139, 143
 Puškoriūtė Palmira 147
 Puškorius Raimondas 147
 Putvinskaitė Emilija 69
 Puzulė Valentina 190

 Radvila Boguslavas 32
 Radzevičius Povilas 190
 Rakauskas Antanas 66
 Ralys Kazimieras 57, 83, 84
 Ralys Vaclovas 105, 106, 108, 109, 110, 181, 211
 Ramanauskas Gediminas 187
 Rastenis Vincas 109, 110, 169
 Raudnosis Stepas 76
 Reineckė Jakobas 32
 Reinys Mečislovas 133
 Reipienė Zita 160
 Ribentropas J. 106, 142, 231
 Rimkus Augustinas 106
 Rinkūnas A. 92
 Riomeris Edvardas 27
 Romanus Gabriel 192
 Romulas 14
 Ronkus Aleksandras 181
 Ručytė Gražina 185
 Rudys Stasys 54

 Rudzikienė Danutė 144
 Ruginis Liudas 149
 Rupšytė Angonita 143
 Rutinsas G. Ch. 116
 Rutkauskaitė Kornelija 163

 Sabaliauskas Pranciškus 145, 157
 Sabulienė Janina 155
 Sadauskas Vytautas 142, 193
 Sadūnaitė Nijolė 106, 122, 151
 Saja Kazys 105, 109, 110, 177, 181
 Sakalauskienė Irena 168, 179
 Sakalauskas Petras 102, 168, 179
 Saladžius Pranas 63
 Saliamonas 12
 Samulionis Pranas 57, 60
 Scarre Chris 10
 Schuster Mauriz 34
 Semėnas Lionginas 176, 181
 Seneka 97
 Setreus Okė 153
 Siaurusevičius Audrius 143
 Sidaravičienė Alma 116
 Sideravičiūtė Laima 176
 Sidrys Rimvydas 147
 Simanavičius Petras 181
 Simutis Liudvikas 116
 Sinkevičius Aleksandras 34
 Sipaitis Saulius 99
 Sirtautas Alfredas 113, 176
 Sirvydas Konstantinas 23
 Sirvydis Vytautas 110
 Skardžius Artūras 192
 Skavronskas Vaclovas 118
 Skebėra Kazimieras 104
 Skrebutėnas Adolfas 101
 Skrebutėnienė Birutė 101
 Skrinskas Robertas Gedvydas 104, 121, 179
 Skvireckas Juozapas 64
 Sladkevičius Vincentas 108, 121, 139, 165, 195, 213
 Slapšinskas Juozas 60

Slėnis Vytautas 168
 Sližys Pranas 69
 Smetona Antanas 31, 55, 69, 70, 186, 187
 Solomonai 87
 Solonas 12
 Songaila Gintaras 109
 Sprindys Algirdas 147
 Sruoginis F. 67, 68
 Stakauskas Juozas 52, 81
 Stanaitis J. 70
 Stanelis A. 52
 Stanevičius Simonas 156
 Stanionis Klaudijus 113, 115, 116, 176
 Stanislovas, šv. 28
 Stanišauskas Jokūbas 70
 Stankevičienė Gailutė 121
 Stankevičius P. 59, 64, 65, 72
 Starkiūtė Z. 67, 68
 Stasiukynas Andrius 196, 200, 201, 234
 Stasiūnaitė Aušra 168
 Stasiūnas Bronius 58
 Stašienė Z. 52
 Staugaitis Vytautas 157
 Steponavičius A. 37
 Steponavičius Julijonas 95, 108, 113, 121, 185, 211, 222
 Steponavičius Kazys 109
 Styrmo Borg 186, 191
 Stonys Česlovas 99, 105, 109, 110, 112, 113, 176, 181
 Stravinskienė Leonora 156
 Strazdaitė F. 57
 Strazdas 67, 68
 Strijkovskis Motiejus 14
 Strikulis Bronius 99, 121
 Stulginskis Aleksandras 133
 Stulginskis Ferdinandas 27
 Stulgytė Dalia 113
 Stungurys T. 119
 Subačiūtė Angelė 109
 Subatavičius Emilis 109
 Sučylaitė Jūratė 185
 Sūrelis Valeris 150, 172
 Sutkaitis Tomas 16
 Svarinskas Alfonsas 123, 169, 172, 175, 178, 233
 Šaknys Bernardas 117, 195
 Šalaševičiūtė Rimantė 157
 Šalčius Kazimieras 146
 Šaulys Juozas 121, 176, 181, 201, 215
 Šavinis Kazimieras 141
 Ščeponavičius Audrius 189
 Šeštokienė Birutė 201
 Šičko Boris 115
 Šihuangdi Čin 10
 Šikšnys Marcelinas 36
 Šilininė Danutė 93, 94, 97, 99, 100, 117, 119, 120, 194, 211, 221
 Šilinis Justinas 93, 94, 100, 120, 103, 221
 Šimkevičius Jokūbas 7, 13, 16, 18, 19, 20, 81, 82, 195, 219
 Šinkūnas Stanislovas 185, 192, 194, 195
 Šironienė Giedrė 155
 Šironienė Marija 155
 Širvinskaitė Edita 66
 Šiuparis Vladas 106, 107
 Štachas Ignotas 20, 24, 114, 219
 Štaras K. 171
 Šulcas Henrikas 141
 Šuliauskienė Vida 182
 Šuminienė Genovaitė 155
 Šumskienė Ramutė 163
 Švagždys V. 57
 Šveistrys Antanas 37
 Tallat-Kelpša Juozas 208
 Tamakauskas Zigmas 113, 173, 176, 185
 Tamkevičius Sigitas 160, 177, 178, 234
 Tamošauskas Liudas 59, 67, 68
 Tamošiūnienė Inita 109, 110
 Tamulynienė Bronislava 155
 Taparauskaitė Aiza 187

- Tarasevičienė P. 185
 Tarvydas G. 98
 Tautvydai tė A. 120
 Terleckas Antanas 101, 103, 106, 107
 Tijūnaitis Stasys 61
 Tyla Antanas 17
 Tioneng Nomi 150, 151, 171, 172
 Tolkačiovas Valentinas 191
 Tolstojus Levas 62
 Tomkus Juozas 69
 Tonkūnas Juozas 15, 70, 109, 113, 119, 147, 165, 176, 179, 212
 Trečiakauskas Kęstutis 193
 Treiderytė Elena 69
 Trilikauskis Stanislovas 189
 Tumas-Vaižgantas Juozas 26, 39, 59, 62, 82
 Tunaitis Juozas 99, 121, 169, 212
 Tuomėnaitė E. 117
 Tuomėnas P. 117
 Turčinavičius Vytautas 93, 97, 102, 109, 110, 113, 117, 118, 122, 146, 163, 176, 233
 Tuskenis Domininkas 69

 Ubartienė Irena 176
 Uglovas Fiodoras 115, 139
 Umbrasienė Danutė 143
 Unčūrys Juozas 117
 Undraitis J. 53
 Uogelė Vytautas 96, 99, 101, 104, 105, 106, 108, 109, 110, 121, 155, 156, 160, 173, 176, 178, 180, 181, 182, 201
 Urbonavičius Bronius 99, 105
 Urbonavičius S. 53
 Urmanas Edmundas 115
 Usinavičius J. 90
 Ušakova Lilija 115
 Užtupas V. 119

 Vaičekauskas Voldemaras 147
 Vaičiūnas Viktoras 63, 69, 70
 Vaičiūnas Vytautas 141
 Vaičius Antanas 108, 110, 212, 147, 149, 177, 183, 213
 Vaičius Stasys 147
 Vailionis Jonas 142
 Vaisieta Tomas 168
 Vaišnoras Alfonsas 143
 Vaitasius V. 117
 Vaitiekūnas Ftenrikas 195
 Vaitys Leonardas 147
 Vaitkevičius Antanas 35
 Vaitkevičius Juozas 93, 96, 122, 185, 194
 Valančius Grigas 20
 Valančius Motiejus 7, 8, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 31, 33, 34, 39, 53, 56, 58, 72, 73, 82, 94, 97, 103, 108, 111, 112, 115, 123, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 156, 158, 160, 163, 169, 172, 173, 178, 179, 180, 181, 188, 189, 194, 195, 210, 213, 215, 219, 220, 221, 222, 223, 232, 233
 Valatka Jonas 59, 62, 66
 Valeika Matas 80
 Valentukevičius Romualdas 115
 Valentukevičiūtė Danutė 109, 151
 Valinas Ulfas 150, 172
 Valys Albertas 114
 Valiukonis Donatas 109, 163, 180, 181
 Valuckis Adolfas 149
 Varnelė Povilas 105
 Vasilčikovas Aleksandras 27
 Vasiliauskas Aleksandras 194
 Vasiliauskas Kazimieras 108, 185, 188, 194
 Velička Domininkas 31, 32
 Venskevičius Jonas 86
 Veryga Aurelijus 154, 176, 178, 179, 201, 215, 216
 Vydūnas 63, 185
 Vienažinskienė P. 70
 Vienuolis Antanas 196
 Viesulas J. 70

Vilsonas T. W. 78	Zdebskis Juozas 122, 172
Vinkus Antanas 184, 185, 194	Zeltinis Karolis 181
Viršila Valis 139 170, 182, 215, 255	Zikaras Juozas 36
Visockytė Ramunė 157	Žymantas V. 67, 68
Vyšniauskaitė Angelė 16	Zingeris Emanuelis 190
Vytautas, Lietuvos didysis kunigaikštis	Zinkevičius Zigmas 145, 153, 163, 215,
14, 15, 17, 111, 172, 186	Zubovas N. 32
Vivulskis Antanas 187	Zubovas V. 41
Vizelgrenas 40	Zuika Zigmas 111, 112
Voigtas Albertas 33	
Volmeris Konstantinas 27	Žakas Michailas 141
Voverienė Ona 145 155, 156	Zdanovas Vladimiras 132
Voveris Vladas 93, 117, 213	Žebertavičiūtė Elvyra 151
Vrublevskis Tadas 107, 157	Zebrys Juozas 34, 219
Vulfstanas 15	Zekonienė Vanda 163, 176
	Žemaitė Julija 37
Zabarauskas Vaclovas 185	Žemaitis Jonas 157
Zabermanas Jonas 29	Žemaitis Vincentas 116
Zaborskaitė Vanda 188, 194	Žilius Jonas 219
Zagorskas-Kalnėnas V. 97	Žiugžda Alfredas 118
Žago rskis Vaclovas 119, 182	Žlibinąs Stasys 185, 195
Zaromskis Juozas 147	Žukauskas Algirdas 193, 194
Zauerveinas Jurgis 94	Žuklys Leonas 29, 147
Zavadskas Juozapas 24	Žvirblis K. 119

TURINYS

ŽODIS SKAITYTOJUI.....	5
ĮVADAS.....	7
I dalis. KOVA UŽ BLAIVYBĘ SVETUR IR PAS MUS.....	9
Ar lietuviai buvo abstinentai?.....	15
Blaivybė carinės Rusijos sprespaudoje.....	19
Motiejus Valančius (1801 02 16-1875 05 29).....	21
Iš svaigalų gamybos ir vartojimo istorijos.....	30
Degtinė.....	30
Vynas.....	31
Šampanas.....	32
Alus.....	32
Midus.....	33
Lietuvių katalikų blaivybės draugija (LKBD).....	34
LKBD skyriaus veikla Vilniuje.....	37
Finansai.....	38
Švedai blaivybę skleidė savaip.....	39
II dalis. SVAIGALŲ GAMYBA IR SUVARTOJIMAS	
LIETUVOJE 1918-1940 M.....	41
Valstybės pajamos, gaunamos iš svaigalų gamybos ir pardavimo.....	47
Žmonių gimstamumas ir mirtingumas.....	48
Policijos užregistruoti nusikaltimai.....	50
Blaivybė nepriklausomoje (1918—1940 m.) Lietuvoje.....	51
Antialkoholinės veiklos struktūra.....	53
Veiklos priemonės.....	56
Paskaitos, suvažiavimai, kongresai.....	56
Spauda.....	59
Parodos.....	64
Blaivybės savaitės, pasižadėjimai, teismai, demonstracijos.....	65
Angelo sargo vaikų sąjunga (ASVS).....	67
Lietuvos blaivinimo sąjunga (LBS).....	69
Finansai.....	71
Jie dirbo, kad gyventume be svaigalų.....	73
Blaivybės veiklos 1918—1940 m. nepriklausomoje Lietuvoje apibendrinimas	82
III dalis. OKUPUOTOJE LIETUVOJE.....	85
Svaigalų suvartojimas sovietų okupuotoje Lietuvoje.....	88
Išgerto alkoholio rezultatai.....	89
Blaivybė okupacijų sąlygomis.....	92
Būti ar nebūti blaivystės klubui.....	95
Statybininkų blaivystės klubo (SBK) „Sąjūdis“ veikla.....	97
Išsigando malūnėlio.....	100
Tautiniai motyvai.....	106
SBK „Sąjūdis“ veikla Atgimimo metu.....	108

Vyskupo M. Valančiaus blaivystės sąjūdis (VMV BS).....	112
Ryšiai su kitomis organizacijomis.....	115
Spauda.....	117
Žvilgsnis į nueitą kelią.....	119
IV dalis. IR VĖL LAISVOJE LIETUVOJE.....	125
Būklė atgavus nepriklausomybę.....	125
Svaigalų vartojimo kaina.....	132
Pirmieji VMV BS žingsniai nepriklausomoje Lietuvoje.....	139
Kryžiaus nešimo akcija.....	140
Maskvos gatvėmis.....	142
Minint Tautos gedulo ir vilties dieną.....	143
Su statulėle aplink Lietuvą ir kiti žygiai	144
Pastangos patekti į Seimą.....	146
Vysk. M. Valančiaus atminimo įamžinimas.....	146
Švedų pamokos.....	150
Valančiukai.....	153
Valančiukų tikslai.....	154
Valančiukų simbolika.....	154
Valančiukų veikla.....	156
Krašto apsaugos bičiulių klubas (KABK).....	163
Pastangos dėl Alkoholio kontrolės įstatymo.....	164
Folkloro ansamblis „Giedra“.....	166
Susitikimai.....	168
Konferencijos.....	168
Seminarai.....	171
Suvažiavimai-kongresai.....	172
Spauda.....	176
VMV BS narių iniciatyva išleisti leidiniai.....	179
VMV BS skyrių veikla.....	180
VMV BS finansai.....	183
Kitos blaivybės organizacijos.....	184
Lietuvos blaivybės draugija „Baltų ainiai“ (LBD BA).....	184
Veiklos sritys.....	186
Lietuvos krikščioniškojo jaunimo blaivybės sąjunga (LKJ BS „Žingsnis“) 196	
Lietuvos blaivybės fondas.....	201
Lietuva Europos statistikos duomenų bazėje.....	204
Jie kūrė visuomenę be žalingų įpročių.....	208
VMV BS veiklą apibendrinant.....	214
SANTRUMPOS.....	219
SVARBIAUSIOS DATOS.....	221
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	226
TEMPERANCE IN LITHUANIA: HISTORY AND NOWADAYS.....	232
ASMENVARDŽIŲ RODYKLĖ.....	235

UDK 613.8(474.5)

Ka49

Kačerauskas, Jonas

Ka49 Blaivybė Lietuvoje: istorija ir dabartis / Jonas

Kačerauskas. — Vilnius : „Diemedžio“ leidykla, 2013.

— 248 p. : iliustr.

Santr. angļ. - Asmenvardžių r-klė: p. 235-345

ISBN 978-9986-23-177-6

Knygoje nagrinėjama svaigalų atsiradimas, gamyba, vartojimas, pasekmės ir kovos priemonės prieš svaigalų vartojimą nuo žilos senovės iki šių dienų. Taip pat apžvelgiamas blaivybės organizacijų atsiradimas Lietuvoje, jų veikla, raida, sėkmės ir nesėkmės, jų priežastys iki Pirmojo pasaulinio karo, 1918-1940 m. nepriklausomoje Lietuvoje, sovietų ir vokiečių okupacijų metu ir 1990-2010 m. nepriklausomoje Lietuvoje. Pateikta medžiaga grindžiama statistikos metraščių duomenimis, palyginimais su kitų valstybių duomenimis.

Knygoje įdėtos svarbesnių daugiausia pasižymėjusių žmonių, blaivybės veikloje, biografijos, blaivybės organizacijų įsisteigimo ir veiklos svarbesnės datos, taip pat trumpa apžvalga anglų kalba, pridedamas literatūros sąrašas.

Knyga skirta plačiajai visuomenei. Ji gali būti kaip metodinė priemonė, mokyklose skleidžiant blaivaus gyvenimo būdą; juk vaikai - tautos, valstybės ateitis. Svarbiausias knygos tikslas — sužadinti visuomenės aktyvumą, kad vaikai, jaunimas nepradėtų vartoti svaigalų, o pradėjusieji atsisakytų. Autorius tikisi, kad knyga skaitytojus, ypač partijų veikėjus, politikus paskatins susimąstyti ir įsitraukti į aktyvią veiklą už dorą, blaivų žmogų.

UDK 613.8(474.5)+613.8(474.5X091)

Jonas Kačerauskas

BLAIVYBĖ LIETUVOJE

ISTORIJA IR DABARTIS

Leidėjas:

DIEMEDŽIO leidykla (neperiodinės spaudos redakcija). Vyr. redaktorius Danas Kaukė.
Tel. (8 5) 273 5344, mob. +370 686 511 00, ei. p. diemedzioleidykla@gmail.com.
Pasirašyta spaudai 2013 05 15-31 sąlyg. sp. 1. Tiražas 1200 egz. Spausdino **Standart**
S. Dariaus ir S. Girėno g. 39, Vilnius. Užsakymo Nr. 884.

Jono Kačerausko monografija „Blaivybė Lietuvoje. Istorija ir dabartis“ skirta aktualumo neprarandančioms žmonijos grumtynėms su neįveikiamu jos priešu ir naikintoju - alkoholiu. Ši knyga - savotiška šios dvikovos chrestomatija.

Labai įdomi antroji jos dalis, kurioje analizuojama blaivybės organizacijų veikla, jos įtaka visuomenei ir svaigalų gamybos bei jų suvartojimo dinamika. Ypač aktualus visuomeninių organizacijų susirūpinimas blaivybe bei jos sklaida.

Iš autoriaus pateiktų statistinių duomenų matyti, kad blaivybė per Nepriklausomybės 20-metį (1918-1940 m.) išstūmė svaigalus iš žmonių gyvenimo, smuko jų prestižas, ypač tarp jaunimo. Autorius akivaizdžiai parodo, kaip prasidėjusi sovietinė okupacija, karas ir pokario okupacija sunaikino Nepriklausomybės metais susiformavusias gražias blaivybės plėtros tradicijas. Blaivaus gyvenimo griuvenos išliko ir 1990 m. Nepriklausomybę atkūrusioje Lietuvoje.

Leidinyje atskleista blaivybės raida Lietuvoje, jos laimėjimai ir nesėkmės gali pasitarnauti Lietuvos Respublikos visuomeninių organizacijų, politikų, vyriausybės ir kitų institucijų darbuotojų savimonei, veiklai ir raiškai. Pagaliau leidinį bus įdomu pasiskaityti kiekvienam Lietuvos piliečiui, pasisemti patirties iš mūsų tautos praeities.

Prof. Antanas TYLA

Jono Kačerausko parengta knyga apie blaivystės judėjimo istoriją Lietuvoje yra fundamentalus kūrinys, kurį drąsiai galima vadinti Lietuvos blaivybės istorijos metraščiu. Knygoje pateikiami surinkti ir apibendrinti duomenys apie alkoholio vartojimo reiškinius seniausiose kultūrose, daugelio šalių blaivybės patirtį bei alkoholio vartojimo pragaistingas pasekmes.

Knyga turėtų sudominti ne tik istorikus ar blaivybės propaguotojus, bet ir tuos, kurie domisi visuomeninių judėjimų atsiradimu ir vystymusi atkurtoje Nepriklausomoje Lietuvoje, jų vaidmeniu valstybės gyvenime. Čia galima rasti daug informacijos apie žymiausius visuomenės veikėjus, ženkliai prisidėjusius prie blaivaus gyvenimo propagavimo.

Doc. dr. Aurelijus VERYGA

